

Ue 8527

Biblioteka Jagiellońska

stdr0007448

RVSSIA
scu
MOSCOVIA.
itemque
TARTARIA

Commentario Topo-
graphico atque
politico illus-
trate.

LVGD. BATAVORVM
Ex officina ELZEVIRIANA.
ANNO MDCCCXXX.

Cum privilegio.

J. De la Haye

911575

QVÆ IN HOC
commentario continen-
tur hæc sunt:

R V S S I A.

I.

RVSSIAE topographica
descriptio, è probatissimis
autoribus compendio de-
prompta.

II. Soli cælique qualitates; fru-
ges, aliaque commerciis apta.

III. De ingeniis & moribus in-
colarum.

IV. Regimen politicū & civile.

V. Peditus Principis, quibus re-
bus consent.

VI. De moneta Russica.

VII. De militia Russorum.

VIII. De familia magni Ducis
Muscovia, & principum successione.

IX. De Samoiedarum moribus.

X. Magnus Moscorum Dux.

A 2

TAR-

TARTARIA.

I.

EXcerpta è Michalonis Li-
tuani fragmentis de mori-
bus Tartarorum.

II. De Tartarorum origine, mo-
ribus, tam domi quam in bello, di-
sciplina. E Thuano.

III. Tractatus de Tartaris Prae-
copensibus, Chersonesius, & Bo-
sporiis.

IV. Martini Broniorvii de
Biezdzedea, ad Tartarum legati,
Tartaria.

V. Excerpta quadam ex Sabel-
lico, aliisque.

I. RVS.

I.

RVSSIAE TOPOGRAPHICA
descriptio, è probatissimis autho-
ribus compendio deprompta.

RVSSIA, quæ & Muscovia à
Metropolis nomine vulgo di-
citur, fines habet ad arctum
Lappiam, & oceanum septen-
trionalem; ad orientem Tartaros Na-
gaios; ad meridiem Tartariam Cri-
meam sive Perecopensem; ad occidentē
denique Poloniam, Lithuaniam, Livo-
niam, Sueciam. Quemadmodum jam
uni Principi paret, continet provincias
hæc: Volodemeriam, Moscoviam,
Nisnovogrodiam, Pleskoviam, Smo-
lensko, Novogrodiam Velicam, Rosto-
viam, Yaroslaviam, Bealezeram, Rezam,
Dvvinam, Corgapoliam, Meshoram,
Vaghnam, Vstugam, Galetsam. Quibus
superiori seculo Principes Russiæ ar-
mis acquisitas adjunxerunt Tiverram,
Yonghoriam, Permiam, Vadskam,
Boughoriam, Chernigo, Oudoriam,
Condoram, & magnam Siberiæ partem;
cujus incolæ licet non sint Russi, tamen

A 3 parent

parent Russiæ Duci, illiusque legibus vivunt. & tributa ipsi pendunt uti nativi illius subditi. præterea regna Casan atque Astracan, itidem bello acquisita. Tota hæc regio ingens terrarum spatium in longitudinem atque latitudinem occupat. Nam à septentrione in meridiem, à Cola ad Astracan (quod regnum non nihil declinat versus ortum) patet in longitudinem versus sive milliaria Russica (quorum LXXXVII uni gradui comparantur) quater mille ducenta & sexaginta: Et tamen Princeps Russiæ adhuc grande terrarum spatium possidet ultra Colam versus arctum & ad flumen Tromschuan usque, verum limitibus incertis, & jure pene controverso inter ipsum & Sueciæ Daniæque Reges, quorum uterque varia loca ibidem possidet, & imperium totius sibi vendicat. In latitudinem porro à finibus Livoniæ, & limite illius occidentali, ad Siberiam & limites remotissimos versus ortum, circiter quater mille quadringenta milliaria Russica occupat. Si vastæ hæc regiones ubique pari incolarum frequentia cultæ essent, Princeps hic haud dubio vicinos omnes longe potentia superaret; nam sinium amplitudine facile cum quibusvis certat.

Has regiones permeant gentia aliquot

quot flumina; quæ sive amplitudine sive longitudine cursus spectes, maximis Europe fluminibus comparari, si non preferri possunt. Horum præcipua sunt:

1. Volgha, (olim *Kba*) Tartaris *Edel*. Oritur circiter ducenta milliaria Russica supra Yaroslaviam è lacu *Volgo*; & pluribus amnibus undiquaque acceptis ita augetur, ut antequam ad oppidum hoc perveniat, pene milliæ Anglicum in latitudinem pateat; & hinc porro magis magisque sese dilatans, & Oceæ flumine apud Nisnovo gorod admissò, non minus quam duobus millibus octingentis milliariibus confectis, in mare Caspium, quod Russi *Chervalmskoye* vocant, pluribus & ingentibus ostiis se evolvit; quadraginta sex gradibus & triginta scrupulis ab æquatore versus arctum, uti ab Anglis observatum invenio.

2. Borysthènes, hodie *Nepër*, sive *Dneper*, haud longe à metropoli Moscoa juxta pagum Dnepersko oriens. Russiam dividit à Lichuanian, & sese in pontum Euxinum exonerat. Labitur autem primo versus meridiem ad *VVyezman*; inde ortum petens, Drchobum, Smolensko, Orslam Dubrovnyam, & Michalouvy stringit; inde rursus in meridiem se convertens, Kioviàm Russiæ olim metropolin, Circassosque adit; &

tandem per campeſtria deſerta fluens, Ozakovy Tartarorum Perecopenſium oppidum & arcem, XL milliar. à Circasfis attingit; indeque in pontum Eaxinum tam vaſto oſſio exit, ut procul inuentibus freti formam referat. ſunt qui dubitant fluvium hunc non recte hodie Boryſthenem vocari; ſed Berezinam fluv. (qui Borifovy arcem alluit & in Dneper confluit) rectius à veteribus Boryſthenem appellatum.

III. Tanais, vulgo *Don*, (antiquis limes inter Aſiam atque Europam) in Rezan Ozera oriens, ex lacu Iyvanovvo Lezioro (qui in latitudinem, ut tradunt, patet verſas 10) primum recta per Tartarorum Perecopenſium agros verſus ortum labitur, & haud longo à flumine Volga intervallo & oppido Saniſſa, cubito ſe ſectens, atque aliquot aliis annibus auctus, in Mæotidem paludem prope oppidum Azoph deſcendit. Per hoc flumen ab urbe Moſcua Conſtantinopolin navigatur, per amnē Moſcuam in Occam deſcendendo, navo per anguſtum iſthmum traducta, & in hunc rurfus deducta. Eſt & alter Tanais minor, qui in Siberienſi Ducatu oriens (unde Duncz Severski vocatur) ſupra Azoph in Tanaim magnum deſcendit.

IV. Dvina, in VVologda provincia ſcatur.

ſcaturiens, magno gyro circumactō recta deſcendit verſus arctum, & per ſex oſtia ſe condit in ſinum S. Nicolai. coaleſcit è duobus amnibus, Iug & Suchana; unde illi nomen; nam Dvina Ruſſis *binos* notat.

V. Duna, in Novogrodenſi provincia naſcens, per Livoniam labitur, & ſecundum Rigam deſcendit in mare Balticum; quod Ruſſi *Warekkoje morie* vocant. oritur è lacte ejuſdem nominis, qui diſtat à fontibus Boryſthenis fere x milliar.

VI. Onega in Sinum Solovetsko ſe fundit, nonaginta mill. Ruſſic. à portu S. Nicolai verſus oceſum ſolis. Hic fluvius infra oppidum Cargopoliam conjungit ſe cum amne Volock, qui in Finlandicum mare deſcendit juxta oppidum Yamam, ita ut à portu S. Nicolai in Finlandicum mare, atque inde in mare Balticum navigiis penetrari poſſe à Ruſſis, fuerit probatum.

VII. Suchana, qui inſluit in Dvina, & amiſſo nomine una cum Dvina in mare arctoum ſe mergit.

VIII. Oeka, haud longe à Tartarorum Perecopenſium finibus exoriens; & Vorotiniam, Collugam, Cerpachum, Corſiram, Columam, Rhezaniam, Ca zigorodiam, Murinam; præterlapſus,

A 5 curſu

curſu in arcum reflexo, in Volgam deſcendit juxta Niſnovogorodam. Piſces nutrit longe optimos. Ex eius fontibus quoque oriuntur Sem & Soſna. quorum ille Senerenſem Ducatum præterfluit; oppidumque Poſivolo alluens, in Diſnam flu. illabitur juxta oppidum Czernigovv, & cum Diſna infra Kiovia in Boryſthenem: Soſna autem per campeſtria Tartarorum curſu in orientem inſtituto à Tanai abſorbetur.

x. Moskua, metropoliſ dividens, illique nomen communicans, deſcendit in Occam. Oritur autem in Tvvereniſi provincia, ſeptuaginta fere miliar. Ruſſic. ſupra Moſaiſko, à quo ad metropoliſ jam dictam xc miliar. numerantur: ſex autem mill. ſupra Moſaiſko navigabilis eſſe incipit.

x. VVichida, ampliſſimus amnis, qui in Permia oriens, Volgæ confluit; alii in Dvvinam deducunt.

Nunc ſingulas provincias deſcribemus, initio factò à Moskua, uti principali.

Moscuæ provincia.

PROvincia hæc neque admodum ampla eſt, neque fecundo ſolo; quippe quod maxima ſui parte aridum atq; arenofum: frumento tamen mediocriter affluit: melle ferisque caret; præter lepo-

res, quorum fatiſ magna ibidem copia: arbores quidem fructiferas habet, (præter cereales) ſed fructus fere ſunt inſua-ves atque ingrati ſaporis. Indigenæ hujus provinciæ cæteris Ruſſis aſtutiores atque adeo fallaciores judicantur.

Metropoliſ eſt Moskua, forma pene rotunda ædificata. Apydius Fletcherus, Eliſabethæ Angl. R. ad magnum Ruſſiæ Ducem Legatus, anno 1700 LXXXVII, ſcribit, ſe à Ruſſis accepiſſe, antequam hæc urbs anno 1700 LXXI à Tartariſ Perecopenſibus pene tota flammâ dele-retur, arce ægre ſervata, ædes in ea numeratas fuiſſe XLII mill. 10: ſed hodie Londino haud multo majorem eſſe. Dividitur autem in quatuor partes, quæ ſingulæ ſuis muris aut vallo cinctæ ſunt. Intima pars & veluti mediterraneum urbis appellatur *Kitaygorod*. Huic proxime adjacet caſtellum, aut Regia, muris ab hac diviſa; appellaturque *Kremlena-grod*. Quæ duæ partes muro circumdactæ ſunt lapideo, nonnulla materie adjecta. Pars quæ ab oriente, ſeptentri-
one & occidente has cingit, *Taragorod* dicitur, id eſt, Cæſarea civitas; muro cincta ex candido ſaxo, ſed terra aggeſta. Pars quæ has extra circumcingit, *Skorodum* nominatum, ſepem habet, ſine ulla terra. Pars hujus meridionalis,

trans flumen Moscuam sita, alio nomine Strelzka Slaboda vocatur; quod à militibus inhabitetur, sive prætorianis magni Ducis. hanc à Bassilio ædificatam scribit Fletcherus, & milites ibidem collocatos, privilegio ipsis indulto medonem etiam veteris diebus bibendis; atque ea de causa hanc partem vulgo *Naley* appellari; quod ipsorum lingua sonat, *Infunde*. Cæterum ædes privatorum omnium ut plurimum sunt ligneæ, paucæ admodum lateritiæ. Plurima sunt templa, quorum nonnulla è ligno sunt structa: horum templorum principale est *Troyes*, id est, templum S. Trinitatis, ad quod palmarum festo Patriarcha asino insidens à magno Duce introducitur. Castellum autem, in quo est regia Principis, muro lateritio, alto crassoque, à reliquo corpore separata, bis mille nongentos passus ambitu complectitur. in quo sunt plurima pulcherrima ædificia nobilium; diversa fora rerum venalium; plurimaque templa; uti templum Archangeli Michaelis, in quo principes sepeliuntur; *Blagavesne*, sive templum Annuntiationis Mariæ, novem habens turres, quarum tecta, uti & rotius templi, ære deaurato cooperta sunt, & crux altissime turris ex auro purissimo facta est; *Iuan Velukey*,
D. Ioan-

D. Ioannis templum, cuius turris tectum deauratum est, abundatque campanis; quartum una, longe maxima, pendet bis mille ducentas pœdas, quæ valent ponderis nostratis 66000 libras. Distat hæc civitas, prout ab Anglis observatum est, ab æquatore quinque & quinquaginta gradus, & decem scrupula versus arctum.

Volodimeria provincia.

Wolodimeria provincia, quæ & nomen à præcipua urbe invenit, adjacet Moscæ provinciæ versus aquilonem, & Occæ flumine alluitur versus ortum. Principalis urbs est VVolodimeria, satis ampla; castrum habet ligneum; fuitque olim Russiæ metropolis. Sita est inter Volgham & Occam flumina, CLXXV milliar. Russica ab urbe Moscuæ, sive xxxvi mill. German. versus ortum; agro adeo fertili, uti ex uno modio tritici sæpe xx, nonnumquam & xxx colligantur. Alluit illam Clefma fluvius. cætera magnæ vastæque sylvæ cingunt. Oritur hic fluvius IV. milliar. Germ. à Moscuæ, & ibi multis molendinis servit; infra VVolodimeriam spatium xxi milliar. Germ. navigatur usque ad oppidum Murom, ad Occæ ripam fluvium; & dein Occæ se conjungit.

NOvogardia, civitas ampla & lignea, cum castro, quod Basilus ad Volgæ & Occæ confluentem ex lapide in scopulo ædificavit; distat à metropoli Moscua pene cccc mill. Russi. versus boream, & quinquaginta sex grad. & xxx scrup. ab æquatore. Ager fertilitate rerumque copia VVolodimeriam æquat. Ad utramque autem Volgæ ripam degunt Ceremissi, qui Mahumeti sectam sequebantur tum quum Herbersteynius scriberet: Sunt autem duplices: nam qui trans Volgam versus boream incolunt, Ceremissi Logori vocantur, à scenorum struibus; qui vero cis fluvium, versus meridiem, Ceremissi Nagorni appellantur, id est, superiores sive montenses, non quod ulli ibidem sint montes, sed à collibus quos occupant. Sura fluvius (quondam inter Russiam & Casanum limes) à meridie veniens, centum pene milliar. Russic. infra Novogardiam in Volgam influit; supraque confluentem ad dextram Suræ ripam Basilus castrum locavit quod ab ipsius nomine VVasilgorod appellatur. Ab Occa flum. orientem & eorum versus vassæ occurrunt silvæ, quas Mordvæ populi inhabitant, à Russis diversi, & proprio idiomate utentes; durum hominum genus, qui

paga-

pagatim incolentes, ferina & melle vitant, pellibusque pretiosis inprimis abundant; militiæ non inidonei, fere pedites militat, arcubus longis conspici, & sagittandi peritia notis; quibus artibus atrociantes Tartaros sæpe fortiter repulerunt & multarunt.

Rhezan Ducatus.

ANovogardia inferioris Ducatu, declinando nonnihil ad occidentem, Rhezan provincia jacet inter Occam & Tanaim fluvium. Objacet autem Moscæ provinciæ ad ortum, Aka ab illa divisa. Hic principatus cæteris omnibus Russiæ provinciis longe præstat fertilitate; nam ager illius frumentum cumos tam dense profundit, ut equi difficulter transire possint; præterea magna ibidem mellis, piscium, avium, ferarumque est copia: arborum fructus quoque longe sunt præstantiores quam in reliqua Russiâ. Incolæ audaces & bellicosissimi. Principalis urbs, *Rhezan*, ad Occæ ripam sita, & fere è ligno structa: Occa fluvius non procul ab urbe insulam facit, quæ Strup appellatur. Fuit quondam magnus Ducatus, Principemque habuit nemini obnoxium; nunc autem Ducatus hic Moschico imperio accessit. Cætera oppida sunt *Cosia*, ad ripam Occæ fluminis, oppidum item ligneum,

lignum, xxviii mill. distans à Rhezan; quod & quondam Dominum habuit sui juris; nunc Mosco caret. *Tulla*, oppidum ligneum, xl fere mill. Polonic. à Regezan; xxxvi à Moscua versus meridiem. Bassilius Ioannis Magnus Dux hic castrum è lapide construxit, ad ripam fluvii, qui idem cum oppido nomen habet; Vppa autem fluvius ab ortu castrum alluit, *Tullæque flu.* junctus, Occæ supra Vorotin xx fere milliar. commiscetur. Hoc quoque oppidum ad tempora usque Bassilii proprium habuit Dominum. *Odoiou*, castrum ad *Tullæ* & *Vppæ* confluentem in Occam. A quo versus meridiem Mfzenek jacet, locus palustris; ubi quondam arx fuit ejusdem nominis, cujus tantum rudera hodie videntur: circa tamen illam habitant non pauci in tuguriolis, qui quum à Tartaris infestantur, in palustria hæc loca se cum suis recipiunt. Distat denique Mfzenek à Moscua lx mill. Polonica, à fontibus Occæ xviii. *Coluga*, oppidum & castrum ligneum, ad Occæ ripam, xxxvi milliar. Polonic. à Moscua, magnus Dux hic præsidium alit adversus Tartaros. *Vorotinia*, urbs & castrum; ad Occæ ripam; distat à *Coluga* iiii milliar; ducatus titulo insignis.

Sibe-

Siberiensis sive Severiensis provincia.
Siberiensis ducatus est amplus, & rebus omnibus affluens. Eius latitudo à Borysthene flu. ad Mfzenek castrum, quod supra dirutum diximus, extenditur; & vastos & incultos campos passim occupat. Severiensis Ducis sui juris fuerunt, sed postea magni Lithuaniz Ducibus multos annos paruerunt. Polonis quoque, quum magnus ducatus, *Iagelone* baptizato, ad Polonos pervenisset, tributum persolverunt. Dein à *Casimiro* Poloniz Rege, magnoque Lithuaniz Duce, *Iagelonis* filio, ad *Ioanhem* magnum Russiz Ducem defeecerunt. Sedes autem hujus Principatus erat in *Novvogradec*. Tandem hi Principes (proue alii multi in Russia) perfidiz innocenter accusati, à *Bassilio* Principatu sunt exuti. Civitates & arces in hoc ducatu sunt complures, inter quas *Novogrod*, *Sieveriski* dicta, *Starodub*, *Potivolu*, *Czernigovv*, & *Bransko* sunt celebriores. Sylvæ hermelis, aspreolis, & melle abundant; agri quoque sunt fertillissimi.

Novogrod Sieverski, urbs & arx ligneæ, olim ducum sedes, distat à *Potivolu* & *Starodub*, ab una xviii, ab altera trv mill. à Moscua per *Colugã*, *Vorotiniã*, *Serensko* & *Bransko* cl. milliar.

B

Cæra

Cernigoru, oppidum & arx, distat xxx mill. à Kiovia: totidem à Potivolo.

Potivolum, urbs & arx lignea, distat à Moscua cxl. mill. Polonica: à Kiovia Lx; à Branski xxxviii.

Novogrodeck, xviii milliar. distat à Potivolo, xiv à Starodub.

Starodub xxxii mill. à Potivolo.

Smolensensis provincia.

PROVINCIA hæc ampla, ad ortum habet Moscuam, ad eorum Siberiam, ad african Lithuaniam, ad occidentem Livoniam. Metropolis illius *Smolensko*, civitas ingens & insignis, ad Borysthenem ripam sita: in cujus ulteriori ripa arcem habet è roboribus ædificatam, in qua plurima ædificia lignea in formam civitatis extructa sunt: hæc ex una parte fluvius alluit, ex altera profundis fossis & acutis stipitibus munitur; in medio autem arcis templum est scopulo superstructum, Divæ virgini sacrum. Civitas ipsa in valle sita est, collibus undique & vastis sylvis cincta; distat à Moscua Lxxx mill. Polonica.

Cætera oppida sunt; *Drohobus* sive *Drogobusch*, ad Borysthenis ripam, Lxxii mill. à Moscua, xviii à Smolensko. Hæc amnis profundus non longe ab hoc oppido oritur in sylva quadam, & inter Collugam & Vorotiniam influit in Oceanum.

cam. Hic fluvius quondam Lithuaniam à Russia dividebat. *Wyezma*, oppidum & castrum ligneum, ad ripam flu. ejusdem nominis, qui haud procul inde in Borysthenem illabitur; distat à Moscua xlv mill. à Mazaysko xxvi, à Drohobus xviii. *Mozaysko*, oppidum & castrum ligneum; distat à Moscua xviii mill. versus meridiem; à VVyezma xxvi. hic Princeps Russiae quotannis venatur, præsertim lepores albos, quorum magna hæc copia est.

Bielskia Ducatus.

Bielskia principatus Russiae, quondam sui juris principem habuit; qui magnis Lithuaniae ducibus, Jagellonis filius, (à quibus Basilus, Princeps Bielskiae, ad Basilium Russiae ducem descendit, ducatumque totum illi subjecit) tributum pendebat, nunc Russiae Dux titulum illius usurpat. Civitas præcipua *Byela*, cum castello, ad ripam flu. Obsekre in vastis sylvis sita, & Lx milliar. Polon. à Moscua, xxxvi à Smolensko, à Toropetz xxx abjuncta.

Rschovia Ducatus.

Ducatus hic latissime patet, à Moscua versus occasum. Leporibus albis abundat hæc provincia, quos Duces Russiae hic sepe venantur. Principalis illius civitas *Rischerova*, cum arcè utraque

ligna, ad Volgæ ripam sita, xxiiii mill. à Moscua. Ultra hanc aliquot mill. occidentem versus sylvæ est VVolkovvskiles; in qua jacet palus VVronovv; è qua exit fluvius quidam, qui duobus milliar. Polon. progressus in lacum Volgo influit, & aquis multis auctus rursus egreditur, & deinceps Volga à lacu dicitur.

Cætera oppida sunt; *Volocz* & urbs & arx lignea, xxiv mill. à Moscua versus occidentem, xii à Mofaysko, xx à Tvveria. *Wielikye luki*, urbs & arx lignea, ext. mill. à Moscua, lx à Novogrodia magna, xxxvi à Polosczko; præterfluit *Lova* fluvius, qui inde septentrionem petens, in Ilmen lacum juxta Novogrodiam magnam ingreditur. *Toropyec*, urbs & arx, xviii milliar. à VVyelikie Luki, ad confinia Ducatus Lithuaniae.

Tverenzij Ducatus.

VNa è maximis Russiæ provinciis. Metropolis illius *Tveria*, quam Volga fluvius interlabitur in altera Volgæ ripa castellum habet ligneum, juxta quod Tverczæ fluv. in Volgam confluit. civitas hæc monetam propriam habet argenteam, quæ valore Moscovicæ æquatur. distat à Moscua xxxvi mill. versus occidentem æstivum. Est & *Tarsack*, oppidum x mill. Polon. à Tvveria distans; cujus olim dimidia pars Novogro-

grodienfi provinciæ attributa fuit; altera Tvverienfi Ducatu; quem Ioannes Basilides primum occupavit.

Pleskovicenfi Ducatus.

Amplissima provincia, & sui quondam juris, donec à Ioanne Basilde anno c1010 ix occuparetur. Metropolis illius Pleskovia, Russis *Pskov*, ad lacum Pskovvam sita; ex quo ejusdem nominis fluvius emergit, ac mediam urbem interluit, & sex mill. emensus in lacum Czuczko vel Czudzin ingreditur: per quem facilis in mare Balticum esset navigatio, nisi scopuli quidam non longe ab Ivvanovvgorod & Nierva castris in finibus Livoniæ impedimento essent. Hæc urbs, quod in Russiâ rarissimum, muro cincta est; dividiturque in quatuor partes, quarum singule muro cinctæ. Distat à Novogrodia magna xxxvi mill. versus occalum. Hæc civitas proditione sacerdotum in Russiæ Ducis manus devenit, qui cives in Moscum traduxit, & Russos in illorum locum substituit.

Novogrodia magne Ducatus.

Provinciæ hujus principatus olim totius Russiæ longe amplissimus fuit. Ejus metropolis est Novogrodia magna, Russis *Novogrod Wielki*. Continet ambitu suo circiter duas veritas. In ea sunt

monasteria septuaginta, crassis lateritiis muris septa, & plurimis rotundis turribus ornata, quæ fere æneis tegulis tectæ sunt: alioquin cæteræ ædes è trabibus ligneis compactæ sunt; quibus & vallum constat, & semitæ stratæ sunt. Distat ab æquatore quinquaginta octo gradibus & xxv scrupul. Interfluit fluvius navigabilis VVolchovv sive VVolcho; qui ex lacu Ilmen 11 verstis supra civitatem emergens, infra illam & xxxvi mill. ab origine sua in alium lacum Ladoga dictum se mergit. Lacus autem Ilmen, in latitudinem quidem xxi, in longitudinem vero xv:11 mill. Polonic. patens duos celebres amnes recipit, Lovvat & Schelonam; unum hunc emittit. Distat urbs à Moscua cxx milliar. Polon. versus occidentem æstivum: à Pleskovia xxxvi; ab VVanogorod & VVielikie Luki xl. Cætera oppida sunt, *Russ.* oppidulum vetustissimum, xxi milliar. à Novogrodia: præterfluit fluvius salsus, quæ oppidani ampla fossâ in modum lacus coercent, & ex aqua in ædes suas per canales derivata saltem coquant. Id oppidum superioribus annis pene dirutum, & ex aqua in amplissimum fuerit, uti è ruderibus apparet, nunc tantum tenuis est pagus, cum adjuncto castello, quod vocant *Starra Russa.* *Ivanovv.*

novv goredarx. à Ioanne Basilde (unde illi nomen hæsit) ad ripam Nervæ fluv. è vivo saxo structa. Iuxta hanc arcem jacet civitas Nervæ. Russica dicta, ad discrimen alterius Nervæ quæ ad alteram ripam ex opposito jacet, quæ Livoniæ tribuitur. Veraque autem dicitur Nervæ à fluvio qui ex lacu Czudzko effluit, & Pskovva & Vielika Reka amnibus acceptis, has interluit, alveo bombardæ jactum lato, indeque in mare Livonicum se exonerat. *Iamnia*, castrum xii milliar. ab Ivanovvgorod, ad Plustzæ fluv. ostium, septentrionem versus. *Coprogia*, urbs & castrum iv milliar. à Iamnia, ad ripam fluvii ejusdem cum urbe nominis. Hinc septentrionem versus xxv mill. per Oreslek & Corellam urbes, ad Polnam fluvium pervenitur, qui Russorum imperium à Finlandia Sueciæ Regi subjecta dividit.

A Novogrodia magna, xxx milliar. intervallo distat *Vodzka* regio, inter occidentem & septentrionem sita, cuius incolæ proprium idioma habent, nonnihil à Russico diversum: hic animalia aliunde invecita colorem album induere summeque mutant perhibent.

Duvina provincia.

Hæc provincia ad septentrionem sita est, & quædam ad Novogrodien-

fem principatum pertinuit; nomen accepit à fluvio Dvina, qui præterlabitur. Amplissima est & supra c milliaria ambitu complectitur; paucissima tamen oppida & castra habet; præterquam Dvina civitatem in medio regionis sitam; Colmogram arcem; & Pinegam castrum ad fluminis ostium conditum. Pagis tantum abundat, qui ob soli fertilitatem longe à se invicem distant. Incolæ ex piscibus ferisque omnis generis victum quærunt; panis usum ignorant; pellibus amictiuntur. Solam ipsorum magna parte salum, ita ut salem ex illo excoquant & vicinis vendant. Longe alia jam hujus regionis facies, postquam variae nationes huc commerciorum causa venire cœperunt, qui antea Narvam petebant.

Vihugha provincia.

HÆC provincia Dvina provinciam concludit à meridie. Hæc regio olim Novogrodienſibus tributaria fuit; nunc Principi Mosco pareat. Incolæ nullum panis habent usum; piscibus & ferina victitant; Idioma proprium habent, licet & Russica lingua utantur, Salem è Dvina provincia petunt. Omnis generis ferarum pellibus abundant, præcipue vulpinis nigris, quæ nunquam Zebellinis æquiparantur. Zebelli-

bellinorum pelles hic paucæ, neque admodum laudatæ. Præcipua civitas *Vsiug*, cum sua arce, ad ripam Suchanæ fluvii condita. *Vsiugh* dicitur ab *Vstia*, quod *Ostium* Latinis denorat, & *Iugh* fluvio, qui ex meridie in septentrionem labens, ad cujus confluentem in Suchanam primo sita fuit, nunc ad dimidium milliarum supra confluentem illius jacet.

Vologda provincia.

PROVINCIA hæc inter orientem & septentrionem jacet; tota paludosa est & sylvestris, ita ut viatores difficulter itineris rationem inire possint, propter crebras & pene invias paludes & fluviorum mæandros. Quondam sub Novogrodia magnæ ditione fuit. Principalis illius urbs *Vologda*; quæ arcem habet & natura loci & opere munitissimam; in qua magnus Russiæ Dux tempore necessitatis partem thesaurorum solet recondere; unde illam lateritio muro crasso & alto cingendam curavit. Abest à Iaroslav L milliarib. Polonicis, à Bieleiezoro XL, & LX. gradib. & x. scrup. ab æquatore. Fluvius *Vologda* ex occidentem in septentrionem defluens & in Dvina confluens stringit illam; à quo ipsi, uti & provincie, nomen. *VVaga* fluvius, omnis generis piscibus abundans, inter hanc & Bieleiezorum è paludibus

in densissimis sylvis oritur, ac in Dvvl-
nam fluvium illabitur. accolæ hujus fluvii
panis usum penitus ignorantes, feris
carnibus ut plurimum victitant; abun-
dant pellibus vulpinis nigris & cin-
nericæ coloris.

Bieleiezoro Ducatus.

Bieleiezoro (quasi *album lacum* di-
cas) ampla est regio, una è Ducati-
bus Russiæ, ad septentrionem sita, jux-
ta ingentem lacum, à quo ipsi nomen
inditum. Patet lacus in longitudinem
xiiii milliar. Polonica, totidemque pene
in latitudinem. Circiter triginta amnes
recipit, & unum tantum Sosnam emit-
tit, qui xv milliar. supra Yaroslavv & xv
infra Mologam Volghæ fluvii alveum
subit. In hoc lacu arx jacet, natura loci
munitissima, & inexpugnabilis credita,
in quam Russiæ Dux thesauros suos re-
condere consuevit, & tempore neces-
sitatù veluti ad asylum se recipere.
Regio pene tota palustris est, & sil-
vosa, ideoque & aditu perdifficilis, ita
ut non nisi aquis glaciè contractis, aut
pontibus è transversis arboribus stratis
adiri possit. A lacu Bieleiezorio ad sa-
gitte jactum alius jacet lacus, sulphur
copiosè proferens, quod fluvius quidam
ex illo emergens, veluti spumam super-
natantem devehit. Ejus præcipua urbs

&

& arx *Bieleiezoro*, ad lacum supradic-
tum sita, distat à Moscua c. milliaria,
& à Novogrodia magna totidem.

Yaroslavv Ducatus.

Provincia hæc ampla & fertilissima,
præsertim ea parte qua Volgham flu-
vium contingit. Ducatus olim secundo-
genitis magnorum Russiæ Ducum at-
tribuebatur; in quorum progenie ali-
quandiu mansit, & proprios habuit Do-
minos, quos Ioannes Basilides, Russiæ
monarcha, principatu spoliatus; in ser-
vitutem redegit, parva admodum in
provincia reditum parte ipsi relicta.
ex horum progenie qui supersunt, Kne-
ss, id est, Duces Yaroslavvsi dicuntur.
Principalis illius urbs *Yaroslavv*, am-
plissima, cum arce sua lignea, distat à
Moscua xlv milliar. Polonicis, ad Vol-
gæ ripam sita.

Rostovv Ducatus.

Hic Ducatus olim post Novogro-
diam magnam, inter Russiæ prin-
cipatus præcipuus & antiquissimus ha-
bebatur, & secundo genitis Ducum Rus-
siæ attribuebatur: quorum posterì à Io-
anne Basilde illo fuerunt spoliati, no-
vissimo herede anno 1101 Lxv indigne
trucidato, & stirpe penitus deleta. Præ-
cipua illius urbs *Rostovv*, cum arce sua
lignea, sita est ad lacum quandam, è
quo

quo Cotorea fluvius emergit, & Iaroslaviam civitatem præterlapsus illabitur in Volgam. Archiepiscopum suum habet urbs, distatque à Moscua milliar. Polon. xxxiv.

Reliqua oppida sunt; *Vglitz*, cū suo castello, ad Volga ripam, distans à Moscua xxiv milliaria, à Iaroslavia xxx. *Chlopi-grod* urbs, distans ab *Vglitz* 11 mill. Polonica. hic frequentissimæ nundinæ celebrantur, ad quas Sueci, Livones, Lithuani, Tartari & aliæ nationes confluent; rerum tantum permutatione hic utuntur. *Pereaslou* urbs & arx ad lacum quandam sita, xxiv milliar. à Moscua, x à Rostovia. Iuxta hanc lacus est è quo salem coquunt.

Sudalientis Ducatus.

PROVINCIA hæc Rostovix & VVolodimerix continenda est, olim inter præcipuos Russiæ principatus habita, & secundogenitis magnorum Russiæ Ducum attributa, quorum posteris à Ioanne Basilde in eundem modum fuit erepta. Metropolis illius *Sudalis* civitas & arx, in qua sedes Episcopalis est, quondam totius Russiæ metropolim fuisse voluit. Reliqua oppida sunt: *Costromovogrod*, urbs cum castro, ad confluentem Costromæ amnis in Volgam sita, xx mill, à Iaroslavia versus orientem

tem æstivalem. *Galicz*, urbs & arx, quæ minori provinciæ nomen dedit, quæ ob crebras paludes, amnes, & densissimas sylvas pene invia est.

Viatka regio.

HÆC provincia fere tota palustris est, & sterilior; melle tamen, piscibus & feris omnis generis abundat; Cerevisiarum latrociniiis obnoxia. Nomen habet à *Viatka* fluvio, qui in Camam influit. Ad hujus ripam sitæ sunt *Chilina* nova; & 14 milliaria infra hanc *Orlo*; deinde 6 milliar. ab *Orlo* versus occidentem *Sloboda* & *Cotelnicz* civitates, ad *Rhecziezæ* fluvii ripas, qui ab oriente fluens in *Viatkam* influit. Hæc regio olim sub Tartarorum dominio fuit, donec à Basilio magno Russiæ Duce ipsis eriperetur: plurimi tamen Tartari ultra citraque *Viatkam* in campestribus hodieque habitant, præsertim juxta *Viatkæ* in Camam fluvium confluentem. Distat hæc regio à Moscua 67 milliar.

Permia regio.

Amplissima provincia, distans à Moscua 202 milliar. In ea est urbs ejusdem nominis ad *Vischeræ* su. ripam sita; qui decem milliaria inde emensus in Camam se condit. Indigenæ hujus provinciæ pane rarissime utuntur, ferina fere omnis generis victitantes. Idioma pecu-

peculiare, litterasque à Ruthenicis habent diversas, à Stephano Episcopo inter Sanctos à Russis relato, qui hosce ad fidem Christianam convertit, inventas. Plurimi illorum nihilominus hodieque sunt pagani & idololatræ, passim in sylvis degentes. Hyeme trahis iter super nives faciunt, quas aut canes aut cervi albi (quos in hunc usum cicurant & domi alunt) ducunt. Pedites vero nartis suis (quemadmodum & in aliis plurimis Russiæ locis consuetudo est) celerrime super nives feruntur. Sunt autem hæ nartæ, lignæ soleæ, duos tresve cubitos longæ, quibus pedibus subligatis & baculo oblongo atq; acuminato sustuliti, tanta celeritate feruntur, & colliculos, truncos, foveasque transiliunt, ut nullus equus, licet agilis, eos cursu consequi possit: hocque modo feras omnis generis capere & telis configere solent.

Sibir provincia.

Hæc provincia ad Camam fluvium jacet, inter Permiam atq; Viatkam; videtur ubiq; & castris omnino vacua: Regio tota palustris & sylvis opaca, & ob vicinitatem Tartarorum magnam partem deserta. Indigenæ proprio idiomate utuntur: panis usum nesciunt; ferina carne vescuntur. Mercimonia aspreolorum pelibus (qui apud
illos

illos præstantissimi reperuntur) exercent, eademque magno Russiæ Duci pro tributo pendunt. In hac provincia layczk ingens fluvius oritur, qui per Tartarorum campellria Caspium mare petit.

Iugra provincia.

Iugra, sive Iuhra, cujus indigenæ Iuhri vel Iugrici appellantur, ad oceanum septentrionale sita est: ex ea Hungaros ob sterilitatem soli olim emigrasse & ad Mæotidis paludes confedisit volant; atque inde postea in Pannoniam ingressos, à suo nomine Iuhariam dixisse, quæ jam Hungaria audit. Indigenæ hujus regionis magno Russiæ Duci tributum pendunt, & pene eodem cum Hungaris idiomate utuntur, uti ferunt; nam Herbersteinus sibi compertum negat.

Petzora Regio.

Hæc provincia secundum mare glaciale longo tractu se extendit versus arctum atque orientem. Nomen capit à flumine Petzora, qui à meridie descendens juxta oppidum & castellum Puscoziero, sex amplis ostiis in mare glaciale se exonerat. ad utramque fluminis ripam jacent montes, quos Russi Ziemnoipolias vocant, id est, cingulum terræ: quorum juga ob continuos ven-

torum

torum flatus nihil herbidi sortiuntur, sed fere perenni nive rigent: crescunt tamen ibidem ingentes cedri, circa quas nigerrimi zibellini reperiuntur: multæ quoque aves rapaces, præcipue accipitres albi, aucupio aptissimi, quibus Duces Russiæ plurimum uruntur. Hos montes ab antiquis Riphæos & Hyperboreos dictos volunt. Qui Russia Petzoram petunt, iis per Vstiugam, & Dvvinam, Permiamque iter est. Incolæ hujus regionis simplicissimi sunt: Idioma habent proprium, & panis usum ignorant: Anno demum 1710 10 xviii fide Christiana imbuti & baptizati fuerunt. Ad ostium fluminis situm est oppidum & arx Pustejezoro. Ultra quod secus mare degunt Samoedæ, qui Russis Samogedz, id est, seipfos comedentes, appellantur: Hæ gentes advenarum confortia fugiunt; avibus & feris omnis generis, adeoque pretiosis pellibus, supra modum abundant; & vicinum mare multis piscibus fæctum est; & belluis quas *Mors* vocant Russi; quarum dentibus utuntur ad manubria ensium atque cultellorum. Ad eundem fluvium jacet Papinovygorod oppidum & castrum; cujus accolæ Papini vocantur, & diverso à Russis utuntur idiomate: tributum pendunt Russiæ Duci. Pustolera oppidum

dum (prout ab Anglis observatum fuit) exiguum est, & circiter centum domiciliis ligneis constans. Hibernis mensibus intensissimum hic est frigus, quum & mense Augusto flumen glacie cõstringatur, & raro ante medium Majum solvatur. Distat ab æquatore lxxviii grad. & 30 scrupul. Ad ejusdem fl. ripam jacet Vfizilma pagus, constans triginta aut quadraginta ædibus; lxxvi grad. & 30 scrupul. ab æquatore abjunctus.

Obdoria Regio.

Obdoria ab Obby fluvio nomen accepit, qui è Kitaysko amplissimo lacu exiens, & ab oriente in septentrionem labens, sex ostiis in oceanum glaciale descendit: ad oppidum autem Obby tam amplum est hoc flumen, ut xvi milliaria Polon. aut lxxx verstas Russic. patere credatur; vixque biduo, licet aura obsecundante, trajiciatur: supra fidem piscosum. Accolunt Vogulici & Hугritzchi populi, Russiæ Principi obnoxii: qui varia genera animalium hic capiunt. In hac regione haud longe à fluminis ostio visitur idolum antiquissimum è lapide excisum, celeberrimum in hisce partibus, & quod hi populi summa veneratione adorant; *Zolota babu* Russi vocant, id est, auream anum; habet enim similitudinem anus infantem

C gremio

gremio tenentis, & alterum iuxta se habentis, quem illius nepotem dicunt indigenæ. Ab Obby fluvio à parte sinistra ascendendo, Calami populi in campistris degunt, Russiæ Duci tributum pendentes. Infra Obby fluvii ostia complures sunt amnes, Irtisca, Beresova, Sotâ, Tachnim, Danadim, & alii è montibus Ziemnoipois emergentes; quorum accolæ itidem Duci Russiæ tributum pendunt. Hæc rerum facies fuit cum Herbersteynius legationem apud Moscum obire: postea Theodoro reipotentente, circum flumen Obby aliquot arces à Russis fuerunt exstructæ, validis è nemoribus illic excisis trabibus intertextæ, terraque oppletæ, & præsiidiis communitæ; colonix eò deductæ, è Russis, Tartaris, Polonis aliisque nationibus mixtæ. multi illuc exules, homicidæ, aliique facinorosi ablegantur, unde sensim populosa societates ibidem constitutæ.

Condora Regio.

PRovincia hæc ad oceanum septentrionalem itidem sita, Obdoria regionis finitima est; tota silvosa & variis amnibus divisa. Indigenæ proprio idiomate utuntur, & Zolotam Babam idolum paulo ante commemoratum venerantur, ferina victitant; & pretiosas pel-

les

les Russiæ Duci pro tributo ferunt. Nul-
læ hic urbes aut arces, ac ne pagi quidè.

Lucomoria Regio.

HÆC Regio longo tractu juxta mare septentrionale protenditur. Incolæ passim in sylvis & campis degunt. Huic regioni confines sunt; Grustintzi & Serponovtzi, à castro Grustina ad lacum Kitaysko sito ita dicti. Ab hoc lacu homines nigri, communis idiomatis ignari, ad Grustinam arcem solent accedere, varias merces deferentes, præcipue unio-
nes, gemmasque varias, quas Grustintzî ab ipsis permutatione mereantur. Omnes autem Lucomoriæ incolæ magno Duci sunt vectigales. Ex Lucomoriæ montibus Cossin fluvius oritur, qui in magnum fluvium Tachum descendit.

Loppia Regio.

A Lucomoria ultra tendendo secundû mare glaciale Loppi populi agunt, barbarum & brutum hominum genus, qui incertis sedibus vagantur, piscibus & ferina victitates, & panis usum omnino ignorant. Idioma proprium habent & Russiæ Duci tributum pendere dicuntur. Regio illorum frigidissima est.

Cerevissi populi.

C Eremissi, Mordovotes, & Vachines, inter Viatkam & Vologdam provincias, vastas sylvas sine certis laribus

C 2 occu-

occupant: magnam partem Pagani, quidam & Mahumetani; latrociniis & magicis artibus infames. Melle & ferina ut plurimum viciant, Durum hominum genus, & sagittandi peritissimum. Russis sunt veditages. Hi populi Volgæ utrimque accolunt. quorum illi, qui dextram Volgæ ripam versus arctum accolunt, Logovi agnominantur, à fœni struibus; qui sinistram & versus meridiem, Nagorni, quod montana incolant.

Mordvæ populi.

A Nisnovogorod orientem & meridiem versus vastæ occurrunt sylvæ, quas Mordvæ populi incolunt, homines duri & bellicosi, & proprio idioma te utentes, partim idololatæ, partim Mahumetani. mulieres decoris gratia unguis nigro colore inficiunt, apertoque capite & passis crinibus incedunt. Ceremissis Nagornis vicini sunt, qui non pauci ipsi sunt permixti.

Cazan Regnum.

C Azan regnum, civitas & castrum ejusdem nominis, ad ulteriorem Volgæ ripam, lxx fere milliar. Germ. à Novogrodia inferiore: ad orientem Tartaros finitimos habet, qui Schibanski & Kosatski vocantur. Cazan urbs abest à Viatka arce lx mill. German. Incolæ sunt Tartari, sed cæteris cultiores & urbaniores

baniores: quos Basilius Russiæ Dux adiegit ut se subicerent ipsius imperio, atque ejus arbitrio Regem acciperent. Postea sæpius rebellavit, & gravia damna Russis intulerunt, quæ Herbersteynius prolixè narrat. Cazan pulchrum est oppidum, prout sunt oppida Russiæ universa: in edito monte adjunctam habes arcem & natura & opere munitâ. Distat ab æquatore lxx grad. & xxx scrupulis.

Asiracan.

A Stracan urbs opulenta, magnumque Tartarorum emporium, decem dierum itinere infra Cazan, ad citeriorem Volgæ ripam sita, & longe supra illius ostia. Sita est urbs in insula amnicæ, ad elivum montis, habetque arcem ligneo vallo septam, quali & ipsa cingitur. Insula hæc patet in longitudinem milliar. xii, in latitudinem iii; distatque ab æquatore xlviij (alii xlvij) grad. & x scrupul. Nullis arboribus, ac ne gramine quidem vestita; solo effæto & quod frumentum maligne admodum producit: unde hic magna annonæ penuria; incolæ autem magna ex parte piscibus vitam tolerant; quos passim in oppido ad solem & ventum siccant; unde tantus sætor prodit, ut ærem ipsum inficiat, qui hic hominum valetudini minus propitijs est; & tantum mufcarum

C 3 copiam

copiam generat, ut vix alibi tantam videre liceat.

Attinerum & fluviorum à Moscovia in Siberiam, Samoièiam & Tingosiam ducentium, itemque oppidorum à Rusiis in illis regionibus conditorum descriptio.

EX urbe Soil ad *Witfogdam* oppidum (situm ad flumen ejusdem nominis, quod influit in flumen *Dvvinam*; quod centesimo à confluentem milliari prope sanum *Michaëlis* archangeli exoneratur in mare album,) contendunt adverso flumine, dum perveniunt *Javiniscum*, oppidulum à *Moseis* conditum, & *Soila* septendecim ferè dierum itinere distitum: quo priusquam deveniant, multa flumina, multas sylvas pertrāsunt. profluit autem *Witfogda* è montibus *Toegorin*, *Tartarie* ad austrum conterminis, atque hinc, boream versus ad ipsum usque Oceanum procurrentibus. ex iisdem montibus oritur & *Pezora*, qui cis fretum *Weygat*: Oceano se commiscet. *Javinisco* digressi, post trium hebdomadū iter deveniunt ad *Neemum*, Quod tam leni per sylvas fluit agmine flumen, ut inde sibi invenièrit nomen. *Neem* namque Latinis significat mutū. In eo quinque propemodum dies ratibus suis vel scaphis navigant. postea verò, compendii causa, properante videlicet aliorum

Ne-

Ne-emo, sarcinas suas ad unam distinat leucam terra portandas eurent necessum est. quo factò, *Wiseram* devenitur, flumen è quibusdam rupibus *Toegoriorum* montium apèdicibus profluens. eas *Mosci Camenus* vocant. feruntur hinc novem continuos dies secundo *VVisera*, donec perveniunt *Soil Camfcoy*, oppidulum refocillandis aliquantisper viatoribus, terrestri deinceps itinere perrecturis, ab *Moseis* exstructum. *VVisera* verò continuato aliquantenus cursu, tandem *Camo* se miscet, *Viacam* *Moscoviz* oppidum præterfluenti, & immenso flumini *Rha*, quod & *Volga* dicitur, illabenti. qui quidè *Volga* lxx ostiis exoneratur in mare *Caspium*, ut ex iis accipi, qui coram id arbitrati sunt.

Oppidum *Soil Camfcoy* mediocriter habitatum est, & pagis compluribus circumdatum. Incolæ *Russi* fere aut *Tartari*. *Pecoris*, & præsertim equorum, hic magna copia. Viatores itaque paululum recreati, sarcinas suas equis imponunt. & per montes ferè contendunt, abietibus, pinis, & raris quibusdam arboribus confitos. Trajiciunt verò inter hos ipsos montes flumen *Soibam*: hinc *Cesnam*, utrumque ad aquilonem procurrentes. Distribuantur autem hi montes in partes tres, quarum dux priores singulæ

C 4 bidui,

bidui, tertia quadridui itinere superantur. Ac primæ quidem nomen est *Coosvinscoy Camen*, alteri *Cirgensoy Camen*, tertiæ *Podvinscoy Camen*. Et sunt sane hæc ipsa montana, ab iis unde egressi sunt terris multum diversa. Pulchriores in iis & arboribus densiores sylvæ, varias passim gignentis stirpes. Frequentantur autem hæc tria deserta à Tartaris fere & Samoiedis, nihil quam pretiosas pelles, Imperatori Moscorum pendendas, in iisdem venantibus. Montes *Podvinscoy Camen*, cæteris altiores, ac nivibus passim & nubibus cooperti, ideoque viatoribus superatu difficiles. Fiunt tamen paullatim declives. Hinc *Vergateriam* devenitur, in quo oppidulo subsistendum est, usque dum apperatur, idque ob flumen *Taram*, quod vicinis illis locis exortum, reliquo anni tempore perquam vadusum est. At verò Vere novo, gelidus canis cum montibus humor liquitur, & magnis accrescunt auctibus annes, scaphis & lembis trajicitur.

Vergateria primum est terræ Siberiæ oppidum, ac non nisi ante annos viginti & unum, (scripta hæc anno 1612,) una cum aliis aliquot oppidis, ceptum condidi. Est autem & tectis mediocriter frequens, & coluntur hic agri, non secus quam in Moscovia. Residet hic Impera-

toris

toris Moscoviæ nomine Gubernator, qui magnam quotannis, initio statim veris, frugum & annonæ copiam, in omnes præsidio militari munitas per universam Siberiam arces fluminum via, distribuit. quin & Moscis trans Obby degentibus eadem succurrendum est via. nec enim adhuc ibi colitur telus, & Samoiedæ (ut diximus) ferina ut plurimum victitant. Secundo Toëra quinque dierum itinere devenitur *Iaphaniam*, oppidum ante biennium structum & colonis infeslum. Hinc rursus feruntur secundo Toëra, & biduum sic progressi, coguntur hoc flumen, ob anfractuofos ejus meatus, subinde trajicere, quo videlicet faciant viæ compendium. Habitat jam in his locis Tartari passim & Samoiedæ, pecuaria fere naviculariaque se sustentantes.

Tandem relicto Toëra, ad ingens flumen *Tabatum* deveniunt, ducentis circiter leucis *Vergateria* distitum: & hinc *Tinnam* porro contendunt, oppidum populosum, & ab iis quos ante diximus conditum. multi vero & rhedis, hiberno tempore, duodecim fere dierum spatio, *Iaphani Tinnam* perveniunt. atque hic magna pellium pretiosarum inter Moscos & Tartaros Samoiedasque vigent commercia, estque commodus valde

C 5

de

de hic locus iis, quibus non nisi semestri spatio decretū est emanere. sed multi ulteriora scrutantur, & longe trans Obby ortum & meridiem versus contendunt.

Tinna devenitur *Tobolsca*, Siberien-
sum oppidorum metropolim, in qua ipsa Siberiæ, ac Moscorum in ea supremi Proregis, sedes. Deferuntur huc annuatim ab reliquis tractus totius oppidis, tam cis quam trans Obby, tributa: quæ in unum collecta, & præsidario milite circumsepta, in Moscoviam porro ad Imperatorem perferuntur. Severissime quoque hic dicitur jus, & tenentur quotquot sunt in Samoedia Siberiaque Gubernatores huic uni parere. Vigent præterea rerum è Moscovia advectarum in hac urbe commercia. confluentibus eo è tractu australi & ab extrema fere Tartaria Tartaris, aliarumque nationum hominibus, qui, quò longius pervagatur regionum istarū fama, eò frequentiores concurrunt. Vnde magna profecto redit ad Moscos utilitas, qui tam placide subjugarunt has gentes, ut nihil ipsis nunc metuendum sit, adeo eas sibi habent addictas. Extructa sunt in super passim templa, & ædes sacræ, in quibus Græca exercetur religio, quæ apud Russos alioque septentrionis populos in multo usu est, licet variis superstitioni-

fitionibus depravata, utcumque sit, nemo illic invitus ad fidem cogitur, sed adhibentur à Russis lenia quædam remedia, quibus homines illi persuadeantur, ac lucrifiant.

Sita est urbs *Tobolsca* ad flumen *Yrtis*, quod rapidissimo cursu, & ceu alter quidam Danubius, ab austro exortum, in Obby aquas suas evolvit, videturque ex eodem cum illo tractu profluere. ab altera parte fluvius *Tobol* est, unde urbi nomen. In hunc influit flumen *Tassa*, quod ab aquilone, & certis illic ad oram montibus, videtur profluere. ad hujus ripam Mosci nuper oppidū condiderunt, *Pohemium* nomine, petitis è Siberia incossis habitatum, non alia quidè de causa, quam quod agro cingatur eximie fertili, tum & perquam amœnis sylvis, variarum ferarum nutricibus, pantherarū nempe, lyncium, vulpium, sabellosum, & materarum. Distat vero *Tobolsca* *Pohemium* duarum vel circiter hebdomadarum ad aquilonem itinere. *Yrtis* pari fere ab *Tobolsca* spacio Obby sese commiscet. atque ad ejus ostium conditum fuit oppidum *Olscoygorotum*; sed postea, jussu Gubernatoris Siberiæ dirutum: nulla quidem tunc addita causa, quam ego tamen suspicor fuisse nimiam frigoris vehementiam, vel quod ipsum oppi-

oppidum mari esset vicinius, quam ipsa vellent, metuerentq. ne quid inde subiretur incommodi. quocirca in quadam Obby fluminis insula, & plus minus supra dirutum illud leucis, oppidum condiderunt, cui nomen *Zergolta*.

Atque hinc adverso flumine navigantes, contractioribus utuntur velis, sive quod languidum spirent venti, sive ob altitudinē ripæ, adeo quidem, ut licet amplissimus passim sit Obby, scaphas tamen in eo feniibus protrahant, eodem plane quo Moscoviæ fluvios superant modo.

Ducentis supra *Zergolta* leucis *Novoscoiam* deveniunt, arcem tredecim abhinc annis exstructam, quo tempore magnus Gubernator certos è Siberia homines eò dimiserat, terras humano generi commodas atque oppidis extruendis idoneas indagaturos. Hanc igitur arcem tunc temporis condiderunt, & præsidio aliquo militum munierunt, tractu perquam amœno, salubri, tepido, fertili, & in quo maximus rara specie bestiarum & avium numerus. Arx ipsa ad euronotum sita excrevit paulatim in civitatem. Cujus incolis fuit injunctum ut ad ulteriora tepidioraque loca pedetentim progredierentur, & candide ubique negotiarentur, obvios quoque populos benigne humaniterque tractā-

tes, quo latius tandem regnarent, ac Russicum nomen diffunderent. quare gregatim eo profecti, & ad quadringentas in mediterranea leucas progressi, pulchros quidem, sed desertos invenerunt terrarum tractus. Cum vero decem abhinc annis, ducentas adverso Obby leucas progressi, incidissent in regionem non minus uberē quàm amœnam, quæque & tepida admodum esset, & nullo plane laboraret incommodo, hyeme nimis quàm brevi, ac propemodum nulla; sumere hinc occasionem in Siberiam revertendi, atque hæc in Moskovia porro denuntiandi. Imperabat ibi tunc temporis Borius Goddenovius, qui accepto tam læto nuntio, rem minime differendam censens, illico in mandatis dedit Gubernatori Siberiæ, ut quàm mox curaret ibi condendam urbem. Paruit Gubernator, & exstructa ejus jussu est arx una cum aliquot domibus: adeo ut luculenta nunc urbs sit. Cui nomen impostum *Fooma*, eo quod intellexerint, magnam Tartarorum multitudinem eo loci olim confedisse, à quibus hæc urbs ob eximiam situm amœnitatem id nomen accepit. Dicebantur vero hi Tartari etiam tunc habere regem, nomine Altinum. unde factum ut condita primum urbs multos diversum

rum populorum in campis illis degentium impetus sustinuerit. Nunc vero tam potens est, ut successu temporis videatur & hinc mediocre regnum aliquod surreturum. Cæterum inter arcem hanc *Naxincoïam*, urbem *Toomâ*, atque *Siberiam*, Mosci multos quotidie detegunt in mediterraneis habitantes populos, quorum aliqui sese *Ostachios* nuncupant, ac cum *Tartaris*, *Samojedis* & *Russis* in unum jam corpus coaluere, amice inter se negotiantes. multi apud eos sunt Reges, Indicis fere similes (de minoribus loquor, non de majoribus *Indiæ* regibus.) Et ut paucis absolvam, Mosci in illo terrarum tractu tam magnos fecerunt progressus, ut merito nobis mirum videri debeat. Sunt præterea arces oppidaque complura inter *Obby* & *Yrtim* fluvios, eodem fere cum *Tobolscâ* tempore condita, & jam lauta. quorum incolæ *Mosci*, *Tartari*, *Samojedæ*, ex eorum genere quoscicures appellamus, aliorum qui protus barbari sunt adpectu. Et inter oppida primum est *Tara*, quo loci decem fere dierum inter *Obby* & *Yrtim* intercaedo est. *Iorgoetum*, ante xv circiter annos exstructum. *Besobia* & *Mangansoïscogoratum*, utraque supra *Iorgoetum* ad austrum posita, ad occidenta-

lem

lem vero fluminis *Obby* ripam incolæ magis magisque in dies student progredi. Cis *Obby* sitæ sunt urbes *Tobolscâ*, *Siberia*, *Boresaïa*, & quædam aliæ, ad diversos fluvios conditæ. & exstruuntur in dies plures. trans *Obby* sunt *Narim*, *Toma*, & quædam aliæ, quorum incolæ vice equorum utuntur rangiferis, vel canibus. longe celerim, quos cum alio piscium genere, tum raris inprimis saginant, quod existiment eo cibo vires iis augeri. *Iorgoetum*, ut supra dixi, in insula fluminis *Obby* exstructum est. Iam vero & supra *Narim* ortum versus tendentibus flumen occurrit *Telta*; ad cuius ripam arcem ædificatam nomine *Cornossoïam*. cujus præsidarii milites unâ cum *Narimensibus*, annis abhinc circiter septem, à *Gubernatore Siberiæ* iussi sunt rectè ad ortum tendere, & eorum illic agerent ignotæ gentes, sedulo indagare. Itaque decem vel circa hebdomadarum itinere per vasta quadam deserta progressi, multis per viam pusehris tractibus, multis sylvis atque fluminibus occurrentibus, tandem magalia quædam in campis erecta, & unâ hominum quosdam certus conspiciat sunt. sed cum docibus uterentur *Samojedis* ac *Tartaris*, locorum illorum gnaris,

nihil

nihil timuerunt. Accesserunt ad eos barbari reverenter ac venerabundi, & per Samojedas Tartarosq; significarunt, Tinguesios sese vocari, & secus magni fluminis *Ienisea* ripam colere, quem ab vulturno quidem adfirmabant profluere, sed ignorare se ejus fontem. Hi homines strumis à mento propendentibus erant deformes, & inter loquendum non aliter gloriebant quàm gallopavi. Videbatur eorum lingua non multum abire ab idiomate Samojedarum, qui & plerasque eorum voces ediserebant.

Ienisea, fluvius longe quàm Obby major, ab ortu habet excelsos montes, inter quos & ignivomos quosdam, sulphur identidem eicientes, ab occasu planum est solum & insigniter fertile, stirpibus, flosculis & arboribus varii generis confutum. multi quoque in eo peregrini gignuntur fructus, magna avium rariorum copia. inundat campos ad LXX circiter leucas verno tempore *Ienisea*, non secus, ut quidem nobis relatum est, quam Nilus Aegyptum: quod non ignorant Tingoesii, trans ipsum flumen & in montanis tantisper agunt, dum id decrescat; redeuntes deinde, & armenta sua reducentes ad plana.

Tingoesii, gens mire humana, Samojedarum instinctu, subjecere se illico
hisdem

hisdem à quibus illi regebantur Gubernatoribus, quos reverebantur ceu quosdam deos. quod autem numen, & quorsu id colant, incertum est, neque sciri haecenus potuit, Moësis negligenter nimis in hæc talia inquirentibus.

Neque mirandum deinceps, si fretum VVaygars obstruat quotannis ad aquilonem tam immensis è glacie montibus, cum & Oby & *Ienisea*, & innumeri præter hos, quorum nomina necdum sciuntur, fluvii tam immanem ejus effundant vim, ut omnem pene fidem exsuperet. Fit enim initio statim veris, ut in locis mari vicinis glacies, præ incredibili sua crassitudine simul & multitudine, totas secum auferat silvas. Atque hinc adeo est quod ad littora freti VVeygars tanta passim conspicitur lignorum undique confluentium copia.

Suscipere præterea ii, quos dixi, longinquum iter trans *Ieniseam*, sed nempe recta ad ortum via; & ad austrum vix ausi desistere; assuntis secum aliquot Tingoesiis, de quibus didicerant habitare complures ad austrum gentes, quæ ab ipsis essent multum diversæ, & quorum reges perpetua fere inter se gererent bella. sed cum aliquot dies progressi nil profecissent, tandem ad suos reversi sunt. Tingoesii tamen, prius in-

juncto ut penitus tractus illos lustrarent, receperunt id se facturos, & fœdus jam antè cum Moscis pactum re-integrarunt. Anno infecuto Tingoëssi emiserè nonnullos suorum directè ad orientem, qui longius aliquanto quam ante progressi, tandem & alium quandam invenerunt ingentem fluvium, Ieniscæa quidem minorem, sed pari rapiditate: cujus cursum aliquot dies securi inciderunt in quosdam homines, quos cursu anteverentes apprehenderunt, sed eorum sermonem non assequebantur, nisi quod è certis quibusdam signis & vocibus barbarorum *Om Om* subinde ingeminantium, conjecerunt ab altera fluvii parte crebra audiri tonitrua: addebant, & hominum strepitus inibi sapius exaudiri, & intenso in flumen digito, *Pisida* aliquoties reperebant. unde collegerunt Tingoëssi, id fluvio nomen esse. vocibus vero *Om Om* divinarunt postea Mosci designari bombos nolarû. Redeuntes dehinc Tingoëssi, assumentes secum nonnullos tractus istius incolas; qui perierunt omnes in via, sive pavore quodam id factum sit, sive aëris insolentia. Ipsi sane Tingoëssi mortem eorum moleste ferebant. reversi namque, assererant, homines esse ingeniosos, corpore bene compacto, oculis par-

vis, facie plana, colore fusco, & ad luteum fere vergente.

Hæc cum didicissent è Samojedis, ex tractu Tingoëssiorum in Siberiam redeuntibus Mosci, magna statim cupiditate correpti sunt ulteriora ejus tractus investigandi, quare petierunt à Prorege, se, comitibus aliquot junctis, eodimitti. is vero petitioni confestim annuit, concessa ipsis & militum aliqua manu, injunctoque ut curiosè singula quæque explorarent, & Tingoëssios, Samojedas ac Tartaros secum assumerent. Atque ita illi Iocè vel circiter numero trajecerunt fluvium Obby, & per Samojedarum ac Tingoëssiorum terras devenerunt ad Ieniscæam. quo trajecto, perrexerunt porro ad ortum, ducibus usi Tingoëssi: qui non tantum antea-bulonum obibant munus, sed de comiteatu quoque omnibus abunde prospiciebant, captis mira quadam dexterritate avibus, capris, rangiferis, aliisque id genus feris: quin & piscium non exigua, è fluviis per viam occurrentibus, copia. Progressi ad flumen Pisidam, trajicere tamen non ausi sunt, sonitu, de quo antè acceperant, jam palam auditò, quem certo judicabant, non aliud esse quàm teris campani mugitum. stante vero ab ulteriore Pisidæ ripa vento,

exaudiebant & hominum & equorum interdum streptus. vela quoque nonnulla, sed paucula, conspicati sunt: unde coniecerunt, esse navigia quæ secundo flumine deorsum tenderent. addebant, vela fuisse quadrata, Indicis, ut arbitramur, similia. Sed nullis plane ab ea ubi confiterant parte usquam confectis hominibus, cum aliquamdiu illic hæssissent, & verno tempore comperissent flumen valde augeri; (quod tamen vix potest, ut certo narraverint; cum præalta utrimque sit ripa:) tandem longis admodum itineribus, ac non nisi autumnno, reversi sunt; referentes, & quidem jurati, sese Aprili ac Majo mensibus admodum delectatos fuisse pulcherrimo tractus illius adspectu, & cõplures in eo vidisse rariores stirpes, flores, fructus, arbores, aves, feras. Sed enim Mosci talium minime curiosi erant; ut qui nihil caperet quam lucrum, cætera prorsus inculci.

Quæ post hæc à Russis in hisce partibus gesta fuerint, non satù constat: bellu domesticu impeditor, creditur est.

Influit præter hæc in fluvium Oby flumen *Toas*, profluens, ut videtur, ex locis leniscæ vicinis, & vasta quadam in iis sylva: ex qua & alius, non procul ab illo priore, videtur oriri fluvius, leniscæ itidem sese commiscens. adeo
ut inde

ut inde ab Oby, aqua proficiantur per terram Samoedarum; & duabus duntaxat terra confectis leucis, incurrunt in flumen *Torgals*, quo secundo deferuntur in leniscæm: estque commoda sane hæc via, & à Samoedis atque Tingoësis non ita pridem inventa. *Hæc ita hæntenu prodita ab Isacco Massa, Harlemensi anno 1612.*

Iter à sinu S. Nicolai ad Moscuam.

A D Colmogrom	verst. 100.
ad Vliuhugam	500.
ad Totmam	250.
ad Vologdam	250.
omne hoc iter 1100 verstar. adverso flumine Dvina ascenditur.	
Ad Yeraslaviam	verst. 180.
ad Rostoviam	60.
ad Perasslaviam	60.
ad Moscuam metropolim	120.
terrestri itinere 440 verstarum.	

Iter à Moscuâ ad Novogrodianam magnam.

A D Ottveram	verst. 180.
ad Torzhokam	60.
ad VVisnovollokum	60.
ad Novogrodam	150.
ab euro ad eorum tendendo Russica milliaria 450.	

Iter à Vologda ad Narvam.

Ad Belozoram	verst. 140.
ad Batagh	80.
ad VVitergenam	40.
ad Ladiskiam	60.
ad lacum Onegam	80.
ad Oheram	90.
ad Narvam	180.
ab aquilone ad africanum	verst. 770.

Iter à mari albo ad mare Caspium.

AS. Nicolai monasterio ratibus uniligneis adverso flumine Dvina ascenditur Vologdam usque, verst. 1100. iter est quatuordecim dierum, noctu & interdiu navigando. rates illas Russi appellant *stroogs*. hybernis mensibus equis & rhedis hoc iter octiduo absolvitur: æstivis ob crebras paludes & altum cœnum inviunt est. A vologda ad Yarallaviam sunt verstæ 180: Yarallavia ad ripam Volgæ sita est: à qua porro naviculis descenditur ad mare Caspium usque; intervallum est 2700 verstarum: quod iter triginta integris diebus absolvitur. Volga infra Yarallaviam, ubi minimum, patet miliare unum in latitudinem.

Iter à Moscua metropoli ad mare Caspium.

AMoscua secundo fluvio Moscua ad Collom sunt xx mill. à Collom uno circi-

circiter mill. Moscua confluit in Occam à conflente ad castrum Terrevecisko sunt viii milliaria. ad Peroslaviam viii mill. ad veteris Rezanix rudera vi milliar. ad Terrecomam xii. ad Cassim, ad Morom xx milliar. ad Nisnovogrod & confluentem Occæ in Volgam xxv. ad Vasilgorod xxv. ad Sabovvshare xvi. ad Svyvasko xxv. Cazan; à Cazan ad Camæ in Volgam confluentem xv. ad Petrovolog. ad primum Russorum præsidium, quod Tartarorum vocabulo appellant *Caravvol*, sunt vii verstæ. ad secundum Kamenî Caravvol 113 verstæ. tertium Stupino Caravvol 50 verst. ad quartum Polooy Caravvol 120 verst. ad quintum Keezeyur Caravvol 50. ad sextum Ichkebre 30 verst. ad Astracan 30 verst. ad Vehough 60 verst. ad insulam Cheterabougori 40 verst. Hic Volga se exonerat in mare Caspium.

II.

Soli calique qualitates: fruges, aliæque commercii aptæ.

Solum hujus regionis ut plurimum est leve atque arenosum, pro provinciæ tamen differentia multum varians. Provinciæ enim omnes

quæ ad septentrionem vergunt, quæque sitæ sunt versus sinum S. Nicolai & Colam, quæq; ad aquilonem tendunt versus Siberiam & Samojedarum regionem, fere sunt infœcundæ, tum ob nemorâ & densissimas sylvas quibus horrent, tum ob climatis extremam frigiditatem hibernis mensibus, & æstatis brevitate. Secundum utramq; autem Volgæ fluminis ripam inter Casan & Astracan, licet solum perœcundum sit, agri pene inculti jacent, & regio omnis incolis vacua est, præterquam paucis admodum locis ad occidentalem ripam ejusdem fluminis, ubi magnus Russiæ Dux aliquot castella condidit, & præsidia militum collocavit. Causa est, quod vicini Tartari, qui *Crim* appellantur, neque ipsi oppida condere volunt, vagæ & ambulatoriæ vitæ dediti, & pecuariam tantum exercentes, neque Russum, cujus vires longius ab hisce locis distare sunt, condere permittunt. A Vologda, quæ circiter mille septingentas vestias distat à S. Nicolai monasterio, ad Moscua metropolim, & à Moscua ad fines Tartarorum versus meridiem, (quæ regio par pene versarum spaciæ occupat,) regiones omnes amœnæ sunt & fertiles, pascuis juxta atque arvis divites, & pluribus annibus riguæ. Eadem est

est telluris facies à Rezanâ (quod oppidum à Moscua jacet versus curum) ad Novogrodum magnam, & Volosko extremum pene Russici imperii oppidum versus eorum. Nec multum distimilis tellus, quæ inter Moscua & Smolensko interjacet. Cæterum omnium harum provinciarum faciem plurimum immutant anni tempestates. Nam hibernis mensibus altissima nive teguntur, maxime tamen versus arctum. Flumina omnia (etiam rapidissima) crassissima glacie constringuntur, idque continuè ut plurimum quinque mensibus, ab ingressu nimirum Novembris ad exitum Martii, tum enim primum nives liquefcere incipiunt & gelu solvi. Aër hisce mensibus supra modum est frigidus, ita ut guttæ aquæ in sublimè jactæ, conbentur antequam decidant: frigus autem adeo penetrabile, ut multi in ipso foro & alii alibi in campis iter agentes aut penitus deficiant, aut ægre membris exterioribus mutilati evadant. Nonnumquam hyeme supra modum sævientè, lupi atque ursi catervatim è sylvis fame cogente erumpunt, & obvios quosque dilaniant, paganosque interdum in tuguriis suis opprimunt. Adversus hanc frigiditatis violentiam in oppidis atque pagis, in omnibus ædibus

habent caldaria sive stivas modo ipsis peculiari factas, è silicibus aut petris in modum furnorum, quæ conclavia multo fumo implent. Mira sunt & fere fidem superant quæ de acrimonia frigoris in hisce partibus narrantur, quæ consulto prætereo. Atque hæc quidem hyeme regionum conditio est. Vere vero ineunte tanta repente mutatio incidit, ut sylvæ subito revirescant, gramina emergant, flores emicent, sata pullulent, aves & præsertim lusciniæ tam suaviter ubique concinant, ut nihil ad amœnitatem regionis addi posse videatur. Id autem beneficii regiones hæcæ à nivibus consequi opinantur, quæ quum hyeme altissimæ sint & solum ubique operians, solum veluti veste quadam contegunt, & ne à frigore aduratur, foveat; vere vero ingresso, eadem brevissimo tempore dissolvuntur & liquecunt, solumque, quod fere leve & arenosum esse diximus, humorem large & quam occyssi- me imbibit, & à solis radiis percussum solumque herbas omnes quam celerrime protrudit. Porro ut frigus hybernis mensibus intensum, ita & æstus æstivis mensibus Junio, Julio & Augusto hic longe major quam in Anglia aut nostris provinciis; quo fit ut fruges citius maturarentur. Præterea maxima Russiæ pars mul-

multis fontibus scater, rivulis, lacubus, amnibusque rigatur. Denique maximorum & altissimorum fluminum, quæ regionem permeant, beneficio accedit, ut Russiæ, quæ bona sui parte quam longissime ab Oceano & aliis fretis abesse cernitur, commercii apta reddatur, etiam cum remotissimis ab illa provinciis; alia enim flumina in mare Balthicū descendunt, alia in oceanum septentrionalem; maximum autem illorum flumen Volga etiam in mare Caspium penetrat; ita uti cum Persiæ & aliis Asiaticis regionibus communicet, & merces omnes Asiaticas per mediam Russiam facile ad oceanum perducatur.

Inter ea quæ Russiæ producit in usum indigenarum, primum locum postulant fruges: triticum nimirum, quod interdum vilissimo pretio hic venire solet: secale, quod solum ante hyemem ferunt, quum cætera farræ verno tempore terræ mandent; hordeum, avena, pisa, fagopyrum, & psnytkæ oryza sapore admodum similis. Quæ frumenta omnia tanta copia hic proveniunt, ut indigenis & vicinis nonnunquam abunde sufficiant: quod si quando hic annonæ caritas accedit, id potius Nobilium fraude fit quam regionis infecunditate. Sunt tamen in magni Russiæ Ducis dominio pro-

provinciae aliquot farris inopes, uti Permia & aliae quaedam septentrionales, quæ panis è frugibus usum fere ignorant, nisi quum interdum illum à vicinis accipiunt; quarum incolæ panes è radice quadam, quam vocant *vagbnoy*, coquunt; interdum & ex interiore medulla abietum.

Quæ autem & indigenis serviunt, & commerciis apta sunt, hæc fere numerantur.

1. Pelles variorum animalium, quibus & incolæ contra frigoris violentiam corpora sua muniunt, & ingentem earumdem copiam advenis mercatoribus vendunt; tam opulento commercio, ut observatum sit, nonnullis annis tantam copiam evectam, quæ pretium quadringentorum aut quingentorum millium rublarû superaverit. Inter pelles hæcæ primum locum sibi vendicant zebellinæ sive sabellinæ; quas Pechora provincia subministrat præstantissimas; quibus hodie seminarum luxus ingens interdum pretium in Europa ponit. Cæteræ sunt vulpes nigrae & rubrae, quibus Siberia abundat; atque etiam albae: martes: castores: hermelinorum pelliculae pulcherrimæ: luporum, lynxium, &c.

11. Cera tanta copia, ut nonnullis annis

annis duæ librarum myriades evectæ fuisse dicantur: maxima autem vis Plefcovix venire solet, licet aliae quoque provinciae illa abundant.

111. Mellis item tanta, ut, licet magna illius pars ab indigenis in potu absumentur, tamen non vulgaris copia quotannis exportetur in vicinas provincias.

IV. Sevum: quod superiori seculo ad quatuor librarum myriades evectum fuisse memorant, licet hodie vix quarta pars evehatur: maximam illius copiam mittit Ieroslavia & Vologda, aliaque provinciae.

V. Taurorum & bubalorum tergora; quorum superioribus annis ad centum millia exportata volunt; hodieque non minorem, si non majorem numerum, exportari.

VI. Oleum ex phocarum arvina coctum.

VII. Ickery sive caveary; cuius magna copia ad Volgaë ripam conficitur ex ovibus piscium, bellouginæ puta, sturionis, severigæ, & aliorum; & in alias regiones, præsertim in Italiam, vehitur, opulento satis commercio.

VIII. Linum & cannabum. Illud quidem Volsko provinciâ cum vicinis regionibus; hoc Smolensko, Dorogobose & Vathma, magna copia & singulari boni-

bonitate producunt. Exigua autem copia hodie, prout olim, evectatur, partim ob incolarum desidium, potissimum autem ob exportandi difficultatem & nimios vecturæ sumtus.

ix. Sal; ejus magna vis Staræ Rusæ & alibi è falsis scaturiginibus cogitur; juxta Astracan oppidum autem à marinis fluctibus ejicitur in litus.

x. Pix; ejus immensa copia in provincia Smolensko & Dvina ex abietibus & piccis eliquatur.

xi. In provincia Corelia & ad ripam Dvinae versus oceanum arctoum, e rupe exciditur *slude*, ut vocant, quæ vitri usum præstat, & in lanternis vulgo hodie usurpatur, vitri Russici nomine.

xii. Ferrum, nam cæterorum metallorum fere infœcunda est Russia.

III.

De ingenio & moribus incolarum.

Gentis omnis Moscoviticæ major servitus est quam libertas; ejus rei egregium executorem Principem proprium habent. Omnes enim passim, cujuscunque conditionis sint, nullo respectu personarum habito, durissima servitute premuntur. Nobiles magna

magnates, præfecti, primores, consiliarii que universi, se *chlopas*, id est, abjectissimos & vilissimos servos Magni Ducis fatentur, & bona sua omnia mobilia & immobilia, quæ possident, non sua sed Principis esse agnoscunt. Ut autem equestris ordo à Magno Duce, ita etiam plebeius ordo à Nobilibus & Magnatibus gravissime premitur. Colonorum enim & oppidanorum bona, militarium hominum & Nobilium prædæ exposita sunt, & per contemptum viri homines & Christiani communiter appellantur. Sex dies coloni in septimana dominis suis laborant; septimus dies privato labori conceditur. Neque hi strenue laborant, nisi bene verberati. Habent autem certos agros à dominis suis sibi attributos, ex quibus vitam tolerant, & tributa annua solvunt. Artifices & mechanici secundum præscriptum parvo laborem suum vendunt. Quumque annonæ caritas in pretium concedit, tunc artifices exiliori tenuiorique in pretio sunt, adeo ut vix panem ipsum pro labore unius diei, quamvis strenuo, possint acquirere. Oppidani quoque & mercatores gravibus & intolerabilibus tributis & exactionibus onerantur. Quod si Princeps aliquem mercatorem argenti aut auri paulo ditiores à delatoribus (quorum

rum plena est aula) resciverit, hunc sibi repræsentari imperat: & crimine, licet falsò & commentitio, onerato dicit; Delatum est ad nos tuum, sceleste, facinus; ideo ut criminofus punieris. Si autem accusatus se innocentem obtestetur; tunc princeps respondere solet; Animæ testium, qui te accusaverunt, hoc sciant; Mea vero nihil refert. Confestim ergo jussu principis arripitur, & tandiu verberatur, donec præscriptam summam monetæ argenteæ principi annumeret. Quæ ab authoribus idoneis relata, præmittere nolumus, licet non esse perpetua, aut quibusvis principibus usitata, credamus. Est præterea mos apud ipsos receptus, omnes debitores qui æs alienum confaverunt cui solvendo minime sint, ex legis præscripto in locum publicum ad id destinatum rapere, ibique à servis prætorianis flagris baculisque furas & crura miserorum sine ulla misericordia cædi, donec creditoribus suis, undeunque tandem accipiant, quomocunque satisfaciant, aut, si nullatenus id possint, tunc creditoribus suis ita verberibus subacti certum tempus secundum debiti modum servire coguntur. In hunc icidem locum omnes accusati coram Principe per contumeliam ducuntur, &, si ditiores fuerint, cujus-

cujuscunque conditionis, tantisper verberantur, donec multam imperatans, licet indebitam, principi solvant.

Omnes communiter servos aut nexos aut captivos habere solent; quos morituri frequenter manumittunt: illi tamen servituti assueti aliis dominis in servitutem sese dedunt, aut pecunia accepta se mancipant. Liberi etiam, qui dominis certa mercede serviunt, non possunt, quando lubet, à dominis se abdicare. Si enim quis absque domini voluntate abierit, ab alio in famulatum non assumitur, nisi fuerit à priore domino vel ab illius amicis, qui pro fidelitate illius spondeant, commendatus.

Pater quoque potestatem habet filium quater vendendi, ita ut semel venditum quocunque tandem modo liberatum vel manumissum à domino, iterum atque iterum jure paterno possit vendere: post quartam autem venditionem nihil amplius juris in illum habet.

Mulierum conditio miserrima est; nulla enim honesta & pudica creditur, nisi domi conclusa vivat, adeo ut nusquam prodeat. Domi autem manentes fila nent, telam texunt; neque quicquam autoritatis in ædibus usurpant.

à maritis bene verberatæ, raro conquerrantur, sed amoris id indicium vocant. *Hæc à Guagnino prodita accepimus.*

Russi ut plurimum vasto sunt corpore & obefiore: quippe qui mole corporis aliis præcellere in primis decorum putent. Ingeniò sunt tardo juxta atq; barodo: quod partim climatis vitio fieri autumant, partim victus quotidiani cruditate: nam ut plurimum radicibus, alio, cepis, brassica, aliisque cibis crassi nutrimenti utuntur, qui crassiores humores in ipsis generant. Præterea multo cibo se infarciunt; & large ipsò prandii initio hauriunt aquam vitæ, ut vocant, aut alium potum medicatum; statimque post cibum sumtum somno meridiano indulgent; nullumque vitium ipsis familiarius quam ebrietas. Opulentiores medone utuntur: tenuiores *quasse*, qui potus nihil aliud est quam aqua modico fursure vitiatæ: egeni tantum aquam usurpant.

Plurimum utuntur thermis & caldariis; ita ut ne æstivis quidem mensibus ab illis abhorreant. Extremum autem frigus extra & intensus calor intra ædes, una cum dicta illa quam indicavimus, & illorum ingenia obstupescit, & eumtem obfuscat, & cuticulam facit delibescere, insigni dehonestamento; idque magis

magis adhuc in fœminis quam in viris, utpote quæ magis circa focum occurrunt. unde nihil hisce familiarius quam fucò faciem incrustare, ut vitium hoc regant. Nec probrum hic putatur pictam & fucatam esse, maritis ultro sumtum præbentibus.

Amiciunt se Russi ad Græcorum pene modum; ita tamen ut singuli pene ordines suum peculiarem amictum habeant. Nobiles, qui cæsariem ad cutem ipsam deradere solent, (nisi quom principem offenderunt aut indignationem illius metuunt; tunc enim & comam alunt, & ad humeros usque promittunt, faciemque eo operiunt horrendum in modum) primo verticem capitis regunt exiguo caputio, (*tašša* ipsis dicitur,) auro & gemmis preciosis intertexto; huic aliud majus & Turcicè in modum erectum superimponunt, nigra vulpeculæ pelle munitum; (has quippe pelles maximi faciunt, & magno precio redimunt.) Collo nudo circumdant collare tres interdum transversos pollices latum, unionibus aut aliis gemmis resplendens. Indusio lineo primo superinduunt vestem, quam *sbepon* vocant; quæ est tunica sericea auro & gemmis distincta, (æstate quippe intra pectus hanc solam gestant) ab humeris

ad genua promiſſa, & nodis antica parte clauſa. Huic rurfus ſuperinduunt ſtrictiorem tunicam, nodis itidem concluſam, & cingulo Perſico ſupra lumbos conſtrictam, cui cultellos & cochleare appendunt. Ea tunica plerumque eſt è pretioſiſſimo panno, & propendet ad talos uſque, & appellatur eis *caſtan*. Illi porro laxum indumentum ſuperaddunt, quod vocant *ferrù*, è ſerico, cum prætexta aurea aut argentea: itemque alterum manicatum, quod vocant *alkaben*, è ſubtili itidem panno, uti cætera, & ad talos uſque propendens, cum collari phrygiato. Quibus omnibus, quum foras prodeunt, ſuperiniſciunt pallium, *honorathy* iſtis, factum pene ad *alkabenus* modum, ſed carens collari. Caligas cruribus aptant à corio Perſico, quod vocant *saphian*: quibus adijciunt foccos è panno ſerico, auro intexto. Arque ita amiſti eo vehuntur vel ad proximas ædes. Optimatum (quos *Bojoreskè* vocant) amiſti à ſuperiore non multum differt, niſi ſplendore & pretio. Nobilium feminatum (quas vocant *Chyna Boyars-bena*) veſtitus ita ſe habet: Caput tegunt velo ſerico, plerumque rubri coloris. Cui addunt frontale è ſerico albo; *obroſan* appellant. his ſuperinduunt

capu.

caputium è panno aureo phrygiato (*ſhapka zempka* illis,) cum limbo è pretioſiſ pellibus, unionibus & gemmis reſplendens. Supremum corporis indumentum eſt *oposhen*, laxa tunica cum manicis ad ſolum uſque pendulis & antica parte grandioribus, nodis aureis aut inauratis connexa. A tergo addunt cucullum è pretioſiſ pellibus, qui pene ſcapulas illarum regit. Sub qua tunica geſtant & alteram, *leitnick* illis, cum laxis manicis ad cubitum uſque reductis, è pretioſiſſimo panno; & ſub hac tertiam, *ferrù zempskoy*, ad talos uſque demiffam. Armillas itidem geſtant aureas & gemmis diſtinctas; foccos denique ex albo, flavo aut cyaneo corio, margaritis variato.

Vulgarium amiſtus vilis eſt. Mares hyeme quidem ſubuculè è pellibus agnitis, aliſive, quam *shube* dicunt, ſuperinduunt tunicam laxam ad talos uſque demiffam, è vili panno albo aut cyaneo: caput furrato caputio, erora foccis muniunt: æſtate nihil præter induſia & foccos uſurpant. Fæminæ item hibernis menſibus ſubuculam ejuſmodi & togam rubram aut cyaneam induunt; æſtate bina ut plurimum induſia tantum, ſive domi deſideant ſive prodeant in publicum. Sine inauribus ex argento

E 3 aut

aut alio metallo vix ullam fœminam aut virginem videre est. Capita capitulis & serico velant.

Cæterum quemadmodum plebeii à nobilibus feruilem in modum habentur; ita etiam infimæ fortis homines, quos *Christianos* vocant, quum licet aut possunt, crudelissime in æquales suos aut inferiores grassantur. Vnde rapinis & homicidiis plena sunt omnia: nam se invicem trucidare pene ludum ducunt; nec ullum crudelitati ponunt modum; adeo ut fidem superent quæ atrocissime hic vulgo perpetrentur ab iis qui Christiani audire volunt.

Mendicorum numerus infinitus est, quorum tanta est egestas, ut fame penecenti, vulgo usurpent; *Da quod manducem, & trucida me.*

Merito porro ambigitur, utrum maior sit eorum sævitia, an luxuria & improbitas: nam scortationes, adulteria & ejusmodi facinora, omnem superant modum; quum vix pena ulla legibus constituta sit in ita delinquentes. Quibus vitis accedit falsiloquium, quod ipsis tam familiare est ut jure dicatur vulgo, Russum nec facile cuiquam fidem habere, neque fide dignum esse. Quibus ipsorum vitis haud frustra factum creditur, quod ipsorum consuetudine

dine Tartari ad fidem Christianam non convertantur, dum gentis vitia religioni imputant.

Matrimoniorum ratio à cæteris nationibus non parum ablutit. maribus enim puellas quas ambiunt, videre aut alloqui ipsis insuetum; per matres aut anum aliquam procantur. Vbi autem inter parentes, aut eos qui in parentum sunt loco utriusque partis, convenerit, (nam sine consensu parentum etiam hic connubia illegitima judicantur,) primo inter se deliberant quem summam puella ad sponsum delatura sit. quæ pro parentum opulencia interdum grandior est; nam ipsorum moribus insolens est sponsum quicumque dotis nomine repromittere, verum marito decedente, nullis liberis è conjugio natis, vidua tantum recipit quantum attulerit, si modo maritus tantum in bonis relinquat; si vero liberos ex illo suscepit, tertiam partem bonorum capit, aut amplius, è voluntate decedentis. Dotales dein tabulas ut ita dicam faciunt, in quibus puellæ parentes aut consanguinei fide jubent puellam esse incorruptam; (è quo contractu plurimæ lites nasci solent, si vel modica postea maritum suspicio ceperit illam antè fuisse vitiatam.) Hisce confectis, sponsa

E 4   primo

primo munus aliquod sponso mittit, & ille vicissim sponsæ. neque tamen adhuc mutuo confpicere aut alloqui permittuntur. Vespera autem, quæ nuptiarum solennia præcedit, sponsa à matre & aliis matronis collimago, id est, veredo aut rheda, si hyems sit, ad sponsi ædes perducitur, cum nuptialibus indumentis, & thoro conjugali eleganter parato; ibidemque noctu ab iisdem custoditur, ita ut à sponso videri non possit. Vbi jam dies nuptiarum illuxit, sponsa velo lineo tecta à vertice capitis ad lumbos usque à parentibus & amicis suis ad templum deducitur, & sponsus item à suis. (vehuntur autem equis, licet templum proximum sit, & ipsi tenuioris fortunæ.) Cæremonia & verba quæ sacerdos usurpat à cæterorum Christianorum consuetudine nihil pene differunt: annulo quoque fides firmatur, manaque sponsæ in sponsi manum tradita. Quibus absolutis, sponsa accedit ad pedes sponsi, & caput calcæis illius illidit, in signum subjectionis; & sponsus vicissim tunica sua illam operit, ut testetur, se tutelam illius suscipere. Tum cognati & amici utrimque sponso sponsæque sese inclinant, ut mutuum in futurum obsequium & amicitiam vocent. denique à sponsi patre panis

sacer-

sacerdoti traditur; qui illum quantocius tradit in manū patris sponsæ, obtestans illum, ut die constituto dotem promissam sponso annumeret, & deinceps amicitiam cum ipso & amicis illius inviolatam conseruet: pater autem sponsæ panem in plures partes frangit, & singulas partes distribuit inter presentes consanguineos & affines, ut deinceps in unum veluti panem coalescant. Finitis hæcæ cæremoniis, sponsus sponsam manu ducit ad templi vestibulum, & cyathum plenum medone illi propinat; illa cyathum acceptum sub velo libat. atque ita cum suis quique amicis ad parentum ædes reducuntur: ubi sub ingressum farre asperguntur, in omen fecunditatis & opulentia. Sub vesperam sponsa rursus ducitur ad ædes sponsi, velata uti ante: & illa nocte nec vocem edere à matre docetur, ne sponsus illam audiat aut videat ante crastinum: tribus quoque sequentibus diebus in nuptiali symposio, verba nisi pauca, eaque pene ex præscripto, & cum summa sponsi reverentia loquitur: nam secus facere inprimis indecorum putant. Quarto demum die novi nupti ad propria concedunt, & amicis omnibus dant epulum. Toto nuptiarum tempore sponsus *moloday kneez*, id est,

E 5

juve-

juvenis dux, appellatur, & sponsa *moday knezay*.

In mortuis suis sepeliendis multas ceremonias adhibent, superstitiosas juxta atq; profanas; nam intra sarcophagum abundit literas commendaticias ad S. Nicolaum, quem cœli janitorem opinantur, haud secus quam Romanenses S. Petrum. Hyeme autem quum tellus gelu ita obduruit, ut scrobes effodi nequeant, cadavera omnia in domum publicam (*boshedom*, id est, dei ædem, vocant) abundit; ubi gelu constringuntur: vere autem ineunte, & soluta glacie, singuli suorum cadavera repetunt; quæ cum suis vestimentis terræ mandant. Præter orationes pro defunctis, postquam jam cadavera terræ sunt mandata, ante sepulturam adhibent feminas, quæ magno ululatu planctum faciunt, & mortuos magnis vociferationibus interrogant ethnicorum more, cur ipsis moriendum fuerit, & similia: ut minus mirari liceat, ejusmodi planctus à Brasiliensis & aliis barbaris celebrari. *Hæc serè è Legati Anglici commentario hausta.*

Mores denique gentis in Icone animorum ita exprimit *Joann. Barclaius*:

Servituti gens nata, ad omne libertatis vestigium ferox est; placida si prematur. Neque abnuunt jugum. Vltro

fatentur Principi se servire; illi in suas opes, in corpora, vitamque jus esse. Sordidioris reverentiæ humilitas Turcis non est in suorum Ottomanorum sceptrum. Cæteras quoque gentes ex suo genio æstimant. Hospites, sive forte, sive consilio, in Moscoviam advectos, in idem jugum damnant, & servire suo Principi volunt; si quos furtim abeuntes retraxerint, ut fugitivos plectunt. Magnatibus, licet ipsi serviunt, in minores suos fastus est; & vulgus horum maxime supercilium timet.

Fertur populus adeo literarum rudis esse, ut pauci inter illos vulgatissimas preces memoria teneant, quibus Numen Propitiemus. Bello quam ocio aptiores; & plerumque in armis sunt; sive quo Tartarorum impetum frangant, sive alio limite Polonos lacessunt, repelluntve: Ista quoque ætate civilibus odiis inter se certaverunt. Acies illis ex equitibus rota, pedite ideo vix utuntur, quod omnium bellorum momenta in celeritate consistunt; magno impetu vel impressionem adorti vel fugam. Sed ubi pavere inceperunt ad desperationem quoque vertuntur. Adeo ut ex prælio fugientes, si assequitur hostis, nihil ausi repugnare, ita se victoribus dedant, ut nec mortem deprecantur.

Genus

Castigandis furtis remissi sunt: tamen prædones ultimo supplicio ulciscuntur. Gens est cauta, nec tendisque fraudibus apta; Neque ignorant ideo mercatoribus se suspectos; quos ut placabiliores habeant, interdum in mutuis commerciis aliam patriam sibi fingunt. Perpetuandi studium acre est, & præter patrios potus ne quidem adveſta vina defunt.

Vxoribus longa captivitas, quas domi serio continent, dignas quoque majoribus malis; adeo servilibus supra fidem ingeniis demissas esse ajunt. Viros in se benevolentiam ex verberum numero æstimant; nunquam melius suo judicio habitæ quam cum in sæva ingenia inciderunt. Quidam è Germania in Moscoviam migraverat, vir è plebe, & si nomen in tantilla re placet, Iordanes dicebatur. Hæsit ergo in illa regione; & cum sibi eæ sedes placerent, inde etiam duxit uxorem. Hanc cum eharum haberet, omnibusque officiis mutuam gratiam affectaret, illa dejectis luminibus mæſta, crebro in singultibus & cæteris mœrentis animi indicis erat. Viro denique sciscitanti mæſtitæ causam; se enim nullis quod sciret amicitie muneribus defuisse: Quid tu, inquit mulier, tam egregie fingis amorem? Num putas latere me quàm tibi vilis

ſim?

ſim? ſimulque largos gemitus cæpit effundere. Ille attonitus, in amplexu mœrentem recepit, rogare perseverans, nunquid eam offendiſſet. peccaviſſe ſe forſitan, ſed culpam emendatione deleturum. Ad hæc illa; Vbi autem ſunt verbera, inquit, quibus te amare docuiſſi: hoc certe potiſſimum pacto, maritorum in uxores apud nos benevolentia & cura ſancitur. Hoc à Iordane audito, primum ſupor continuè riſum; mox utroque vaneſcente, è re ſua eſſe putavit, ut uxorem eo modo haberet, quem ipſa præſcriperat: nec multo poſt arripuit cædendæ mulieris cauſam, & illa ſuſtibus mitigata, tum primum bona fide amare & colere vicum cæpit. Nec tenuit ille modum; ſed jam ſerior quam miſera conjux optaſſet, ad extremum grandi iſtu dicitur hujus etiam crura & cervicem affixiſſe.

IV.

Regimen politicum & civile.

Ruſſici principis regimen ſere ſe habet ad Turcici imperii modum, cujus principia politica ſtudioſe videtur imitari. Nam primum omnia ſibi vindicat, & non modo vulgus, ſed & nobilitatem duro ſervitio premit, & popu-

populum gravibus tributis exhaurit: præterquam quod nobilitati aliquam libertatis speciem indulget, ad tenuiores, ubicunque nobiles ipsius beneficio terras possident, acius opprimendos: & plebi quoque libertatis aliquam quasi larvam relinquit, qua ipsis licet terras suas testamento liberis suis transcribere.

Principale regimen consistit in legibus ferendis & abrogandis, publicis magistratibus creandis, bello gerendo, aut pace sive induciis paciscendis, scederibus quoque cum exteris principibus & rebus publ. faciendis; pœnis corporalibus infligendis aut condonandis; denique in omnibus civilibus & criminalibus iudiciis. Principes & Senatus illius plane absoluta utitur potestate: ita ut non modo supremus sit legislator, sed & executor. Nam leges omnes sine ullo publico parlamento prævio promulgat. In quibus examinandis præter privatos consiliarios, nullos adhibet præter paucos episcopos, abbates atque ecclesiasticos; ut melius supersticioso vulgo imponat, cui nihil sacrum & rectum videtur nisi cui ipsorum sacerdotes affuerint, nihil durum putatur cui illi consenserint. Itaque Principes Ecclesiasticos homines multis immunitatibus & honoribus cumulant, gnari, nullum firmissimum

culum esse tyrannicæ dominationis, quam superstitionem vulgi & rituum receptorum pertinacem observantiam. Deinde nullum est munus publicum quantævis dignationis, quod hic hæreditarium sit, quod non immediate & absolute à Principe conferatur: adeo ut ne scribarum quidem, quos *dyaks* vocant, & in singulis præcipuis oppidis habent, munus præterquam ab ipso Principe cuiquam manderetur. Tertio iudices omnes, qui jurisdictionem in causis civilibus & præsertim in criminalibus exercent, ab eodem ad libitum constituuntur; nec munia hæc aut ad hæredes transmittunt, aut ad vitam peculiari Principis decreto obtinent. Idem ita timide & circumspecte in eo munere versantur, ut nullam causam alicuius momenti per se determinare audeant, nisi prius ad supremum Senatum & aulam Principis retulerint. Superiori autem seculo Ioannes Basilides, ut supremam hanc, vitæ necisque potestatem ostentaret, ita tyrannice eadem est abusus, ut quocunque procederet, si quem aut liberius se intuentem aut alioquin sibi displicentem offendisset, statim capite plecti, & miseri caput ante pedes suos projici manderet. Idem & Nobilibus nonnullis, qui in certis provinciis

avitam tuebantur libertatem, & absolutam hæcenus in provinciis suis obtinuerant iudicandi potestatem, penitus omnem jus dicendi ademit licentiam. Quarto ad solū Principem omnes causæ per appellationem deferuntur; solus damnatis veniam indulget. Licet sub Theodoro, in quo stirps principalis defecit, etiam imperatrix, ut vocant, hanc indulgendi potestatem usurpaverit; quod magis Principis ignavia quam veteri consuetudine aut jure fuit toleratum.

De supremo Principatus conventu.

Supremus Principatus Russici conventus *zabore* ipsis dicitur. Interesse solent primo Imperator ipse; secundo Nobiles ut plurimum vicini, qui privarum illius consilium constituunt; tertio nonnulli ex ecclesiastico ordine, & fere pari numero: plebeis nullus hic locus, quos mancipiorum loco habent, & obediendi necessitatem impostam putant, nullam autem sinunt habere deliberandi libertatem. Conventus hic celebratur in hunc modum: Imperator citat Nobiles, qui sunt de privato illius consilio: itenque Patriarcham; qui dein advocat Metropolitanos duos, eorundemque archiepiscopos, & episcopos, qui inter illos dignatione præcellunt, abbates item atque monachos. Hi ubi

ad

ad aulam venerint, sessionis dies à Principe decernitur, qui plerumque est Veneris, ob diei illius apud ipsos celebritatem & religionem. Vbi dies hic illuxit, Ecclesiastici primi locum publicum, qui *stolie* ipsis dicitur, ingrediuntur: dein, Principe cum suis proceribus adventante, Patriarcha cum clero ipsi obviam egreditur, ipsi benedicit, duobus primoribus digitis suis Principis fronti & genis admotis, & dextrarum pectoris latus deosculando. Tum atrium simul ingrediuntur, & suo quique ordine confident, in hunc modum: Princeps thronum occupat; & juxta illum quadratæ mensæ (quæ duodecim circiter personarum capax est) assident Patriarcha & præcipui è nobilitate & clero, cum duobus scribis, (*dumney dyack*; vocant;) reliqui in sedilibus secundum dignitatis gradus in ambitu atrii locum sortiuntur. Vbi omnes confederunt, unus scribarum recitat id de quo deliberandum fuit. Tum Patriarcha & reliqui ecclesiastici primo rogantur quid ipsis de re proposita videatur: qui jam ante parati ut plurimum uno eodemque modo respondent: Principem illiusque consiliarios ea esse prudentia & rerum gerendarum usu atque experientia, ut ipsi melius judi-

F

care

care possint quid reipubl. utile sit quam se sacris tantum operantes & religioni intentos: itaque pergat in determinando; se, quod sit officii sui, precibus & votis auxiliaturos. His à plerisq; dictis, monachus aliquis ad hanc scenam paratus, Principem rogat, ut planius suam de re proposita mentem exponere dignetur. Tum Scriba Principis nomine respondet; celsitudini illius, & nobilibus consiliariis, rem propositam utilem & necessariam reipubl. videri: nihilo tamen scius, quia ipsi, quid rectum pravumve sit, optime possint discernere, ab ipsis obnixè contendere ut sententiam suam libere proponant: & si rei propositæ consentiant, suum calculum adiciant, quo res plene possit determinari. Illi autem nihil cunctati rem propositam probant, & benedictione Principi impertita cum venia illius discedunt. Princeps autem Patriarcham ad exterius atrium deducit; dein rursus considerat, donec pompa sit parata qua ipse domum reducit. Actis denique à scribis confectis, eadem in omnibus provinciis & oppidis per Duces aut Scribas promulgantur. Conventuque absoluto Patriarcha & cæteri ecclesiastici solemnî epulo à Principe excipiuntur, & sua quique loca repetunt.

Digni-

*Dignitatum gradus & ordines
populi.*

Dignitatum gradus post Principem hi fere sunt:

1. Nobiles; qui quatuor sunt generum. 1. Principes; qui *Vdelney Kazey*, id est, exempti & privilegiati Duces appellantur. quorum potestas primum à Principibus Russiæ multum imminuta, ad extremum à Ioanne Basilde penitus sublata fuit; ita ut nunc non minus quam cæteri servitutem serviant, quum antea libere in suis quique territoriis, ad Germanorum Principum modum, imperitarent. 2. *Bojarens*: nimirum illi quos Princeps præter nobilitatis titulum, consiliariorum munere dignatur. 3. *Vayvoda*; qui militares copias Imperatoris Russici auspiciis duxerunt; nam id nomē cum præcipua dignatione post præcedentes nobilium ordines, etiam ad liberos & nepotes transmittitur. Hi tres nobilium ordines tanquam dignitatis notam agnominibus suis addunt *Vich* vel *Wish*; & multam indicunt illis qui hanc notam in alloquendo ipsos addere negligunt; quæ multa *besz chesz* ipsis vocatur: atque hac ita tument omnes, ut etiam ii quos fortuna ita desituit ut aliis famulentur, multam hanc negligentibus impingere satagant.

11. Proximum post nobiles locum occupant ii quos vocant *Sina Bojarsky*, id est, nobilium liberi, qui stipendiis Principis militant: insolentissimum hominum genus: & scribæ, sive *Dyaks*, qui proximum locum in oppidis obtinent post præfectos sive Duces.

111. Infimus ordo plebeiorum est, quos vocant *monsicks*; inter quos agnoscunt mercatores; sequuntur mechanicarum artium periti. despiciatissimi sunt agricolæ, quos *Christiani* appellant.

De regimine provinciarum.

Russicæ principatus omnis dividitur in quatuor partes sive tetrarchias, quas ipsi *Chetfrds* appellant. quarum singulæ plures provincias complectuntur, & certis officiis sunt annexæ, à quibus & nomina sortiuntur.

Prima tetrarchia vocatur *Pofsky Chetfrd*, sive iurisdicção muneris Legatorum, & plerumque addicitur principali Secretario, qui quotannis illius nomine percipit centum rublas.

Secunda dicitur *Roseradney Chetfrd*, quæ fere supremo Comiti stabuli, quem *Roserade* vocant, attribuitur, cum stipendio itidem e rubl.

Tertia vocatur *Pomestnoy Chetfrd*; quia attribuitur illi qui servat indicem omnium

omnium terrarum quæ Princeps Nobilibus suis aliisque attribuit; cum stipendio annuo 10 rubl.

Quarta denique *Cassauski Dvoretz*; quia tribuitur illi qui jus dicit in regno Casan & Astracan & oppidis ad Volgam sitis, cum stipendio ex rubl.

Extra has tetrarchias censetur Principis patrimonium, vulgo domanium; quod ipsi dicunt *Vochin*: quod xxxvi. oppida cum suis territoriis complectitur. Itemque peculiare quædam iurisdictiones, uti *Vagæ provincie* & similia.

Atque hi quidem præcipui sunt principatus ministri, qui fere in civitate Moscuæ agunt; aut quando cum principe aliò digrèdiantur, officii sui munimenta & ministeria secum ducunt. Sunt autem illorum partes, quærelas omnes, aliæque quæ e suis tetrarchiis ad ipsos deferuntur, ad principalem Senatuum referre: & quæ à Principe & Senatu decreta mandataque fuerint, in suis item provinciis promulganda & exequenda procurare. In quibus provinciis Duces sive præfeci constituuntur, qui per *Dyaks*, id est, scribas, omnia fere agunt quæ agenda sunt: nam ipsi infima dignatione inter nobiles censentur. Estque eorum munus, primo civiles omnes causas in suo di-

ſtriſtu audire & determinare. In quem ſinem officiales habent ſibi ſubordinatos : quales ſunt *Gubnoy ſtaret*, qui reos carceribus mancipant : *Soudie*, iudices inferiores, qui de cauſis quibuſdam cognoscunt & iudicant in ſuis balivatiſibus, ita tamen ut ab ipſis ad Ducem ſive ſcribam detur provocatio; ſicuti à duce & ſcriba ad alicum Senatam appellatur : denique *Sotskey ſtaret*, id eſt, aldermannos ſive balivos centuriarum. *Deinde* munus illorum eſt, de criminibus, furto, homicidio, prodicione, &c. cognoscere, reos captivare, examinare; & examen cum omnibus ſuis circumſtantiis ad præfectum tetrarchiæ ſuæ qui in aula reſidet mittere; nam ipſis reos pleſtere aut capieſi damnare non licet. *Tertio*, leges aliæque ediſta nomine principis promulgare, tributa colligere, militum delectus habere, & ſacramento adactos ad locum à Principe diſtum deſtinare.

Porro hi duces & ſcribæ ab ipſo Principe eliguntur, & ad ſuas quique provincias deſtinantur, & ut plurimum ſingulis annis mutantur, niſi aliter principi videatur; & quum ſere advenæ ſint in illis provinciis, nullo populi favore, ſed principalis legationis metu ſubſtitunt; & qui plurimum,

c. III.

e rublas, alii minus quotannis pro ſtipendio accipiunt : quo fit ut plerumque inopes provinciales miſere ſpoſient; quod à primoribus illis eò convenientius toleratur, ut ipſos veluti ſpongias exprimere & repetundarum poſtulare poſſint : raroque munere decedentes pœnam evadunt, quam *puſkey* vocant, ubi ſlagris caduntur; quorum ipſi haud ignari, tam licenter prædantur, ut & Imperatori & præfecto tetrarchiæ partem erogare, & nonnihil ſibi ipſis valeant retinere. Atque tales quidem ſere in mediterraneis oppidis munera hæc publica ſortiuntur : limitaneorum major cura habetur; in quibus plerumque bini, & non raro e conſiliariorum principulium ordina conſtituuntur. Hæc oppida ſunt, Smolensko, (quo Polonus jam poſitur,) Vobſko, Novogrod, & Caſan; quorum tria priora Polonus & Suecos vicinos habent; poſterius, licet e longinquo, Tartaros Crimeos. Horum ducum & dignitas major eſt, & poteſtas amplior; ita ut etiam criminum manifeſtos pleſtant. Stipendium eorum annuum ecce rubla, quorundam & locc.

Moscuæ civitas, uti Principis domicilium, ab ipſo ſolo & Senatu regitur.

F 4

Sena-

Senatores enim in diversis tribunalibus causas civiles & criminales audiunt atque dijudicant. Urbis tamen negotia alia, qualia sunt platearum cura, tributorum collectio, & similia, duo nobiles & totidem scribæ procurant; quorum tribunal *Tempsey* vocatur. Ad quod oppidani famulos suos furti suspectos adducunt, flagro aut alio tormento examinandos. Præter hos duos Nobiles & totidem scribas, sunt Aldermanni, *Starus* ipsis, singulis tribubus præfecti, in quas plebs omnis divisa est: illi sub se habent suos *Sothkey*; & hi suos *Decefskeys*, id est, decuriones, qui decem familiarum inspectionem habent. Priores illi Nobiles & scribæ ab ipso Principe constituuntur; qui Aldermannos suos eligunt; & illi porro *Sotkeyos*; *Sotks* autem decuriones.

De Consilio privato Principis.

Rvsorum Princeps plurimis Nobilium tribuit titulum & dignitatem Consiliariorum; quorum tamen opera raro utitur, quique rarissime ad Senatum habendum vocantur. hi generatim *Boarens* appellantur: quum ceteri, quorum opera quotidie utitur, in omnibus publicis negotiis *Dumnoy Boyaren* appellentur, & sedes illorum *Boarþua dumna*. Horum numerus certus

tus iniri non potest; &, prout in aliis quoque aulis evenire cernimus, alii, prout gratia florent apud Principem, ita potissimum rebus agendis adhibentur. Iis adsident quatuor Secretarii, quos *Dumnoy Dyakey* appellant. Dies quibus ordinariò conveniunt, sunt Lunæ & Mercurii atque Veneris; idque mane hora septima: Quod si extra ordinem conveniendum sit, à summo Connestabili per Clericum Consilii monentur atque vocantur.

De Iudiciis in causis civilibus.

Tria fere apud ipsos habentur tribunalia; ubi de causis civilibus, puta de contractibus, & similibus, jus dicitur; sibi invicem subordinata.

Infimum est illius quem *Gubnoy Staruss* vocari diximus, item illius quem *Sotkskey Staruss* appellant, id est, Aldermanni & Bailivi centuriæ, quam dicunt *Soacke*. qui inter vicinos & qui intra Centuriam illorum degunt, lites componere satagunt, antequam contententes ad tribunalia convolent.

Secundum est quod in præcipuis oppidis uniuscujusque provincie à duce & scriba administratur; à quibus ad tertium & summum iudicium alicum appellatur.

Actiones instituuntur in hunc mo-

dum; Actor per libellum supplicem explicat, à quo quantum læsus sit; & impetrata venia per *vvepis*, id est, indultum iudicis, per apparitorem (*prastave* illis) sili & in iudicium accerfi curat reum; qui cogitur fide iurare, se dicta die iudici se stitutum, aut alioqui licet apparitori ipsum detinere quibuscunque modis potest. Uterque autem tam actor quam reus propriam causam agit, nullo subsidio procuratorum aut advocatorum. Si causa testibus declarari non possit; sacramento terminatur: nam quum iudici non satis liquet utra pars iure nitatur, solet alterutrum rogare, an crucem osculando firmare velit se verum dicere; quod si annuat, statim ad templum ducitur, & cruce osculata non modo causam, sed & id quod adversarium suum poscit, obtinet. Hanc crucis osculationem *Chrenstina chelovianian* vocant, & tanti æstimant quam iurandum. Quod si ambo ad id parati sint, tum sorte causam dirimunt. Qui causa cadit, nisi statim creditori suo satisfaciat, ad *Praveush* ducitur, id est, locum publicum ubi ejusmodi condemnati singulis diebus mane ab hora octava ad undecimam fustigantur miserum in modum, tantisper donec satisfaciant; quod si

per

per annum integrum in hunc modum fustibus subacti tamen solvendo non sint, uxores & liberi veneant necesse est, donec creditori suo reddant ultimam quadrantem.

Cæterum Russi nullam habent legem scriptam; voluntas Principis & Senatus iudicium suprema lex est; tantum habent indiculum, in quo præscripta sunt temporum momenta, & alix circumstantix, itemque iudiciorum formulæ.

V.

*Reditus Principis quibus rebus
consent.*

Reditus hujus Principis, ut serè aliorum Principum, constat primo, patrimonio principali, id est, annuis redditibus, quos Princeps percipit è terris quæ ad ipsum principatum peculiariter spectant. Has terras conjunctim ipsi vocant *vochin*; quæ completuntur triginta sex urbes, cum suis territoriiis & agris. Inter has urbes amplitudine reddituum præstant *Alexandrisca*, *Corelska*, *Otser*, *Slobodey*, *Danielska*, *Moisalskey*, *Chara*, *Sametska*, *Serararoufe*, *Bransoue*, &c. Opidani & agricolæ harum urbium & agrorum quotannis pendunt principi,

par.

partim certos census in pecunia numeratur, partim in frugibus terræ, ut tritico fecale, hordeo, avena, &c. (hoc tributum posterius genus ipsi vocant *obrokey*.) itemque in animalibus terrestribus aut volatilibus & domesticis avibus; denique in aliis terræ frugibus, materie, cera, melle & similibus. Quidam etiam illorum tenentur aliquot jugera terræ in usum Principis colere; certa aliqua pactione in proprium usum ipsis attributa. Annona autem quæ hoc pacto Principi colligitur, longe copiosior est quam aut in familia illius expendi, aut per pensiones, quas familiaribus suis aut nobilibus pro mercede attribuit, (*slavoney* vocant) exhauriri possit: itaque reliquum venditur magno pretio, & nummi in Principis ærarium inferuntur.

Id reddituum genus sub dominatu Ioannis Vasilovvick (qui splendidissime vivebat) quotannis vix superabat sexaginta millia rublarum: sed sub filio illius Theodoro ad 230000 summam excrevit; maxime industria Thesaurarii illius Gregorii Vasilovvick Godonove. Maxima autem pars hujus proventus expenditur in stipendia ministrorum, qui aut in familia Principis aut extra illam Principi servantur.

Secun-

Secundum reddituum genus appellatur *tagla* & *podat*, quod est quatuor imperii hujus tetrarchiis colligitur. Est autem *tagla* annum tributum, quod solvitur pro singulis *viris* (id est mensuræ apud illos genus) farris quod in singulis provinciis provenit. Id colligitur à juratis, & ad ærarii regii ministros afferitur. *Podat* vero est census annuus, qui imponitur singulis provinciarum dicecesibus aut hundredis. Ex hoc reddituum genere conjunctim ingens pecuniæ gaza quotannis in principis ærarium inferitur: Vti videre est è sequentibus:

Provincia & oppidum Vobsko solvit quotannis utriusq; nomine 18000 rubl.

Novogrod	35000.
Torshocke & Otfer	8000.
Rezan	30000.
Morum	11000.
Colmigroe & Dvina	8000.
Vologda	12000.
Caſan	18000.
Vſtiug	30000.
Rostove	50000.
Mosko	40000.
Siberſky	20000.
Caſtrome	12000.

Summa totalis est 400000 rublarum, quæ singulæ, libræ Flandriæ aut sex florenis æquiparantur. Hoc tributum ge-

nus

nus kal. Septemb. à quibus Russi annum auspiciantur, ad quæstiores affertur.

Tertium redituum genus (quod ipsi *bulsha prechod*, id est, magnum tributum vocant) colligitur è vectigalibus & portoritis civitatum & municipiorum totius principatus. Oppida autem, quæ grandiora vectigalia quotannis solvunt, sunt hæc fere:

Mosko reddit	12000. rubl.
Smolensko	8000.
Vobsko	12000.
Novogrod Velica	6000.
Stararoufe	18000.
Torshock	800.
Ofer	700.
Yaruslave	1200.
Castrome	1800.
Nisna novogrod	7000.
Cazan	11000.
Vologda	2000.

Atque hoc quidem vectigal è majoribus urbibus certum statumque est, quia ita quotannis redimitur, redemptorum quidem damno, si minus reddat, Principis vero emolumento, si amplius. Reliquarum urbium incertius pro commercio tum incremento aut decremento. Certo tamen constat ex Rationalium archivis, nunquam hoc redituum genus minus quotannis reddere quam 340000 rubl.

His

His accedit tributum annuum quod colligitur è thermis & cauponis publicis; quod licet incertum sit, tamen valde opulentum esse, ex ingenio incolarum judicari potest, qui utrisque hisce locis imprimis delectantur.

Item in causis criminalibus, & convictorum & damnatorum bonis fiscus Principis capit semissem, delator quadrantem; & magistratus reliquum quadrantem. tribunal ubi hæc causæ aguntur vocant *Rouboinam*. Præterea quum *Rosgrade* officio certi & magni reditus annui attributi sint, quibus milites conscribant & alant; atque paucis tantum opus sit tempore pacis, magna pars eorum redituum superat, & in ararium inferitur; ita ut non raro ad 250000 rub. ascendat. Eadem est ratio officii illius quod *Strelletskey* vocant; cui reditus annui conceditur ad stipendia scolopetariis numeranda, qui tam ad aulam Principis (numero XII M) quam alibi præsidia habent, & custodes sunt corporis Principis. Nec alia officii *prechase shefnoy nemshoy*; quod curat milites mercenarios externos; itemque *pubbarskey*; cui similes reditus annexi ad apparatus bellicos & nitratum pulverem coacervandum. Quicquid autem ex omnibus hisce sub finem anni superest, id omne in

ararium Principis seu *prulsba prechod* inferitur: ita ut universa summa receptæ pecuniæ à *prulsba prechod* quotannis ascendat ad octingenta millia rubl. aut circiter.

Ratio autem ab omnibus his quæstoribus redditur in Principis gazophylacio; ubi omnes ipsius gemmæ, & ceimelia, corona, sceptrum, aurea argenteaque vasa, aurum argentumque cufum, & alia hujuscemodi custodiuntur. Qui accurate rationem accepti & expensû tempore Theodori principis inivit, Angliæ Regiæ Legatus Ag'dius Fletcher, vir prudentia singulari, scribit, in universum quotannis in pecunia numerata in ararium inferri 1430000 rublarum, demtis omnibus expensis tam domesticis quam militaribus. Nec tamen in hanc rationem venire pretiosas pelles, quas immensa copia è Siberia, Pechora, Permia tributi nomine accipit, & advenis mercatoribus vendit: neque mulctas, quas hæc capit è condemnatorum bonis, licet sæpe ad grandem summam ascendant.

Quid multa? Princeps adeo est absolutus, ut numquam egere possit quandiu subditis illius aliquæ opes supersunt.

De moneta Russica.

VT melius intelligantur quæ de reditibus Principis jam diximus, moneta Russica explicanda erit. Eam habent quadruplicem: Moscoviticam, Novogrodensem, Tyverensem, & Plescovicensem. Moscoviticus nummus non rotunda sed oblonga & ovali quodammodo forma, *denga* dictus, diversas habet imagines; in antiquioribus ab una parte rosa, ab altera homo equo insidens: alii utrinque literis sunt inscripti. Eorum sex faciunt *altinum*, viginti *grifnam*, centû *polstnum*, ducenti *rublam*. quæ ad nostræ monete valorem comparata, sex ut plurimû florenis nostratibus, sive libra Flandrica æstimatur.

Tyverensis utrinque scripturam habet, & valore æquiparatur Moscovitico.

Novogrodensis ab una parte Principis solio insidētis & hominis se illi inclinantis imaginem, ab altera scripturam habet, atque duplo Moscoviticum superat. Grifna quoque Novogrodensis xiv dengas, rublus cxxiii complectitur.

Plescoviensis, ab una parte caput taurinum coronatum, ab altera scripturam ostentat. Habent præterea cupream monetam, quæ *polani* vocatur: horum

Lx dengam Moscoviticam valent. Aureos non habent, nec cudent ipsi, sed Hungaricalibus fere, interdum etiam Rhenanis utuntur; pretium eorum sepe mutant. Rigensibusq; rublis utuntur propter vicinitatem: quorum unus valet duos Muscoviticos. Moneta Muscovitica est ex puro & bono argento: quamvis nunc quoque adulteretur. Nec audivi, ob hoc facinus in quemquam animadversum esse. Omnes ferre aurifabri Muscoviæ nummos cudent; & quicumque adfert massas argenteas puras, nummosque cupit, tum nummos & argentum appendunt, atque æqua lance librant. Exiguum & constitutum pretium est, quod ultra æquale pondus solvendum est aurifabris, parvo alioqui labore suum vendentibus. *Hæc ex Herberstein.*

Anglus quidam, qui scripsit anno 1554, monet tres esse nummos argenteos in Russia, *poledengam, dengam & novgoriam*; qui ad valorem Anglicæ monetæ comparati sonant dimidium denarium, denarium & duos denarios. Nummos hos ita computant; *poledenga, dengæ, altin, ruble*: binæ enim *poledengæ, dengam*; harum sex *altinum* faciunt: *altini* denique *xxiiii & ii dengæ rublum*.

VII. De

VII.

De militia Russorum.

Milites (inquit Fletcherus jam sepius nobis laudatus) Russiæ appellantur *smaboravsky*: sunt enim fere nobilium filii, atque adeo ipso militiae dignatione generosi. neque ulli in Russia sunt nobiles præter homines militares. Nam nobilium filii simul atque ætatem justam attigerint, quæ arma ferre possunt, nomen suum apud magnam Conestabilem presententur; qui ipsis certam portionem agrorum attribuit, ut plurimum eorum quos parentes illius possederunt; nisi forte militum numerus tantus jam sit ut nullæ terræ quæ assignari possint super sint, & patris agræ pluribus sufficere nequeant: quo casu in aliud tempus differuntur: & sic sæpe, quum plures sunt filii unius familias, ut minores natu aut egere aut alii vocationi se addicere cogantur, & non raro malis artibus & latrocinii sese applicent. Vbi autem numerus militum completus est, ita se habet: Nam primo habet Princeps equites corporis sui custodes *xv c*, cum suis tribunis & cæteris officialibus, *Dvoraney* appellantur. Sunt autem trium generum; qui & stipendiis & dignatione multum inter

G 2

sc

se differunt. Primi vocantur *Dvvorany bulskiy*: quorum alii 100, alii 80 rubl. annuatim capiunt; nulli infra 70. Secundi *seredny dvvorany*; qui 60 aut 50 rubl. accipiunt; nec infra 40. Tertii *Dya bejarskiy*; qui 20, 30; non autem minus quam 12 rubl. annuatim merent. Atque hujus quidem stipendii dimidia pars in urbe Moscua ipsis solvitur. reliquum in castris, quando illorum in bello opera requiritur: & tum universum eorum omnium stipendium annuatim requirit 55000 rubl. Præter hoc stipendium etiam agros sibi assignatos obrirent pro sua quique dignitate & merito; ita tamen ut agri isti ad minimum ipsi annuatim reddant 20 rubl.

Præter hos sunt alii ex summæ dignitatis nobiles, qui, veluti prætoriani apud Romanos, Principem comitantur, quum ad bellum gerendum ipse progreditur; & tum ipsi subministrant equi: cum sexaginta quinque millia cum omnibus armis suis ad Rusorum modum; ideoque annuatim pro se & copiis suis percipiunt quadraginta millia rublarum; & quotannis cum omnibus suis copiis versus fines Tartarorum Crimeortum movent, sive bellum cum illis sit sive induciæ. Periculosum videri possit Principi aut Statui, tantas copias ad nutum nobis

nobilium in unum locum convenire: hic tamen discrimine vacat: primo quia nobiles hi pro arbitrio Principis mutantur, & quum plures sint, non facile inter se conspirare possunt; & quod summum est, ut plurimum sunt alicui & familiares Principis, atque adeo consiliarii: nec stipendium potiuntur, nisi quum jam aliis erogandum est; ita ut potius questores sint Principis quam tantarum opum possessores. Atque in hunc modum equestris militia constabit octuaginta millibus; magnum robur si disciplina & vigor cæterarum gentium Europæarum accederet.

Peditum, qui *strelsky* dicuntur, continuo alit duodecim circos, omnes sclopentarios. quorum v circos circa civitatem Moscuam agunt, aut aliam urbem in qua versatur Princeps; atque 11 circos in ipsa aula, qui *stremany strelsky* appellantur; reliqui in limitantis oppidis in prædiis occupantur. His annuum stipendium datur 711 rublæ, & fecalis atque avenæ 121 modii.

De peregrinis militibus nihil dicere necesse est, quos non alit nisi quum necesse est, & semper quamplurimos alere potest, quum opibus abundet. appellant autem peregrinos & mercenarios milites *nimscoy*.

Præſectorum ſive ducum militarium ordo talis eſt; 1. Generalis Principis vicarius, quem *Voyavodey bulſbaia*, id eſt; magnum Capitanæum dicunt; qui plerumque eſt unus & ſumma nobilitate, licet neque prudentia neque bellicarum artium ſcientia emineat. 2. Ideoque illi adjungitur Legatus, nobilitate quidem inferior, ſed belli uſu præſtantior. 3. Sub utroque ſunt quatuor veluti Mareſcalli; inter quos copię omnes dividuntur. Partes autem hæcæ quatuor diſtinctis nominibus exprimunt: primam vocant *prava polskoy*, id eſt, dexteram alam; ſecundam *levoy polskoy*, id eſt, ſiniſtram alam; tertiam *ruſnoy polskoy*, interruptam cohortem, quia ex illa ſpeculatores emittuntur, & ſubſidia reliquis ſubmittuntur; quartam *ſereshovoy polskoy*, id eſt, vigilum cohortem. Singuli autem hi Mareſcalli duos habent legatos, qui bis ſingulis hebdomadis copias in armis exercent, & juſ dicunt inter milites, puniuntque delicta; atque hi ſere ſumuntur ex illis ex de quibus ante dixi. Sub his porro complures ſunt tribuni; quales ſunt *gulavoy*, qui clo, qui lo, & qui e militibus præſunt: item *perde ſitſkoy*, qui 2; & *decetſkies*, qui x tantum præſunt.

Sunt præterea in caſtris *Vaivodæ* duo magni

magni nominis, quorum primus vocatur *Navadna vaivoda*, & præſt tormentis omnibus bellicis. alter *Vaivoda gulavoy*, quaſi præſectum velitum dicas, qui ſpeculatoribus circū præſt; & curam gerit lignei caſtelli, (quod *bezã* aut *gulay gorod* ipſis dicitur) quod ſemper cum caſtris circumfertur, in uſum peditum, qui eo utrimque concluduntur; interdum ad aliquot milliaria in locum extenditur, ex aſteribus ita compoſitum ut nullo pene labore & conjungi & diſſolvi poſſit; egregio munimento adverſus Tartaros, qui arcu & ſagittis ſolummodo armati facile ligneo hoc ut ita dicam vallo ſuſtinentur.

Ruſſorum equitum arma ſere ſunt arcus & ſagittæ, & gladius; paucis breves ſunt hæſtæ aut ſpicula; omnia facta ad Turcarum modum: quibus ad Tartarorum modum uti edocti ſunt. Peditum ſelopetum ſive bombardæ, ſecuris & gladius. Commeatus nulla principi cura, unusquiſque ſibi ipſi proſpicit; vili enim cibo contenti ſunt Ruſſi milites; neque ſere quiequam uſurpant præter panes ſecatos, quos *ſuchary* vocant; & cruda farina, quam temperatam & in maſſam rotundam coactam *tollockno* dicunt. Quod ſi Ruſſi tanti robore & fortitudine animi ſcientiaque militari valerent,

quantum corporis viribus & laborum tolerantia, facile ceteros Europæos superarent: nunc ingenii tarditate, & serendi consuetudine, nec magna appetunt, nec assequuntur. In oppidis quidem defendendis strenue aduersus validas obsidentium vires laudem meruerunt; in acie aduersus Polonos ac Suetos ut plurimum victi magnas saepe clades acceperunt.

VIII.

*De familia magni Ducis Moscovia,
& Principum Successione.*

A Russica Narva, (inquit Thuanus lib. XXI) anno 1100 eccē à Moscis condita, ex aduerso Narvæ Livoniæ sita, medio flumine cognomine, (unde utraque nomen sortita est,) in orientem ac septentrionem tendentibus ad mare Caspium & usque ad Tartarorum hordas, Moscorum imperium late patet. Cui ab arce & flumine cognomine Mosca in Occam & Volgam influente nomen est; (ubi ante 60 circiter annos Ioannis Danielis filius castrum ædificavit; sicuti Sigismundus Herbersteynius ex eorum annalibus refert;) non à Moscis nitra mare Caspium Colchis finitimis, quorum meminit Strabo, & quos Plutar-
tarchus

tarchus à Cn. Pompeio subjugatos scribit. In iisque regionibus Russi rerum potiti sunt, à Roxolanis forte, deslexo paulum nomine, oriundi; atque eorum Principes ad Varagos originē referunt, gentem transmarinam, ut ipsorum antiquales testantur, qui imperii sedem primo Novogrodiæ, dein Kiovix, ac postremo Vlodimirix habuerunt, antequam Moscoviam transferretur.

Clarissimus vir Fletcherus monet, familiam Principem Russiæ appellari *Bealiam*, atque ex eo conijcit, originē ex Hungaria cepisse; ipsumque Ioannem Basilidem sæpius iactasse se ex Germanica esse origine, non autem è prosapia Russica.

Ruricus (inquit Thuanus, ut supra) ex ea gente bello contra Bulgaros suscepto quum feliciter rem confecisset, regionis dulcedine captus in ea mansit, liberis ejus, quos domi reliquerat, Novogodia interim exactis ab Vlodimiro quodam verna ex ancilla nato, cui urbis custodiã reliquerat. ab eo genus ducunt, qui postea in eo imperio, in XII principatus (quor filios reliquit Vlodimirus) distributo, fuerunt, lapulocho Rurici fil. & ipsius posteris avicum imperium frustra recuperare enixis. Deinceps fide Christiana imbuti sunt, & occasione non minus honorificæ quam faultæ as-
C 5 finita

finitatis, cum Vlodimirus ipsorum Princeps, qui Kioviæ jam tum sedem fixerat, Annam, Basilii Porphyrogeniti F. & Constantini Imper. sororem uxorem duxisset, circa annum Christi 1000; unde & Græcæ Ecclesiæ ritus etiam hodie servant. Hoc ita tradunt Rusorum & post eos Poloniæ annales; de quo tamen Byzantina historia omnino tacet; ut mirum sit, homines vanos ac leuicis rem adeo memorabilem silentio præteruisse, qui alioqui consentanea cum iis, quæ de Russis diximus, memoriæ prodidere. Nam Ioannes Zonaras scribit, Nicephorum Phocam à Bulgaria Principe petiisse, ut Hungaris ac Turcis per ejus fines in Thraciam irrumpentibus transitum impediret: cum vero se excusaret Bulgarus, infirmitatem & fœdus causatus, per Calocyrum Chersonesi Tauricæ Principis F. Roslorum Dynastam ab eo sollicitatum, ut bellum Bulgaro inferret. Itaque Spendostabulum (ita Rossum vocat) coactò ingenti exercitu in Bulgariam descendisse, & longe lateque populato agro innumerabiles prædas abegisse. Demum Nicephoro sublato, idem Zonaras scribit, sub Ioanne Zimiscæ Roslos, Bulgarorum gente ac provincia subacta, nunc cum Ducibus Borise & Romano, patriæ oblitos, illic

illic imperii sedem figere decrevisse, Calocyri impulsu, qui, si ab eis Romanorum imperator saluaretur, se Bulgaria ipsis cessurum & perpetuum fœdus percussurum receperat. Verum Zimiscam, cum honorificas ejus condiciones illi non solum superbe recusassent, sed legatos etiam indigne habuissent, contra Roslos bellum suscepisse: Tauroscythis vero adventu ipsius perterritis, Calocyrum ad Roslos confugisse. Demum, conferto ad Dristerum in Istri ripa positum prælio, Roslos cæsos; iisque cæsis Dristerum diuturna obsidione à Ioanne circum fuisse. Tandemq; Roslos omnium rerum inopia laborantes, ex Spendostabli consilio & auctoritate, prælii aleam rursus tentasse; qua post longum & anceps certamen postremo Roslos profligatos esse. Postea Ioannem cum Spendostabulo his conditionibus transegisse, ut relicta Bulgaria domum rediret: sed in reditu ipsum & Roslos omnes, Pazinacorum insidiis exceptos, ad interneccionem cæsos esse. Hæc Zonaras; quæ cum iis, quæ de Rurici expeditione Russici annales memorant, mire conveniunt; & in alterum annum Zimiscæ imperii, hoc est, in Christi 1000. LXXII, incidunt; quo tempore Basilus Scamandreus, post Theophylactum Romani

Romani Lecapeni F. Patriarcham, Constantinopol. Ecclesie præfecit; à quo & Russorum annales nomen Russicum ad religionem Christianam perductum tradunt.

Sequentibus temporibus Andreas Dux Suldaliensis, ab Vlodimiri stirpe profectus, fœdere cum XI cognatis isto, Micissao dejecto, qui Kiouiam tenebat, sedem primus Vlodimiriam transtulit, & imperium in Suldaliensi domo firmavit, quamvis in alios agnatos Duces principatum minime exerceret, magni tamen Ducis usurpato nomine, hoc etiam obtinuerat, ut illi comiter majestate suam colerent. Sed quum Tartari, impressione in Russiam facta, Cortianam Polofiorum Ducé, & Micissaum Romanum F., Siernaviensem Ducem, atque alios complures auxilio evocatos, die XVII Maji anni CIO CC XIV, & sicuti annos Russi ab Orbe condito numerant, VI CIO IOCCXXXII, insigni clade profligassent, & rursus XIII annis post, Duce Batti, domitis Rosanensibus & Vlodimiriensibus ceterisque; fere Ducibus, Russiam omnem imposito provincie tributo in potestatem redegressent: ab eo tempore magni Russie Duces à Tartaris peti cæperunt; qui fere à Suldaliensibus dabantur.

Tandem anno Christi CIO CCC IV, Andrea

Andrea Alexandri F. mortuo, cum Michael Iaroslai F. Tuerensis & Georgius Danielis F. Moscovie Dux de magno Vlodimirie principatu contenderent, & uterque eam à Tartaro peterent; primum secundum Michaellem pronuntiatum fuit, sed interjecto aliquanto tempore Georgius eandem, rejecto Michaelle, obtinuit anno juxta Græcorum calculum VI CIO IO CCC XXV; qui imperii sedem Moscoviam transtulit, & magnum principatum posteris suis reliquit, adversantibus initio Russis universis, qui hunc honorem Suldaliensi familie restitui à Tartaro debere contendebant.

A Georgio illo Ioannes Danielis filius idem sit, profectus, primus Moscovie castrum condidit; cui Ioannes alter, & Ioanni Demetrius, ac Demetrio Basilius, qui Sophiam Vitoleni Lithuanie Ducis fil. uxorem duxit, ordine ac directa serie successerunt. Hujus Basilius filius Basilius, conjuratione à Demetrio Siemacha Georgii fratris F. Sueriensis, Ioanne Andree fil. Mosaisense, & Borisso Alexandri fil. Tuerensis Ducibus facta, regno pulsus & luminibus orbatus fuit; sed Novogrodienfium ope adiutus regnum postea recuperavit, & pacate usque ad mortem tenuit.

Huic Ioannes fil. successit, qui se univ-

versis

verſæ Ruſſiæ Principem primus appellavit, Magni nomen ob id fortitus. is Ducem Tuerenſem, ex cuius domo uxorem duxerat, ultionis paternæ prætextu, principatu exiit: nec multo poſt Novogrodiam magnam fraude interceptam ſui juris fecit: ceteroſque fere Ruſſiæ Principes, ex ipſorum diſſenſionibus occasione captata, in ordinem redegit; ac tandem Tartarorum jugum, à quibus majores ſui juſ & inaugurationem petebant, excuſſit, à Sophia, è Palæologorum gente ingentis animi femina, quam mortuâ Tuerenſi duxerat, perſuaſus: ſemper ſere victor & felix, ſi cladem in Livonia & ad Pleſcoviam paulo ante obitum acceptam excipias; quam L annorum induciis reſarciit.

Eadem felicitate uſus Baſilius illius fil. Noſtra ætate Smolecenſem principatum, ac quidquid Siverenſis ditionis ſupererat, imperio adjecit. Caſanenſis mari ac terra oppugnavit; agnatiſque ſuis omnibus regni poſſeſſione, quam adhuc tenebant, exturbatis, Pleſcovienſem civitatem in ſervitutem redegit; ac *Ciarii*, quod lingua Slavonica regem ſonat, quem alii *Kneſos* tantum appellabant, nomen ſibi ſumſit.

Huic anno 1110 xxv decedenti Ioannes fil. ſucceſſit; qui aſtum, induſtriam &

& ſeveram diſciplinam in propagando imperio ad majorum artes adjecit; efficitque, ut ab iſis accepta non ſolum retinuerit, ſed etiam magna acceſſione locupletaverit. nam Caſanenſe & Altraeanenſe regna à patre ſummis viribus tentata, novo & iſis populis incognito belli genere uſus, in poteſtatem redegit; ac fere omni Caſpio mari ſui juris factò imperium in Perſidem uſque protulit, multis aliis præclare, non ſine tamen crudelitatis infamia, geſtis. De his priorum hiſtoriæ loquuntur; præſertim vita illius à Paulo Oderbornio tribus libris deſcripta. Ioannes Baſilides (inquit Thuanus lib. lxxx) magnus Moſcorum Princeps, ob immanitates inauditas à Paulo Oderbornio & Alexandro Guagnino ſtudioſius fortaliſſe quam veracius deſcriptas, inſamis ultimam diem clauſit v 11 kalend. April. anni 1110 lxxxix, quum lvi annos vixiſſet, xxxix regno præſuiſſet. Ex Anaſtaſia prima uxore duos filios ſuſcepit; Ioannem cognominem ſibi, quem caſu interfecit; & Theodorum regni hæredem, quem moriturus proceribus convocatis valde commendavit; curatoribus ei attributis, quorum ex conſilio rempubl. adminiſtraret.

Theodorus Ioannis fil. Irenen Theodori

dori Godonovii filiam statim in uxorem duxit, & cum ea IV kal. Quintiles inauguratus fuit. verum idem Thuanus ad annum CIO IOXCVIII scribit, Theodorum hunc, quum XIV annos à morte patris rerum potitus esset, annos tantum XXXVI natum sine liberis decessisse, anno à mundi condito VII CIO CXVI, id est, à C. N. 1598, administratione imperii penes conjugem & Patriarcham relicta. Eam, (inquit lib. cxx) ob speciem & mores, quum sibi Theodorus patre superlute in uxorem delegisset, ex eaque nullos liberos sustulisset, dimittere illam sepius ab illo iussus quidem erat; sed ad mortem usque patris callide procrastinabat. Erat ei Borissius Godonova frater, astutia innata & affectata comitate maximam in aula & toto regno auctoritatem consecutus, quam & ad mortem usq; Theodori retinuit; quam veneno acceleratam non desuere qui putaverint, ducta ex Borissii ingenio serieque rerum ab eo in civili administratione gestarum conjectura. Theodorus postremis tabulis, regni administrationem uxori viduæ commendaverat. quam quum illa haud invitata suscepisset paulo post, mutata voluntate ah ex pacto, imperii administrationem in proceres transferre se velle dixit,

&

& mundo murato habitu renunciare. ægerrime id tulit populus, acrisque seditione orta, donec Borissius se exorari passus est, ut imperium pro sorore capesseret, postquam affectata quadam recusatione, uti putatur, diu proceres & populum suspendisset. Tenuit autem principatum ad annum CIO IOCV; quo tempore multæ calamitates, & præsertim dirissima fames, Russos afflixit; ipseque vitam lamentabili exitu clausit. Remgestam ita describit Thuanus lib. cxxv. Ioanni Basilidæ (inquit) præter Theodorum alter erat filius Demetrius, biennio ante mortem è nobili juvenca susceptus, hoc est, anno CIO IO LXXXII; qui ad ad Velicam, longe distans, c à Moscua metropoli milliariis, educabatur. Borissius, qui superlute Theodoro jam tum tyrannidem affectabat, quum omnia quæ desideris suis improbis obflare poterant circumspiceret, parum se Theodori imbecillitate profecturum iudicabat, nisi spem resurgentis in principali familia imperii per Demetrii mortem extingueret. Itaque de eo ex medio tollendo ante omnia cogitans, corruptis qui circa eum erant, sic dolum instituit. Pulso majore tintinnabulo, (id erat signum populi ad incendium restinguendum vocandi,) observatum erat

H

ad

ad strepitum concurrentis multitudinis Demetrium conclavi exire solitum, qui in illo tumultu confodendus erat. & ita factum, dum per scalam descendit. inde rumore mortis sparso, populus à restringendo incendio revocatus ad arcem venit; & omniâ comploratione domesticos obvios obruncat, publicae ultione cædis invidiam in satellites Principis rejectam à se amoliri cupiens, quam tamen minime evitavit: nam Borissius, ut omnem suspensionem purgaret, immaniter in oppidanos sævit, & arcem incendio delevit. Verum Demetrium hac conjuratione oppressum, qui in Moscovia tunc erant, & de ea relationes confecerunt, constanter affirmant. Alii ut motibus postea subsequutis colorem reperirent, sic rem narrant; matrem Demetrii de detestando Borissii consilio per amicos monitam in tempore filii periculo prævertisse, supposito in ejus loco pueri ætate & ore perfimili, qui à sicariis non per scalas desiliens, sed in lecto jugulatus est, Demetrium autem verum in tutum subduxisse, statimque suppositi cadaver à Germano aulae magistro, qui astum exogitarat, ne agnosceretur, sarcophago inclusum sine ulla pompa terræ mandatam esse. interim famam sparsam, quasi Demetrius peste

absum-

absumptus esset. Vtut sit, in Polonia & Moscoviæ finibus aliquot post annos comparuit homo, qui altero brachio brevior & verruca in facie, quæ in vero Demetrio olim notata fuerant, cæterum ingenio acri, præsentia animi, liberalitate, comitate non indignum, se regali profapia ferebat. is Iesuitis patribus, qui in Polonia pollebant, primum innotuit, & spem fecit, si ad regnum paternum recuperandum adjuvaretur, fore, ut primam ac præcipuam cultus divini in imperio Moscico instaurandi, & illius ad Ecclesiæ unionem adducendi curam haberet. res initio tecta, monito prius Pontifice, ut negotium, quod ad bonum religionis & amplificationem Sanctæ Sedis pertinebat, opibus propriis & commendatione sua apud Poloniæ Regem & regni proceres adjuvaret. quod & sedulo factum per ipsos Iesuitas, qui supplicem ad Georgium Miescimum Sendomiriensem Palatinum introduxerant, in regno præpotentem; jam tum fide clam data, si compos votiù evaderet, ut filiam Palatini, in quam ille oculos coniecerat, in uxorem acciperet. In Livonia abjecto cucullo aliquandiu latuerat, ubi & commode latine loqui & scribere didicit, & ad Clementem VIII Pontificem Maximum literas manu propria

H 2

pro

pria non inelegerat scriptas dedit. & cum per Sandomiriensem & ejus generum Vifnovitium ad Sigismundum est admiffus, macula oratione ufus dicitur, meminiffet, fe in carcere & captivitate natum, & inde divina providentia ac mifericordia liberatum; proinde humana cogitaret, & eodẽ fato adfficiis subveniret. Ioannes Sigismundi parens ab Erico fratre ob fufpicionem in carcere injuriofe trufus fuerat, ficuti ad an. 1510 LXIIII demonffravimus, in quo ex Catharina uxore Polonicæ atque adeo lagellonicæ ftrpis ipfum fufulerat. Igitur Regis favore, & Palatini pecunia, annitentibus Iefuitis, exercitum x bellatorum 1500 in Polonia conffribit, ab hifq; omni re & apparatu inftructus in viam fe dat, & per Ruffiam iter faciens Cofacos genus hominum bella externa & prædas fequantium fibi conciliat, & ingentibus promiffis oneratos in regnum paternum, ut ajebat, ex iis x 1500 fecum educit. Boryffhene fuperato ad Zernigam extra limitem castra primum pofita, & Demetrii regni legitimi heredis nomine deditio imperata; ac citra vim facta, Ioanne Takmenio, qui cum Boriffio fimultates exercebat, in partes novi principis tranfeunte. Cofacis præerat Corckas homo præffigiis magicis notus. qui

Putina

Putinae obfidendæ auctor, urbis populoſæ, quam Michelo vitzius Soltekovius, cum VIII 1500 Cofacorum Volgodenſium tenebat, Michelovitzio primum detrectanti ad extremum perſuaſit, ut urbem dederet, & Demetrii partes fequeretur. Boriffius inter hæc copias infiruit e bellatorum 1500 conffantes. & ante omnia ad Sigismundum & Polonicum Senatum legatos miſit; commemoratoque fœdere, de pace five induciis inter utramq; gentem, ipſos de fandiõne ejus interpellavit; & eumentum Demetrium, facerdotis nefando conceptum filium, & magicis præffigiis infamem fibi tradi vivum vel mortuum petebat, & ne auxiliis juvaretur, enixe petebat, minis additis, ſi contra faceret Poloni, quanto ſuo cum periculo præpotentem Principem eſſent laceſituri. ad minas additæ ſingulorum procerum preſentationes occultæ, ut regem & ſenatum abſterreret, quo minus auxilia ſupplici ſubmiſtrarent. verum Pontificis & Iefuitarum prævalente auctoritate nihil obtineri potuit, Rege, & qui cum Rege ſentiebant, ad auxilia præſtanda animos obſtrimentibus; quippe qui rebantur, hanc ad æternam pacem & amicitiam cum Moſcis firmandam, & majorum religionem ſublata ſciſſura

H 3 conſti.

constituendam, fore commodissimam rationem. tandemque utrinque exercitus in aciem ad Novogrodiam instructi, & Sendomiriensis summus copiarum dux, qui defectionem in hostili exercitu futuram sibi pollicebatur, temere in medios & bene concordés ruit, & post exiguum certamen undique à majore numero circumventus funditur fugaturque exeunte Ianuario hujus anni. collectis deinde ex tanta clade reliquiis Palatinus Carmhioviam primum ac Putivolum, ac deinde in Poloniam suam se recepit. Demetrius cum paucis ad Rilsceum arcem in finibus receptum habuit; ubi à suis desertus minime se deseruit, is secum, ut religionem & pietatem suam omnibus approbaret, duos è Cisterciensi ordine Theologos duxerat, qui castrensis vitæ & incommodæ vitæ pertæsi, post aliquot dierum iter ad sua reversi sunt. præterea etiam duos è sodalicio Iesuitico, Nic. Ckerracovium, & Andream Lovitium, qui expeditionis auctores constantiam servaverant, & hominem per se satis bene animatum assiduis hortamentis & propriæ patientiæ exemplo ad rem strenue persequendam incitabant, ipse bona conscientia, uti præ se ferebat, fretus, cum ad manus veniebat, ita Deum compellere

solli-

solitus erat, ut ab omnibus audiretur, & hac oratione fere utebatur, manibus expansis & oculis in cælum erectis: Me, inquit, justissime Iudex, prius fulmine perime, me primum dele, huic Christiano sanguini parce, si injulte, si avare, si impie, hoc quod vides molior. tu vides innocentiam meam; justam causam adjuva. tibi me, cælorum Regina, & meum hunc militem commendo. Quæ si vero referuntur, nec vere ille Demetrius fuit, oportet eum aut præstigiatorum gnaviter impudentem fuisse, qui cum sciret, quæ diceret, vera non esse, tanta vultus constantia mentiebatur; aut si male persuasus, eum se credebat, qui non erat, profecto fortuna, ut aliis imponeret, insigni læti primum successus, mox tristis atque adeo tragici exitus exemplo, mire ipsi imposuit. Iam Borissiani ad Rilscei arcem, ad quam copias contraxerat Demetrius, eo situ ut subiecto agro late imperitet, cum parte exercitus venerant, Martioque ineunte conflictu acri inter equites facto, inclinavit miro fortunæ ludibrio ad nuper victos victoria, qui numero impares interfectis primo concursu ceteros hostibus, captisque ceteros in fugam vertunt: suorum ordines in fugam peremptes speditatum omnem sol-

H 4 vunt,

vunt; & hosti ad internecionem exposi-
tum relinquunt. Parta ingenti præda
Demetriani Putivola triumphantes re-
versi sunt, statimque sive odio veteris
domini, sive novarum rerum desiderio
quinque præcipuè in propinquo arces
cum oppidis ac territorio in partes De-
metrii concesserunt, & Bialogroda una
ex illis c. l. majores machinas victori
subministravit. arcium præfecti captivi
Demetrio traditi: & paucis post diebus
secuta Ialœ & Leptinæ deditio, in qua
famosus magus Hinsko Otiopelus quo-
que captus est. Mox & universa Severia,
qui est principatus amplissimus, ac præ-
terea viii castella in fidem accepta sunt.
Magna moderatione Demetrium victo-
ria tam in sperata usum memorant,
qui hæc scribunt, de cætero sollicitum,
quomodo Cromo arci à reliqua exerci-
tus hostilis parte arte cinctæ in tempore
subveniret. sed cognito ex literis inter-
ceptis obsessos aliquandiu ad sustinen-
dum pares esse, consilium suspendit, mi-
nime accelerandum ratus, ne tantæ vi-
ctoriæ fructu tentata temere prælii alea
amitteret. interea dum ad Putivolum
sedet, eventum operiens variis insidiis
petitus est, missis à Borissio, qui venia
admissorum promissa insuperque præ-
miis præpositis Russos ad Demetrium
inter-

Interficiendum aut captivum sistendum
invitarent: additum præpotens telum
ab Archipopo, (ita Patriarcham suum
vocant Russi,) mandatum, quo cuncti
rebus Demetrii faventes extra Ecclesiæ
communione positum pronuntiabantur.
re ex captivis quæstioni subiectis & lite-
ris inter ocreas insertis cognita, nihil
inclementius in eos decrevit, sed venia
concessa literas ad Archipopum huma-
nissimas dedit, quibus cum officii ad-
monebat, & ne injustæ causæ religio-
nem prætereret, hortabatur. scripsisse
& ad Borissium dicitur, se respiceret,
regnoque, quod injuste invaserat, ma-
ture cederet, & monasterium, quod
vellet, ingrederetur, oblati ipsi & fami-
liæ optimis conditionibus; quas ille
contemptim nec citra indignationem
respuit. id incidit in tempus, quo Daniæ
Regis & Caroli Sueci legati in ejus aula
erant, ex Polonorum in Moscoviam
impressionem fuderis cum Moscis san-
ciendi occasionem captantes, quo Sigis-
mundi rebus incommodarent. in ea
consultatione cum vehementius incan-
desceret Borissius, subito corruisse dici-
tur, magna vi sanguinis per os, naris &
aureis profusa: & exeunte Aprili vitam
cum morte commutavit. alii apoplexia,
alii veneno propinato extinguum me-
morant.

morant. utcumque ſit, in imperio per ſeptennium poſſeſſo moriens non omnem auctoritatem ſtatim amiſit. nam fama mortis vulgata magno initio populi concuſſa uxor vidua cum filio in ſolio collocata eſt. & adacti in fidem proceres, corpore defuncti in ſepulcro regum ſine pompa illato, mortuum laudavit luclentia oratione Regiomonti excuſa Conſtantinus Fidlerus Livonus Rigenſis, qui Gaſparem fratrem habebat imperatoris Moſcovitici domeſticum. continuo Petrus Buſmanius, qui magnas res ſub Boriffio geſſerat, cum ſummo imperio ad exercitum mittitur. Ad Cromi obſidione hærebat Ioannes Hodunius cõgnatione Boriffio proximus, in qua ante & poſt Boriffii obitum, & obſeſſi, & qui locum oppugnabant, nihil reliquum ad ſummam virtutem fecere. decies viſ facta, & toties ſumma ab obſeſſis pertinacia repulſa. De exitu veritus Demetrius Zaporium cum delectis ad opem laborantibus ferendam miſerat, qui aſtu, cum vi non poſſet, metum & trepidationem per hoſtium caſtra ſparſit. ſimplicem hominem, qui deceptus alios deciperet, ad obſeſſos in ſpeciem mittit cum literis, qui xl clo auxiliarium in propinquo eſſe nunciaret, eaque ſpe obſeſſos ad

con-

conſtantiam hortaretur, cum per viam ab hoſte inſeſſam ut caperetur deduci curat. igitur captus cum literis & tortus, cum eadem que literis ſignificabatur, quippe vera credens, confirmaret, ingens tumultus & ſeditioni propior in caſtris ortus. Hodunius præmiſſis bis mille & cc equitibus aditus omneſis ad obſeſſos inſideri iubet. ipſe reliquum exercitus robur ad hoſtem ducit. Zaporius ut rumori per hoſtium caſtra diſſeminato fidem faceret, aciem inſtruit, lixis & omni comitatu quo major numerus appareret equos inſcendere juſſo. miſſi & qui auxiliares in propinquo viſos conſuſis vocibus clamabant. Acriter initio ab Hodunio certatum. Poloniſ haſtatis incumbentibus & mox crebreſcente de auxiliariis rumore, Ruſſi cedere, & de deſectione ſeu deſitione cogitare ceperunt. primusque Petrus Buſmanus, tanto in honore à Boriffio, dum viveret, habitus, cum aliquot clo ad Zaporium tranſiens, quam potuit alta voce in Boriffianorum conſpectu exclamavit, Demetrium imperii Moſcovi legitimum heredem eſſe; proinde qui Moſcovo nomini bene vellent, ſe ſequerentur. quo audito fremere univerſi, plerique transfugere, & Petrum ſequi paratos ſe dixerunt. Tum ad Petrum ſe

aggre-

aggregantes proceres, lo è suo numero ad Demetrium, qui Putivoli erat, miscerunt, & benigne accepti in fidem ab eo adacti sunt. Id actum x kal. Junii. Ioan-Hodunius summus copiarum imperator, (nam Micrillavius & Suiscus, qui post eum primas tenebant, superstite Borisso & iubente Moscuam revertentur,) è fuga retractus, quod coram Demetrio caput inclinare in signum subjectionis & Knesaris titulum tribuere detrectasset, in vincula est coniectus. in Borissii castris LXX machinæ repetæ, & quædam tantæ magnitudinis, ut singulas bini viri brachiis circumdatas vix completi possent. ut in castris, sic & Moscuæ secuta animorum magna inclinatio; & jam ad Demetrii nomen populo exultante, uxor vidua defuncti cum filio & filia in custodiam data fuerat: ubi hausto veneno mater, quæ sibi ob mariti odium & à Demetrii adventu metuebat, ultro perit, quod & filio & filia pariter, ut eos ludibrio victoris eximeret, propinaverat; & filius quidem ex eo pariter perit. filia contrario poculo statim sumpto servata est. ita scribunt, qui Demetrio favent. nam alij iustum Demetrii cum filio matrem veneno necatam, filiam ad stuprum servatam tradunt. magnum ad eam conver-

sionem

tionem momentum attulisse dicuntur Germani, qui in Borissii castris militabant, qui transgredientes secum multos traxere. Biduo post solutam Cromi obfidionem magno procerum consensu Demetrius Moscuam petiturus viam ingreditur. Cromo Tullam itum, ibique biduum reficiendo militi datum. inde Orlam ventum; per vias occurrente ad novi principis spectaculum multitudinis. tandem vicissim castris regiam urbem ingressus est xii kalend. quintil. Ruslorum imperator, magnus dux Moscoviæ aliarumque regionum princeps, & Astracani ac Casiani Rex, quas duas Provincias Ioann. Baslides imperio adiunxerat, festa populi acclamatio- ne saluratus. præcedebant Poloni equites, more gentis lanceas cuspide ferrea præfixas gestantes, cum tubicinibus & tympanis. hos sequebantur aliquot sclopetariorum cò, interque eos medius Demetrii curus sex junctis equis, inde equi sellarii principis preciosissimis monilibus & auro instrati. proxima secundum principem clericorum turba incedebat cum vexillis quadratis, in quorum singulis appensa erat aut Divi alicujus imago, aut Evangeliorum liber. Popæ B. Delparæ Virginis, & D. Nicolai, quem Mosci tutelarem colunt, ima-

gines

gines præferbant. quorum agmen Patriarcha sive Metropolitanus, præcuntibus 1111 corymphis claudebat. interjecto aliquo spatio solus Demetrius candido asturcone vestus incedebat, hinc inde nobilissimorum & procerum cæterva stipante: deducuntibus Popis princeps ad templum B. Virgini sacrum venit, precibusq; conceptis inde ad D. Michaelis archangeli ædem, in qua parens ejus humatus fuerat, ducitur: in quo cum rescivisset Borisium sepultum esse, è vestigio cadaver erui, & in aliud sacellum humilius extra urbem transferri mandavit. ædeis ejus peculiarens transiens aspicere non sustinuit, sed missis operariis statim dirui jussit, addita causa, quod magico maleficio infames essent: & statua in loco subterraneo collocata dicebatur, lampadem ardentem manu gestans, artificios in speciem superstitioso, & desolito subtus pulvere nitratato copioso, rebus ita attemperatis, ut deficiente oleo & disrupta lampade ignis pulveri illapsus, domum à fundamentis convelleret, & proximas secum in aërem tolleret. sed fraude detecta statua antequam artificio suo noceret, comminuta ferebatur. quod illi superstes Borisius, idem mortuo Demetrius objectabat; ut sunt frequentes admodum

dum illis locis de magicis præstigiis suspiciones ac querimonie. Novus princeps inde in regum palatium protinus migravit, & publicam imperii administrationem avide capessivit, à Russorum procerum familiaritate sensim alienior, & ad Polonorum externorum & Russis invisorum arbitrium cuncta dispensans. qua in re gravissime peccavisse à multis existimatur. nam justas causas habenti, sive hinc suspitionis, sive inde gratiæ, opportunius expectandum fuit tempus, ut animum renudaret, & quod mente conceperat, tempestive firmato imperio exsequeretur. sed præservido purientis voluntatis desiderio, & eorum qui circa ipsum plus justo poterant suavis, effectum est, ut impatientia, omnis moræ nimis longa videretur, & præcipitatis consiliis unâ se fortunamq; in exitum miser juvenis præcipitaverit. Primi dies accipiendis proceribus insumpti & rebellibus puniendis. nobiles familiæ amplius Lxx, quæ Borisium cognatione contingebant, vel à partibus ejus steterant, extra imperium deportatæ, ut bona eorum, sicuti jactabatur, inter externos atq; adeo Polonos dividerentur, & novorum hominum colonia in Russiam deducerentur. Hinc prima odii in novum principem semina, quæ eadem & in

& in Hungaria fuerunt, his proximis temporibus. Quibus & tandem effectum, ut ad ea accedente contemptu, commotis proceribus Matthias regnum cum adjunctis & ex eadem successione venientibus provinciis vivo videnteque fratre Casare creverit. inter hæc severitatis initia insigne fuit clementia exemplum, quo Demetrius erga Theodorum Suiscium Romani fil. è Boiarico genere virum primarium ad mitigandam proscriptio-
 rum invidiam usus est; quæ ipsi fatalis fuit, occulto Dei judicio ita res temperante, ut esset, qui debitæ pœnæ per benignitatis ostentationem exemptus, cæteros immerita pœna affectos ulcisceretur. is novi imperii pertæsus & pejora in posterum metuens, spreto periculo, cum cuncti in adulationem effusi ad pedes novi regis prociderent, solus fere pertinaciam ferverat, contumacia sua ejus iram provocans, ac præterea injuriosis de ipso sermonibus sparsis, quasi advena & terræ filio, qui de Russici imperii templis cum infestis regni hostibus (Polonos his verbis designabat) evertendis cogitaret, & antiquam nobilitatem ascitis novis hominibus omnino exterminare in animum induxisset. ea de re cum se in procerum Senatu multis verbis (erat enim persuadendi

dandi efficac) purgasset, rejecta in audaciorum calumnix invidia, in Suiscium protinus comprehensum lata sententia fuit, qua ob verborum petulantiam morti addictus est. & cum vi eid. quintiles, qui dies supplicio designatus erat, duceretur, & jam in genua prolapsus, post preces publice conceptas carnificis ictum exspectaret, diplomate missio princeps executionem inhibuit; & mox vitæ gratiam fecit. post tantum favoris undique affluentis concursum, soli Plescoviani in pertinacia perseverantes imperium detrectabant: quos ille missis literis, & venia præteritorum facta una cum Palatino ipsorum vix tandem ad officium inflexit, & in gratiam recepit. Hucusque facta omnia ac fortunata imperii initia, & publice vota pro Demetrii salute nuncupabantur, cum Borissii contra nomen esset detestabile. Statim etiam cusa moneta ad memoriam principis & usum populorum addunt, qui in gratiam ejus scribere, cum felicia omnia in posterum sibi de illius imperio pollicerentur, invidiosas in ætatio divitias repertas, immensam & plures myriadas excedentem auri & argenti vim, duodecim margaritarum & gemmarum modios; quæ omnia aut ab ipso superflite brevi per profusiones

consumpta, aut ad ostentationem credita, cum ipso evanuerunt. Dicta dies inaugurationis ad kal. Seprembr. fuerat, à quibus Russi annum suum, sicuti & Iudei olim, auspiciantur. sed multis de causis anticipandum ratus, Quintili desinente solemnitate celebrari voluit: & ante eam, ut fides legitimæ successioni astrueretur, matrem Demetrii, quæ post filii cædem falso creditam Borissii iussu procul à regia exiguo monasterio inclusa fuerat, accersiri placuit. missus ob id honorificentissimus comitatus, & venienti obviam ipse pietate adfectata processit, conspectaque longe ex equo desiliens, pedibus aliquanto spatio iter fecit, & cum lacrymis in complexum ejus ruit, & aperto capite ac pedes currum maternum ad arcem usque profectus est: unde illa paullo post in monasterium, in quod totius Russiæ virgines & viduæ nobilissimæ de more secedunt, cum gynæceo suo migravit. Toto hoc tempore à curiosis observatum, tanto sive vero sive simulato cultui matrem veri Demetrii, pari affectu respondisse, quæ ex tristi solitudine in lætam frequentiam retracta non poterat vel falsi Demetrii, cujus hoc beneficium id debebat, præsentia non magnopere gaudere. Regnum ineunti, post peractas

actas ceremonias, P. Nicolaus Cperm-covius, è leuitico sodalizio, luculenta oratione gratulatus est, pari à Senatu gratulatione exceptus. Ipsi leuitis amplum Moscuæ hospitium haut longe ab arce attributum, in quibus sacra more in Ecclesia Romana recepto libere peragerent; & jam tum ipsis annitentibus animi sensum renudasset, nisi à Suisicio, quem modo dixi, qui jam tum de imperio cogitans firmandis rebus suis oportunitatem majorem quærebat, pro tempore prohibitus fuisset. Secura pace, ut sibi videbatur, foris & domi parca, proxima fuit cura de gratia benemeritis Polonis rependenda, de fœdere cum ipsis fanciendo, & nuptiis ac prole ad firmandum amplius imperium suscipienda. decreta ob eam causam honorificentissima in Poloniam legatio cœquitum, quam Athanasius Roselovius Ioannis filius, regni thesaurarius obivit, qui xviii kalend. Decembris Cracoviam venit, & ad Sigismundum Kegem introductus commissâ mandata exposuit; principio à Polonorum, quorum adversus levissima atq; adeo Russorum suorum suspecta ingenia opibus munire se decreverat, benevolentia captanda sumpto; Non dubitare quin Rex & universi regni tenatus magnam cepissent ex co

voluptatem, quod ſpe & omni opinio-
ne citius in paternum & antiquum re-
gnum reſtitutus ſit. ea in re & ſummam
Dei benignitatem, & regis cæterorum-
que regni procerum, quibus ſecundum
Deum hanc gratiam debeat, beneficium
agnoscere, nec ejus unquam fore imme-
morem. Cæterum animo verſanti, quo-
modo Chriſtiani nominis ac religionis
ſineis amplificare poſſit, moleſtiſſime
accidere, quæ per tot annos damna ab
inſeſtiſſimo Turcorum tyranno regno
ac ditioibus Chriſtianis impune illata
& inſiſta audiat. dolere inſuper ſibi,
Hungariæ regnum olim florentiſſimum
et vulnera ab eodem accepitſe, & quo-
tidie accipere; quod non probro invi-
ſiſſimi Imperatoris Rodolphi dicat, cujus
cura & potentia ſciat injurias à teter-
tino vaſtatore illatas pari fortitudine
vindicari eſſe. nec mediocriter angî &
tacita cogitatione cruciari, quod loca
illa ſanctiſſima CHRISTI veſtigis im-
preſſa, ejuſdemque vita, miraculis ac
pretioſo ſanguine conſecrata, à cruen-
tis & nefandæ ſuperſtitionis ſcætaris
inſeſta, citra reverentiam & cultum ir-
religioſe conculcentur. ad ea recupe-
randa cum potentiſſimo Poloniæ Rege
ac cæteris Chriſtianis principibus con-
jungere vireis, & nec ſumptu nec pro-

prio

prio ſanguini parcere decreviſſe. inter-
rim æternum fœdus cum ipſo ſancire
ſtatuiſſe: eoque ſine rogare, ut ſibi cum
bona ipſius gratia è Polonorum gente
uxorem ducere liceat Georgii Micieſiſi
Palatini Sendomiriensis filiam Annam
Mariam. id beneficiis à patre exceptis
ſe debere, qui & exulantem in Polonia
honorifice exceperit, & pecunia ac mi-
lite in regnum redeuntem non citra vi-
tæ periculum comitatus ſit. Rex bene-
gne accepto legato in hæc verba reſpon-
dit: Grati ac benevoli animi teſtem le-
gationem non poſſe non ſumma bene-
volentia excipere, viciffimque pro tam
honorifica ſalutatione mutuum ſaluta-
tionem impertiri, eique & novo imper-
io omnia fauſta comprecari. magnoque
cum gaudio intelligere, tam brevi tem-
pore regnum quod legitime ſucceſſioni
debeatur, recuperatum. juſtiſſimi do-
loris ſenſum non poſſe non ſummopere
laudare, quem de Turcorum ſucceſſibus
capiat, & de fœdere contra Turcos li-
benter aſſentiri, ea tamen in re nihil
niſi de communi procerum ac totius
Senatus conſenſu poſſe decernere. Quod
vero Sendomiriensis Palatini filiam in
uxorem petat, non ſolum ſe volente,
ſed optante id, illi facere liberum eſſe;
ex eoque matrimonio, ut Dei gloria

I 3

am-

amplificetur, & æternum inter potentiffimas gentes feculus ſanciat, à divina maieltate viciffim petere ac ſperare. Secundum hæc octavo poſt die fiducia-rie nuptiæ contractæ, præeunte in verba Bernardo Maczieioveſchi epiſcopo Cracoviienſi Cardinali, epulo opimo nupta & parens ejus cum Legato Moſcico à Rege excepti ſunt. menſe aſſedere ceterorum Principum & Regis Perſarum, qui tunc in ea aula erant, oratores, pro bellariis dona à Demetrio nuptæ & parenti ejus miſſa ſunt allata, quæ ce aureorum clo exceſſiſſe memorant qui hæc ſcripſere.

Moſcicam ſponſam, cum Moſcico legato, parente, & patruo ſponſæ, & toto gynæceo lente incedentem multi comitati fuerant, ſtudio longinquas provincias luſtrandi & nuptialium orgiorum occasione tanti imperii magnitudinem & opes in publicam lætitiã effuſas viſendi. multi & lucri cauſa è Germania & Italia mercatores illuc proſecti erant: quorum ſperata gaudia triſtis exitus fruſtratus eſt: nam plerique in illo ludicio vitam amiſere, pauci ſine ingenti damno mortis periculum evaſere. longinquitas itineris ex eo æſtimari poteſt, quod cum exeunte Januario proximo in viam ſe dediſſent, tantum ſexto kalendas

lendas Majas Moſcuam appulerunt, ubi aliquot dies antequam in conſpectum mutuum venirent, conſumpti ſunt. ſeptimo poſt die Petrus Baſmanius qui in aula gratia pollebat, cum comitatu aulico, & ingenti nobilium Bojarici generis numero, ſponſam in aream adduxit. in veſtibus, tubicinum, cornicinum, idque genus muſicorum inſtrumentorum vario concentu ſalutata, & à ſponſo perbenevole accepta, viciffim illuſtreis matronas & virgines obviam proſectas humaniſſime ſalutavit; & ex gentis inſtituto in ea hanc diu morata, ad monaſterium, in quo ſocrus principis parens degebat, divertit, ubi uſque ad nuptiarum ſolemnia ſe contineret. Quarto demum poſt die, jam cunctis ad magnificentiam comparatis ruriſus inde in conclave regaliter inſtructum deducitur, & poſtridie poſt preces veſperinas ſolemnia celebrata ſunt, verba faciente Ruſſorum Patriarcha. Regina itidem coronam ſumpſit ſolemni ceremonia; in qua ſceptrum, pomum, & enſis Imperatori marito (hos enim titulos Ruſſorum princeps ſibi ſumit) prælata. corona Imperatricis capiti imponenda, pulvinari hoſoſerico rubricoloris itidem prælata; templi parietes aulaſ ejusdem coloris auro filo ſimulatis

briatis regia magnificentia velati erant. inde vir & uxor uterque coronam capiti impositam gerentes eadem pompa inter grandem muficorum & bellicorum instrumentorum ſtrepitum in arcem reducti ſunt: ubi nox, ut in tali re, hilariter tranſacta, non tamen vacuo à gravibus curis Demetrii animo. multa illum conjuratione ante vi menſeis adulta & jam urgente terrebant; adverſus eam externas opes & præſidia novus princeps parabat. & jam ab initio Germanos ſatellites ex Polonia adduxerat: quod cum Ruſſos ægre ferre intelligeret, tanquam qui plus peregrinis hominibus, quam indigenis regnorum ſuorum ſubditis fideret, eaque res etiam exemplo careret; (nam neminem deceſſorum externo ſatellitio uſum;) non ſatellites tantum, verum etiam cunctos aliarum nationum milites, quos circa ſe habebat, præcipitato conſilio dimiſit; Ruſſis rem gratam facturum ſe ratus; illi vero ſine ſtipendio plerique dimiſſi indignam meritis ſuis gratiam referre quærentes, ad conſinia cum Polonis icidem dimiſſis ſe contulere, & inaudita ſævitia diu graſſati ſunt; quod Ruſſos jam alienatos non parum exacerbavit. nec deerant procerum quorundam, qui vel Demetrii nataleis ſu-

ſpectos

ſpectos habebant, vel conſilia & mores non probabant, prouumque in externos & Polonos favorem indignabantur, inſtigaciones. inde in dies alix atq; alix coitiones, quæ primo per ſuſpectorum crebras quæſtiones, flagellationes, exſilia, proſcriptiones, ſupplicia, cædeis imperatas irritatæ magis quam reſpreſæ ſunt, & ad extremum in apertam defectionem deſierunt. id cum periculo proximo præſentiret Demetrius, dimiſſi militis ſera ſubeunte penitencia, novum ſatellitium è Livonis & Germanie ſcripſit, quibus & è Gallis, Anglis, Scotis centenos addidit. Gallorum id armorum genus, quod pertuſanas appellant, ferentium centurio erat Iacobus Margarethus Sequanus, quem nos poſtea vidimus. Veſtitus iis ex hoſoferico auro intertexto. Inter Anglos Matthias Cnotſemius: inter Scotos Albertus Lanta centurionis officio fungebatur. iis arma bipennes, & veſtitus ex hoſoferico feſtis diebus, profeſtis ex rubro panno optimo. Tum ſtipendia ſolito majora & pro dignitate procedebant, ſera & infirma adverſus peſtem imminentem ſubſidia. Paulo ante diverſo itinere Polonicus legatus venit Alexander Goſſenſkius Corvinus, cum donis multæ pretii: qui literas à Rege ſuo ad De-

15 me.

metrium habebat; quæ, quia Imperatoris & Monarchæ titulus ascriptus non erat, nec acceptæ nec resignatæ sunt. iis excusandis acria nec Russis ferenda verba à legato addita; Iret, & Turcorum tyranno hos titulos eriperet. quæ tamen caute Demetrius dissimulavit, opes Polonorum jam salutareis expertus, & in posterum necessarias iudicans. Dies sequentes inutiliter inter ludos & desidiam consumpti. qui muneribus mercatorum pro more gentis accipiendis impensus est, in Saturni diem incidit festo tunc inter Russos maxime solemnem, & quem illi superstitione Paschali præferunt. Inde ad odium jam manifestum nova offensio, cum viderent imperatorem suum & imperatricem coronatos in cænaculo pompa regali sedentis acceptis donis nuptialibus sumptuosum epulum tam suis quam exteris præbere. Aderat Polonus legatus, qui denuntiari ante iusserat, nisi locus in mensa principis, sicuti Moscico Cracoviæ factum fuerat, sibi daretur, ad convivium omnino se non venturum. quod enixe à Russis primo negatum, ac tandem à Demetrio concessum. multa in eo petulanter & licentiose acta, ac fere inter rixas, Polonis quasi victoribus in Russos subjugatos intemperanter ac superbe

perbe se gerentibus. Postridie in patinis deauratis ferula ostiatim iis qui munera attulerant, circummissa: sed ne quis munus munere compensatum putaret, mox patinæ repetitæ. inter tubarum clangores & tympanorum abheorum fragores aliquot dies exacti: machinæ etiam bellicæ dispositæ, & ad castellum ligneum militari specie ludicrum certamen commissum. lamque conjurationis indicia undique afferebantur, ante novæ sponsæ adventum initæ, sed dilata à Russis, qui Polonorum spoliis inhiabant, qui & tantam de ea fiduciam ceperant, ut, ne mora langueceret, minime vererentur. Demetrius initio præfidens, tum demum metuere cœpit, & Polonos, ut sibi caverent, monuit; ipse satellites novos omnes in aulam accessit. jamque dies Veneris inierat, & cum hinc ad defensionem Poloni, hinc Russi contra eos se pararent, (nam inter eos solum, non etiam contra principem, certamen futurum putabatur,) sub vesperam à proceribus populo denuntiatur, ut postridie in armis præsto esset: imperatrice interim secura, quæ ingenti magnificentia epulum Dominica die celebrandum apparabat. verum non ulterius cunctandum rati conjurati, Saturni die, qui in xvi kalend. Iunias inci-

incidebat, ſummo mane conveniunt, aggregante ſe ad eos non ſolum nobilitatis globo, ſed plebeia multitudine: moxque inter eos promiſcuus tollitur clamor ad Polonorum & Demetrii cædem ſe cohortantium. alii prædæ avidi conſeſſim ad Polonorum hoſpitia properant, eaque obvallant, expugnant, diripiunt, cædibus cuncta permiſcent. alii ad arcem tendunt. rari in ea ſatellites, quaſi mora in Demetrio ſecuritatem, in conjuratis alacritatem augeter, nec quiſquam præfectorum viſus. Margaretus ex morbo decumbebat, ſicuti mihi poſtea narravit, qui fuit illi ſalutaris. tanta celeritate ac furore res acta, ut plerique Ruſſi Polonorum more veſtiti, antequam agnoſcerentur, ſint interfecti. in arce cum pauci ſatellites arma corripuiſſent, moxque poſuiſſent, Petrus Baſmanius ad tumultum ſeminudus venientibus occurrit, & à domeſtico quodã ſuo conſoſus eſt. Suſkiius, qui agmen ducebat, altera crucem, altera gladium ſtriſtum manu geſtans ſub id majus tintinnabulum in incendii ſignum pulſari imperat, ut Demetrius excitaretur, & extra conclave procurret: fama per urbem ad plebem accendendam ſparſa, Polonos in armis eſſe, & Ruſſos ad internecionem delere conſtituiſſe.

ſtituiſſe. Demetrius ſtrepito excitatus, cum non jam incendium, ſed majus periculum inſtare cerneret: acinacem Turcicum corripit, & per ſineſtram ſubito ſe demittit, præcipiti lapſu femore luxato, ex quo vix reſurgens & claudicans ſtatim à circumſuſa turba capitur, & in majorem aulam, in qua oratores externorum principum audiuntur, Suſkii juſſu ducitur. ibi cum quidam è Bojariis prodicionem, impoſturam, vitam ſceleratam ei injurioſe exprobraret, ille, ut erat ad iram promptus, acinacem, quem geſtabat, ſubito ſtrinxit, tantogque impetu libravit, ut hominem humi uno ictu ſtraverit. inde ad proceres converſus humiliter rogavit, ut ſibi populum alloqui liceret, & quicquid erat palam conſiteri. quod illi negatum. Alii aliter narrant, & cum ſe premi videret, à Suſkio contendiſſe, ut de impoſtura ſibi objeſta per Ioannis Baſilidæ, quæ in urbe erat, uxorem veritas exquireretur. nam ſi quidem illa ſe Demetrium non eſſe diceret, non recuſare, quin protinus morte aſſiceretur. Suſkium autem feminam è proximo monaſterio acceſſiſſe. quæ coram proceribus religioſe ſacramento adacta, Demetrium Ioannis Baſilidæ ex ſe genitum ſilium, ante plures annos in ſigni Borſii perſidia im-

mani.

maniter occiſum eſſe affirmavit: ſe vero ad tantum populi favorem ac concurſum initio diſſimulaſſe, neque ægre viſiſſe & tuſiſſe eum, quem terrimo tyranno deſecto Demetrii veri ultorem à Deo ſuſcitatum putabat. quibus intellectis, cunctos in impoſtorem è veſtigio ruiſſe, cumque multis vulneribus conſeciſſe. Hæc ita in Petri Paterſoni Vpſalenſis, qui in Ruſſia tunc erat, relatione perſcripta ſunt: cum alii, qui de Demetrio adhuc dubitant, in conjuratorum invidiam torquent, quod paucorum dierum princeps, cum ſuppliciter id peteret, publice non auditus ſit, & quicquid tandem conſeſſus eſt, ab ipsis caſite ſit ſuppreſſum, & ſatellitum quidem Germanum qui aderat, cum herus interrogaretur, ne quid per illum emanaret, unâ interſectum fuiſſe. ipſi autem crudeliter lacinato, funis per pudenda transmittitur, & corpus projectum per ecenum ad forum trahitur; & ubi miſerabili utique ſpectaculo, ut erat luto & ſanguine ſordatum, per quatrimum in menſa extentum jacuit, & ſub ea Petri Baſmanii, qui fidem ſemel datam conſtanter uſque ad exitum ſervavit, cadaver. ad majus ludibrium ventri ſupino caſi principis larva obſcœnæ & prodigioſæ deformitatis impoſita, inter gynæcei

næcei cimelia, ut ajebant, reperta; & ſiſtula utricularis, qua Poloni ruſtici utuntur, ori inſerta, cum denario pro muſici cantus auctoramento, ſive, ut alii interpretabantur, quem pro portorio tranſiturus ad inferos ſolveret. Hæc crudelis laſcivia in mortuum exercita, quem vivum proceres nuper tanta veneratione coluerant. Sendomiriſem, quod diverſorium delectis firmatum haberet, inſeſſis aditibus claudere contenti, ad aliorum Polonorum domos diripiendas diſcurrunt, multi ſe naviter defenderunt, nec inulta morte ad extremum numero victi ceciderunt. unus Viteneſkii cum Ruſſorum impetus cum multa cæde aliquoties repuliſſet, ubi machinas adduci vidit, vexillum album in deditioſis ſignum extulit, pecunia per ſuos, qua patebat aditus, (ſic enim juſſerat,) ſparſa; cui legendæ intento vulgo, ipſe cum ſuis gladio ſibi viam aperuit, magna ſtrage edita, & mox à Bojaricis ex arce ſupervenientibus in fidem eſt receptus. Miſera ſponſa non ſolum inæſtimabili gaza, ſed mundo domeſtico ſpoliata, tantum de patre & patruo ſollicita, belle ſecum actum iri putabat, ſi omni re exuta, ceterum vita ſalva in patriam, unde cum tanta pompa nuper venerat, reduceretur. interea preca-

precarium spiritum ducens exigua spem vulgi furor deserviret, sine veste qua se tegetet, sine lecto cui incubaret, vili indusio velata expectabat. Nec militares tantum viri, & qui Demetrium secuti fuerant, sed mercatores multum male habiti. Ambrosius Cellarius præter xxx aureorum clo jacturam, in illo conflictu vitam amisit. Iacobus VVinius proprio ense capite truncatus. Nathan vita salva et florenorum clo. Nic. Limburgensis L. jacturam fecere. Nemtescius inquit Polonus pridie quam cædes facta Demetrio gemmas aliasque merces pretiosas dederat. Duo Augustani ultra ducentes millium aureorum, quos Demetrio crederant, debito defraudati. Marcellius c florenorum clo amisit. Alii in illo tumultu clo ce Poloni intercepti, plures à Bojaricis servati, ecce Russi desiderati. Rabies tandem cum solis occasu occidit, & nocte illa totis plateis altum silentium fuit. vix à plebe furiosa impetratum, ut jacentium corpora postquam in ceno per triduum volutata sunt, in cœmeterio Germanorum terræ mandarentur. Sedato tam cruento tumultu à Bojaricis in consilium itum, & prima ac inprimis feria de principe eligendo consultatio fuit, ne vago imperio materia novis motibus subinde exortur

turis præberetur. ibi Suis kius, qui multorum favorem in se inclinare cerneret, quo sibi magis eos conciliaret, & præretorum invidiam à se amoliretur, hæc oratione usus dicitur: Dirisissimi tyranni odio, Proceres & cognati, & amici charisissimi, multa à me admittâ agnosco, quorum piget penitetque; sed præcipuus erga principalem familiam cultus, & patriæ charitas culpam excusare debet, & jam in ea emendanda vobiscum non parum elaborasse videor. Deus maximo huic inter Christianos imperio principes antiqua origine & longa serie ductos dederat, quos Ioannes Baslides ordine successionis excepit; qui quantumvis à multis injuriose proficilius, tot regalis fastigii, adjunctis ad imperium paternum regnis amplissimis, monumenta post se reliquit, ut, quisquis imperii amplificatione gaudet, non possit non magnopere ejus animi magnitudinem laudare. ab eo olim milis pacem cum Stephano Polonorum Rege feci, ab eoque tempore ita in republ. & pace & bello versatus sum, ut nemo studium, curam, charitatem merito desiderare possit. vivis exempto Ioanne res labare coperunt, Theodori infirmitate; ad quam & accessit fatalis orbitas, ut non tam virtute principis, sicut antea, sed alieno arbitrio

imperium regetur. uxorē ſteriliſ abdicata, uti per regni leges fieri oportuit & licuit, ne aliam duceret, qui impediviſ, iſ in imperio, ad quod iam tum aspira- bat, ſucceſſit. altero herede puero interim per ſicarios inſidiſe ſublato. poſtea ſublato ipſo latentis veneni vi, ut creditum eſt. Theodoro & occasione aſſinitatis. Boriſſio (ad nominis in viſi mentionem horret animus) ad imperium evectio, quæ non lamenta, gemitus, calamitates, ac deſolationes, toto quo rerum potitus eſt tempore, fuerunt? Itaque Demetrio, quiſquis tandem ille fuit, (nam impoſtorem fuiſſe minime nunc ambigitur.) venienti, & nos à iugo diſſiſſimi tyranni liberañti, fateor, manus dedi, & ut eum pro legitimo regni herede acciperetis, cum ſententiã meam rogaretis, ſuaſi & auctoꝝ fui. ſed mox ſubeunte pœnitentia cum peiora ab eo, quam quæ nuper paſſi eramus, iure me- tuerem, religionem majorum pericli- zari, leges antiquas violari, exoticos mo- res inveli, libertatem patriam everti, externos homines cervicibus noſtris imponi cernerem, audacter reſtiti, & cultum, qui legitimo principi debetur, huic novo tyranno cum vitæ periculo deſerre detrectavi. dolet mihi ſummo- pere huic vitam debuſſe, qui mortis jus

in

in me non habuit; ſed debuit, ut latro- ni, qui, cum poſſet, non eripuit. & ta- men hic aliquandiu me ſerupulus reti- nuit, dum plus famæ, quam conſcientiæ & ſaluti publicæ tribuo. vicit tandem pietas, & patriæ charitas, & cum vos viderem adeo bene animatos, me duce- m vobis præbui, plus de regni incolumita- te & magnitudine, quam de rumoribus ſollicitus. itaque conſilium tam juſtum, tam honeſtum, tam neceſſarium ac ſalu- tate, atque utinam non tam cruen- tum, concordēs aut à ſuſcepimus, quod Deus regnorum unicus diſpenſator exi- tu probavit. nunc cum crudeliſſimum Tyrannum à noſtris cervicibus depule- rimus, nec ſit, qui præſtigis ſuis magi- cis, & impoſturis amplius Ruſſico no- mini illudat, reſtat, ut extincta, pro do- lor! antiqua principum ſtirpe, quem in familia non habemus, in republica quaeramus. eum autem quaerere debe- mus, qui generis dignitate præcellat, & ante omnia majorum ſacra, ceremonias, ritus religioſe colat, cunctas vir- tutes ſublimitate regia dignas adjuñtas habeat, experientia rerum per ætatem valeat, qui non pompa & ſaſtu maje- ſtatem regiam, ſed juſtitia & temperantia tueatur, qui firmas regnorum ar- ces in ſuorum benevolentia ſitas putet.

K 2

& po

& populorum opes & divitias de arario securus proprias exiſtinet. cum talem dico, fortallè me fingere putatis eum, qui non ſit, & vix eſſe poſſit. at boni & laudati civis votum eſt, eum optare principem, qui optimus ſit, aut ſi non ſit, qui talis eſſe à ſubditis exiſtinetur. Quibus dictis miſſi in ſuffragia proceres protinus eum in principem delegerunt. ille autem primo modeſte ſe excuſavit, & poſt gratias actas principatum concordibus votis honorifice delatum cupide amplexatus eſt. id actum xiiii kalend. Iun. ante omnia ſcripto publicato, ut jure caſum Demetrium omnibus appareret. mortuo crimini datum, quod ex vili homuncione monaſticam in cœnobio, quod in arce eſt, profeſſo ſe pro Ioannis Baſilidè filio geſſiſſet; nam ei verum nomen Grif kœ, ſive Gregorio Strepio fuiſſe; itaque nunquam cœnobium illud intrare voluiſſe, ne à monachis agnoſceretur. adoleſcentem autem bonis literis operam dediſſe, & hiftoriarum lectione ſe exercuiſſe, muſices item peritum fuiſſe, eoque in genere miniſterii Patriarchæ ali-quandiu inſerviſſe; magis itidem ad dictum fuiſſe, eoque maleſicio multas victorias obtinuiſſe, & ad imperium perveniſſe, magna nominis Ruſſici in fa-

mia.

nia. Objecta itidem hæreſis, quod nec gentilitia jejunia alioſque dies feſtos, & ſolemneſ in Eccleſia Ruſſica ceremonias obſervet, inſuper datam ab eo ſidem Pontifici Romano ad extirpandam majorum religionem; prolatæque Pontificis literæ, ſive veræ ſive falſæ, ut quod promiſerat cito præſtaret, & Jeſuitis templa, collegia aliaq; neceſſaria abunde ſubminiſtraret, adhortantis. Prolatæ item & recitatæ literæ, quibus Smoleſienſem Palatino Sendomiriens ſocero, ſiſiæ uxori Novogradienſem principatum, filiis vero ſoceri & aſſinibus Dibirienſem præſecturam attribuebat. Objectum & quod de magnatibus & nobilibus interſiciendis, & Polonicis familiis in eorum locum ſubſtituendis cogitaret: in id ſpecte certaminis ludicri tormenta muralia producta quibus urbem oppugnaret, & in miſeram ſervitutem redigeret. & libertate Bojariorum oppreſſa abſolutam in totum imperium poteſtatem uſurparet: querelæ item cumulate procerum & aliorum, quod nullus ad ipſum pateret aditus, multiq; non auditi à conelavis foribus per oſtarios injurioſe repellerentur, cum Poloni intus admittebantur. ſi qui audiebantur, jus petentibus minime reddebatur. Impenſæ & nimius luxus mortuo

K 3

expro-

exprobratus, quibus nullæ opes, nulla vectigalia satis esse possent. chronum ex argento inaurato sibi fabricari iussisse, cujus latera seni leones hinc inde gradibus divisi ambebant; quo factu nullus decessorum fuerat usus: ut nec illo, quo sceptrum & coronam sibi tanquam Regi præferri voluit: gemmis præterea & unionibus aliisque exoticis mercibus cœmundis, tum immodicis in ganeones, parasitos, moriones, citharædos largitionibus ærarum exhaustis arguebatur; magnam insuper pecuniæ vim in Poloniam missis, nullum interim beneficium honorarium aut stipendium persolviss. Additum horrendum crimen, quod Borissii filix, cujus matrem & fratres necari iusserat, vitæ gratiam fecisset, ut eam postea stupro contaminaret, quodque monasterium, in quo sponsa diversabatur, frequentans, indignis spectaculis, saltationibus & impudicis cantuiculis profanasset, virginum devotorem aureis & oculos cum publica indignatione offendisset, plebsque ex his stupro itidem inquinasset; monachos & alios devotos indignum in modum habuisset, quosdam etiam flagris affecisset. monasteria ipsa rapacitate inaudita spoliasset, grandi pecunia ab iis mutuo sumpta, quam nunquam

quam erat redditurus. omnium etiam daminorum quæ Poloni aliquæ milites dederant, culpa & odium in ipsum derivabatur. ejus jussu sive prævaricante indulgentia Astracam secundum Volgam late porrectam provinciam, ejusque portus omneis, omni mercimoniis è Persia proxima advecti copia abundanteis, à piratis & prædonibus direptos. Postremo Polonorum tanquam in regno armis parto insolescentium superbia exaggerata, per quorum effertam libidinem ne quidem licebat magnatum uxoribus in publicum prodire. plerasque etiam è domibus & quasi è maritorum sinu abreptas; & cum frequentes querelæ de hac inaudita protervia ad Demetrium deferrentur, nullum tamen in delinquentis statutum fuisse exemplum. unum tanto tempore judicium sententiis damnatum, sed cum ad supplicium duceretur, occiso carnifice à Polonis quibus nihil non licebat impune, è licitorum manibus ereptum fuisse. Postremo ad plenam imposturæ fidem faciendam, cum sub id insolito his mensibus gelu fruges ubique adfuerent, plebe jam cædibus effertam id ad iram divinam referent, miseræ Demetrii corpus, quod extra urbem loco profano conditum fuerat, subito

refossum, & publico iudicio igni consumptum est, cineribus in aërem sparsis. Verusne an falsus hic Demetrius fuerit, fama in ambiguo reliquit, quæ ut eum nuper, diu postquam interfectus putabatur, blandiente primis auspiciis fortuna suscitaverat, ita rursus postquam ab omnibus visus mortuus & creditus est, denuo per novum ludibrium suscitavit, sparso rumore, alium rursus pro Demetrio in arce occisum esse: ipsum autem se cauta celeritate eum paucis in tutum subduxisse, rumori ex eo fides accessit, quod in hippone XIIII loca equis generosis vacua in illo tumultu reperta sunt, quos ille, sicuti jactabatur, fugiens secum abduxerat, itaque qui res turbatas in Russia malebant, adjunctis sibi Cosacis genere hominum impacato & ad prædas & violentiam militarem nato, cum Suiskium regno inauguratum minus patienter ferrent, hoc colore arma sumpserunt, & Demetrio, nusquam postea viso, pro duce usi, bellum cum Suiskio obstinate gerentes diu post Russorum credulitati illuserunt, fidemque primo Demetrio habitam hac nova impostura non mediocriter infregerunt. Post scriptum hoc ad leniendam facti invidiam publicatum prima cura fuit, ut legatio in Pol-

Pol-

Poloniam decerneretur. Serius legati à Sigismundo admissi, cum motibus domesticis in regno laboraretur, ineunte Ianuario. De Sendomiriensi, qui interrim arctiore cum filia custodia tenebatur, præcipue querebatur novus princeps, illum clandestinis artibus, largitionibus ac promissis, multorum in Russia animos sibi conciliasse, eorumque ope & auxilio maledictum illum monachum necromanticum & spurium (sic Demetrium vocabat) in Russiam cum filia traduxisse, qui nefarie occupato regno peregrinam religionem cultumque Dei his regionibus ignotum introducere, templa præcipua occupare, & tantas turbas dare ausus esset; ut e cæ amplius summæ dignitatis proceres in iis perierint. Ceterum cum apud ipsam inventæ sint literæ quæ fidem faciant, hæc omnia consiliis & ope Polonorum facta esse, itaque rogare suam Majestatem Russorum proceres, discrete respondeat, an ipse earum rerum particeps fuerit, & consensu suo probaverit. nam si iussu suo facta sunt, suam Majestatem facis intelligere, pacem à decessoribus tam religiose iuratum eo facto violatam esse, & belli inter eos solam viam restare. præterea petere, ut pecunia & alia ab impostore illo in Poloniam

K 5

TRANS-

transmissa, si pacem malit, restituantur, & bona mercatorum à fisco possessa veris dominis reddantur. nisi faciat, decrevisse bellum ipsi denuntiare ac in Poloniam cum potenti exercitu descendere, & conjunctis cum Carolo Sueco Sudermaniæ duce copiis tantas injurias manu armata ulcisci. Ad hæc Sigismundus, qui motibus intestinis regno laborante, gentem præferocem nollet lacescere, summa moderatione præterita excusavit, nihil se aut Sendomiriensem fecisse, quo pacem inter Polonos & Russos innatam violasse dici possent. legitimum heredem, quem talem semper credidit, in regnum reductum. eo sublato restare, ut damna utrinque accepta sarciantur, & pacis inter utramque gentem instaurandæ rationes quamprimum ineanant. Ita sine belli necessitate discessum. Interea Poloni & Germani aliique ad eisdem caute à Suiscio novo principe ad exonerandam Russiam dimissi, xv kalend. quintil. quibus, quia re omni spoliati erant, singulis vestes singulæ è pannovili donatæ sunt, cum exigua stipe, quæ vix ad limitem deductis sufficere potuit; ut per vias turpiter mendicare cogerentur. in tres autem turmas divisa omnis turba, ne quid conjuncti in limite mo-

liren-

lirentur: ecce via quæ Sinolenscum ducit, 10 in Livoniam, & 1000 per Vidim & Ploshoviam deducti sunt.

Exstat apud Purchasum exemplar literarum ipsius Basilii Iohannis fil. Suiscii ad magnæ Britanniæ Regem; quibus inter alia scribit, Demetrium illum fuisse vero nomine Yovvheo, Bovgdani Otreapoyve fil. in oppido Galitz, & in monasterio Cheyvdo attonsum, ob crebra facinora tandem fuga se subduxisse in Lithuaniam. ibique Polonorum insinatu technas hæcè commentum, quæ Russiam tantis cladibus cumularunt.

Porro Suiscii haud melior fortuna neque fama fuit; quippe quem malis artibus & Tartarorum ope multos nobiles sibi suspectos interemisit scribunt, & inprimis tres fidos sibi ministros, cognomine Michaëlides; quia è sortilegis & divinis intellexerat, quemdam Micholovvich ipsi in principatu successurum. Poloni quoque haud segniter novum Demetrium in scenam prodixerunt, (& si vera narrant Angli, etiam conjugi alterius per hunc illuserunt, licet hic priori omnino esset dissimilis,) qui quum metropolim Moscoviam acta obsidione jam premeret, auxiliis per Sueciæ Regem Russo submissis, territus suos deseruit, & noctu cum paucis aufugit.

git. Interim Poloniæ rex cum maximis copiis in Russiam descendit, & Smolenskam obsedit; & mox alter Polonorum exercitus una cum novo hoc Demetrio Moscuan. Suiscius denique, ad extrema redactus, quum monasterium esset ingressus, à furente vulgo extractus, & Polonis una cum arce fuit traditus. Poloniæ quoque Rex post diurnam obsidionem Smolenska potitur, anno 1610, mense Julio; & cum captivo suo in Poloniam revertitur. Longum esset, neque huius operæ, referre omnia quæ crudeliter utrimque in Russia gesta fuerunt; Historiographis ista relinquimus.

Postquam Suiscius in hunc modum principatu excidisset; mera anarchia in Russia aliquandiu fuit. Nam australes Russiæ provinciæ ad Vladislauum Poloniæ Principem se applicuerunt; septentrionales alium requirebant; relicta Demetrii cum novo marito res novas in Astracansenis provincia moliente. Legatio ad Poloniæ Regem decreta, & pacta quæ inter supremum exercitus Poloni præfectum & quosdam Russiæ magnates intercesserant ex parte confirmata; à quibus tamen Russi, animorum inconstantia, & peregrini domum metu, quantocius resiliunt;

mul-

multum indignante Polono, qui & Cancellarium Russiæ Albertum Iuanoviz Mscilavvsky detinuit.

Dum omnia in Russia perturbatissima sunt; quietis lux affulsit ex inopinato unius hominis, & quidem ignobilis, audaci pariter & forti facinore. Is fuit (uti memorans) lanus quidam, vir robore præstans, qui circa Dvvinam in partibus septentrionalibus, in nobilium ignaviam & quæstorum rapinas invecus apud vulgus, author ipsis fuit ut fortem aliquem virum in Ducem sibi legerent, & fidos quæstores constituerent, atque ita forti animo Polonos è finibus suis eliminarent. Assensit vulgus, & ipsius consilio usum, nobilem quendam inopem, sed militiæ valde gnarum, & rebus bene gestis clarum, atque è vulneribus quondam acceptis jam debilem, (Pozarzky illi nomen,) sibi in Ducem elegerunt, & lanium hunc ærario, quod promte ab ipsis congestum, præposuerant. Vterque autem tam fideliter & fortiter suis partibus sanctus est, ut magnus exercitus quantocius collectus, & Moscuan ductus, Polonos ab obsidione arcis discedere coegerit. Dehinc Knesio Demetrio Maslrouksvich Tartaro, qui alia parte cum exercitu Cosacco-

rum

rum res gerebat, sibi adjuncto, cum Borissio Liciu, militari laude inter Russos claro, deliberare cœperunt de eligendo Principe qui universis Russis imperaret. Variatum primo sententiis; sed tandem convenit, filium Cancellarii in Polonia captivi Michaëlem Phederovich in Russiæ Principem assumere. Legati dein ad vicinos reges & principes, nec non longinquos missi; & , legatis magnæ Britanniæ regis, aliorumque Regum, principumque, atque adeo & federati Belgii Ordinum generalium, annitentibus, pax cum Suediæ Rege, & iudiciæ cum Poloniæ Rege perfectæ; & pater Principis è carcere dimissus in Russiam rediit, & Patriarchæ dignitate assumpta, rerum summam una cum filio feliciter hæcenus moderatur.

IX.

De Samoëdarum moribus.

A Belgis nostris fuit observatum, Samoitarum habitum & mores feritatem quidem præferre; esse tamè ingenio satis capaci & ad res percipiendas idoneo, quum & de maris vicini natura apposite responderent. Vestitum habent è pellibus renonum, quibus à capite ad calcem usque muniuntur. Co-

ma

ma omnibus promissa, eaque in cirrum composita de scapulis propendet. Statura illis brevis, facies lata & plana, oculi parvi, crura breviora, genubus prominentibus. Agiles sunt, cursu juxta valentes atque saltu. Trabas eorum renones promovet, tam celeri cursu ut equos superent. Sunt idololatræ, habentque sigilla quadam lignea, imposita & rudia, quæ numinis loco colunt precibus & sacrificiis. Nullas habent urbes, sed gregatim in campis degunt. regunturque à senioribus aliquot. In victu sunt immundi; victitantque ferina fere; frugum panisque penitus ignari. Optimi sunt sagittarii: accepto namque nummulo, & stipiti affixo, tam certo è longinquo ut vix videre illum possint eum tangunt, ut miraculo sint inventibus. Arcus è lento & flexibili quodam ligno fabricant: sagittas lapidibus acutis aut piscium spinis asperant: ejusdem spinas pro acubus usurpant; uti & nervos quorundam animalculorum pro filis. Tuguriola sua pellibus alciim & similibus animalium contegunt. Divitiarum ipsi magnus contentus; adeo ut ne pretiolas quidem pelles, quibus supra modum abundant, ullo loco habeant.

X. Ma-

fuit à Tartaris Præcopensibus, non habet nunc in ambitu ultra quinque miliaria, stabulanturque in ea cum hominum 30 millibus boves, aliaque talia pecora, secundum relationem, quam Possëvinus, non minus iudicio bonus, quam diligens scriptor fecit. Novoguardia cognomen magnæ habet, & tamen idem scriptor ei attribuit ultra 20 habitatorum millia, sicut & Smolenzko & Plescovix. Quod mihi difficile creditu videtur, si verum est quod alii scribunt, scilicet quod eum Plescovia obsideretur à Stephano Rege Poloniæ, in ea fuisse 50 peditum & 7 equitum millia: is numerus adeo magnus est, ut quamvis totus ex indigenis compositus non fuisset, requirat tamen frequentiam hominum supra dicta majorem. Vbi enim princeps intrudit implicatque 57 pugnatorum millia, necesse est, ut ordinarius inhabitatorum numerus multo major sit. Volunt quidam hanc regionem præteritis temporibus frequentius inhabitatam fuisse: sed quod postea tribus de causis habitatoribus infrequentior facta sit: prima fuit pestis (res nova in Moscovia) quæ multa hominum millia abstulit: altera principum crudelitas, qui multos, potissimum nobiles, occiderunt: tertia

excursio

excursiones & deprædationes Tartarorum Præcopitarum & Nagajorum, qui nunquam quiescunt, nec vicinos quiete frui sinunt: non deprædantur solum agros, sed & abducunt totos populos, quos postea vendunt Turcis, aliisque gentibus. Ut uno verbo dicam, Magnorum Ducum irruptiones in longinquas regiones magnam fecerunt vastitatem. Nulla in re melius perspicitur principis prudentia, quam in bene dispendiendi, quæ expeditio suo statui sit futura damnosa aut utilis, & dum ducere non patitur vana specie amplitudinis arripienda, quæ non sit ei futura firma & stabilis, sed securitatem suam turbatura. Is enim, qui ea spe ductus ut statum suum amplificet, cum aut populo aut opibus enervat, mihi similis esse videtur illi, qui ut muros & tecta suæ domus altius tollat, conscendit fundamenta ædificii. Totius dignitatis caput est, conservare: sed acquisitiones illæ, quæ sunt diminuendo vires proprias, illi legi adversantur: cumque acquisitiones sint tanquam institutiones, conditionem imperii meliorem, non deteriorem facere debent. Sicut enim sunt institutiones, aut ad nobilitandam, aut ad domesticam reddendam arborem sylvestrem, aut ad

plantam infrugiferam emendandam, & ut fertilis sit faciendum, ita & expeditiones principum tales esse debent, ut commoda & beneficia referant, aliis sunt inutiles labores, qui plus destruant quam aedificent, & plus perturbationis quam securitatis reddunt. Ejusmodi sunt ordinarie bella, quæ moventur ad acquirendum regiones longe distitas, quæque nihil contigui cum nostris habent. Cum enim tam procul absint, requirunt majora præsidia, quam nostræ facultates, ut eas conservemus, ferunt. Omnis itaque deliberatio expeditionum, tribus capitibus inniti debet: prima est cause æquitas: altera facilitas vincendi: tertia fructus victoriæ. Bella autem quæ suscipiuntur sine spe alicujus fructus, sunt meræ amœnitatis. Magni Duces terminos sui imperii dilatarunt, sed potentiam non auxerunt. Nemo expeditiones longinquiores, majorumque expensarum fecit, quam Magnus Dux Iohannes. Cepit enim regna Cazan ad Volgam, & Astrachan ad mare Caspium: subjugavit bonam partem Livoniæ. in quibus expeditionibus perit magnus hominum numerus, in itineribus, in præliis, adfultibus, ferro, morbo, fame, aliisque incommodis. Postquam ea ac-

quis

quisivit, fuit opus ibi habere magna præsidia, deducendo eò totas colonias. Cum itaque homines essent longe à domibus, implicati aut in acquirendo alieno, aut in conservanda parte, manserunt domi uxores, quasi viduæ absque prole. Cum itaque homines in extremis regni finibus consumebantur, remansit regni medietullum tanquam cor exangue, privatumque alimento. cumque ab Stephano Rege Poloniæ impeteretur, desuere ipsi domi vires ad resistendum. amisit itaque Poloniam, aliaque magni momenti loca, quæ ei erepta fuere, ac necesse habuit tradere Polonis totam Livoniam. Vt ad nostrum institutum revertamur: Moscovia magna ex parte est occupata sylvis immensis, & lacubus. Sylvæ sunt rami Herciniæ, quæ se per totum Septentrionem diffundit, sed plus forsitan in hac provincia, quam in alia. Hic arbores immensæ magnitudinis videntur, suntque propter earum spissitudinem Solis radiis impenetrabiles: ex iis arboribus incredibilis resinæ & picis quantitas effluit. Hic producitur copia mellis & ceræ inexhausta. Apes enim absque cura humana, faciunt alvearia in corticibus & cavitatibus arborum. Hic est copia omnis pecoris & ferarum, ut sunt mar-

L 3

tures,

zibellini, lupi; ex quorum pellibus fit dives mercatura. Ex his sylvis excinditur fere omnis materia, tam domubus, quam munitionibus fabricandis apta. Muri enim civitatum fiunt ex trabibus simul conjunctis in quadrante, implentque vacuum gleba & terra: faciunt quoque ex eisdem trabibus turres, tantæ altitudinis & crassitudinis, ut omne tormentum bellicum, quantumvis magnum, ferant. Cito flammis corripuntur, sed non tam cito cedunt quassationi quæ fit tormentis bellicis. Disputant aliqui, quales munitiones meliores sint, num ex lapide, aut ex calce, aut ex terra. Pro ultima sententia adducunt tales causas, quod citius fiant, & minori expensa, meliusque resistent quassationi, & quamvis facile destruantur, resciantur quoque brevi tempore; faciliusque mutatur (si casus & occasio necessitasque requirit) lacus ex terra constructum, quam ex lapide. Sed his non obstantibus debent præferri munitiones, quæ muro ex lapide habent. Cum enim quatuor modi offendendi munitionem sint, tormenta, cuniculi, ignis, excisio, (quæ ligone & sarculo fit;) murus ex lapide, forte minus resistendo quam terra, cedendo tormentis bellicis præstabit. Sed adversus

cuni-

cuniculos, ignem, & excisionem, longe excellit murus ex lapide. Et ad jungendum muro quod in munitionibus, ex ligno & terra constructis, boni est, eriguntur aggeres intrinseci. De aquis nihil opus est dicere. Moscovia enim est mater fluviorum & lacuum: Dvinez, Borysthenis, Volgæ, Desæ, Onegæ, Mosæ, Voliscæ, & fama celeberrimi Tanais: lacus Inæ, ad quem est magna Novogardia: Voloppo, multorum; aliorum. Aquarum abundantia reddit ætatem magis frigidum, quam generationi animalium & propagationi plantarum requiritur, etiam frigus calore salubrius esse æstimatur. Pecudes parvæ sunt, & segetes aliquando non perveniunt ad maturitatem: terra fere ab aquis absorpta, ut plurimum levis est, & arenosa, ideoque & siccitas & pluvia immoderata, facile consumunt fruges. Hyems durat novem menses, paulo plus aut minus, & tamen hic copia est frugum, hordei & pascuorum, & ex consequenti carniū, tam ferinarum, quam manufactarum. Moscovia producit poma, nuces, corylos. Aliorum fructuum vix habent notitiam Mosci, qui ex piscibus faciunt magnum lucrum; eorum siquidem maximam abundantiam habent. Indurant eos frigore & vento.

sicut fit in Norvegia, aliisque in locis septentrionalibus, servantque eos pro bona annona tam in prædiis munitiorum, quam in domibus privatorum. Regio non est multo mercaturæ dedita, quia indigere suapte natura non sunt admodum industrii. Nec possunt ibi esse multa mercimonia, ubi non florent artes & artificia: tum quod Moscicis non licet ditione sui Principis excedere. Ob has causas non habent ullum usum maris. Commutant tantum ea quæ regio fert, nempe pelles, resinam, cum panno, aliisque quæ Armeni perferunt in Afrachan ad mare Caspium, & Angli ad sanum Nicolai, ad sinu Graducium.

Regimen.

Magnus Dux Moscorum regit suos populos magis despotice, quam ullus alius Princeps, quem novimus: disponit enim absolute de personis subditorum, & ipsorum rebus. ideo dicebat Mahumetes Velius, quod Moscus & Turca, soli inter Principes essent domini suorum dominiorum, eaque de causa putabat expeditionem Stephani Regis Polonorum plenam difficultatibus fore. Ut in sua potentia & autoritate se Magnus Dux conserver, utitur artificio & industria incredibili. Primo non licet cuiquam suorum vasallorum exire regni

regni fines, sub pena mortis. Hac de causa nemo suorum subditorum navigat, nec cum legato externi Principis loqui potest, nec uti opera externi medici, in suis morbis, nisi cum venia. Vicitur apparatu inæstimabili in vestitu, addens ornatum Pontificum cum majestate Regis: fert capite mitram, margaritis & gemmis preciosissimis nitentem: si eam capite non gerit, habet eam coram se in suo throno, mutatque eam ad ostentandam amplitudinem multis vicibus: in sinistra manu tenet pastorale ditissimum, indutus veste, aut tunica longa, illi non abfimili quam Papa gerit ingrediens sacrarium: digitos annulis aureis refertos habet: imago Christi ad dexteram, & sanctissimæ matris virginis super cathedram, in qua sedet, est. Regia & proregia camera est plena viris, vestibus aut depictis usque ad talos indutis. In ceremoniis ad religionem spectantibus utitur exquisita sagacitate solertiaque. Cum assidet mensæ, quoties mutantur patinæ, aut vult bibere, multa signa crucis edit. In jejuniis exhibet singulari venerationem, & in templo præ devotione fronte terræ percucit, sicut & alii. Ne alius plus ipso scire possit, nullæ ibi scholæ, præterquam in quibus docetur legere & scribere. Nihil legunt præter

Evangelia, & aliquam historiam, aut descriptionem vitarum sanctorum, aut homiliam S. Iohannis Chrylostomi, aut alterius: haberetque eum suspectum, qui demonstrationem faceret, se velle in literis majorem progressum facere; nec impune ferret: id facit, ne aliquis plus ipso, aut quantum ipse sapiat: indeq; accidit, ut scribæ, nec ipsimet antiferibant, ordinarie nō scribant nec respondeant Legatis Principum externorum, nisi in quantum Magnus Dux eis dicat. Cum negotiantur, nunquam Magnus Dux nominatur, quin omnes assurgant in pedes, cum magna veneratione: idem etiam ad mensam sit, quando ipse ad bibendum invitat, aut participem facit suæ patinæ aliquem. sit id quoq; in mille aliis similibus occasionebus. Docentur à pueris Mosci credere & loqui de ipsorum Principe sicut de Deo: Deus solus (dicunt) & magnus Dominus scit hoc: Magnus noster Dominus scit omnes res: Omne quidquid habemus, sanitatis & commodi, procedit à magno Domino. Accidit inde, ut sui subditi, videntes tantam amplitudinem majestatemque in suo Principe, nec aliarum quàm ejus rerum notitiam habentes, reverentur ipsum, obediuntque ei non sicut subditi, sed tanquam mancipia, habeantq; eum

pro

pro Deo potius, quam pro Principe. Non habet sub se dominos titulis insignes, sicut inter nos sunt Duces & Barones. Si ipse alicui pagum aut prædium concedit, non transit ad hæredes, nisi id ipse confirmet. Et si ipse aliis ea concesserit, villici tamen persolvunt ei portionem fructuum, debentque ei operas: id in causa est, ut nullusquisque à nutu Magni Ducis dependeat, & quanto aliquis ditior sit, tanto ei plus debeat. Ut obviet seditionibus, transfert integras familias ex uno loco in alium, mittitque in præsidia quos vult, longe à domo, tanquam in exilium.

Divitiæ.

EX iis, quæ dicta sunt, fieri potest iudicium de ejus divitiis, opibusque. Cum itaque ipse adeo absolute omnium rerum dominus sit, utitur opera subditorum pro libitu, & tali parte ipsorum bonorum, sicut ipsi placet. Arrogat sibi ex ferarum exuviis talem portionem ac vult, & ex piscibus omnis generis quantum vult: pellicea vendit aut dat dono, prout libet: pisces vento siccati servantur pro munitione. In foro nemo sua vendere potest, nisi Principis primum vendita sunt. Minæ auri & argenti nullas habet. Civitates mercimoniis celebriores, unde ipse maximâ redituum partem

partem percipit, ſunt Aſtrachan ad mare Caſpium, quo deferuntur merces Perſiæ & Armeniæ, & fanum Nicolai ad ſinum Gradicum, quo appellant naves Anglorum & Hollandorum oneratae are, aliſque mercibus, quæ inde Vologdam ducuntur. Vbi ſui legati domum ſunt reverſi, auferit eis lautia, quæ à Principibus acceperunt, dando aliquid in illorum vicem, & aliquando nihil. Ut finem faciam, ſibi metit capitque quidquid in ſua ditione aut boni aut precioſi eſt. Putatur ipſum aliquem theſaurum habere, in arcibus Moſquæ, Iarollaviæ, & locus Albi. quod veriſimile eſt. Magnus enim Dux Iohannes ſpoliavit calicibus, reliquiis, crucibus, & argento totam ſere Livoniam, nec concedit aurum & argentum ſua ditione efferri, niſi in redemptionem bello captivorum, aliorumque qui in captivitate abducti ſunt. Verum quidem eſt, quod amiſſione Livoniæ, quam an. milieſimo quingenteſimo octogefimo ſecundo ceſſit Stephano Regi Poloniæ privatus fuit ea regni parte, quæ erat ditiffima, propter commercium maris Balhici, & meliori ditione quam habebat, in qua erant 34 arces.

Vires.

MVnimentum regionis conſiſtit & in pluralitate paludum fluminumque,

que, & in denſitate nemorum. In uſu habent Moſci, loca hoſtibus proxima depopulari, ut denſe ſylvæ ibi creſcant: quod & fit ob terræ humiditatem. ſuntque ex civitatibus non ſecus ac ſepes ac valla pro munitione. Multum laboris id Poloniſ attulit. Ut enim ſibi itinera ad oppida hoſtium pararent, neceſſe eis fuit excindere ſylvas, & magni temporis jaſturam facere. Habet Magnus Dux munitiones, quæ partim ex lapidibus, partim ex lateribus, Italico more, conſtructæ ſunt, ſed abſque lateribus & arte ædificatoria: tales ſunt arces Moſquæ, Novoguardiæ, Pleſcoviæ, Porcovæ, Statiæ, Slobodæ, Alexandri: partim ex gleba viminibus contexta, & probe calcata, qualis eſt Smolenzco. Sed ordinariè exſtruntur muri locorum fortium ex magnis trabibus, inter quas conſtant terram, relinquendo ad deſenſionem foramina pro pyroboliariis. Talis ædificatio commoda eſt deſenſioni, contra tormenta bellica, ſed non reſiſtit igni. Subditi Magni Ducis inſerviunt ſuo Principi in bello, ſicut ante de ſuo regimine agentes diximus, ſed ſe potius timere poenam (ſi ſe non ſtrenue geſſerint) quam promptitudinem alacritatemque monſtrant: Capitaneis ad nutum ſunt, paſſuntur omnem incommoditatem,

ditatem, non curant frigus nec pluvias, patiunturque incredibiliter inedia, famemque; suntque parvo contenti. Astimantur itaque aptiores defendendis castris, quam præliis campestribus. Illie enim multum valet patientia & tolerantia, hic autem requiritur audacia animusque. Poloni sunt meliores confidibus campestribus, quam propugnandis arcibus. Magnus Moscoviæ Dux Iohannes, experientia edoctus de suorum in velitationibus & præliis ignavia, & de Polonorum audacia animisque, dicebat suos opus habere calcaribus, quibus impellerentur, Polonos freno, quo retinerentur. Vires præcipuæ hujus Principis consistunt in equitatu, sed quem equorum numerum educere possit, difficile dictu est. Nec tamen credo ipsam trecenta millia armis instruere posse; (sicut aliqui dicunt.) Habet enim ditio-nem vastam, & pro majori parte incul-tam. Ab Casano enim Astrachanem usque vix invenitur pagus, quamvis inter ea oppida aliquot dierum iter sit. Bello quod ei intulit Stephanus Rex Poloniæ (qui tamen non ultra 1 x millia tum equitum tum peditum habebat) ipse tantum militum colligere non potuit, quo non dico se ei aperto Marte objiceret, sed nec potuit ipsum divertere ab oppu-gnatio-

gnationibus Polotiæ, Vilicoluci, aliorumque locorum, nec aut ab obsidione Plescoviæ. Anno millesimo quingentesimo septuagesimo penetravit Princeps Tartarorum Præcopitarum, cum octuaginta equorum millibus, usque in viscera sui Imperii, tradiditque; flammis ipsam Moscuam urbem regalem. Sed si qui dicunt Magnum Ducem ccc & Regem Poloniæ ccc equorum millia educere posse, potius numerant capita equorum, quam equitum. Etsi enim tot equorum millia sint, non tamen omnis equus bello bonus est, nec unicuique equitandi ars, aut se armandi facultas est: uni deest animus, alteri opes non suppetunt, alteri vires corporis, alteri animi fortitudo alacritasque desunt. Quamvis in Moscovia tot equorum hominumque millia essent, quot illi dicunt, admodum difficile tamen esset (imo vix possibile) eos in unum locum cogere, nec Principi in hoc suppetere pecuniæ, nec comæatus sufficienter. Ducenti enim equi præliatores requirerent in Moscovia ter centum clitelarios, ac alios totidem ministros, quibus omnibus oporteret sufficere comæatus; sicut & annonariis, mercatoribus, artificibus, famulis, qui in bello requiruntur. Necesse itaque esset totam Moscoviam in

unum cogi; ac tum verendum, ne in tanto itinere ab una parte regni in regionem directo contrariam, & hominum & iumentorum vires labascerent. Quamvis etiam possibile esset, tantum numerum (sicut dictum est) equorum colligere, id tamen statui non expedire. Necessè enim esset denudare confinia præsidii, provincias nervis, civitates magistratibus, campos agricolis. Inde clare apparet, Principem, cujus status centum & quinquaginta millia equitum cogere posset, abunde præstare, si tertiam eorum partem in exercitum regalem educat: de bellis, non excursionibus loquor. Scribunt aliqui, qui in affirmando magis moderati sunt. Moscum cogere posse centum & quinquaginta equorum millia, si necessitas se defendendi id requireret. & quod Iohannes III eduxit in expeditionem Astrachanensem centum viginti equitum, & viginti pedum millia. Idem adortus est Livoniam, tempore Regis Alexandri, magnis exercitibus, reinovitque adhuc alium ad regni sui fines. Equitatu addidit Magnus Dux Iohannes aliquot millia pyrobolariorum, quos ipse instituit, inter quos erant multi externi milites, qui ipsi præstitissent egregiam operam in defensione suarum urbium. Quoquo

secundo

secundo aut tertio anno describitur per regiones bello aptos. In commentarios referuntur filii nobilium, & numerus famulorum, equorumque equites. Diores præcipue utuntur thoracibus æneis, galeis, & laminis subtilibus & tenuibus, quæ ex Persia adferuntur, & lanceis. Alii gestant thoraces, gossypio quam optime farcitos, qui sagittis resistunt. Hi utuntur arcu, multi eorum sclopeto, omnes ense & pignore. Et inserviunt quoque Germani in bellis & in fortificandis locis.

Principes finitimi.

Magno Moscorum Duci junguntur Præcopus, princeps Tartarorum, Tauricæ Chersonesi Circassi, quinque montium: (inhabitant hi regionem, quæ se ad 7 dierum iter extendit, regunturque à septem Ducibus, Helvetiorum modo) Tartarus Nogay, Reges Succiæ & Poloniæ. A Præcopo recipit multum damni, nec ei spes est de sumenda vindicta, quod cum Turca confederatus est Præcopus, instruiturque à Turca sclopetis, tormentisq; bellicis, habetque in sua ditione loca fortia, cum præsidio Turcico: itaque eum invadere difficile factu arduumque esset. Concitare enim in se potentiam illius. Præcopo costumatum est (sicut & pluries fecit) subitam

M   excurs.

excursionem facere in provincias Magni Ducis, sicut & potest facere in provincias Regis Poloniae, diripereque obvia. Si magnus Dux subjugavit Tartaros Casanenſes & Astrachanenſes, accidit id beneficio tormentorum bellicorum, quibus illi carebant. Duxit hic inter alia contra Casanenſes aliquas hujusmodi machinas. Temoni plauſtrorum affigebat tabulam latam & crassam, cum multo foramine, trajiciendo sclopeto & mosquetu inventum. Cum itaque ipsi graviter ferirent hostes, (qui sagittis tantum utebantur, quibus Moscici laedi non poterant) non fuit difficile eos vincere, subjugareque. Sed Praecopius habet usum sclopetorum, & quod amplius est, amicitiam & protectionem Turcae, qui, ut sibi iter aperiret in Moscoviam, aut in mare Caspium, tentavit annis jam elapsis ducere fossam à Tanai ad Volgami. (hoc molimen altioris erat animi, quam Turcae plerumque faciunt) sed ejus milites fugati fuere à Moscicis, in hoc adjuti à Tartaris, qui verebantur, ne plane à Turcis perfunderentur, si illud opus ei successisset. Nec solum ruperunt classem Turcicam, ceperuntque ejus partem, sed & exitio dederunt exercitum terrestrem, in quo numerabantur 80 Tartarorum, & 25 Turcorum millia, inter quos erant

ter

ter mille Ianizari. Circassi vivunt (sicut diximus) more Helvetiorum: non nituntur ut sibi aliquid acquirant, sed tanquam mercenarii milites militant Turcis, Persis, Mosco; à quo tam longè distici sunt, ut non habeant occasionem sibi timendi ab ejus viribus. Tartari Nagai magis formidandi sunt, propter subitum impetum & excursionem, quam propter justam potentiam, quæ eis sit ad suscipiendas expeditiones regias. Annis retro elapsis, cum se movissent, ut Mosco damnum inferrent, retrogressi sunt placati donis quæ eis missa fuere. Cum hi, sicut & Arabes, dediti sint latrocinijs & grassationibus, facilius est ipsos avertere donis, quam pugnando. Quod plus est, cum ipsi nec civitatem, nec munitionem habeant, qua expugnata & in dominium hostis redacta, deprimi, & tanquam freno cohiberi possint bellum ipsis inferre, est expensis facere sine lucro. Adversus hos tenet Magnus Dux magnum equitatus numerum, in Citrachan, Casan / & Viarca: habet quoque praesidium in Culgan contra Tanam, ut resistant Praecopitis. Cum Rege Sueciae jungit fines Moscici, praecipue ad partem Finlandiae, ubi Suecus (cum quo diu bellum gessit) paucis retro annis ei eripuit munitiones Ser-

M 2 mosco,

nosco, Pernaviam majorem & minorem in Livonia, aliaque loca, cum Moscuscus impeteretur à Rege Stephano. Tenet Succus in extremitate sinus Finlandiæ munitionem Viburgum, magno præsidio & expensa, ut resistat Russis, & Magno Duci. Habet quoque in illo mari & portibus vicinis suas naves bellicas, quæ ut obviet omni tentamento Magni Ducis, tum ut impediatur, ne ex Germania in Moscoviam vehantur arma & apparatus bellici: Nec aliæ naves quam suæ ad illas oras appellere possunt, nisi permissione, propria Regis manu signata. Hoc præcommodum classis, & potentia navalis, fecit Regem Sueciæ, iis locis ubi hanc vim armorum explicare potest, Mosco superiorem, cepitque hac via ab hoste multa loca in ora Livoniæ, locisque vicinis. Sed ubi equitatus Duci frequentiaque populi usus esse potest, nempe in campis apertis, & in locis longe à mari Balthico dissitis, videtur Magnum Ducem potiores quodammodo partes habuisse: semper enim fere invasit Suecum. Non possunt tamen sibi invicem multum damni inferre, propter asperitatem montium, frigus, glaciem, niveseque. Superest Poloniæ Rex, inter quem & Magnum Ducem, est differentia, quod Moscuscus plus regionum habet, sed

Poloni

Poloni melius inhabitatas civilioresque: illi plures subditi, obediensioresque sunt: huic autem audaciores & animosiores: illi ad resistendum quam aggrediendum sunt aptiores, hi ad invadendum: illi ad defendendum munitiones, hi ad aperto prælio pugnandum: illi magis juncti unitique sunt, hi magis deliberati ad factionem expeditionemque: illi timerent minus inediam & incommoditates, hi mortem & ferrum. Sed utriusque tantum valent, quantum eorum Princeps virtute & fortitudine præstat. Magnus enim Dux Basilii cepit magnum Ducatum Smolensensem & Polosensem, & amplissimam ditionem in Livonia. E contrario Stephanus Poloniæ Rex eripuit ultimo bello Iohanni Magno Duci, filio Basilii, Polosco, aliaque diversa magni momenti loca: obsedit civitatem Plescovensem, coegitque tandem Moscum tota Livonia decedere. Inde videtur populum tantum valere, quantum ingenio animoque valet Rex.

Hæc, ex Joanne Botero à Iusto Reisenbergh expressa, hic addenda duximus, ne Lector frustra desideraret superiorum authorum de Moscorum republ. iudicium.

TARTARIA.

I.

Excerpta è Michalonis Lituani fragmentis de moribus Tartarorum.

E fragmento primo.

T Ametfi Tartari, barbari & inopes habeantur à nobis, gloriantur tamen continentia vitæ & antiquitate gentis suæ Scythicæ, asseverantes eam semen esse Abrahæ, & nemini servivisse unquam, licet vexatam interdum ab Alexandro, Dario, Cyro, Xerxe aliisque Regibus & populis potentioribus: & varias nunc divisam in Ordas, id est, nationes: Si quidem ultra vicinos nobis Precopenses, complicesque eorum Belhorodenses, & Dobricenses Moldaviæ finium accolas, Ordæ sunt potentes, Precopensibus infensæ, Orientem versus. Alia Mahai, alia Chastorakani, alia ultra amnem Tanaim, qui Volha appellatur, Zavvolzca, Cæsaris Bati Vngariæ vastatoris patria, Moscorum olim & omnium Ruthenorum dominatrix, Nahaiensis nunc adhærens, alia Kozanib, alia Kazaczka, item Buchar, Samarchan,

&

& aliæ dicuntur plures, XII Imperatoribus dispartitæ, ut promiserat Dominus, Progenitorem eorû Ismaelem (Gen. 17.) XII duces generaturum, & evecturum in magnam gentem. Ex omnium autem nationum Tartaris soli tenuiores, sed regionibus nostris citimi, Precopenses, infesti sunt nobis, cum ignavia freta nostra, tum vicinitate, locorumque oportunitate receptaculi sui. Habent vero Precopenses receptaculum, suapte natura munitum. Lacus enim duo palustres, quorum alter Mæotis dicitur, ex mari in continentem ad circiter triginta millia in longum porrecti, & seorsum tantundem pene in initiis & progressu suo distantes: sinibus vero ad invicem reflexi, & angusto quodam interstitio sicco cohibiti quin congregerentur, desinentes. junguntur ibi fossa & vallo altius exaggerato, complectente portam, quæ unica est ingrediendi provinciam illam per aridum. unde & castellum ad portam illam situm, & tota sinu illo inclusa peninsula appellatur à nobis Prekop. cui Tauricæ alias nomen fuisse fertur: incolatus vero & imperium Græcorum Trapezuntinorum, ut hucusque retinent Græci suam & ibi linguam Græcam & religionem. Adjacet autem peninsula capisâ mari Pontico, quod illa ex

M 4 parte

parte pontus Euxinus dicitur. & quamvis munita sit firu, non adeo tamen illis suis, nec lacubus amplis, nec fossa nec vallo arduis, neq; castello firmo, ut arce retur à transitu exercitus paulo instruatior. Et pervenitur ad portam Tauricam unicam illam ab arcibus ultimis Lituaniae Czerkasi & Braczlavv, diebus sex, graminosis semper & planissimis ubiq; campis, non monte interpolatis usquam, non sylvâ, non palude, nec amne transmissu difficili, præter Borysthenes. Sic enim ipsa Taurica citra Alpes & maritima, quæ montosa passim, habet & sylvosa, & quæ nunc ab Aboriginibus Græcis inhabitantur. aliàs vero tota est campestris, Tartaris illic incolatum præstans, & ubique victui mortalium commoda & facilis, facilis admodum Cere, Libero, carne, & sale. siquidem sal ibi in lacunis, quibusdam aquis in se, ad instar glaciæ, à calore solis concretis, nascitur, à solstitio æstivali copiosus & pellucidus, nonnulli ibi ut crystallus. Et frumentum omne, ac uvam vini generat ibi copiose tellus, semel subacta, & fronde occata utrunque. Pecora item & iumenta hyeme quoque in pascuis & sub dio semper fovet læta; quæ etiam fatigis exinanita, macilenta & strigosa, postquam abiciuntur, ibi in campo repinguescunt.

guescunt. Herba floccida, calcitratu ex nivibus quæta, haud infelicis quam melioribus pabulis & sub tecto apud nos: quoniam & cælum ibi est aliquanto clementius, & terra ubi cænoza ibi salsa. & herba genus spidius quoddam, semper virens, & mirum in modum iumenta vegetans, quod appellatur *tipezi*. Vnde tantam olim frequentiam incolarum fuisse ibi memoratur, quod singulæ quædam illic ex urbibus Græcorum, millena habuerint templa, & clero interrim insolenti adeo, quod non nisi equites ingrederentur sanctuaria antistites & archimandrite eorum. Atque nunc etiam urbes ibi nonnullæ quamvis pessundatæ, amplitudine tamen ambituum suorum & ruinarû, superba olim fuisse apparent, & præsertim quæ à nobis Solholt, à Moscis Krym, à Græcis Theodostia appellabatur quondam, & metropolis vetusta Korsunii, quæ genti Ruthenorum princeps dedit baptisma & nomen Christianum, postea vero prædam gentibus nostris, excisa ab eis. Vnde Kiovia nostra in templorum suorum lithostratis, asarotis, & incrustamentis, retinet hucusque certa prædæ illius insignia, è quibus & Gnesnensi Basilicæ valvæ largita est. Et illa ipsa Korsunii tractata sic à nostris, dedisse fertur iactura

sua necessitatem Tauricenisibus Christianis, luxui & ignavia deditis, recipiendi in supplicia ad feudalem incolatum, reprimendis gentibus nostris, manū Tartarorum ex Orda, Zavvolkskæ adstant: Et sensim deinde in valescens ibi illa Tartarorum vis, ad iustumque populi examen propagata, protulerit sibi in Principem Temirkuthla quendam sanguinis sui, appellato eo Cæsare. At progenitores S. M. V. perdomitis Cæsarianis illis, iniquis Græcorum vassallis, dabant eis in Cæsares, subditos suos hinc ex Lituania Tartaros. Vltimus vero ex Lituania Cæsarum Aekirei, hic apud Troki natus, & hinc à divo VVithovvdo ad imperium illud missus, genuit imperans ibi in Taurica filium Menglikirei. Menglikirei vero modernum Græcæm Sapkirei & fratres ejus natu & imperio priores, Machmethkirei, Saderkirei & Chaskirei. Sic enim nobili recepta hinc progenitoris sui nomenclatura, gaudet nunc omnis sequens cum in fascibus illis posteritas. Hæc igitur est Kircorum stirps, dextra forti progenitorum S. Mis Vestræ ibi plantata, quæ nunc referendo gratiam profectionis suæ, jure accessit nobis negotium. Atque vigente sic Taurica & populo & imperio jam advenarum: urbes tamen ejus Mancup, Cassa, Kercz, Kozlevv.

Kozlevv, & alie maritima, servaverant se immunes ab illis, donec Turcica manu, opibus Constantinopolitanis exaudiva, caperentur ab annis hinc circiter septuaginta. Et illinc missi, sub jugum Turcæ pendunt ei censum, à capitibus suis singuli illic Aboriginum Græcorum superstitites. Qui tamen & nunc agricolæ, videlicet vinitores & pastores, non inopes sint, imo etiam non sine argentea suppellectili plerique, utpote in tranquillitate & justitia publica, rationabiliore Ethnicorum administratu viventes, minus tamen jucundam agunt ibi vitam: Quippe, qui nullo honore digni, imo nullius omnino reputationis habentur à potioribus rerum Mahometicis: ac omni illorum nedum commercio, sed & intuitu non torvo dedignantur, angarianturque laboribus, dominicis præsertim, ac etiam paschalibus diebus, ipsimet argenteæ suppellectilis domini. Nequaquam enim retinet auctoritatem ibi Christianus nec in servum nec in filium paulo proterviolem, qui scilicet Magistratui se præsentandum duxerit semel. Atque etiam ipsi patrifamilias mutandus est status, si desertur præsumpsisse de religione ipsorum quicquam verbo, aut saltem digito uno, & minus etiam serio protensio.

Iam vero quam inconstans sit vicissitudo rerum, vel ipsa sufficit indicio Tartarica, videns nunc mutatum sic popularium suorum statum & patriorum superflites, honore, libertate simul ac patribus orbatos, in servitutem redactos, spreto, capite diminutos, capiteque: census Mahomedicis, & antislites illos, insolentes quondam ecclesiarum Dei contemptores, contemptos nunc ipsos, & abjectos, obrepere sub trucibus Tartaris & Turcis. Vrbes quoque suas opibus immensas, superbia, laticia, ac omni luxurie strepitu perfunctas, debiscere nunc plerasque; inanes, cæteras vero solo æquatas, obsoletis jam & nominibus; & imperitare nunc sibi, non Christianos nobiles, & natos suos patronos, sed peregrinam Ethnicam, ac non ita pridem servitute emeritam, atque & imperio simul & libertate donatam hinc vasallorum stirpem. Adeo increbuerunt in Tartarica Tartari, quod circiter triginta milium exercitum compleant ad bellum, sed coacti, ut solent universi, & gregarii ac imbelles, quicunque saltem valeant ascendere equum. Vt me presente sibi, dum medietatem eorum & filium suum mitteret Cæsar, in subsidia Turcæ proficiscenti novissime in Vngariam, quindecim millia eorū tunc enumerata sunt.

Pro.

Proficiscabantur autem quamvis lectiores illi, consuetudo tamen apparatu suo, inermes videlicet plerique, & vix decimus aut vigesimus quisque eorum pharetra fultus aut framea, lorica vero multo rarior: sed alii scorpionibus saltem muniti ossis, alii ligneis, alii vacuis telorum accincti vaginis. Clypeorum autem & hastarum, vel huiusmodi armorum generis expertes penitus. Sic enim semper illi, nec armis, & nec cibariis, præter nonnihil milii tosti, aut casei comminuti, & neque ullis onerantur impendio ad bellum impedimentis. Verum tamē nemo illorum, sine pluribus recentibusque loris proficiscitur, & præsertim quando nostras excursitandum est in regiones: Quoniam tunc solliciti sunt vinculorum, ad vincendum membra nostra, plus quam armorum ad tutandum sua. Eorum vero semper fulciuntur ad bellum copia, ut magna pars exercitus eorum quinos singuli ducunt equos, eoque intactos. Vnde excursionses & omnes iter, crebra huiusmodi equorum mutatione freti, velocius perficiunt, & hoste insequentem se effugiant facilius, ac etiam terrefactant amplitudine vestigii sui, & non metuunt ipsi in copia eorum fatigam nec famem. Præstant etiam in bello tolerantia famis, sitis, fatigue, pervigilii,

gillii, ætus, alboris, & omnis inclementiæ cælestis omniumque ærumnarum. Nam expeditiones bellicas perficiunt absque curribus semper, & absque omni comœatu, præter illam quam dixi equorum copiam. Solitudines item camporum vastas, inuias, brumali etiam tempore, altitudine nivium & pruinis acerbas, quamvis excoctis dura nive & glacie equorum curribus, haud ægre tamen & haud gravatim superant. Amnes amplios rapidos, atque hiberno etiam rigore, aquilonumque & glacierum fragoribus horride stridentes & trajectu difficiles, absque tamen navigiis, sed tantum equorum ipsi jubeis adnixi, sarcinis vero ad caudas super tignis, seu arundinum fasciulis alligatis, tranando inunctanter, expedite & prompte transmittunt, Et in prælio pugnant, fortius multo quam Moscovitæ, quamvis minus armati, & semper primo in congressu, sinistrum adversi exercitus conantur occupare cornu, quo dexterius ipsi petant sagittis. Sæpe quoque in fugam versi, terga dando resistunt, & hostem insequentem se diffusum sparsum, interceptant ex insidiis, & sic eripiunt nonnunquam victi victoribus victoriam. Quando vero præter technas & stratagemata, sed recta & cominus, col-

latis

latis signis, venit conferenda cum eis manus, prævalent tunc in eos pugnatore nostri, etiam si non paulo pauciores fuerint. Id quod crebrius experti sumus sub victoriosissimis vexillis divi parentis S. Majestatis V. Nam & post infelicem Christianorum cum Mahometicis, patruelis vero S. Majestatis V. Regis Ludovici ultimam pugnam, menſe quinto, kalendis Februarii, anno Domini supra mille quingentos & viginti septimo, in campis planis illis prope Czerkassi, ad fluvium Olsſanicza, viginti quinque millia illorum Precopensium Tartarorum caſa sunt ad interneccionem à nobis, qui non plures fuimus ibi quam quingenti & ter mille. Et ante apud Kleczko, desiderata sunt septem & viginti millia eorum, prostrata novem milibus nostrum. Ita quoque alias, & apud Davidis Castellû & apud Stresſino. Czezersko, Lepusſino, & in campis etiam vastis illis, in Lebedino, & ad templum album, & ad fluvium Sula, & aliis in præliis, quotquot ævo præſenti fuere genti nostræ cum illis, expertum est robustiores esse nostros. Nam & apud Sokal, non robore virium superatus, sed dolo & loci iniquitate circumventus ab illis, succubuit exercitus noster, perductus insidiis in aream oppidi recens exulsi, crebris

præ-

præcipitiis cellariorum, id est, antris, cavernis & cryptis subterraneis delibescen-
tem. Et illinc primum arrigi coepit in
nos cornu stipis Kiriorum, perlatis sibi
in Tauricam exuviis eruentis militis nos-
tri. Atq; deinde apud Oczakovv, tamer-
si fortis itidem ac etiam victor in illos
fuerit miles noster, at imprudens inre-
rim, ut qui donaverit ulro victoriam
victo Oslam Soltano, mittens ad eum in
castellum duces suos colloqui gratia,
ignarus dictum esse, Circa rem bellicam
dolos, an virtus, quis in hoste requiratur?
Sic igitur semper robustiores fuere nos-
tri Præcopensibus, præter solas technas,
dolos & stratagemata illorum. Vita au-
tem Tartarorum, qua gloriatur, est
prisca, pastoritia, quam olim in aurea
ætate sancti vixerunt patres, & ex qua
Duces etiam eligebantur populis, reges-
que & prophetae, dicente quodam eorū,
Tulit me dominus cum sequerem gre-
gem eorum. Ita enim agunt hæcenus
Tartari, sequendo greges, & peragrando
cum eis campos hinc inde. Septra nulla
habent, nec domos, præter tabernacula
gestatoria, ex viminibus & arundinibus
compactis, ciliiciis velata, floreis & mar-
tis scirpeis munita, quæ uxoribus & pu-
eris referta, veſtant secum in plaustris.
Terram non colunt, etiam fertilissimam,

con.

contenti spontaneo fructu ejus, herba
ad pascendum pecus. Vnde juxta Salo-
monis consilium, lacte solum absq; pa-
ne & sicera vivunt, sobrii & abstemiij;
cum lege quoque prohibitum habeant
potum vini, ac esum fuisse. Et quamvis
exterorum pecorum ac jumentorum,
etiam equorū vescantur carnibus, non
tamen apud se, nisi penitus mortuis aut
pene morticinis, parcendo scilicet vi-
vidis gregum suorum. Nam in gregi-
bus totam suam conditant substantiam;
nihil immobile possidentes privatim
præter puteos, & eos contribulibus qui-
busq; communes. Mobilium etiam cu-
ræ atque oneri non impendio se applic-
cant, præter quotidianam & eam ten-
tuem utensilium supellectilem, & equi-
tatis bellicæque rei levisimum etiam
instrumentum, ad quod solum accurati
sunt; præter vero id, ad aliud operis
profani alicui rei navare operam virum
ingenuum dedecori habent, quo sedu-
lius obsequunt præscripto legis suæ,
vi & armis propagandæ. Atque in ea
feritate nihil habent antiquius tempe-
rantia & continentia, vivuntque citra
exuperantiam ac defectum ultimum o-
mnēs. Vnde quemadmodum in sacris
litteris dicitur, Scio & satiari & esurire
& abundare & penuriam pati: Item,

N

Qui

Qui multum, non abundavit; & modicum, qui non minoravit. Ita nunc in barbaris illis, nemo abundans suffocatur ingluvie, nec egens extinguitur fame, neque algore conficitur, nemoque mendicatur in tanta eorum inopia & penuria rerum. Nam ut non frequens apud eos helto: sic non fame laborans, nec mendicans, nec fraudulentus, alieni haustor, non litigator, nec iudex iniquus, non testis peruersus, non pejorator, item non fur, nec latro. Vnde minime opus est apud eos angiquam sollicita rerum suarum custodia, nec se armis onerari domi ad privatam sui defensionem. Nam iter habenti intra regionem eorum ferre telum, enorme & illicitum est. Sancte enim colunt illi apud se pacem & iusticiam, reddendo unicuique quod suum est, integrum, non imminutum, in gratiam magistratus, ex decimatu, nec ullo alio nomine. Non quæstui etenim, sed pietati, impii ethnici illi habent iudicandi officium. Quod etiam est eis non laicum, sed religiosum, & per religiosos id exequuntur Cadios, qui eo religionis initiantur peculiariter secundum jusjurandum, jam aliqui lecti tales, qui minime inhient rebus profanis, de quibus alios iudicaturi sint. Et quo expeditius

vigeat

vigeat iustitia, nequaquam iudicium ibi protelatur subterfugijs cavillatorum, nec obtenditur calumniis vitilitigatorum. Siquidem reus diffugium captans, dum per attadum oræ vestimenti sui vocatus ab actore in iudicium non paruerit illico, extunc velut compertus jam in reatu vapulat. Verberat enim fuste, certo & ex lege domini præscripto plagarum modo. Actori item & testi locus in iudicio non est, qui necessaria salutis non satis perfecte ex lege caleat, aut qui gustasse aliquando vinum seu alio notatus vicio deprehenditur. Parent quoque foro eidem, hoc est, Cadii iudicio, & proceres ac duces cum popularibus pariter & absque discrimine, ac præter summum principem: cuius Majestati plus etiam quam humanæ deserunt; ipsi in universum, atque ad unum omnes uno eodemque jure vivunt. Item & habitu conformi & victu compari, reddunt se pariles, nefas videlicet & piaculum habentes, fuste etiam expiandum, præsumi à quoquam gentis suæ, ut vestitu præinctive, aut pileo seu cæfarie, utatur non suo patrio ac vetusto ritu: utve cibarium privatim à se promptu, non commune habeat unicuique præsentium, aut sumat illud esui parte ex aliqua patronus ipse prius, quam expere

N 2

suum

suum in medium, frustulatim fuerit concisum, & commissum diligentius, ut eadem scilicet cederet qualitate cui libet presentium. Et in itinere nedum viaticum commune habent, sed etiam inserviant majori natu aut imbecilliori cui libet, alacrius unus præ alio. Domi hospiti cui libet obiterario etiam & ignoto exponunt gratuito & cibum & nidum, sed eminus à serie stativarum suarum: Quoniam alias non adeo jam sunt civiles, quippe qui feminas suas ab hospite, amico etiam & conviva quantumcumque gratiofo, conspici nequaquam licitum habent, tenentque miseras caveis suis additioribus reclusas & nedum convivorum sed synagogarum quoque & omnis consuetudinis forensis penitus expertes, laboribus etiam omnibus sartoriis & sutoriis rejectis in eas, sed ne utiquam tamen in vitas. At ipsi interim non sunt contenti conjugii earum singuli singulis, more hominum præscò, in hoc se iactitantes, iidem & lege sua suadente uxores unicuique quaternas, & in singulas earum pellices denas. Et quo perfectiores præsent se viros, non divitias quarunt sponfarum, nec species earum corporales, copulanturque eis, minime à se antea in facie visis, sed animis duntaxat moribusque earum explo-

exploratis; & non dedignantur in conjugia ancillas quoque suas captivas, ac emptitias. Unde habent eas in matrimonii constantes, morigeras, invicem concordēs, & pellicibus suis in gratiam maritalem æquanimes, item pudicas, ut inauditū sic penitus in eis adulterii crimen, capitale alioqui, & nece expiandum illico. Et præterea, cum intelligant barbari illi, nihil salubrius esse gentibus virtute & disciplina militari, in arduitateque consistere virtutem: ideo molliciem & voluptates averfando, asperitati vitæ, nec non equitatu ob rem bellicam student ex infantia, & jam inde ab incunabulis gestantur inequitando, nec desefcunt equitate vel decrepiti. Vehiculi vero usum vetuli quoque vel valetudinarii detestantur, molliciem devitando & parcendo equis. Parci enim sunt equorum, adeo ut Baro etiam eorum, equitet intra patriam solus, qui foris centenis concomitatur equitibus suis peculiaribus. Et mulier apud illos etiam primaria, & vel Cæsaris necessaria, regiam accessura, non verecundatur cavæ sur obturæ reclusa, auro vel gemmis intro nitens, bove vehi uno, aut propter plautri grossiciem duobus. Equum autem vel deterrimum jungi vehiculo, nefas est & religio cui-

libet eorum, in illis etiam in equitis suis habenti equos. Est autem vita hominum illorum tetrica, sic & aultera vulgo eorum communis, ac non Principibus: Quoniam Principes Scytharum in publica populorum suorum frugalitate ipsi lautius interim vivunt. Vt Precopensis modernus Cæsar, negotio bellico in filios nunc rejecto, ipse propensius voluptatibus intendit, in topiaris mulierum suarum, intra viridarum quoddam, amœnitate loci, nec non ædificatu, cultu, herbarumque ac arborum varietate, & quincunciali earum situ elegans. Quo quidem in paradiso suo, hospites etiam exceptat ille convivii optaris, licet ipse quidem velut fastidius & contemptu divitiarum ligneis & sicillibus vescens ex vasculis, attamen auratis innitens pulvinaribus & cubitis & pedibus, ad argenteamque discumbens mensam, aureis & gemmatis oneratam phialis, & variis lascivius dapibus, nec non melodius fidium, cymbalorum, crotalorum, psalmodium, aliisque nugis ostentans delicias suas, liberiusque licere sibi ea præsumens in publica populi continentia.

Agunt vero populi Tartarici continenter auscultantes Sacræ Scripturæ dicentis; Vinum non bibetis, domum non ædificabitis, sementem non seretis, vi-

neas

neas non plantabitis. Sed in tabernaculis habitabitis, ut vivatis diebus multis super faciem terræ. Sic ergo vivunt illi super faciem terræ diebus multis liberi, immunes, & ab ultimo suo excidio tuti semper: Dum deliciis contemptis, nihil fixum expugnationique obnoxium possidentes, tota ipsorum quocunque migrent comitetur eos substantia. Quam ideo fugitivarii ipsi conditant sibi universam in mobilibus, in moventibus sese pecoribus ac etiam servis.

Quoniam vero habeant Precopenses pecora se penes, copiose pullulantia, servos autem aliunde captivos, eo tamen altero facultatum suarum genere plus fortunati sunt. Non habent enim pecora tot, quot mancipia: nam hæc externis quoque largiuntur provinciis: Si quidem adventant eis naaves crebræ ex ulteriori Ponto, & Asia, portantes arma, vestes, equos, & solvuntur ab eis onerate semper mancipiis: Quoniam omnia illorum emporia ac telonia, celebrata sunt solo eo mercium genere, quod etiam ad manus est eis semper, & mercatui, & pignori & dono; ac unusquisque eorum equi saltem ascensor, etiam cum nullum actu habeat mancipium, potentia tamen, certo semper copiam Peculii ejus habere se præsumens, pro-

N 4

mittit

mittit in contractibus creditori cuiuslibet numeraturum se ad certum diem pro vestibus, armis, & equis vivacioribus, vivaces etiam, verum non equos, sed homines, eosque sanguinis nostri. Et statur huiusmodi promissis eorum secure, perinde ac si in vivariis & coribus suis reclusos semper habeant illi homines nostros. Vnde Iudæus quidam ibi in Taurica ad portam eius, unicam illam, telonio præsidens, & innumeram semper hominum nostrorum captivorum multitudinem importari illuc cernens, quærebatur ex nobis, utrum adhuc homines in regionibus nostris supersint, nec ne, & unde hic tantæ mortalium copiæ. Est autem id ipsum facultatum genus latrunculis illis in promptu semper, nedum in commercium quodlibet ad externos, sed domi etiam, & sævitæ eorum perferendæ & ludicris.

Crebri enim ibi ex miseris ipsis viri robustiores, si non castrantur, auribus ramentis & naribus mutulantur, genis & frontibus cauteriantur, pedicisque & nervis compediti angariantur, interditi laboribus, noctu carceribus; prætereaque foventur cibo morticinæ, ejusque putridæ, vermibus scorticis, canibus etiam abhorrendæ carnis.

Faminiæ vero teneriores in lasciviis
habentur

habentur, & quædam conviviis etiam adhibitantur hilarandis, platur, fidicinarum, gesticulatuique artificiose edoctæ. Quæ liberali forma ex nobiliorum gentis nostræ sanguine raptæ, adducuntur Thalassio & paradisiocolæ illi.

Esse fragmento secundo.

Tartari in equitatu sunt assidui; absque curribus bella gerunt, equis peregrinis abundant, urbibus quas tumentur caerent. Mosci quolibet vere ex Orda Tartarica Nohaiensi, permutacione vestium, & rerum aliarum vilium, multa millia equorum bello aptissimorum accipiunt.

Tartari equorum ditissimi, ne Principis quidem suæ vehiculo jungi patiuntur equum.

Tartari tunicas habent absque plicis & rugis longas, equitanti dimicantique commodas; leves & pileos albos acutos non ad factum paratos, quorum eminentia atque nitore in agminibus, licet minime galeati esse soleant, apparent illustriores, & hostibus formidandi.

Esse fragmento tercio.

Romatis adeo abstinent, ut & in cepulis paschalibus contenti sint his condimentis, sale lutulento, sinapi, allio, cæpis, suæque telluris fructibus, non solum vulgus, verum etiam optima-

tes, & summus dux illorum, arcium nostrarum ereptor, quas jam LXXIII enumerat iactanter.

In mensa Principis conviviali, inter aurea vasa & vernaculas dapes, nonnulli quidem piperis, non tamen cocti, in trullis seorsum apponitur, sed à nemine attingitur.

Tartari Precopenses itidem aromata averfantur, vivuntque potu lactis & aquæ putealis, quæ in ambitu Tauricæ campestri, raro invenitur non amara, clara autem rarius, nisi in visceribus terræ profundissime quæsitæ. Apud Tartaros qui modo vinum gustaverit, is & octoginta fastuariis ictibus percutitur, & totidem nummis mulctatur.

E fragmento septimo.

TArtari suas mulieres in abditis semper tenent locis. Sequenti ducem naturam, atque laudabilem præcorum hominum, de quibus in Bibliis, consuetudinem, plures simul singuli uxores habent. Ex quibus numerosas filiorum & affinium copias consequuntur. Et uxores, quanto plures, tanto sui amantiores habent, fastisque fruuntur matrimonii. Nec sponсарum magnas dores quærent, nec formas nec inclytas familias; adeo ut summi principes ex captivis emptitiis conjuges sumant. Nec ita pridem

dem in copiis Ollam Soltan fuerunt collectanei ejus, conjusdam Omeldefz XI filii simul, robusti, uno anno & mense fortassis ex uxoribus & pellicibus earum procreati. quæ cohors XI fratrum germanorum conspicua fuit. & hic apud fluvium Vaka villa Tartarorum frequens est, antiquitas XI Tartarorum, id est, fratrum, appellata. Mercandarum sponсарum morem, qui est apud Tartaros, patet fuisse etiam apud Israëlitas, Genes. 29. & 1 Reg. 18. quemadmodum & in nostra olim gente solvebatur parentibus pro sponsa pretium, quod *Krieno* à Samagitis vocatur.

E fragmento decimo.

Religio seu lex est communis Tartaris cum Turcis atque aliis Saracenis, quæ iudaismum olet, & hæresim quandam Nestorianam. Deum unicum & simpliciter profitetur. Christum vero, sanctum Prophetam & judicem mundi postremum, virgine pura natum, sed non passum credit. Circumcisionem observat. Sed eam tam adulta ætate suscipit, qua Israhel patriarcha illorum circumciscus erat. Orta autem hæc secta prodit in Mecha oppido Arabiæ, anno salutis humanæ pene sexingentesimo, suggerentibus eam iudeis, ibi post eversam Ierusalem degentibus, machinatione cuius-

cujusdam Sergij monachi & apostatae nefandi, in perniciem Christianitatis.

Religionem suam assiduo conatu propagant. Diem à precatione auspiciantur, & precibus finiunt. quotidie mane, vespere, & pomeridianis horis orant: nulla, quo id minus agant, necessitate avocari se sinunt. non id opus in solos sacerdotes rejiciunt: etsi illos solos à precatione & lege interpretanda habent quilibet pro se tam clericus quam laicus pariter, & clam & coram hominibus turmatim in caeteris Deum confitentur. Semper sobrii, aqua lustrali membra loti, terram in qua cum Deo loquuntur, imitati sacram scripturam, pro sancta ducunt, & insistent. Nulli sedilibus in fanis utuntur. characteres praescriptos & certos gestus adhibent, palmas ad caelum expandunt, genua flectunt, incurvantes se usque in terram proni in faciem precipitant, toto corde & omnibus membris orationi incumbunt, in qua non valde multa verba repetunt, sed haec praecipua: *Soli Deo immortalis Creatori caeli & terrae, praeter quem non est alius, honor & gloria in saecula saeculorum.*

Precationi adjungunt jejunium. affligunt enim totos dies animas suas non solum fame & siti, sed ab omni opere & verbis profanis abstinentes, nihil

praeter

praeter divina curantes usque ad intemptam noctem, capientes cibum non ad luxuriam, sed ad virium refectioem. Rident jejunia nostra, non fame, non siti, non cinere, non rerum divinarum contemplatione, non vigiliis, non orationibus condita.

Sunt & in elemosynis dandis liberales. neminem enim suorum unquam mendicari, aut fame vel algore perire patiuntur. Adhibent tamen in hac beneficentia judicium. nam non dant iis qui elemosynam in ingluviem & luxum convertant: sed pauperibus, debilibus, peregrinis, scholasticis, literis & ceteris Religionis ipsorum cognoscendae studentibus.

Arcana divina scrutari nefas prophetaeque esse existimant nostram temeritatem execrantes. quod quidam ex nobis de judiciis & secretis divinis, quae magna abyssus vocantur, in suis comestationibus disputent, nomen divinum frustra usurpent. Irrident Tartari nostros Ecclesiasticos seu prophetas, taxant templa supellectilis, sedilium, ararum, simulacrorum, & Dei ad senectutem vergentis, & mulierum venustarum, lasciviam moventium, plena.

Nos aëris pulsu, illi certis laudis divinae verbis ac vociferationibus ad templa se in-

se invitant : nos quod in laudibus divinis aures delectemus nostras ; buccinis, organis , harmoniis, verba precationis obscurantibus, & organis interea nostris naturalibus silentibus, reprehendunt.

II.

De Tartarorum origine, moribus , tam domi quam in bello, disciplina.

E Thvano lib. hist. LXVII.

PEr vastas Scythiæ solitudines ad septemtrionem porrectas habitant Tatari in Europa & Asia, quibus olim unus Chanus sive dominus, nunc plures scisso imperio dominantur. Proximi Polonis sunt, quos & consinus excursionibus vexant Præcapienses Europæi Tatari, qui inter Tyrā, hodie Nestorum dictum, & Beslarabiæ sive Valachiæ inferioris montes, lacum Vivodum & Bialogrodum civitatem, ad Pontum Euxinum habitant, & rursus trans Tyram campos vastos inter eum & Bogū occupant; in quibus Osovia arx oppido celebri conjuncta, Olbiopolis olim Plinio & Ptolomæo appellata, ad Borysthenis rapidissimi & latissimi ostium sita, qua in Carinitū sinum influit. Supra Osoviam IV milliaribus Bogus Borysthene exci-

excipitur; qui si Hypanis est, ut aurtmat Martinus Broniovius, corrigendæ sunt Ptolomæi tabulæ, quæ Hypanim trans Borysthenem ortū versus ponunt, cum Bogus ad occasum Borystheni influat. In iis solitudinibus Sauramenses campi & Circassii sunt, & trans Borysthenem Osovienses ab arce & oppido dicti, quod in faucibus Tanais, qui est Donus hodie, qua Mæotidem paludē ingreditur, positum est. In iis ad peninsulam usque, qua Dromon Achillei olim vocatā Borysthenes & subjectus Carcinites sinus efficiūt, per tuguria ac mapalia circiter xxx milliar. spatio late Tatari habitant. His adjacet Taurica Chersonesus Peloponneso paullo minor, olim feritate damnata regio, & immani homines maciādi & immolandi ritu infamis, in cujus faucibus Precopia est, à qua Precapienses Tatari appellantur. Heracleoris olim, ut creditur, dein Eupatoria & Pompeiopolis dicta, in qua Chani Tatarorū Palatinum seu præsidem, quem illi Begum vocant, perpetuum habet, qui Borysthenis & Tanais trajectus servat, firmo addito præsidio, & fossā ducta, in qua XVII turres excitatæ Sachainbeiero Chano in peninsula imperante, qui Tataros Noagiensis in Asiatica Tanais ripa de imperio illi controversiam facientis insigni

gni ac memorabili clade ad Precopiam olim proſtigavit. Eo cum Chanus expeditionem aliquam ſuſcipit copix conveniunt; ſed nullum niſi conſulto Turcorum imperatore & conſentiente bellum ſuſcipere Chanus Tauricus poteſt niſi adverſus Moſcum, poſtquam Selimus peninſula in poteſtatem redacta Chanus Precopiensis juris Othomanici fecit. In qua præter Precopiam dignitate antecellit Beccafarium Principum domicilio clarum, cui quaſi adhæret Salatica & modico intervallo Sortaſius pagus adiacet, legatorum, qui ex Polonia Moldavia, Moſcia adveniunt, diverſorio celeberris, ubi plerique à Genuenſibus originem ducentes ædem Chriſtianis ſacris initiatam frequentant. Hinc non procul Crimenſis arx viſitur, ubi argentearum numerum officina eſt. nam aurum omne Turcis ex conditionibus pacis à Selimo poſt debellatos Tataros datæ cedit. Eodem porro in oppido arx eſt, ubi Saro (ſic principem vocant) in bellum proſiſcente, uxores ejus cuſtodiuntur. Secundum iſtas urbes mediterraneas, præcipue ſunt juxta mare Caſa, olim Theodoſia, Genuenſium colonia portu & commercio in ſignis, quam communi jure Turci cum Tataris adminiſtrant. In templo ingens ibidem & pretioſa veterum

terum librorum ſupellex noſtra adhuc memoria erat, donec Italicorum ſacerdotum vel ſordibus vel contaminata vita effectū eſt, ut templum ad Armenios transferretur. Oppida deinde numerantur Sudagra tribus arcibus munita, Balachenum, Iambogia, Ingermenū, Corſuna, quæ Cherſonitarum civitas appellabatur, olim ſplendore ædificiorum, marmoreis molibus, ac templis regali ſuperbia elaboratis conſpicua, nunc ruderibus ac ruinis deformis, aſportatis à Turcis & aliis victricibus nationibꝫ huc illuc marmoreis & æreis rari operis columnis. Et à Chriſtianorum quidē reliquis, quæ inibi ſunt, conſtanter proditur, Vlodiſtrum Roxolanorum Principem duas portas æris Corinthiæ & imagines ex monaſterii templo præde loco ablatas ſecum Kioviam deportaviſſe, quas Boleſſaus II Poloniæ rex poſtea inde Gneſnā, ubi ad majores templi valvas hodie viſuntur, tranſtulit. Vlodiſtū autem illum eam urbem Joanni Zimitæ Conſtantinopolitano imperatori eripiſſe, quam Baſilii & Conſtantini Auguſtorū ſorore Anna in uxorem accepta & ſacris Chriſtianis ritu Græcorum in eodem monaſterio à Patriarcha quodā initiatus poſtea reſtituerit. Antè urbem promontorium eſt Parthenium Stra-

boni dictum, & postea Margutium sive Mançopia, & ultima Carcinitum sinum respiciens Costovia. Vinum heic nulla adhibita cura copiose crescit; fruges nullo labore, quasi sponte proveniunt; gregibus & armentis in peninsula innumeris pascua abunde suppetunt, virescentibus etiam hieme pratis, quippe cum aqua nec glacie nec nive pruinave concrecat; quo cæli temperamento fecunditas soli maxime adjuvatur. Fructibus assatim suppetentibus non solum modice, sed etiam intra modum utuntur, & frugalitate valetudine firmata innatam fortitudinem tuentur, ab omni luxu & delicato victu alieni. atque adeo ebrietas inter eos grave crimen censetur; adulteria vero, quæ luxû consequi amant, capite puniuntur. In civili administratione duo illa iustitiæ columnina, ut ne cui noceatur, & communi utilitati serviat, religiosissime omnium servant, & quod magis mireris, in tã barbara & fera gente bellis & prædis assueta, nulla latrocinia aut furta sunt, nullæ res amissæ deperduntur, adeo ut in solitudinibus illis iter facere, quam in frequentissimis regionibus & urbibus versari plebunq; sit tutius: siquidem apud eos cum telo ambulantes tanquam sicarii cohercentur. cetera cõmina brevibus definita legi-

legibus, quarum custodia & interpretatio penes Mahumetanæ sectæ sacerdotes est, severe vindicantur. Chanus ipse, qui & Sarus dicitur, in iure dicundo assiduus est; cui à dextra Galga (ita militiæ præfectus vocatur) isq; maximus natu frater Sari est; à sinistra Soldani, qui filii Principis sunt, cum primum adoleverunt, cum aliis Senatoribus, qui Atali dicuntur, iuri dicundo assidere solent; quorum rogatis sententiis ille decernit, nec nisi finita lite inde pedem cuiquam movere licet. Sunt & in oppidis iudices Haionati vulgo appellati, qui ius inter nobiles Murios vulgo vocatos dicunt, & mensæ à Principe adhibentur: quod virtutis præmium in mediocribus hominibus minime pervulgatur. Ceterum ex his majore in dignatione sunt, qui plures captivos possident. cum moriuntur, arma præstantiora cum equo præcipuo capiti filius natu maximus; reliqua bona inter filios æqualiter dividuntur, tutela ad patruos delata. Principis frater, quem virtutis opinione jam ante Galignam designaverunt, decedente Saro ad regnum vocatur, vel eo deficiente filius defuncti natu major. ceteris præter Soldani nomen honoremq; nulla pars ditionis & imperii cedit. Princeps autem ipse nulla prædia, nullû ex agris vectigal

arariumve habet, præter equos ex ſingulis fontibus ſingulos, & portoria, quæ et cum Turcis communia ſunt: metalla item, præter aurum, quod ex fœdere Turci eſt, ejus propria, accedentibus ad hæc decimis ex prædiis omnibus, item ex ſingulis captivis majoris pretii unum, ex villoribus ſinguli aurei ſeu chequini Chiano penduntur. Annonam populus domi & in militiam ſponte ſuppeditat, ex arario etiam Turcico quinquies mille & 10 aureos quotannis accipit, filio obſide dato, his tenuibus opibus immanc quantum virium & copiarum ſuſtentatur, quæ omnibus Chriſtianis exercitus numero vincunt, etenim ſi educere exercitum eſt opus, CL CL0 equitum, in ſingulis tuguriis tantum relictis ſingulis viris, qui locos & lares tueantur, celerrime conveniunt; quibus ſi Circaſſi & Aſtracani ſe conjunxerint, ut fere ſolent, bis centum erunt & amplius millia. Si quis ad diem indictam non convenierit, capitale eſt. Singuli porro pluris equos ducunt, ſuiſque ſubito, ne paſcua vaſtent, ſinibus excurrunt, annonam militarem tertium menſum ſecum portantes, carnem ſcilicet exſiccata, allium, caſeum, herbarum radices, quas aromatum loco habent, & à noſtris ideo Tarraricæ vulgo vocantur. ditiores etiam ſpecies

alias

alias addunt. de pane & vino ſolliciti non ſunt; aquam etiam nullam obelle poſſe exiſtimant, alio prius ſumpto. Ligna quædam & unâ cum annona unico equo vehunt, quibus inſtar tugurii erectis palea ſuperpoſita, foliis arborum aut gramine teguntur, quæ ſi defece- rint, detractis equorum ephippiis capita reliquo corpore inſecto cooperiunt. Aliis equis pharetras & arcum imponunt, alios & fere viliores initio aſcendunt, ipſi de via fatigati ſumpto alio & iis, quas dixi, radicibus pro cibo utuntur, & vicis recreant, hauſto etiam pro vino ſanguine, & interdum equarum lacte, quod ſingulare adverſus famem, ſitim, æſtumque præſidium in deliciis habent. Pro vexillis dependente ex haſta crineis ac ſetas geſtant, excepto principis ſigno, quod à Turcorum imperatore acceptum ex holoferico præferri ſolet. Inter incedendum nullum aciei agminisve ordinem ſervant. quoque verſus circumſepto principe globi inſtar, quo pabuli copia ſupperit, procedunt, nullis eos fluminibus, quæ vaſtiſſima & rapidiſſima illis locis ſunt, nullis aquarum gurgitibus tardantibus ita & equi & homines ſimul natandi periti ſunt. & ſi quidem alta & late patens aqua fuerit, caudis equorum ephippia cum ſarcinis ad-

junctis juncorum arundinumve fasci-
culis quibusdā alligant. ipsi júbis adhæ-
rentes nudi, laxato freno, altera manu
virga vel ipso alvei cursu quasi gubernan-
tulo, quo intendunt, equum impellen-
te, transmittunt. sic ubi contra humi-
lior aqua obigerit, in equum ex flumine
insiliunt, paullulumque interquiescunt,
dum equi spiritum ducere ac respirare
possint. Principi autē transmissuro con-
nexis equorum caudis & adjuncto junc-
corum plexu sedes sternitur. Vbi fretum
aut mare superandum occurrit, occisis
equis villioribus pelles detrahunt, ex illisq[ue]
in versis ac pinguedine oblitis, etiam cor-
stis trabis loco intextis naviculas consu-
to crinibus celeriter corio conficiunt,
quibus singulis octoni homines cum cor-
tidem extra utrinque ad latera attractis
equis transportari queunt. Sin autē cur-
sus & vehicula traducenda fuerint, rotis
exemptis crebros juncorum manipulos
vehiculis imponunt, equorumque cau-
dis annectunt, atq[ue] ita tanquam in na-
vicula perito natatore equos dirigente
trajiciunt. Si quid in transmitendo pe-
riculi inciderit, signo ex herbisposito,
socios, qui sequuntur, præmonet; cuius-
modi notis & interdum vias distinguunt,
noctu ut nauæ in mari ad parvam cy-
nosuram protectionis cursum dirigent.

tes. Arma illis in usu sunt arcus, macha-
ra, clavus ferreus & globus à fune ali-
quot ulnarum pendentes. hastas & sclo-
petos nostros fere negligunt, in quibus
curandis plus operæ quam in usu utili-
tatis esse censent, atque adeo ad ven-
tiones domum relinquunt. Viros, quos
hostili in solo obvios offenderunt, ne
exploratas ipsorum copias enuncient,
omnes occidunt, mulieres & pueros
inviolatos relinquentes; neque donec
revertantur, de captivis aut præda la-
borant, sed omnia, nisi pactioibus aliter
cautum fuerit, devastant ac perdunt.
Vbi certamen incidit, neque prælii for-
tunam temere tentare, nec nisi bene
ominatis diebus periclitari solent, ac
numquam fere universis copijs decer-
nunt, sed emissi aliquot, qui hostem ve-
litatione pertentent, auxilia deinceps
suis summittunt, quandiu eminus pu-
gnare datur: sin comminus erit necesse,
horrendis clamoribus editis & densatis
agminibus vim faciunt. cum re gesta
domum revertuntur, in finibus ante om-
nia ex communi præda damna, quæ
socii acceperunt, arbitrio principis com-
pensant, tum residuum inter se æqua-
liter dividunt: ubi si quid quis socios
celaverit, prædæ partem cum vita amit-
tit. quo fit ut de victoria magis quam

de præda solliciti sint. Quàm infesti vicinis & in hostico terribiles, tam domi pacate & inter se innocenter degunt. & hieme quidem in tuguriis sive mapalibus per vastos illos, quos dixi, campos ex materia tenui, limo, cæno vel pecorum & aliorum animalium fimo oblitis ac contestis se à frigoris asperitate & cæli injuria defendunt. ineunte Aprili cum uxoribus, liberis & omni familia, mancipiis, pecoribus & armentis in domibus rotundis vix quinque homineis capientibus (pileata tentoria vocat Laonicus Chalcondyles, quæ rotis duabus sustentantur) quasi in plaustris vagantur, unde olim Hamaxobii appellati. Ex ea gente produit famosissimus ille orientis vastator, & secundum Artillam Hunnorum Regem, alterum Dei flagellum Tamerlanus, homo specie deformis, & altero pede claudus, nec vegeto satis ingenio. qui cum in Carmania seu Cilicia in schola operantur literis daret, à condiscipulis quasi per ludibrium in ludo electus est, ceteris puerilem dignitatem refutantibus. qua ille tamen joco accepta postea serio usus est. nam adultior in illa sociorum frequentia animos verè regios sumpsit, & contractis jam penes se majoribus copiis blandiente

licentiæ

licentiæ etiam multos eorum, qui Bajazeti tunc militabant, ad se ludicri regni specie pellexit. quibus postremo fretus, Bajazetem, qui parva hæc initia imprudenter contempserat, postremo ad prælium adactum, fusumq; ac captum, sacrilissimam servire servitutum cogit, quod vero è literario ludo prodississet, quibus iisdem initiis & Scirisiorum, qui nunc in Mauritaniam regnant, imperium fundatum est, ut suo loco diximus, cum Turcica lingua Thamer diceretur, Tamerlanus appellatus est, quasi Thamer è schola dicas. nam Turcis, lanus, schola est; quamvis alii Temurem dicant, cui Leugi, quod claudus esset, cognomen additum sit. Tartarorum autem nomen circa annum cloccxxviii primum innotuit; qui bipartito agmine Europam & Asiam eodem tempore invaserunt. & qui Asiam petiere, Georgianam superioremque Armeniam pervagati, Iconium usque, Turcorum regiam, pervenerunt. alia manu Batho duce, vastatis Suidalis & Smolensibus Moscovix provinciis & Kiovia Russorum metropoli funditus destructa, Poloniam & Hungariam ingressi, Sendomiria ac Cracovia à Boleslao Pudico desertis, etiam Vratislavia potiti sunt, & Henricum Pium Quadorum ducem S. He-

O 5

duigis

duigis filium ad Lignitiam cum exercitu trucidarunt. inde in Marcomannos descendentes in Hungaria conjunctis viribus etiam Belam quater profligant anno illius seculi xli; biennioque in ea consumpto per Valachiam & Podoliam domum redeunt. Quo tempore Innocentius III P. R. missis ex concilio Lugdunensi legatis Bathum, ut religionem Christianam susciperet; hortatus est, exiguo fructu. nam ille quidem inducias aliquot annorum concessit; ceterum Saracenis instigantibus Mahumetanam perfidiam constanter amplexus est. Cum autem gens ea Scythica initio in vii veluti tribus seu hordas distributa esset, quarum hæc erant nomina, Tartar, Tangur, Cunat, Tatair, Sonic, Mongli, Tebeta; & angustam inter Ripros montes & mare Caspium pro multitudine regionem à Georgianorum regulis in Asia incolerent: senex quidam prudentiæ & sanctitatis opinione inter eos insignis ex tribu Tarrar, Changius nomine, socios ad libertatem vocavit, sisque se ducem præbuit; qui ex angustiis illis egressis, quum felici victoriarum cursu late imperium in Asia propagassent, Tartari à tribu sua universi dicti sunt. alii à Tataro fluvio, cujus accolæ Sumogli sunt, dici volunt, & in his

Ioan.

Ioannes Leunclaius harum rerum diligens scriptor. alii denique Tartaros lingua Syriaca residuos ac reliquos dici autemant, quasi hi ex Israelitarum fece reliquæ sint; cui rei firmandæ argumentum est, quod illi etiam ante Mahumetis adventum circumcissione, utpote à Iudæis accepta, uterentur.

III.

*Traclatus de Tartariis Præcopenstibus,
Chersonesibus & Bosporiis.*

TAurica Chersonesus, at boris solio similis est, quod pediculo suo Scythiæ continenti jungitur, ac alteram alam in paludem Mæotidem, alteram vero unâ cum extremitate aut cuspe in Mare majus extendit. Veteres Gazariam eam dixerunt; ac celebris fuit tum propter soli ubertatem, tum etiam propter piscationes. Longo tempore sub variis fuit dominis, qui Principes Bosporani vocabantur; ac confusa fuit regiminis forma, donec eam Tauri, Scythiæ populi, occuparunt, ac Tauricam eam nominarunt. Mithridatis postea Rex Ponti, hos devicit, ac provinciam vasto suo adiecit imperio, ut qui ejusmodi acquisitionibus, tanto potentior esset contra Romanos. quos etiam bello

bello

bello aggredi ausus est; in quo tamen nihil fecit aliud, quam quod propriam sibi acceleravit ruinam. A Romanis enim victus, non Tauricam modo & Bosporum cum aliis suis novis acquisitis, sed & Pontum (regnum suum proprium) amisit. Et post hanc victoriam, Romani novos in hisce partibus constituerunt reges, quos Bospori Reges appellarunt.

In Imperii divisione provinciarum hæc orienti ascriptæ sunt: quo nomine etiam Genueses, qui tunc in flore erant, majorem ac meliorem Tauricæ partem classibus suis occuparunt, novamque coloniam Theodosiam (quæ hodie Casfa dicitur) deduxerunt, ac totam fere maritimam Provinciarum partem possederunt. Anno postea c^o cc l, Tartari vi eam ingressi, Genueses quidem non profus expulerunt, quamvis maximis eos affecerint damnis, donec in dona quædam tributorum loco consentire coacti sunt, Tartaris reliquum, tam in paludis Mæotidis & Maris majoris litoribus, quam in continenti, campis scilicet fertilissimis, ac etiam extra peninsulam, tam Scythiæ partem, quæ Crimea dicitur, usque ad montes Riphæos possidentibus.

In hoc itaque tractu nunc Tartari

Pre-

Precoepenses habitant, qui magnam acque amplam tam in longitudine, quam in latitudine regionem possident, ac dominium suum, usque ad Tanaim Europæ terminum versus Orientem, & ultra Borythenem versus Occidentem extendunt, ubi Polonorum contingunt limites; ac illi ipsi sunt, qui frequentibus suis excursionibus Poloniæ à partibus Podoliæ & Rusciæ sunt infesti quemadmodum & Moscoviæ, quam ad Septentrionem contingunt, multa damna inferunt. A Meridie Turcas sibi habent imminentes, qui maximam ac meliorem nunc Tauricæ partem possident, & præcipue Cassiam Genuesium, ut dixi, coloniam, quam Mahometh ille, qui anno c^o ccc cxxv Constantinopolim cepit, ipse extorsit. Vbi Genueses (amissa Pera, atque omni alia commoditate subsidii ad illorum locorum defensionem submitteendi) non desisterunt tamen terrestri ex Italia aliquot equitum turmas, tanta cura, tamque memorabili simul & mirabili alacritate, tantisque sumptibus mittere, ut vel maximum totius mundi Principem, præter tam longi itineris pericula, detinere possissent. nequaquam tamen & potentia & felicitati Mahometis resistere potuerunt. Eodem hic tempore Tartaros

Pre-

Precopenses tantum non in servitutem redegit, coactos ut ipsius signa (quocunque etiam vocarentur) vel minimis sequerentur stipendiis. Neque ullis aliis unquam familia Otomanica, quam hisce Tartaris, usa est; ac his ipsis Balazethes quoq; contra patrem, contracta cum ipsis affinitate, usus est. Verum quidem est, quod, quum majori coguntur exire numero, Nochaienses in societatem vocent, qui ultra Tanaim in proximis Asiae limitibus habitant, ac numerosissimi sunt, atque ex principali sua horda usque ad septuaginta colonias deduxerint: sed tamen Turcæ nunquam eum quem possent educunt numerum, veriti ne vim aliquando ab ipsis patiantur: neque etiam Precopenses ex suo territorio plures quam triginta aut quadraginta, ad summum, equitum (nam pedites non militant) educunt, qui non amplius quam unicum Sultaninum (monetæ genus est) pro toto anno, in stipendio accipiunt, cætera rapto aut ex præda quaerere coacti.

Sub suo hi vivunt Rege, qui pro more Chan aut Czar dicitur. Familia autem Regia Cherei vocatur. Ingeniosi sunt, & animosiores quam reliqui in vicinia Tartari. Regia ipsorum civitas olim Solgati, ab aliis autem Crim dicitur
batur

batur, in superiori Taurica sita; unde & illi populi ab aliquibus Historicis Crimenses, quemadmodum & illa extra Isthmum provincia Taurica Crimæa (quod, ut Polonorum dicunt Historiæ, munitione significat) vocatur. Sed ego antiquius illud puto esse nomen, atque illud esse emporium cujus Herodotus meminit, Cremini illud vocans, ac nomen explicans, dicendo: id est, prærupta, quod ita describit, ut proprie situi in quo Crim est conveniat. Postquam autem hæc natio pedem in Taurica fixit, regiam quoque sedem eo ac in civitatem Bavalaria transiit, quæ in Tauricæ medullis sub montibus jacet, qui ab oriente versus occidentem extenti, totam eam regionem in duas partes fere æquales dividunt; quarum optimam (versus meridiem nimirum) hodie Turcæ possident; altera (septentrionali scilicet) Tartaris relicta. Habent autem & alias civitates in peninsula hac, nempe Cherchiarden, Cremum, Surgati, Tassre, hodie Precopiam dictam: extra vero peninsulam usque ad Borysthenis ripas, habent Nigropolim, ac alias, nullius tamen momenti, civitates. Et ultra Borysthenem est Orcicovia, in qua Princeps plerumque propter Maris commoditatem, & quod Poloniæ sit vicinior, &
ad

ad excursiones opportunior, habitat.

Nomen *Præopenses* à fossâ habent: nam *præcop* ipsorum lingua fossam significat. Putant autem aliqui fossam hanc in Tauricæ isthmo factam, eo nimirum perfosso, ut insulam eam faceret. Sed quum nemo sit, qui id pro certo doceat, non possum & ego dicere, quæ aut qualis ea fossa fuerit, à qua nomen hoc desumpserint, an nimirum ad fortificationem aut munitionem, an vero ad irrigandum solum ducta sit: neque quisquam mihi hæcenus (quamvis diligenter inquirenti) occurrit, qui certi quid hæc de re attulerit. Neque ego etiam adduci possum ut credam eam hanc esse fossam, cujus Herodotus libro quarto meminit: quod nimirum Scythiis à longa & diuturna illa Asiæ & Mediæ expeditione redeuntibus, ac uxoribus tantæ absentis tædio servis sibi conjugio iunctis, ex quibus numerosam iuventutem susceperant, inventis, bello eam adorti sunt, in quo hæc ad sui defensionem à Tauricis montibus usque ad paludem Mæotidem latam fossam duxerit: Nam si nomen ipsis hinc dandum, necesse erit ut ipsorum ea Tartarorum opus fuerit; alias enim nescio quomodo ab eo antiquo opere cognominari ita possint. Verum si sit qui me

informet

informet, nullam aliam in ea provincia esse fossam notabilem, quam hanc à Scytharum nothis ductam, assentior forte. In medio autem relinquo, hoc saltem addens, quod fossa hæc à fervorum (qui cæci plerique erant) filiis ac Scytharum nothis ducta, Oriza nominata fuerit, fortassis à fine: Ideo enim à montibus Tauricis qui in Scythia erant (è qua illi egressi sunt qui Chersoneso de qua nunc agimus, nomen dederunt) usque ad paludem Mæotidem eam deduxerunt, ut ea regione, quæ Chersonesus non erat, domum redeuntibus dominos excluderent.

Chersonesus, aut Cherronesus (eodem enim modo scribitur) Græca vox est, & peninsulam significat, hoc est, regionem totam fere aqua circumdatam. Veneti corrupte Polonesam (*Polesine*, aut *Polesene*) vocant: quod nomen non à Pò (sic Padum dicunt) derivatum, ut putant aliqui, sed à voce Península corrupta deductum.

Sunt & aliæ Provincie; præter Tauricam, quæ Chersonesi dicuntur; nempe Cimbrica & Aurea, & aliæ similes, quarum aliæ aliis sunt celebriores: imo est & quæ particulari hoc gaudebat olim nomine, quæ nunc Galipolis; & sita est inter angustias *il Dretto di Galipoli* Italiae.

P.

lie

liæ diſtas, & ſinum Candia. & in ipſa Græcia duæ quoque ſimiles reperiuntur peninſulæ, in ſinu Salonichiano ſeu Theſſalonicenſi: quarum alteram Acanthion, ejuſque iſthmum Acanthion vocarunt: altera hodie caput ſancti Gregorii dicitur. Extra Græciam tota Africa peninſula eſt, neque ampliore quam ſexaginta milliarium in latitudinem continenti jungitur ſpatio aut iſthmo. Morea quoque, quam veteres Peloponneſum vocarunt, peninſula eſt, & forma & magnitudine Tauricæ ſere ſimilis. Peninſula itidem eſt Scandia, aut Scandinavia dicta, quæ Regna Sueciæ, Norvegiæ, & Daniæ partem, cum Bodniæ & Finmarchia continet, ac uſque ad Mare glaciale, à quo & ſinu Bodnico aut Finnico parvo ſeparatur terræ ſpatio, extenditur. Peninſula quoque eſt Peru, aut America Peruviana, hoc eſt, tota illa Novi mundi pars, quod *Mare del Nort*, & Mari meridionali, quod *Mar del Zur* nautæ vocant, alluitur: ac verſus meridiem freto Magellanico à continente ſeparatur: verſus ſeptentrionem autem parvo iſthmo eidem jungitur, ut in tabula Mercatoris & aliorum videre eſt. Hinc paulo ulterius occurrit alia peninſula, verſus ſinum Mexicanum, quæ lucatan provincia dicitur.

De

De harum autem peninſularum aliquibus, præcipue autem de Taurica, Cimbrica, & Aurea, proferam ea, quæ notabiliora ſunt, aut ſaltem ea, quæ in mentem mihi revenient. Et quia Taurica huic diſſertationi præcipue occaſionem præbuit, pauca quædam, præter ea quæ ſuperius dicta ſunt, de ea adiciam.

Hæc à ſcriptoribus vocatur aliquando Taurica, aliquando vero Scythia: à recentioribus autem Gazaria dicitur. In circuitu habet circa 10 milliaria. In altero latere occidentem verſus alia eſt parva peninſula, quam proprio nomine Cherroneſum vocant, in cujus ſuperiore parte civitas eſt antiqua, eodem nomine celebris. Solebat autem hæc Cherroneſus eſſe provincia valde populofa; ac circiter triginta in ea civitates fuiſſe memorantur. Quod factum eſt propter magnam omnium ad victum neceſſariorum ibidem copiam, mari piſces & vicina Scythia, vinum vero & frumenta ipſa terra in magna abundantia ſubministrantibus: tota enim frumentorum fertiliſſima eſt, unde & habitatores ejuſ agricolæ dicuntur, ad vicinorum Scytharum (qui Nomades, id eſt, paſtores dicuntur) differentiam: qui ipſi frumentis etiam Miſtridati regi tributum pendebant: Et teſtantur hiſtoria, quod

P 2

GRÆ

Græciam aliquando paverint, quemadmodum & hodie magna copia Conſtantinopolim deportatur. Præcipuæ autem merces, quæ ab illis proveniunt partibus, ſunt ſal, mel, quod ſubamarum eſt, & cera. Frequentes enim ibi ſunt ſylvæ, in quibus apes alvearia ſua condunt. Item piſces ſale conditi, qui tum in Mari majori, tum in palude Mæotide, maxima capiuntur copia. Atque hinc frequens Caſſæ erat mercatus, dum in Genuenſium fuit poteſtate. Sed tamen Tanæ, ad Tanaiſis fluminis fauces ſita, ubi in paludem Mæotim id ſe exonerat, frequentior fuit mercatus. Eo enim & aromata ab Indicis maribus ad Indum fluvium, hinc ad Oxam, inde ad mare Caſpium, atque inde rurfus ab oriente occidentem verſus, uſque ad Citracanum aut Aſtracanum, celeberrimum ejus temporis Tartarorû Aſtracanenſium emporium, hodie Moſcovitis ad Volgæ fauces ſitum, ac Rha dictum, inde demum Tanam Carovanis deportabantur, atque Venetorum & Genuenſium navibus in Italiam delata, in alias quoque provincias diſtrahabantur.

Illis temporibus Veneti ſuos conſules atque alios nobiles propter commercia illa tam in Caſſa quam in Tana habebant. Noſtro autem hoc tempore, longo

ge

ge diverſo itinere aromata illa devenerunt, neque forte abſque inſigni Divinæ providentiæ conſilio; quæ non vult, ut unus idemque populus tantis ſemper gaudeat divitiis, ſed per ejuſmodi viciffitudines ita eas repartitur, ut omnes iis fruï poſſint. Præter autem frumenta aliasque merces Conſtantinopolim etiam deportantur piſces ſale conſecti, atque omnis generis caſſamenta, quæ per totam inde ſparguntur Græciam, ac loca ei vicina, uſque ad Italiam etiam, ut ſunt ſtiriones, palamides, & borarghæ majores, quæ cera inducuntur: minores autem aliunde veniunt, nempe è ſinu Sartano. (*Golfo di Sartia* Italice dicto) prope Corſu: & è Bojana prope Albaniam Scutarium, ac aliiſ.

Nulla autem amplius vel Caſſam, vel Tanam Italica committunt navigia, neque etiam aliorum populorum Chriſtianorum, ne ſe indiſcretæ Turcarum barbariei exponant. Veniunt autem aliquando Genuam Caſſanæ naves. Vectores quoque ſe à Genuenſibus deſcendere profrentur, cæterum tamen & morum & linguæ & religionis patriæ oblitæ, maxima ſua propria culpa, cum vix centum & quinquaginta annos ſub Turcarum fuerint poteſtate. Audio interim eſſe homines ſic ſatis civiles, forte pro-

P 3

pcter

pter Italicam originem, aut etiam celsi inclinationem aliquam. Sub sexto enim habitant climate, in regione frigidiuscula; quæ quamvis vites ferat, ac uvas ad maturitatem producat, brumæ tamen tempore terra operiendæ sunt, quemadmodum & in majore Germaniæ parte fieri solet.

Isthmum autem, aut angustum illud solum, è quo peninsula hæc à continente dependet, ut Strabo dicit, ab aliquibus octuaginta in latitudinem patere putatur milliariibus: ac scripsit ipse, superius nominatum Mithridatem Eupatorem muro eum clausisse. Sed credo etiam in hoc spacio numerari lacum, qui paludis Mæotidis pars est, atque in ipso isthmo reflagnat, in quem per angustum canalem ingreditur. Atque terræ illius spacium multo erit angustius, ac folii, cui & Tauricam assimilavimus, pediculo persimile: quod & ab incolis, cum Itali sua ibi adhuc haberent commercia, *zuccola* vocabatur. Quod nomen nescio an ab Italis mutuarint qui cucurbitam *zuccam* dicunt, quasi cucurbitæ folio esset similis; an vero barbara sit, ac aliud quidpiam significet. Hoc autem observavit Strabo in hujus regionis descriptione, quod quamvis extra nostrum sit propositum, non ta-

men

men incommode hoc inferetur loco: nimirum primum qui Bospori hujus suscepti dominium, Parisadem fuisse nominatum, cujus posterius multis postea seculis in eo regnarunt, donec tandem sub ejusdem nominis postremo in Mithridatis potestatem devenit. Quod & in aliis regnis observatum est, quæ in eodem quo cæperunt nomine tandem desierunt. Imperium Romanum in Augusto cæpæ: in Augusto aut Augustulo desit. Gothorum in Italia Regnum ab Alarico fundatum, in alio Alarico extinctum est atque deletum. Constantinopolitanum Christianorum Imperium in Constantino S. Helenæ filio initium habuit: sub alio Constantino, etiam Helenæ, sed non Sanctæ, filio finem sortitum est.

Faxit Deus Omnipotens, ut etiam aliquando in Mahumethe & sectam & tyrannidem Tauricam finiri videamus, quemadmodum & in Mahumethe cæperunt, & multis iudiciis in occasum vergere videntur. Et hæc quoad Tauricam Chersonesum sufficiant.

Operæ pretium nunc erit ut de Bosphoro (seu Bosporo potius) aliquid dicamus. Non autem hoc Provincie nomen est, nisi valde improprie sumatur, sed angustiam significat, per quam mare

P 4

ex

ex uno in alterum perfluit finum : neque hoc nomine plures quam hæc duæ, Thracia nimirum & Cimmerica, appellatæ sunt : ut altera Bosporus Thracicus, altera Cimmericus dicatur. Imo nomen hoc ab una ad aliam translatum aut derivatum est. Fabulosus enim ille lo virginis in vaccam mutatæ è Thracia in opposita Asia litora transitus, nomen huic angustia dedit, ut Bosporus diceretur, tanquam *Bovis transitus*. atque hinc illud nomen alteri quoque angustia propter similitudinem inditum est, ut Bosporus Cimmericus diceretur, per quam palus Mæotis in Mare majus se exonerat, quemadmodum & per Thracium Bosporû Mare majus in (Ægeum) & inde in Mediterraneum illabitur. Ambobus hæc Bospori Europa ab Asia separatur: atque hi & Tanais, *Don* nunc dictus, veri ejus sunt termini. Distant autem quingentis inter se miliaribus Thracius, ubi angustissimus est, eam habet latitudinem, ut canum latratus, & gallorum cantus ab una in altera audiantur ripa, imo & distinctæ hominum voces, cum venti quiescunt. Hic Thracius, ille Cimmericus à proximis vocatur provinciis. Thracius ab uno latere habet Constantinopolim, ab altero vero Chæloedoniam, hodie Scutarin dictam.

Bithy-

Bithyniæ hæc civitas est, à Megarensibus olim ædificata, unde ab oraculo tanquam cæci derisi sunt, quod tam felicem Constantinopoleos situm nec elegerint nec viderint: ubi hic omnibus carebat commoditatibus, propter rationes quas recitat Polybius, quæ hic & nimis longæ relatu, nec ita faciles intellectû sunt.

Hunc Bosporum audio ab iis qui viderunt, à Propontide usque ad Mare majus, ad viginti extendi miliaria: ac nunc ab utraque ripa sumptuosos palatios & hortis amœnissimis esse ornatum, quamvis solum sua natura sterile ac arenosum sit: unde magna hic opus erat industria. Sed Imperii Ottomanici magnitudo, atque ejus aulæ divitiarum naturam superarunt: quamvis maxima tantarum fabricarum causa, & frequentium illarum habitacionum, gubernationis iniquitati attribui possit. Nam qui ibi vel minimum possidere putatur, continuis ministrorum (seu aulicorum Turcicorum) extorsionibus expositus est: unde etiam qui aliquid habent, quantum possunt, procurant ut portæ aut aulæ vicini habitent, ubi aliquanto meliore vivitur & proceditur justitia, aut saltem aliquo ejus meliore respectu. Unde & illi qui ex hac Constantinopo-

P 5

lios

lios ejusque pomæriorum dilatatione & augmento, quo totam potius provinciam habitaram quam civitatem refert, potentix ac magnitudinis Imperii argumenta deducunt, falli possunt. Quinimo timoris potius & debilitatis hoc certissimum est signum. Est enim tanquam concursus aliquis sanguinis ex membris remotioribus ad cor, quo vel ipsum aliquando suffocatur: aut tanquam lien, quod quanto magis in corpore humano crescit, tanto reliqua decrescunt membra. Et huic solebat Constantinus Imperator fiscum comparare Principum.

Bosporum hunc Darius Xerxis pater, contra Græcos exercitum movens, intravit. Xerxes autem Hellespontum, qui hodie Fretum Galipolios vocatur, ubi *Dardanella* Italis dixit (aut *Dardanelli*) nunc sunt, ponte junxit. Hic autem non vocatur Bosporus: quamvis inter ipsas Dardanellas, castra in utraque ripa posita, quæ veteres Sestum & Abydum dixerunt, non habeat majorem quam unius milliariis latitudinis, paulatim tamen postea in amplius distenditur spatium.

Bosporus Cimmericus, qui ab Italis vulgo *Vospero*, aut *Bocca di S. Giovanni* dicitur, ut Strabo putat, nomen hoc à Cim-

Cimbris sortitus est. Sed ego falli eum arbitror: Cimmericæ enim nomen multo antiquius & ab Homeri temporibus cognitum fuit. Thracio hic latior est: in aliquibus enim locis ripæ latius quam milliari inter se distant; in aliquibus etiam usque ad duo, & ulterius. In longitudine autem, qua (ut dixi) Europam ab Asia separat, ad septuaginta se extendit milliaria. In qua mensura (si non hallucinantur illi qui vidisse se proficentur) Polybium & qui eum sequuntur necessario insigniter errasse credendum est. Spectaculum autem præbet amœnissimum, multis in utraq; ripa ornatus civitatibus, quæ celebres apud veteres fuerunt, & præcipue illa, quam Panticapean aut Bosporum in specie nominarunt, in qua frequens erat mercatus. Itali hodie Vosperum, incolæ autem Cherez eam vocant. In Europæ latere sira est, nimirum in Taurica, in ipso canalis medio, à quo civitati nomen inditum est: quamvis veri Bosporani dicebantur olim illi qui ab altera canalis parte habitabant: qui etiam Imperio suo usque in Tauricam prolato, nomen etiam suæ eo intulerunt nationis. Sed ego credo olim Bosporanos dictos, quos nunc Circassos, aut Zicchos vocamus, homines à Tartariis

taris diversis originem, sed professione Christianos, ritu autem Græco; de cætero autem nulli rei nisi furtis & latrociniiis intentos.

Bosporus hic Cimmerius, quemadmodum & vicinæ paludis Mæotidis partes, hyberno tempore ita congelantur ac indurescunt frigore, ut non solum equos & carros onustos, sed etiam integros ferant exercitus. Imo de Mithridate tradunt historiæ quod Bosporanos eodem in loco æstate prælio navali vicerit, quo hyeme eos equestri superaverat. Vnde etiam apud Romanos in proverbium cessit, Frigus Cimmericum; ut omnes regiones frigidiores Cimmericas vocarent. Nondum enim magis versus septentrionem jacentes regiones, neque Norvegiam, minus etiam Schricfinniam, aut Finmarchiam, aut Gronlandiam, aut novam Zemblam cognoverant. Quamvis credibile sit ipsos Islandiam insulam vidisse, quæ circiter viginti gradibus Cimmerica septentrionalior est, ac eam Thylen dixisse. Sed illi qui aliquando melius in historiaram lectione sunt versati, hanc facile rejicient opinionem, quamvis communem. Non enim Islandiam, sed Scandiam hoc nominant modo, quam in expeditionibus Anglicanis detexerunt; neque

neque unquam ad Islandiam, vel ad mille usque miliaria accesserunt. Atque hæc sunt quæ de Bosporo Thracio & Cimmerico dicenda occurrerant.

Sunt quidem in diversis mundi partibus & aliæ ejusmodi angustię, sed neque hoc notatæ nomine, neque tam celebres, excepto freta Magellanico, admirabili naturæ opere, de quo forte aliqua dicenda erunt, cum de Peruviana Peninsula tractabimus. Superius quoque Hellesponti feci mentionem, qui etiam fretum Galipolitanum dicitur, ubi duo sunt castella, quæ Dardanella vocantur. Alia quoque est ejusmodi angustia, in sinus Lepanthi ingressu, ubi etiam duo sunt eodem nomine castella. In ipsa quoque Taurica, de qua superius egimus: fretum etiam tale est in Isthmo, quod è palude Mæotide in alium lacum extenditur, quam Buges fluvius è montibus Riphæis descendens, efficit. Hujus autem nulla est apud historicos mentio. Stagni quidem meminerunt aliqui, & Strabo lacum Putrem, aut Sapram, (quod idem est) nominat, ab effectu scilicet, & ob putredinem aquæ. Alii Brigen vocant. Et videtur innuere ibidem Strabo, quod lacu illo Putri non numerato, Isthmus non amplius quam quinque miliaria in latitudine habeat. Neque

Neque dubito quin in tam immenſis terræ marisque ſpaciis, plures, ut dixi, aliz ejuſmodi anguſtiæ inveniuntur, ſed his neque ſimiles, neque tam celebres, neque etiam hoc notatas nomine, cum, quo Græci non pervenerunt, neque etiam nomen tale pervenire poterit. Græcum enim nomen Boſporus eſt, & voce & hiſtoria, ſive fabula, quod ipſi nulli alii anguſtiæ aut freto indiderunt quam hiſce duobus, Cimmerico videlicet & Thracio: atque illi propter eam quam cum hoc habet ſimilitudinem. Et ſciendum, Græcos & in Taurica, & in Cimmerica ac Boſpero habitare: ac omnes fere civitates ab ipſis & eorum coloniis ædificatas eſſe, vel ex nominibus (quantum ad Barbariſimum inſlexis) certum eſt.

An autem ab initio ab univerſe huius fabricæ autore & creatore Deo ita factæ ac ordinatæ; an vero poſt aliquem annorum decurſum natura vi ſibi viam faciens eas aperuerit, ut nimio ſe exoneraret pondere, neque ego dicere poſſum, neque quemquam pro certo affirmaturum puto: ſed conjecturis hic agendum eſt.

Et revera qui mundi poſitionem conſiderat, ac Scythiæ altitudinem perpendit, à qua tot in paludem Mæotidem

deſcendunt fluvii, facile iſ credit, quod cum ea tantam aquarum copiam ac colluviem retinere non poſſit, ideo præcipue quod & ipſa paulo ſit altior, neque adeo profunda ſit, naturali ponderis ſui violentia viam ſibi per eas partes, in quibus minus vel à montibus, vel à ſaxis, vel ab aliqua altitudine inſuperabili, impedimenti ſuit, inundationibus per loca ſubjecta decurrens aperuerit: impetum etiam augente aliorum fluminum, quæ è diverſis regionibus & locis in eam illabuntur, decurſu, ac in iſdem partibus concurſu. Ita etiam, quod Boryſthene, Tiro, Danubio, qui à partibus Occidentalibus præcipuus eſt, ac aliis fere inſinitis, à circumjacentibus Aſiæ regionibus in mare majus, aut Mare nigrum, ut nunc vocant, (Veteres Pontum Euxinum, aut Axenum, id eſt, inhospitalem aut innavigabilem, dixerunt) irruentibus, hoc nimio pondere gravatum, ac toto ejus impleto ſpacio, exitum ſibi per Boſporum Thracicum fecerit; ac poſtea rurius Propontide, quam *Mare de marmora* hodie vocant, impleta, per Hellespontum aut fretum Gallipoleos, in loca ſe inferiora effuderit: ubi novis rurius reſtagnantibus aquis, novum mare effecerit quod Adriaticum aut mediterraneum vocant. Quo etiam

reple-

repleto ac multis maximis aucto fluvii, ne littora sibi opposita inundaret, viam sibi vi ac celeri decursu in Siciliam & Africam aperuit: quæ cum satis ampla non esset, perturbato etiam eo impedimento, Siciliam etiam ab Italia separaverit, ut per duo illa ostia liberius in oceanum procurerere, eique se jungere possent. Hac tali quali facta conjectura, veniamus etiam ad Columnas Herculis, aut Fretum Herculeum, quod hodie *Stretto di Gibraltar* vocant. De quo aliqui pro certo affirmant, quod ex aquæ impetu quæ viam vi sibi fecerit, provenerit. Id si verum esset (quod equidem affirmare non ausim, sed probabilibus tantum innixis rationibus) dicerem, quod quemadmodum palus Mæotis veteribus Majoris appellabatur mater, ita & Mediterranei maris patet dici possit. Atque hæc mea opinio eo fit verisimilior, quod experientia doceat, tam paludem Mæotidem per Bosphorum Cimmerium, quam Mare majus per Thracium semper absque intermissione fluere, ac immensam aquarum copiam provolvere, quæ nullo eo refluente redunt.

Dicamus etiam aliquid de palude Mæotide. Vocatur illa à recentioribus mare Tanæ, aut mare Zabacharum, aut mare

mare Ciabaci. de cujus nominis etymone aut origine nihil habeo quod dicam. De primo autem dicunt, deductum illud esse ab ejus regionis populis quæ Mæotes olim dicebantur. Secundum à Tanai fluvio habet, ita magnis duobus ostiis in paludem effunditur, ita ut ab eo solo ea fieri putetur. Palus quidem dicitur, quasi stagnans aliquis esset lacus & limo oppletus: sed revera mare potius est, quod mille in circuitu habet milliaria, quamvis Iornandus Gottus centum & quadraginta saltem (quæ proculdubio manifestus est error) ei tribuat. Multas habet in circuitu civitates populosas. Romani nullam ejus habuerunt notitiam, nisi post Mithridatica bella. Tota plerunque hyeme congelatur, ea saltem excepta parte quam Tanais suo impetu movet ne concresecat, quemadmodum & ipse solus ex omnibus ejus regionis fluminibus, propter suam rapiditatem, frigore non constringitur. Causa autem quod palus dicitur, est quia adeo est humilis, ut non nisi Scaphis & minoribus navigiis navigari possit; neque enim tempore Polybii, ut ipse scribit, in maxima altitudine ultra quinque cubitos habebat. Iornandus autem octo eum in aliquibus locis habere dicit. Et judicat Poly-

bis temporis progreſſu minorem eam futuram, propter magnam arenarum copiam, quam Tanais ac alii fluvii in eam decurſu ſuo provolvunt. Idem quoque de Mari majore judicat. Sed neque in hoc neque in illa evidens aliqua apparet mutatio; quamvis Maotis in hodiernum uſque diem nulla majora admittat navigia; neque ante Mithridatem, neque etiam poſtea ſcitur ulla eam bellica navigia ingreſſa eſſe. Verum non tantum palus Maotis, ſed etiam ipſum mare Nigrum tam diſſicilibus ac periculofis putabatur navigationis, ut præter titulum quo Euxinus aut Axenus, hoc eſt, Inhospitals dicebatur pontus & innavigabilis, veteres etiam pro miraculo habuerint Iſonis in Colchidem, qua tam breve confecit iter, & Peloponneſo videlicet uſque ad Phafin navigationem, quæ cum noſtri temporis audacibus navigationibus collata, ludus aut fabula videbitur. Et ſi Argonavem in cælum tranſtulerunt veteres, quid Viſtorix navi facient, quæ totam mundi circumivit machinam; & illis quibus Draco Anglus itidem totum in circuitu mundum perluſtravit?

IV.

MARTINI BRONIOVII
de Biezdzfedeæ, ad Tartarum
Legati, Tartaria.

*Campi Sauramenſes & Oczacoviensēs,
qui inter Bogum & Neuftrum
fluvijs ſiti ſunt.*

BRatiſlavia ſeu Braſſavia oppidum in extremitate Podolix, quod etiamſi cum arce ſatis obſcurum & humile ſit, verum incolas quingentos, & amplius ſcolopetarios optimos, ac cum Scythiſ crebris levioribusque præliis bene verſatos ac exercitados, præſidii quaſi loco perpetuo habet. Illi in campis ductores viarum peritiſſimi ſunt, à Tartariſ ac Kozaciſ, qui in campis perpetuo vagantur, prælia & pericula, ſi eis comitatu imparēs ſunt, evitare probe norunt. Ex Bratiſlavia non admodum denſis ſylviſ, milliariſ aliquot ad Siſnicam rivulū, in quo loco Bratiſlaviensēs propter Perociensium, Oczacoviensium & Bialogrodensium Tartarorū incurſus, Valachorumq; perpetuas agunt excubias. Bogo vel Hiſpani fluvio, penes Oczacoviam uſque itur: proinde ad Treſtencium, Berſadum, Oſancam, Sauranam, (unde campi Sauranenſes dicuntur,) rivulos, Oniſſionis cujuſdam ignobilis

Rufci alvearium, in quo altiffimæ quercinæ arbores apparent. Demum in Bogopons lapideus & balneum, quod Viroldi magni ducis celeberrimi ac bellicoffimæ Principis Lituaniæ quondam fuiſſe perhibetur, ruinæ lapideæ, teſtudines & ſepulchra, quæ Turcica vel Tartarica fuiſſe dicuntur, ac vulgo Ceſſennia, quaſi monumenta appellantur, viſuntur. Coedeman Romani cuiuſpiam Ruſci idiomate Dolniam Horofoſſam Horodiſſe vel territorium ruinoſum lapideum, quod illi Pritoleæ ſeu propugnaculum nominant, ac ibi Sinavvoda, quaſi cæruleus rivulus, vulgo ita dictus, Bogum inſluit. Probite vel porta potius inacceſſibilis, natura loci ita facta inſula ſaxoſa in Bogo, à ripa utraque montoſa, quam fluvius undique circumluit, eaque factis ampla locique natura munitiffima eſt, quæ noſtris hominibus à Tartariſ & Valachiſ receptui tutiſſima eſt, homineſque plurimos illa capit. Præſertim vero Braſiſlavienſibus annis ſingulis in ea menſibus aliquot piſcantibus præſidii quaſi loco eſt, ac in ea dacenti vel paulo minoris comitatus ſclopetarii in Aprili & Majo ac Junio menſibus, in aliisque in Bogo inſulis, quibus ille plurimū abundat, multū admodum ſemper reperitur. Cermeneucum, lapideam ruinam

ad

ad Bogum ſitam; Certelnam minorem, amnem luciorum, (nam luciorum ferax eſt) appellant Piſcanibrodo, ſeu Arenoſum vadum, quem cum in confines Podolix veniunt Tartari tranſeunt. In Bogo fluvio apparet Cerciceſſeniam Turcæ: Getriceſſeniam vulgo dicitur: illa cuiuſdam Tartari vel Turcæ locupletioris mercatoris ſepultura fuiſſe perhibetur; ac ex lapide cæſo & polito, ac ſumptuoſo opere in Mahomericum cultum facta erectaque, nunc etiam à viatoribus conſpicitur. Certelnam majorem, rivum Capeacleium ad arcem collapſam ſeu ruinoſam. Ac ibi Capeacleius fluvius Bogum inſluit, plurimosque lacus habet: Hancrotricum, ſeu, ut Tartari, Chamriyum eum vocant; nam locus ille ſaxoſus eſt, & rivis limpidiſſimis abundat: Berezaniam lacum cannoſum, qui ex adverſo Oczacovix, mari Euxino vel Pontico & Boryſtenis ſeu Nepri fluvii in mare ſeſe eo exonerantis meatibus proximus eſt, & ſluitur. Ille campus quinquaginta vel amplius milliariis bene emenſis, ſex vel ſeptem dierum vel diatarum, ut illi computant, expedito viatori iter acceleranti Braſiſlavia Oczacoviam uſque conſtat. Feras, biſontes, alces; equos, cervos, arietes, qui unicum tantum cornu habent, capros, apros,

urfos campeſtres habet: Eſt à decennio, vel paulo amplius, hiemis aſperitate, niviumq; magnitudine, fame ac ſiti plurimæ admodum enecatæ fuiſſe dicuntur, earumq; in campis ingètes oſſium acervi reperiuntur. Tum etiam ovium, boum ac equorum Turcicorum, & Tartarorū greges innumerabiles, qui ibi perpetuo paſcebantur per Ruſciæ, Voſſinæ, Kioviæ, Podoliæ & Moldaviæ finitima, eoſq; profuſo licentioſos homines, nō ita pridem penitus deleti ſunt. Cozles ſeu tumuli, vulgo Mogilii dicti, altiſſimi, maxi- mi & frequentiffimi, maximorum ac cruentiſſimorum, ut plurimi aſſerunt, ac veriſimile rationiq; conſonum videtur, quondam bellorum certiffima ſigna, ſeu illuſtrium virorum ſepulturæ, conſpiciuntur. Ille campus ſolo fertiliſſimus eſt; plurima loca ad colendum inhabi- tandumq; commoda, aptiſſima, amœ- niſſimāq; habet: gramina & herbas na- tura & amœnitate loci odoriferas, præ- ſentiſſimasque ad paſcendos infinitos jumentorum vel animalium greges pro- fert. Ad confluentem Bogi plurimis in locis montuoſus, quoad vero ex parte ſylveſtris, verum in patenti ad Neſtrum vel Tyrā fluvium, Moldaviæ Vionium, planiſſimus omninoque campeſtris eſt, majorique ex parte lignis caret.

Mol-

Moldavia ſeu Valachia inferioris pars, quæ olim Beſſarabia dicta fuit.

EX confinibus autem Podoliæ, Mol- daviæ, ſeu Valachia vicinis, Came- netiam, Chotimum, Sorocham, vel Ol- chioniam, verſus Palatini Moldaviæ op- pida & arces ad Neſtrum ſitas perveni- tur. Proinde Pruto ſive Hieraſo Molda- viæ fluvio trajecto Stepanovetiam, vel Iaſſi primarium Valachia oppidum, vel rectius ad Prutum Techniam oppidum, & arcem Turciam, non ita pridem ad Confluentem Neſtri munita, ac ibi Technienſes vel Moldavici in Neſtro trajectus aliquot recta in campos repe- riuntur. Vetinens vero per lacum Vido- vo ſeu Obidovo ducitur, quem quidam ab Ovidio nuncupatum fabuloſe for- caſſis autmant, qui latiſſimus eſt, & in Pontum Euxinum in eo loco exonerat- ur, cumque ex adverſo Bialogrodi. A veteribus Moncaſtrum ea arx & civitas dicebatur. quæ non ita pridem à multis annis Valachorum ſeu Moldavorum Regulis à Turcis erepta & poſſeſſa eſt. Tyras influit. In ipſo Tyræ ſeu Neſtri oſtio turris lapidea exiſtit, quam Neo- ptolemi & vicum Hermonactis, ac in utraque Tyrę ripam civitates duas con- ditas, Niconiam in dextra, à ſeva vero Ophiuſam, nominatas eſſe ex Aſtrabone

liquet. Ex adverso itaque Majaci trajectus ille Bialogrodo navibus in campum Bialogrodensem, & Oczacoviensem superatur. Militem quendam Majacum ibi fuisse fabulantur; ac in eo loco Nestro trajecto in ripa lapidei parietes ruinosi, & quasi quondam ruinæ apparent; eam ruinam Turrim Neoptolemi fuisse Strabo refert.

Campi Bialogrodenses & Oczacovienses. Qui inter Tyram & Borysthenem fluvios, ac ad mare Euxinum sunt.

Demum vero Beribonium Turcæ, alias Licastemum Colum lupinum appellant. locus ille fossas altissimas & amplissimas mari vicinas, lacus & rivus amœnissimos habet. Cacibiei Horodisse, quasi territorium collapsum, quem lacus amplissimus ad Confluentem Nestri mari vicinus alluit, ac ibi portus non ignobilis quondam secundo Nestro exstitisse memoratur. Adzigoli ille locus tres fossas celebres, lacus amarus & salsof quam plurimos mari proximos habet, ibique magna vis Kozakorum perpetuo confluit, mutisque bellis & cæcibus frequentissimis concidunt. Idcirco ille locus viatoribus adeo terrori est, ut in eo non solum per noctem quiescere, verum ne pabulari quidem satis secure

ha-

habeant. Nam non raro accidere solet, ut quod si non Kofacones ipsi, cadavera tamen hominum ibi sæpe reperiantur. Domnina Dolnia seu fossa, quæ maxima & amplissima lacubus & rivulis limpidissimis frequens est, Berezani lacu angustissimo, verum profundissimo, ac ibi in sinum Carcinitum & mare Ponticum sese exonerantis trajectu superato, Oczacoviam pervenitur. Berezaniam lacum, & Carcinitum sinum, Tamiraci & Carpanci sinum seu lacum fortasse nuncupatum esse Straboni placet. Ab ostio Tyræ fluminis insulam Leucam intra pelagus eductam intervallo quingentorum stadiorum distare, ac Achilli sacra nuncupatam esse Strabo asserit, quæ in eo Berezani lacus trajectu optime à viatoribus conspicitur. Borysthenem fluvium ad stadia sexaginta inde distare, & amnem Hypanium seu Bogum ei vicinum esse, ac inde ostium Borysthenis insulam quandam existere, in qua portus quondam fuit, idem Strabo memorat.

Oczacovia arx & oppidum.

Oczacovia, quæ Olbia, Olbis & Borysthenis Oibiopolis, quasi beata civitas, à Ptolemæo & Plinio dicitur, ad Borysthenem Carcinitum fluvium seu sinum sita est, ac in eum sinum mari

Q 5

Euxi.

Euxino vicinum Borysthenes ibidem exoneratur. quam à Miletis conditam esse, & amplum emporium habuisse Strabo refert. Arx lapidea, nec bene tum munita, oppidum ignobile Turcarum ditionis est. Borysthenes seu Neprus altissimus, rapidissimus & latissimus fluvius, qui à septentrione labitur, in Carcinitum sinum seu fluvium ac Pontum Euxinum penes Oczacoviam influit. Supra Oczacoviam vero miliaribus quatuor Hypanis seu Bogus fluvius in Borysthenem exoneratur. Ad Oczacoviam vero per Borysthenem & sinum Carcinitum stadiis ducentis (ut vult Strabo) trajectus latissimus, & navibus majoribus ac minoribus in Isthmum ibi superatur. In eo trajectu & transitu à peregrinis & mercatoribus vestigal perpetuum Imperatori Turcarum solvitur.

Isthmus, qui inter Pontum Euxinum & Borysthenem est.

Continens, seu Isthmos ab antiquis ita dictus, inter Pontum & Borysthenem angustissimus unius diei itineris spatium, admodum arenosus, collibus, lacubus, paludinosus salis fodinis. ac ibi per Borysthenem sal deportatur. arbores etiam humiles virgultis parvis infertas habet. Cervis, ursis,

capris,

capris, & apris campestribus frequens admodum est.

Tartarica tuguria, & manendi illorum in campis modus.

Iste continens agris, pratis, tuguriis Tartaricis, quæ vulgo *ulnss* à Barbaris nominantur, ac ut pagi ex tenuissimis lignis, limo vel cæno iteroribusque pecorum seu animalium obliiti, facti, & arundine tecti sunt, Perecopiam usque miliaribus amplius triginta extenditur, rivisq; abundat. Verum æstate & in autumno Tartari in eis tuguriis non degunt. nam in Aprili cum uxoribus, liberis, familia, mancipiis ac domibus, quæ rotundæ penulis obstitæ quatuor vel quinque hominibus ad degendum vix commodæ sunt, & in carris rotis duabus sustentatis, camelis duobus, vel uno, vel bobus, itidem cum familia & suppellectili vehuntur. Camelos, equos, pecora, & oves, innumerabiles greges secum ducunt, alios vero commodioribus in pascuis relinquunt. Perecopiam vero inter Borysthenem & mare Euxinum, vel extra Perecopiam nõ raro in Tauricam ipsam, vel ex adverso Perecopiæ Ostivum seu Azaphum (ut Turcæ vocant) oppidum ad Consuentem Tanais vel Doni, rapidissimum & maximum fluvium, à veteribus quondam Græcis, proin-

proinde Genuensibus Italis, cum arcē munitum, ac non solum ibi præsidio firmissimo Imperatoris Turcarum, verum etiam ejus loci Præfecto imposto, à Turcis habitatū, erectum contendunt. In Isthmum seu campos planissimos, & maximos eos, qui inter Borysthenem ac Mæotim paludem ac mare Ponticum sunt, ac in peninsulam ipsam de loco in locum ad pascua commodiora semper progrediuntur & migrant. Verum in Octobre frigoribus, imbribus ventisque perpetuis sevientibus ad tuguria ea rursus redeunt. In primis enim à Kozacis Nizovius nostris hominibus, quod secundo fluvio in cymbis ibi vagantur inde nuncupatis, ac iis sclopetariis qui æstate & autumno in Borysthene in cymbis majoribus & minoribus perpetuo vagantur, subitasq; & damnosas in eos incurisiones faciunt, magnopere sibi metuunt. Attamen frugibus & graminiibus collectis Borysthene glacie concreto cum familia propriisque animantium gregibus commodius per hyemē stativa sua habere solent. Isthmum illum Zenonis Chersonesum Ptolemæus vocat. Et Strabo ad telluris magnæ Chersonesi eum adhærentem, Roxanos scribit & Roxolanos, quos nos Russos seu Rutenos nunc dicimus. in campis illis inter

inter Tanaim & Borysthenem pascua herbosa semper scētatos memorat, ac adversus Mithridatis Lupatoris ductores Tassum, Palacum, & Selurum socios belligerasse. & cum pugnacissimi judicarentur, Barbara (inquit Strabo) natio omnis infirma prorsus apparuit, & quinquaginta millibus adversus sexaginta millia militariter acie instructa, ductū & auspicio Diophantis ducis Mithridatici, resistere ac sufferre impetum non valentes, maxima ex parte trucidati sunt. Galeis, thoracibus, & scutis ex crudis bouum corrigiis eos usos fuisse, ad percuriendumque lanceas, arcus & gladios habuisse scribit. Tentoriis centonum instar pilo contextis utebantur: in plastris vitam debebant, & circum tentoria pecora comitabantur, à quibus victum capiebant. Lacte, caseo, & carne vescabantur. Tartari illi etiam eadem ratione fere vitam degunt, agros tamen non paucos illi nunc habent & colunt, herbas etiam non raro colligunt.

Taurica Chersonesus, antiqui minor Tartaria, Barbari Gadzaria, Perecopia arx & oppidum.

Perecopia, à veteribus Græcis Eupatoria, Pompeiopolis, facer lucus, Dromon vel Cursus Achillis, seu Græcida, Hera-

Heracleum vel Heraclea appellata, in confini- bus Tauricæ, seu Scythicæ Chersonesi, vel peninsulæ dictæ, primum oppidum obscurum, & parvum, arx lapidea, nec satis munita est, in qua Principes Tartarorum vel Chani, ut Tartari eos vocant, quasi Reguli seu supremi domini Palatinum, quem illi Begum seu Perecopensem omnium vocitant, perpetuum habent, qui Borysthenis & Tanais seu Doni fluviorum transitus & trajectus, & confines universos vigilantissime perpetuoque observat, ac universis Tartaris iis, qui in campis ad Perecopiam & ultra Perecopiam sitis degunt, præest. Illud oppidum una cum arce ipsa, ut ex ruinis videre licet, à priscis & antiquis peninsulæ Tauricæ quondam vel Bosporanis Regibus sive Imperatoribus Græcis in angusti- ssimo continente, eo quem una ex parte à septentrione palus Mæotis, (Pantem) lacum eum Strabo nominat) altera vero mare Ponticum à meridie alluit & cingit, universamque peninsulam ambire, excitatum est. Et quoniam ibi per universam, ut Strabo isthmum dicit, qui inter paludem & mare dimidii milliarij tantum spatio fere continetur, fossæ profundissima & lata factæ oppidum fossæ appellationem sortitum est.

est, quam in hodiernum usque diem à Tartaris ac ipsis pariter Turcis sermone illorum retinet. Lacum à mari separatum esse stadiis sexaginta, Putrem seu lacum ipsum stadiis quatuor millibus, Tauricæ vero seu peninsulæ isthmum trecentis & sexaginta stadiis contineri Strabo refert. Enimvero Sachibgiocio Chano Tartaro in peninsula imperante, qui Tartaros Noagientes pro imperio bellum illi facientes, insigni ac memorabili strage ad Perecopiam prostraverat, deviceratque, turres lapideæ XVII in ea fossæ excitatæ fuere, fossæque altius reparata. Proinde vero in signum memorabilis victoriæ cruentissimique belli, nonnullæ turres ex capitibus cæstorum ibidem factæ fuisse à Tartaris perhibentur. Cum itaque in peninsulam in eo angusti-ssimo loco unicus tantum ille transitus pateat, Tartari perpetuas excubias Perecopiæ agunt; neminem peregrinum, qui in peninsulam venerit, sine literis Chani inde redeuntem transire permittunt. Denique cum in bellum descendere Chanus cogitaverit, vel aliquod periculum aut bellum Tartaris imminet, universi Perecopiam frequentissimi semper conveniunt.

Coslovía arx & oppidum.

Coslovía oppidum ad dextram Perceopæ ad mare situm milliariibus septem distat. Emporio non ignobili præfectum arcis & eppidi Chanus proprium & perpetuum ibi habet.

Ingermenum arx & oppidum.

Ingermenum milliariibus XII vel amplius à Coslovía distat. arcem lapideam, templum, & specus sub arce & ex adverso arcis miro opere ex petra excisos, habet; nam in monte maximo & altissimo sita est, ac inde à specubus à Turcis cognomen retinet. Oppidum quondam non ignobile, opibus refertum, celeberrimum, & natura loci maxime admirandum, copiosissimumq; extitit. Ex adverso oppidi promontorium extenditur in latitudinem stadiorum aliquot spatio, in longitudinem vero 111 vel 112 milliariibus oris angustissimis Euxino mari medius est. Portus tres habet illos: Pañtorum, à quo alter efficitur portus (Ctenuntem Strabo vocat.) ad quos naves multæ commode accedere, & à tempestate fluctibusq; maris in locis istis tutè consistere possunt. In ea angustia Taurorum nationem Scythicam latro-
num manus constituisse, ac impetum in eos, qui eo divertissent, fecisse Strabo memoriæ prodidit. In montibus saxosis,
qui

qui ibi sunt maximi & admirandi, vestigia certa apparent, quod antiquissimi populi Græci lapides grandes ibi excidebant; navibusq; ea angustia oris deportatos Corsonum seu Cherfonam Peninsulae urbem ea tempestate clarissimam & antiquissimam ex illis extruxisse, nunc etiam à Græcis Christianis dicuntur. Heraclenses Ponti accolæ coloniam eod deduxisse, ac urbem Cherfonensem ibi appellatam esse, ac à Tyra fluvio stadiis 112 milliibus & eod cursu maris emetiendo tam distare Strabo meminit. Ingermeni arcem satis & magnificam à Principibus Græcis extructam fuisse apparet: nam portæ & ædificia adhuc nonnulla integra Græcis characteribus exornata, & cum insignibus eorum in sculpâ conspiciuntur. Ac per universum illud isthmum quondam ibi usque ad urbis mœnia ædificia sumptuosa extitisse, puteos excavatos in finitos, qui adhuc fere plurimi sunt integri; ad extremum vero duas vias Regias grandes lapidibus stratas esse, certo apparet. In eo isthmo portaria, horti, vineæ plurimæ & optimæ, à Græcis quondam cultæ, (Belbecum nunc etiam appellantur, quas Christiani Græci vel Itali & Iudæi, pauciq; Turcæ nunc possident, in loco eodem visuntur. Ex Ingermeno Corsonum terrestri
R
iti

itinere eundo est isthmus inter oris angustii portum, & mare Euxinum, quem stadiis sexaginta constare, & parvam Cheroneum appellatum esse, ac portionem magnam Cheroneum occludere Strabo describit. Est ille isthmus ad lævam & lacus maris Euxini planissimus, & solo fertilissimus: ad dexteram vero portus oris angustii, habet quidam agrum satis uberem, montibus tamen & collibus, in quibus vineæ & pomaria infinita erant, septus est. Incolis & pagis ad urbis ipsius mœnia caret, & in vastitatem profus redactus est; tamen greges infiniti ovium, pecorum & animalium propter nimiam soli herbarum ubertatem à Turcis ibi perpetuo pascentur. Ex ædificiis illis ruinosis, quæ ibi conspiciuntur, animalibus illis per singulas turmas domini proprii Turcæ vel Tartari caute las maximas conficiunt & sepiunt.

Cheroneus seu Corfunum urbs

Taurica antiquissima.

Cheroneum seu Cherroneum, Corfunum, vel Chersonam, Sari Germanum, quasi flavam arcem, Turcæ urbem eam vocarunt: nam solum quasi flavum ille tractus habet. Quæ quod superba, dives, delicata & clara quondam Græcæ gentis colonia fuerit, universæq; peninsulæ urbs antiquissima, frequens, magni-

fica,

fica, portuque nobilissima extiterit, admirandæ ruinæ illius manifeste testantur. In extremitate isthmi illius, quem parvam Cherroneum Strabo vocat, & in ostio ipso portus oris angustii, ac per univcrsum isthmum sicut latitudo ripæ utriusque maris est, urbs murum altissimum & magnum turresq; plurimas & maximas ex secto & grandi lapide erectas nunc etiam habet, ac tota mari exposita existit. Aquarum ductus, qui miliaribus quatuor cuniculis ex petris excisus in urbe ducebantur, in quibus nunc etiam aqua purissima est, ad urbis ipsius mœnia conspiciuntur. Est in eo loco unde rivulus ille delabitur pagus quidam non ignobilis, & non procul in ripa maris, in monte saxoso, Græcum monasterium, Sancti Georgii solemne; anniversaria devotio Græcis Christianis qui nunc in Taurica sunt reliqui, in magna frequentia ibi fieri solet. Urbs illa à multie non solum annis, verum sæculis, & hominibus & habitatoribus profus vacua, funditus diruta ac in vastitatem redacta est. Muri & turres integræ adhuc & miro opere sumptuose factæ conspiciuntur. Principum Regia vel domus in ea isthmi parte, & urbis mœnibus, turribus, & portis magnificis existit. Verunt à Turcis insignes columnæ marmoreæ

R 2

&

& serpentinae, quarum intus adhuc loca apparent, & grandiores lapides, spoliatae & per mare ad sedes eorum in aedificia publica & privata deportatae sunt. Idcirco ad majorem ruinam ea urbs pervenit: non aedium & templorum ne vestigia quidem in ea videntur. Urbis aedificia humi prostrata & solo equata sunt. Monasterium Graecum maximum in urbe est reliquum: parietes templi apparent quidem, sed testitudinem non habent, & ornamenta aedificii ejus, quae ibi erant insignia, diruta & spoliata sunt. Ex illo monasterio duas portas aedis Corinthiae, quas Graecorum presbyteri Regias portas vocant, & imagines insigniores, & Graecos aliquos ad Volodimirum magnum Russorum seu Kioviensium Principem ea tempestate praedae loco Kioviam deportavisse, postmodum vero à Boleslao secundo rege Poloniae Kiovia Gnesnam praedae eodem loco, quae in templi maximi porta nunc etiam ibi videntur, delatas esse, Russorum & Polonorum annales memoriae prodidere; Volodimirum Principem Joanni Zemiſcaez Constantiнопolitano Imperatori eam urbem quondam eripuisse; verum Basilii & Constantini Imperatorum Anna sorore in matrimonio ducta, & sacro fonte situs Graeci in eodem monasterio

à Pa-

à Patriarcha quodam initiato, restituisse. Quod & in hodiernum usque diem in locis istis à Christianis Graecis, quorum obscurae & parvae admodum reliquiae supersunt, praedicatur. Ante urbem promantorium existere, & Parthenium, id est, virginium appellatum esse, Daeque illius aedem ac statuam habere. Ac eam urbem liberam fuisse, propriisque legibus vixisse; verum à Barbaris direptam, eoque necessitatis deductam esse, Eupatore Mithridate praevale sibi delecto adversus Barbaros bellum gessisse, & tanta spe erectum exercitum in Chersonesum misisse, ut & Scythis pariter Strabone teste intulerit, & Scythiarum liberos quinquaginta (ut Possidonius scribit) captivos habuerit, & Perisade praefecto loci ditone accepta Bospho positus sit: Ac inde ex eo tempore in hanc usque diem Chersonesitarum civitatem Bosphoranis Regulis subiectam fuisse olim idem Strabo asserit.

*Iamboli, seu Balacheum, arx
& civitas.*

Iamboldum seu Iamboli Graeci Balacheum, quasi piscium arcem & civitatem eam (nam in eo loco mare piscibus ferax est) Turcae dixerunt. Ea in altissimo magno & saxoso monte ab Italico Genuensibus munita & habitata fuit:

R 3 super-

superbis enim & pessime tunc inter se convenientibus ac ignavis Græcorum, qui tunc eam partem Tauricæ tenebant, Ducibus ignominiose sine aliquo eorû præsidio ab eis erepta fuit. In ea civitate commoditate loci naturalis Genuenses usi portum celebrem, ac utilem, minutissimum sumptuosissimumque propugnaculum, excitavere. Est ibi etiam sinus maris angustj penes civitatem & inter promontorium non exiguo spatio distans, qui portum nõ ignobilem consecit, ut ex mari magno naves non paucæ ibi tuto descendere & consistere possint. Arces, ædes, mœnia & turres sumptuosæ cum plurimis Genuensium insigniis & titulis prostratæ & omnino dirutæ jacent. Civitas illa à paucis Græcis, Iudæis & Turcis incolitur, à paucioribus itidem mercatoribus & peregrinis per mare frequentatur.

Mancopia seu Mangurum, ut Turcæ vocant, arx & oppidum.

Mancopia civitas ad montes & sylvas magis porrecta, & mari non jam propinqua est; arcæ duas in altissimo saxo & peramplo conditas, templa Græca sumptuosa & ædes, plurimos rivos, qui ex saxo decurrunt, limpidissimos & admirandos habuit. Postquam vero à Turcis ea capta esset, postmodum vero à

anno

anno decimo octavo, ut Christiani Græci perhibent, subitaneo & horribili incendio orto funditus fere demolita est. Idcirco nihil quicquam insignius præter superiorem arcem, in qua porta insignis cum Græcis textibus multo marmore ornata, & domus alta lapidea est. In eam domum Moscorum nuncii Canorum barbarico furore nonnunquam detruduntur, ac durius ibi asservantur. Templum Græcum S. Constantini, & alterum S. Georgii humile admodum nunc reliquum est. Presbyter Græcus unicus, Turcæ & Iudæi aliquot ibi habitant, cætera in ruinis, vastitatem, & omnem fere oblivionem versæ sunt. Nec homines jam supersunt, nec Ducum, nec gentium earum, quæ eas urbes & arcæ maximas possidebant & inhabitabant, annales aliqui reperiuntur. Nam in locis singulis eos summo cum studio & impendio meo conquirebam. Verumtamen à Presbytero quodam, Græco homine jam annofo, probò, & non rudi, quem ibi vidi, accepi, quod paulo ante civitatis ejus à Turcis obsidionem Duces quidam duo Græci, quos Constantinopolitanorum vel Trapezuntii Imperatorum sanguinis fuisset certe apparet, patruus & nepos ibi mansissent. Græci vero Christiani non

R 4

multis

multis tamen annis eam inhabitaverit, ac paulo poſt ab infideli & immaniſſima Turcarum gente civitas illa fide eis data & violata erepta fuit. Duces illi Conſtantinopolitanivi abducti, à crudeliſſimo & ſceleratiſſimo Turcarum Imperatore Selimo ab annis centum & decem crudeliter contrucidati ſunt. In templis illis Græcis in parietibus effigies & habitus exornati Imperatorum & Imperatricum earum, ex quorum ſanguine eas ortas & prognatas fuiſſe apparet. Arx & civitas quondam antiquiſſima Manopiciæ, & Cerceſſigermeno à Turcis arci novæ & à Cerceſſio nominatæ, proxima eſt, nec ea à Turcis & Tartaris, ac iſtis etiam Græcis, propter niſiam vetuſtatem aliquod cognomen nunc habet. Græcorum tamen Ducum temporibus, de quibus in eo loco pluriſima nefanda, quæ in Deum hominesque illi perpetrabant, prædicantur, ea corruit. Ac in eo monte favoſo, in quo ſita eſt, in ſaxo miro admodum opere domus exciſas habet, quæ, etſi ille locus nunc ſylvoſus eſt, integræ tamen pluriſimæ reperiuntur. Phanum marmoris & ſerpentinis columnis ornatum humi jam proſtratum & corruptum, inſignem & clarum quondam eum locum exiſtiſſe reſtat.

Cha

Chanorum Regia & ſedes.

Chanorum Regiæ ſeu domus in Meditterraneanam (ut eam Strabo vocat) Tauricam porrectæ ſunt. Oppidum non ignobile, & domum lapideam primariam, in qua ille ſemper reſidet, Baccaraum nuncupatam ille habet. Illud oppidum inter duos montes ſitum eſt, & fluvius parvus, à quo oppidum cognomen retinet, medius deſluit. Mahometicum templum lapideum, & ſepulturæ Chanorum, ex ruinis Chriſtianorum penes oppidum exſtructæ ſunt. Non procul etiam ab illo oppido monaſterium Mahometicum, & pluriſimæ ſepulturæ Tartaricæ, ex ruinis Græcorum non ignobiliter excitæ ſunt. In extremitate oppidi iſtius aliud oppidum eſt Salaticum dictum. ædificiis nõ ignobilioribus à Turcis incolis exornatum. Chanorum Regia vel domus, à priſcis Tartarorum Principibus ſumptuoſè ædificiis, templis, ſepulturis, & balneis magnificè exornata eſt. In eam domum Principes, quum otio, deliciis, oblectationibus & recreationi vacant, cum uxoribus non raro deſcendunt. Locus ille enim ſeu tractus venationibus expoſitus eſt. Pomaria, vineas, hortos & agros infinitos & præſtantes habet, ac rivis limpidiſſimis irriguus eſt. Montes & ſylvæ pluriſimæ illic ſunt, in

R 5 qui

quibus ruinosa ædificia plurima, & maximæ arces & civitates conspiciuntur, à paucis tamen & nullis hominibus illæ habitantur, & desolatæ jacent. Almassarai ad confluentem Almx est Chanorum Regia, seu domus, in qua ille raro manere solet, quod non ita commode sicut alibi ibi degere & cum aula sua divertere potest; nam pagus tantum unicus & obscurus ibi est. Arces & oppida obscuriora sunt aliquot vicina, in quibus uxores suas alere solent. Arces itidem nonnullæ sunt, in quibus Sultani Chanorum fratres vel filii & uxores illorum perpetuo habitant. Pars illa Chersonesi, quam Chanus cum suis Tartaris possidet, à Perrecopia versus paludem ad Cremum civitatem culta, plana, campestris, fertilis & herbosa est; Verum versus mare & ipsam Chani Tartarorum Regiam, ejusque oppida, arces & pagos, montuosa admodum, sylvestris, cultissima ac uberrima existit. Montes sunt maximi & celebres in ea parte. Maximus vero omnium altissimus est, & in fummitate lacum sane non exiguum habet. Illum et si ego non ascendi, verum ab aliquot miliaribus ille bene conspicitur, & nõ vulgarem altitudinem & magnitudinem demonstrat. Fluvii plurimi non parvi admodum ex montibus illis decurrunt.

Pisci.

Pisciculos etiam si non magnos (nam aqua non est profunda) sapidissimos tamen & delicatos plurimos habent. Sed quoniam Tartaris piscium rarus est usus, Christiani tantum & peregrini nostri cum eò veniunt in capiendis eis operam navant. Est præterea avium delicatissimæ ibi copia, quas aliquando sclopetarii Christiani vel Turcæ, rarius tamen nostri peregrini, petere solent. Venationes cervorum, caprarum, aprorum & leporum in ditione Tartarica & Turcica mari vicina sunt plurimæ. Solet etiam non raro diebus aliquot Chanus ipse ibi venari; sæpius vero cum canibus venaticis Turcicis vel Tartaricis in campu descendit. Sorassius pagus Tartaricus Chani Regiæ vicinus, in quem Lituani & Moscovitici legati non raro divertunt, ille satis amplus & amœnus est. Enimvero cum Taurica seu peninsula Chanorum ditionis esse cœpit, Itali non pauci Genueses nobiliores post subactam à Turcis Capam, Tartarorum Principibus juris & proprietatis suæ litteris eorum conscriptis & consignatis, quas ego apud eos vidi & legi, eum pagum cum specialibus immunitatibus illi obtinuerant, sive hoc auro, quod illi tunc ex sedibus suis facum asportaverant, sibi comparaverant, sive etiam ministerio, dum Chanis in

able.

ablegationibus apud Christianorum. Principes nō obscure operam suam navabant. Templum Catholicum in pago illo extruere ipsis permittum fuerat, in quod, dum ego ibi manerem, aliquoties descendebam. Presbyter tamen unicus Franciscanorum ordinis Frater, quem Christiani illi ex Turcica captivitate *ære proprio* tum redemerant, in templo illo fuit. Ille postmodum cum Tartarico legato, qui apud Serenissimum Regem non ita pridem fuerat, in Lituaniam Vilnam usque advenerat. Reverendissimum Ioannem Andream Caligarium Sedis Apostolicæ Legatum sæpius ille accedebat, ac cum iisdem Tartaris, dum aliquot septimanis mansisset, iterum in Tauricam ille reversus est.

Cremum arx & civitas.

Cremum, seu ut à Tartaris Crimum dicitur, civitas & arx muro antiquissimo, maximo ac præalto, magnitudine ac celebritate reliquis civitatibus Tauricæ, Cherfoneis mediteranæ, (nam eam Ptolemæus ita nominat,) admodū dissimilis est. Ptolemæo fortasse Taphros. Plinio vero Taphræ eam antiquis nominatam fuisse placet. Illa postrenis jam temporibus ante Genuensium in Tauricam adventum à maximo populo Mahometico, qui ex Asia eo tum migraverant,

rant, culta & inhabitata fuisse videtur. Nam templa seu delubra antiqua Mahometica non solum in civitate ipsa, verum & ultra civitatem, plurima admodum cum characteribus Chaldaicis in grandioribus saxis excisis conspiciuntur. Turcæ seu Tartari non pauci admodum incolæ, Græci tamen rariores, hoc referunt, quod majores sui constanter meminerint, eam civitatem à Persarum olim gente inhabitatam, præstantem ac primariam fere officinam mechanicarū arcium quondam eam extitisse. Liquec sane ex ipsis ruinis, & loci amplitudine, urbem eam quondam clarissimam, & maximam gentium coloniam extitisse. Tartari ab eo loco Crimées vulgo nunc appellantur. Officinam monetariam, quam Chanus cudit, in ea civitate perpetuam habent. In arce, quæ maxima ad civitatem est, uxores Chanorum perpetuo asservantur & consenscunt.

Sidagios arces tres & civitas.

Sidagios à Græcis, à Genuensibus vero Sudacum, arx & civitas illa dicta fuit. Tartaris proxiis incognita est. In monte altissimo, saxoso & peremplo, ad mare lico, in summitate montis, arcem superiorem, alteram mediam, tertiam vero inferiorem arcem, muro & turribus cinctas & munitas Græci seu Genuenses Itali

Itali condidere. Tempa Græca ex grandioribus saxis infinita esse, & quasi sacella pauca admodum, nonnulla integra videntur, plurima vero in ruinâ versa & humi jam prostrata jacent. Superbi, discordes & desides Græci à Genuensibus Italis fracti & debilitati civitatē eam amiserant. Non contemnenda Genuensium vestigia Græcis multo clariora ibi conspiciuntur. At insignem locum quondam, ut ex ruinis videre licet, extitisse, à Christianis Græcis, quorum parvæ admodum reliquæ ibi sunt, memoratur: Græcorum gentem eo discordiarum & inimicitiarū devenisse, quod familiaræ, quæ dissidiis laborabant, ne devotionem quidem publicam fieri eique interesse volebant. Propterea templa illa infinita quam plurimè ædificavere, quæ aliquot centena ibi extitisse Christiani perhibent. Tempa tria maxima Catholica, domus, muri, portæ, ac turres insignes, cum textilibus & insigniis Genuensium in arce inferiori videntur. A Metropoli quodam viro Græco & honesto, qui ex insulis Græcis ad visitandos presbyteros illos tum ed advenerat, & hospitio me exceperat, accepi, quod cum immanissima gens Turcarum eam civitatem ingenti maritimo exercitu oppugnasset, à Genuensibus fortiter & ani-

mo-

moſe illa defenderetur. verum cum obſidionem diuturnâ ac famem Genuenſes diutius ferre, nec impetum tam numeroſi exercitus Turcarum ſuſtinere amplius poſſent, in maximum templum illud, quod adhuc ibi integrum eſt, cenſent aliquot, vel, ut ille aſſerebat, mille ſere viſi egregii ſeſe receperant, per dies aliquot in arce inferiori, in quam Turcæ irruerant, fortiter & animoſe ſeſe defendentes, in ſigni & memorabili Turcarum ſtrage edita. tandem in templo illo univerſi condidere. templi illius portæ & fenestræ à Turcis muro impletx. cæſorum cadavera in eum uſque diem inſepulta jacent. In id templum ne accederem, à Caphenſi Seniaci quondâ Turca, quem in ea arce perpetuum ille habet, ego prohibitus ſum. Portorium non ignobile civitatis ejus fuit. Vineæ & pomaria, quæ ad duo & amplius milliaria extenduntur, fertiliffima à Caphenſibus, Turcis, Judæis, & Chriſtianis nunc etiam ibi coluntur. Nam univerſæ Tauricæ vinum optimum ibi naſcitur. Rivus amœniſſimis, qui ex altiffimis & mediis montibus & ſylvis, quæ admodum frequentes ibi ſunt, decurrunt, univerſus ille tractus abundat.

Civi-

*Civitatum maritimarum diſtantia
& deſcriptio.*

Civitatis illis ſuperioribus, ac de-
mum Sudaco ipſo jam emenſo uſq;
ad Theodoſiam, quam Genuenſes Itali
Capham dixere urbem, Taurica ripa per
ſtadium mille longitudinem aſpera
montanaque & aquilonibus procelloſa
exiſtit. Ante illam urbem promontorium
quod ibi conſpicitur in pelagus in meri-
diem verſus Paphlagoniam Amaſtrum-
que urbem valde procumbere, ac à Gre-
cis Orium & Opon, frontem arietis, ap-
pellari Strabo refert. Opponitur illi &
aliud promontorium Carambis Paphla-
gonum, quo pontus Euxinus in pelagus
geminum dividitur, ac id utrumque en-
ripus anguſtat. Carambis à Cherrone-
ſitarum urbe ſtadium duobus millibus
& quingentis, ab arietis autem fronte
multo minore numero diſtare Strabo
memorat. Poſt eam montanam, ut eam
Strabo regionem vocat, Theodoſiam
civitatem jacere: campos ubertate præ-
ſtantes, portum vel centenis navibus
commodum habere, eumq; finem Boe-
poranorum & Taurorum agro antea
aſcriptum fuiſſe, idem aſſerit.

Capha ſeu Theodoſia civitas.

Capha ſeu Theodoſia urbs univerſe
Tauricæ clariffima, munitiffimaque,
à Ce-

à Genuenſibus Italis condita & ad mare
ſita eſt. Portum copioſum illa ſemper
habuit. Genuenſium tempore apparet
eam divicem & habitabilem admodum
exiſſe. Poſtquam vero à Turcis ab an-
nis plus centum Genuenſibus crepta
fuerat, Chriſtiani Itali in anguſtum ira
reſacti ſunt, ut exigue & obſcurè ad-
modum eorum reliquæ in ea ſuperſint.
Civitas priſtinum ſplendorem maxima
ex parte amiſit. Tempa Chriſtianorum
Romana demolita, ædes dirutæ, muri
& turres, in quibus Genuenſium pluri-
ma inſignia & inſcriptiones Latine vi-
ſantur, collapſa jacent. Tempa tantum
Catholica duo, & Armenica itidem in-
tegra ſuperſunt, in quibus Preſbyteros
propriis alere, & devotioni publicæ in-
tereſſe à Turca antiquo jure eis conce-
ditur. Turcis, Armenis, ludæis, Italis &
Græcis Chriſtianiſ pauciſſimis habita-
toribus referta, negotiationibus portu-
que univerſæ ejus Tauricæ nunc etiam
nobilis eſt: vineas, pomaria, & hortos
ſere inſinitos illa habet. Capham non
raro navigatur ex univerſis viciniori-
bus & remotioribus Græciæ inſulis, ſæ-
pius vero ex urbe Conſtantiopolim; nam
ſecundo vento duorum tantum dierum
ſpatio, vel paulo amplius, navibus eo
veniunt.

Telluris Taurica distantia & descriptio.

Tellurem aliam deinceps fertilitate conspicuam usque ad Panticapeium Bosphoranorū metropolim, quæ in ostio Mæotidis sita est, exillere, ac inter Theodosiam & Pancapeium stadiorum quingentorum & triginta intervallum esse Strabo refert. Tellus illa frumenti ferax est, & vicos habuit olim multos, sed nūc Tartarica tuguria plurima ibi sunt. Verhem portus optimi Nymphem dictam, & tumulum Panticapeum habitaculis frequentibus circumpositum stadiorum viginti insignem esse, ac ad ortum portum navium triginta quondam ibi exstitisse, & arcem à Milehis conditam ibi fuisse Strabo aserit. Est quidem ad eum tumulum nunc etiam civitas & areos dux, quæ fortassis à Turcis & Tartaris Cercum & Thamanum appellantur. In ipso Mæotidis ore, quod Strabo Bosphorum Cimmerium vocat, ejus vero initium ab ampliore latitudine ad septuaginta stadia. ubi est Panticapeis locis ad Phanagoriam propinquissimam Asiæ civitatem, divisionem inchoant. ad angustissimum Euripum terminari: illud vero angustia Asiæ ab Europa separare: simul & Tanaim fluvium ab Arcto in paludem ad stadia sexaginta inter se distantibus alveis erumpi, ac totam circui-

cuitionem paludis illius stadiis octo milibus constare Strabo tradit. Magnam Cherronesum seu Peninsulam ipsi Peloponneso forma & magnitudine perquam similem esse, eam vero totā Bosphoranos Principes assiduitate bellorum vastatam habuisse. Illam etiam Bosphoranorum Tyrannos parvam quidem Mæotidis ori & Panticapeo adjacentem Theodosiam usque tenuisse, plurimam vero partem usque ad isthmum sinumque Carpenoitem Tauros gentē Scythicam habuisse: Atque sane etiam oram totam, & aliquid extra isthmum usque ad Borysthenem parvam Scythiam vocatam: propter transeuntem vero Tyram fluvium & isthmum eam terram habitantium, multitudinē hujus & partem magnam Scythiam parvam nuncupatam fuisse: cum Thraces partim vi, partim malignitate loci (est enim plurima palustris) eam concessissent: Strabo memorie prodidit. Idem etiam subjicit, Cherronesum sane in mare vergentem Theodosiam usque in campis frugiferam, non sic autē montanam frumento admodum beatam esse. Vbiunque forte fossore proficissa fuerat, modiorum centum & octoginta millia, ducenta vero argenti talenta tributi nomine cū Asiæ locis Sindicen circumadjaentibus

Mithridati solutos fuisse; Græcos frumentariorum commeatum, & è palude salubamentaria Leuconem Regem decem ac ducentas modiorum myriadas (est autem myrias decem millia continens numerus) à Theodosia Atheniensibus transmisisse, ex Strabone liquet.

Cercum arx & oppidum.

Cercum arx & oppidum Tartaricum Chanorum ditionis obscurum & humile admodum. in ostio (ut Strabo vocat) Mæotidis, & ad eam angustiam, quam Bosporum Cimmericum ille cognominat ac tumulum Panticapcium, & civitatem simul ab eo dictam, situm est. Ex adverso oppidi vel arcis illius in ripa altera angustiae illius, quæ amplius unum milliare in latitudinem continetur. Tamanum arx munitissima; quam fortasse Phanagoriam appellatam esse, propinquissimam Afiæ civitatem; à Milesiis quondam conditam fuisse, & emporium in ea nobile extitisse Straboni placet. Illæ arcis à Genuensibus quondam excitæ & munitæ fuisse videntur, & non ignobile præsidium tibi illi semper habuere. Cercum arx dicta est; nam Turcarum Imperator in universa Taurica nullam arcem aliam præter Perecopiam ipsam præsidio firmare Tartaro seu Chano permittit. Tamanum arcem, quæ

quæ in extremitate Taurica sita est, & Petigorensium amplissima provincia, quam Colchidem Ptolemæus & Strabo vocitant, jam contigua existit, Seniacus seu præfectus ei imposito præsidio firmo perpetuo eam munivit.

Petigorensium populi & provincia.

Petigorensium provincia, seu Colchis, ad mare Caspium seu Hyrcanum usque extenditur. montibus & sylvis maximis est obnoxia, quæ jam in ea extremitate conspiciuntur. Gens illa liberrima est. Duces habet plurimos & strenuos, quibus singuli populi & familiarum obediunt. Ac etiam Christianos se esse profiteantur, & liqueat Genuensium tempore plurimos illorum Christianos fuisse, atamen presbyteris ac templis deinceps destituti, opinionem solummodo religionis illi nunc retinent. Plerique illorum majorique ex parte idololatæ inter suos rapaces violentique, sed in peregrinos hospitales & liberales sunt. Parentes quamvis ex insignioribus vel agrestioribus illi sint, liberos proprios, filios in servos, filias in uxores Turcis vel Tartaris, nonnullisque etiam Christianis, ac eos quos inter se fortim subtrahere illi solent, ac extra mare plusquam barbarico more barbaris peregrinis occulte vendunt.

Taurica seu Peninsula locorum & civitatum distantia & descriptio.

Inter Perecopiam, Cremum, & Costomam oppida à Septentrione Taurica seu Peninsula planissima nec admodum montosa omninoque campestris est. Solum fertilissimum, magnaue ex parte saxosum, aquam vero bonam rarissimam habet. Attamen fontes seu putei altissimi mira profunditate & difficultate à veteribus Græcis seu populis illis antiquissimis & maximis, qui eam Peninsulam ante Græcorum tempora incolebant, quondã excisi & facti per diversa loca plurimi reperiuntur. A Perecopia per unum milliare stagnum magnum sale admirabili natura concretum est, ex quo purissimum & optimum sal, quasi glaciale perpetuo colligitur; cæterosque lacus salfos quam plurimos habet. In quibusdã etiam commodissimis & plurimis locis in montibus ac sylvis arcium, civitatum, templorum monasteriorumque antiquissimæ & maximæ Græcæ ruinæ frequentissimæ, admodum reperiuntur, quæ quum multo sæculo habitatoribus caruere, propter antiquitatem temporum cognomina sua amiserunt. Univerfa Taurica seu peninsula illa, ab occiduo & septentrione planissima & campestris est; oppida paucissima, vicus

que plurimos habet; in longitudinem milliariibus ad summum quinquaginta protenditur. Verum à meridie & oriente montuosa & sylvestris, montes altissimos, amplissimos, saxosos, frequentes admodum & admirandos habet, in quibus inter Cremum & Capham auri argentique metalla & ferrum optimum quondam ab incolis repertũ fuisse perhibetur. Solum fertilissimum, fluviis, rivis amcenissimos, pisces, prata, pasua, feras sylvestres plurimas, cervos, capras, apros, ursos, vineas, pomaria, agros, campos, oppida, vicos, pagos, prædia plurima optimaque habet. Taurica seu peninsula in latitudinem quibusdam in locis unius vel alterius diei itineris spatium, nonnullis vero in locis unius fere diei spatium, in orbem quasi extenditur.

Taurica, que Turcarum Imperatoris ditiois est, descriptio.

Perecopia & Coslovia, arcibus oppidiq; maritimis ac nonnullis oppidis ignobilioribus paucisq; Christianorum Græcorum pagis exceptis, arces & civitates maritimæ, reliquæ univæ peninsulae, quæ ordine suo descriptæ sunt, cum vicis & pagis Christianorum Græcorum plurimis, Imperatoris Turcarum ditiois sunt, ejusque Imperio univæ parent, firmissimiq; præsidio tenentur.

Peninsula, quæ ab oriente & meridie à Perecopia media est, hyemem placidissimam & aërem temperatissimum habet. Nam in fine Decembr. hyemis initium, in medio vero Februarii hyemis asperitas, quæ magis nivosa, nec tamen integerotriduo illa magis durat, quam frigida & gelu constas est. Nec diutius quam ad initium Martii illa durat. Sub initium itaque veris, & in autumno, fere calidior aër pestilens plerumq; efficitur.

Camporum distantia & descriptio.

BRatylavia, Sauraméses, Oczacovienses & Bialodogrodenses campi inter Hypanim seu Bogum, Tyram seu Nestrum fluvios consistunt. À septentrione versus Neprum seu Borythenem ac Bogum aliqua ex parte plani & campestres, verum ab Occiduo versus Nestrum & Prutum sive Hierasum flu. magis sylvosi & montosi sunt. Podolia, Camenecia, & Moldavia inter Nestrum & Prutum flu. media Tachmie & Bialogrodo, quod ad lacum Vidovo seu Obidovo & mare Euxinum est, confinis; ab Occiduo campis & mari Euxino, à Meridie Bialogrodo Kibix & Danubio fluvio ubique vicina est. Oczacovia à septentrione Borythenem, in quem Bogus ibidè exoneratur, camposque amplissimos, à meridie mare Euxinum, & Berezaniam lacum saluum &

& restagnantem, ab occiduo Nestrum fluvium proximum habet.

Continenti distantia & descriptio.

DEinceps vero continens ille, qui est extra Oczacoviam & Borythenem in formam insulæ, quasi inter Borythenem, Mæotim paludem, & pontum Euxinum, ab occiduo Borythenem habet, à septentrione Tanaim seu Donum fluvios, ab oriente vero Mæotidè paludem & Tauricam seu Peninsulam, à meridie mare Euxinum, ac illum isthmum seu continentem: extra Oczacoviam vero & Borythenem Perecopiam usque quibusdam in locis continens ille est angustissimus: verum extra Perecopiam ad Ossovum arcem, quæ ad Tanaim est, amplissimus, solo fertilissimus, ac universus campestris & planissimus est: etenim in isthmo illo universi fere Perecopienses & Ossovenes Tartari pecora & animalia sua pascunt, ac in eo per æstatem & autumnum degunt. Continens ille seu isthmus ab Oczacovia usq; ad Ossovum (nam ibi terminatur) in longitudinem, quantum ex dictis Tartarorum patet, milliariibus amplius versum constat: in latitudinem autem non pari modo protenditur; nam tam extra Perecopiam, quam ad Oczacoviam vel Borythenem latior est.

*Perecopensium Tartarorum descriptio
& in Tauricam ingressus.*

TAuricani vel Chersonesi, qui nunc Perecopenses vel Crimenses Tartari dicuntur, Iavolgentes à Rha seu Volga fluvio orti & appellati fuisse ex vetustissimis Seytharum scriptoribus certo videntur. Porro inter celebratissimos, altissimos & maximos Tanaim seu Doni & Borysthenem septentrionis fluvios, in campos paulatim progressos fuisse, ab annis vero centum sexaginta vel paulo amplius in Tauricam seu peninsulam eos pervenisse manifeste apparet,

*Chanorum & Ducum eorum genus
& cognomina.*

CHanorum vel Principum Tartarorum illorum Cingilisonum genus antiquitus nuncupatum fuit, ex quo Lochtonus quipiam Chanus, à quo universi Chani ortum trahunt. Ille primus Tauricæ vel Chersonesi in Taurica seu Peninsula Imperator extitit. Sirinenses, Bachinenses, Mangutenes, cæterosque Kivazios vel Duces, (ex quibus Cajaces, qui Chanorum consilarii & præcipui officiales sunt, procreantur, eorumque filix vel sorores eis nubunt) Vlanos, (qui ex Chanorum sanguine antiquitus orti sunt, ac, si Chanorum legitima & ultima posteritas defecerit, in principatu suc-

tu succedunt) Murios vel nobiliores singularum, (eorum posteritas & nunc etiam manet) cæterosque Tartaros belliosissimos, ad aliquot dena millia in comitatu eum certo habuisse, ac in Tauricam seu Peninsulam eum eo migravisse verissimum est.

Chani Tauricanum regnum occupant.

DVces Græcos, qui Mancopix & Ingermeni, ac Italos Genuentens, qui Lamboldi & Caphæ incolebant, tum populos in Peninsula reliquos invenerat, cum quibus amicitiam, pacem & pacta donec à Turcis devicti belloque attriti illi fuere, Chanorum prædecessores in corrupte & constanter coluere, & moxetam multis annis communem, quam ego vidi, habuere.

*Imperator Turcarum Tauricanos
Tartaros subjugat.*

ENimvero Selymus Turcarum Imperator populis illis debellatis, arcibus & civitatibus ferè universis Peninsula maritimæ ereptis & occupatis Mechemet Gercium Chanum ad imperium suum adegit, subjugavitque: illum Sachmates Iavolgentium Tartarorum princeps insigni & memorabili strage delecto centum millium eius exercitu profligavit. Ex quo summum Turcarum imperium Chani agnoscunt. Tauricæ seu peninsule

fule Tartarorum Reguli seu Principes ab eis constituntur, vexillum accipiunt, & filios vel fratres Soldanos in obfidem perpetuam Turcis dant.

*Successorem perpetuum regni
Tartari eligunt.*

Verumtamen antiquissimo genitimo Galgam seu imperii successore (Galli Delphinos itidem) præficiunt fratrem vel filium natu maximum magisque idoneum, penes quem in pace belloque summa potestas est; verum cum consensu insigniorum Tartarorū Chani ipsi perpetuum eligunt & præficiunt. Quod si etiam inter Soldanos vel Chanum ipsum dissensio vel bellum aliquod pro imperio exoritur, Turcarum Imperator Sultanorum obfidem cum exercitu & vexillo in Tauricam seu peninsulam expedire non negligit: Chano Sultanisque bello sedatis & pulsus in Principem sufficit; quapropter Ianizeros plurtimos in Taurica seu Peninsula perpetuo ille alit.

Antiqua Chanorum electio.

Chanorum electio pro antiquo genitimo liberis Ducum Murzonū existimiorumque Tartarorum quondam vocibus constabat. Porro propter frequentissimas illorum dissensiones, maximaque bella, quæ à Nogaiensibus Tauricæ seu peninsulae

peninsulae vicinioribus Tartaris pro imperio ab eis mota sæpius fuere, Sachibgerieus & Deuletigereus, Chani insignioribus potentioribusque Tartaris è medio dolo sublatis, & in vincula compactis, ad se posteritatemque suam electionem pertrahere, absoluteque Imperatore Turcarū eos iuvante & confirmante, Tartaris dominari cœperunt.

Chanorum in Soldanos fratres naturales tyranni.

Quod si vero non fratrem, sed proprium filium, ut plurimum contingit, in Galgatu Chanus constituitur voluerit, propter seditiones illas, mutasque inter se exdes, Soldanos fratres universos dolo & arte circumventos clam è medio tollit, plerique tamen illorum ad Turcam, à quo benigne accipiuntur, & consolantur, confugiunt, ac ab eo stipendium perpetuum habent.

*Soldanorum apud Tartaros curatio
& provisio.*

Soldani Chanorum filii minores à Tartaris vel Murzis insignioribus educantur, & curantur, ne cum adoleverint propter illorum pluralitatem dissensiones aut bella aliqua moveantur: Singuli enim Chani summum agnoscent imperium, & cum adoleverint, idonei certis Tartarorum turmis præficiuntur, plurimosque

mosque Tartaros voluntarios ad se petra-
trahunt, plerofq; tam en parentes eorū,
quos chariores magisq; idoneos petaver-
int, Nogaensibus Tartaris præficiunt,
pecuniis & equis remunerant. Nonnun-
quam etiam infidiarum inter se vel se-
ditionum metu, curatorum tamen fa-
vore adjuvi, ad viciniore gentis suæ vel
Christianos Principes confugiunt.

Chanorum consiliarii & aulici perpetui.

Consiliarios Attalicos, quos à cura-
tione foeminarum, parentū vel ux-
orum suarum ita illi vocant, à quibus Sol-
tani illi perpetuo ex ephebis etiam edu-
cantur & curantur; Hamiatos, qui Prin-
cipum peregrinorum fautores vel nego-
tiorum promotores apud illum sunt; ac
officiales etiam Curenſes Chanus per-
petuos habet. In primis vero Duces. Co-
raceos, Vlanos & Murzas insigniores
in negotiis gravioribus ad consilia sem-
per adhibet, & ad se convocat. Aulæ mi-
nistros præcipuos & idoneos viros, quo-
rum in legationibus aliisq; diversis nego-
tiorum necessariis & servitiis suis opera
utitur, qui in Consiliarios & officiales
Curiales promoventur, ille habet. Illos
etiam qui ex insigniori & nobiliori Tar-
tarica juventute delecti sunt, mensibus-
que alternis in aula ejus versantur, &
cum idonei efficiuntur, iisdem dignita-
tibus

tibus honorantur, perpetuo alit. Atta-
men Cercesis Nogaensibus & Petigo-
renſibus, qui nimium industrii, robusti,
audaces, & in bellū promptissimi sunt,
in primis & plurimum ille delectatur.
Præcipuis dona honoraria & stipendia
annua ille elargitur, ac eorum aula ejus
non raro frequentior esse solet. In aula
Principis insigniores Tartari & nobi-
liores non ad fastum vel superfluum lu-
xum, verum pro necessitate & honestate
satis splendidi & civiles sunt. Etenim
ignavia & incuria, in primis vero in
Deum, impietate viciniore Christiano-
rum populorum, celeberrimis incurſio-
nibus & bellis adeo ditati, opimisq; spo-
liis referti sunt, ut extimiores & nobilio-
res privatis opibus & splendore domes-
tico, quem illi habent, non admodum
Turcis impares esse possint. Foeminas
Mahometica lege quot possunt & vo-
lunt alunt, & in uxores à Petigorensibus
plerumque emunt; quas etsi non super-
be, verum satis pro gentis more culte &
civiliter, cum quibus verò prolem ha-
bent, quam honorifice & splendide sus-
tentant, & curant. Liberos filios à prima
ætate Arabicis literis instituendos,
sistas vero non domi alunt, verum pro-
pinquioribus sanguine curandas illi tra-
dunt. Filios adultos Chano vel Soltani

eos contigisse, nec inimicitiarum causa compositionem aliquam obtigisse.

Tartarorum in aula Chani & inter suos securitas.

IN aula Principis nec inter suos gladios, arcus, nec alia aliqua arma illi gestant, exceptis viatoribus vel peregrinis iter facientibus, in quos admodum humani & hospitales sunt. Illi à prædonibus semper securi: verum à latronibus vel furibus noctu, qui nihil quicquam aliud præter equos illis furantur, nisi perpetuas excubias agant, minus tuti esse solent.

Tartarorum rei familiaris, victus, & manendi ratio.

Rem familiarem, etiam si solum fertile illi habent, nobiliores & agrestiores tamen, iique pauci curant; plures etiam agros non colunt, nec serunt: equis, camelis, bobus, vaccis, pecoribus & ovibus abundant, ac inde victitant. Nobiliores tamen panem, carnes, cibum, vinum crematum & mulsum potum habent; agrestiores vero pane content, verum milio concussio, lacte & aqua diluto, quem *cassa* vulgo nominant, pro cibo: pro potu lacte equino & caseo utuntur. Camelos, equos, & boves oneriuiles vel jam moribundos jugulant, ac ovium carnis non raro vescuntur.

Nobi-

Nobiliores non in campis, verum in Tauricæ seu peninsula pagis, qui in sylvis proximi sunt, habitant. etsi pagos proprios plurimi non possident: attamen agros & fundos proprios ibi habent. Quos Vngarorum, Russorum, Moscorum, Valachorum seu Moldavorum mancipiis, quibus abundant, colunt, ac ut jumentis ad opus omne utuntur. Edificia & domus ligneas similes admodum Turcico mori ædificant: Verum Græci Christiani, qui in paucis villis sunt, ut mancipia operantur & agros colunt: Tartari autem Chano, vel insignioribus Tartaris, ut tantum victum habeant, & vestiantur, nullo pretio conducti inserviunt: Cæteri vero, iique plurimi, semper otiosi sunt. In civitatibus vel oppidis pauci admodum mercantur: mechanicas autem artes rarissimi exercent; & quicumque mercatores vel artifices ibi reperiuntur, vel Christianorum mancipia, vel Turcæ, Armeni, Iudei, Cercesii, Petigorenses, qui Christiani sunt, Phylistini vel Cyngani, obscuræ & extremæ conditionis homines sunt. Tartari illi, qui in campis extra Perociam vel in peninsula degunt, sylvas nullas, fontes quos ubique locorum mancipia illorum excavant, ligna ex pecorum stercoreibus, quæ mancipia in campis le-

gunt, & in sole siccant, & domus earum, quarum in superiori descriptione mentio fuit, habent. Tartari illi Chanorum Soltanorum, cæterorumq; insigniorum Tartarorum servi vel subditi, sunt mancipia; & greges animalium innumerabiles dominorum suorum semper procurant & pascunt, ac etiamsi de loco ad locum in campos & pascua semper vicatim vel pagatim progrediuntur, villis, vel pagis aut turmis singulis, quarum cognomina & dominorum eorum præfecti habentur, procedunt, ut quos Tartaros captivorum causa nostri requisiti verunt, facile eos ibi inveniant.

Donativum Chani, & Legatorum

Principum apud eum ratio.

Donativum annuum à Rege Poloniæ, magno Ducatu Lituaniæ, Moscorum duce, Palatino Moldaviæ, & Cercefis Nogaïensibus Tartaris ex pactis & fœderibus Chanus perpetuum habet. Legati, Oratores, Nuntii & Internuntii Principum eorum annis singulis ad eum veniunt, quos nonnunquam humanius & liberalius, aliquando vero plus quam Barbarico more excipit, violat, diu sive detinet. Cum itaq; Perecopia veniunt, unicui Chani homo eis obviam venit, æstate in pratium vel campum, in quo sub tentorio quiescunt: Hieme vero in pagum

pagum Almæ vel Bachafanii oppido Regiæ ejus vicinum securus, quam honestius & commodius deducuntur. Postquam vero eò diverterint, per Consiliarios vel Aulæ ministros nomine Chani salutantur; commeatu vel victualibus, bobus duobus, vel uno, ovibus aliquot, panibus, vino ac hordeo, non pro liberalitate, sed hospitalitate quadam, ac pro una vice tamen satis moderate procurant. Cum autem ad Chanum vocantur, Soldanis, Tuianis, Marzis, Consiliariis primoribus, cæterisq; quam plurimis aulæ ministris & insignioribus Tartaris præsentibus eos audit; per unicum tantum hominem ad Chani fores deducuntur, per Consiliarios vero duos introducuntur. Cum itaque introducti fuerint, antiquo gentis more Chanum illi adorant, illoque salutato genibus flexis exponunt, in ejusque convivium adhibentur. Poculis vel crateris deauratis & gemmis distensis multo impletis de more gentis in signum clementiæ & benevolentæ manu Chani porrectis, quos genibus flexis ebibunt, honorantur. Et cum expediuntur, in convivium eos Chanus iterum adhibet. Convivio itaq; peracto parum ante fores secedunt ejus Palatii. Vestibus sericis auro intextis usque ad talos de more gentis comparatis,

ris, equo uno vel duobus non raro etiam captivis gentis eorum hominibus remeantur. Ac ita vestibus amicti ad Chanum iterum redeunt, pro hospitalitate & liberalitate gratias ei referunt, & salutato illo ex convivio discedunt. A Chani unico homine commeatu exiguus in ditionibus ejus cum iter arripuerint non raro illis procuratur, & ad Borythenem usque ab illo deducuntur.

Chani in Tauricam summa potestas & reditus.

Turcarum Imperatores eam potestatem perpetuam Chano in Taurica seu peninsula fecerunt, ut cum Caphensis Basla vel Seniacus moritur, universas in peninsula ditiones illi administret, donec Seniacus alterum Turca eo miserit, vel, quem ille promovebit, Caphæ præferat. Perecopiæ, Coslovix, Caphæ, ac aliis, quæ Turcarum ditionis sunt, Tauricæ seu peninsula civitatibus Chanus telonium commune cum Turca habet. Contributionem à Tartaris, Armenis, Iudæis, Cercensis, Petigorensibus & Græcis Christianis, quos ditionis suæ paucos admodum habet, Turcis tantum exceptis, exigit in annum: diebus singulis Chano taleri viginti quinque; Galgæ taleri duodecim cum medio; Solitano obsidi taleri duo cum medio, ex

Turc.

Turcico arario in stipendium perpetuum numerantur, ac eidem obsidi pagi & agri amplissimi ad Adrianopolim Ianbolu dicti à Turca conceduntur. Ducibus Caiaceis, Vlanis, Murzis, ac cæteris quam plurimis qui merentur, & pro singulorum conditione, stipendia perpetua dantur. Verumtamen captivos bello captos utriusque sexus, pelles nobiliores seu pretiosiores ac viliores, butyrum, sal, quo in Taurica seu peninsula ille plurimum abundat, Imperatori Turcarum annis singulis Chanus perpetuo pendit. Ac in quocumque bellum missus vel vocatus fuerit, illud detrectare, nec cuiquam alii præter Moscorum Ducem Imperatore Turcarum inficere & invito bellum inferre potest. Reditus annuos pecuniarios è captivis insignioribus bello acquisitis aureos tres, à tenuioribus talem unum, eorumque decimam, à fontibus vero singulis, qui in Tauricæ seu peninsula campis ditionis ejus plurimi admodum sunt, equum unum à Tartaris Chanus exigit, aut urgente etiam necessitate aliqua contributionem certam universi Tartari Chano decernunt, nunquam tamen illis onerosus est. Insigniores Tartari diversi generis alimoniam (nam ei non colitur nec seritur domi, & bello etiam) Chano

T 4 sem-

semper præbent: equorum, camelorum, bouum, ac ovium infinitos greges proprios ille semper habet. Monetam propriam habet, cupream vilem, quæ in oppido ditionis ejus Crimo cuditur, nummos rotundos, quorum deni aspra argentea Turcica, quæ grossum unum vel minus Polonicum efficit, æstimantur. Me autem præsentem cudebantur nummi cuprei de argentati majores, qui aspris quinque computabantur. In cudienda ea commodum seu quæstum uberiorum habet; nam tribus vel quatuor annis ex eadem moneta, quæ in officinam monetariam ab universis importatur Tartaris, vel peregrinis, moneta nova inventa perpetuo cuditur. Etenim in universa Taurica seu peninsula illa nemini licitum est Tartaro vel peregrino etiam in Turcarum ditionis civitatibus sub capitali pœna bonorumque confiscatione, cujusve conditionis ille esset, aureum nummum Turcicum, vel peregrinorum talerum, vel aspram argenteam Turcicam valore alio in nummos Tartaricos computare. Nec moneta aurea vel argentea, verum Tartarica, mercari: quam universi peregrini, nullis exceptis, Chani edicto, perpetuo accipiunt.

*Chanorum & Tartarorum
expeditio bellica.*

CUM Chanus in bellum aliquod descensusus est, in primis Tartaris universis ditionum suarum per aulae ministros significat, ac ut tribus vel ad summum septimanis quatuor ad bellum sese expediant, & in menses tres vel quatuor com meatum sibi curent imperat. Alimonia illa in saccis è corio factis: illi sacci apud insigniores in equis portantur. Ac ejus generis alimonia fecum ferunt: Milium igne siccum, vel assium contusum, vel emollicum (nam & molendina illi habent) ac inde cibum vel potum aqua dilutum plerique conficiunt. Caseum & carnes diversi generis, & equinas fumatas, in sole coctas, vel siccas, eas frustillatim scindunt, & ossibus abjectis in saccis condunt. Equarum caseo, lacte, & acetoso lacte, quod illi arte quadam condientes eximium habent obsonium, videntur. Quam ob causam à quodam Poëta omnes ejus tractus incolae Galactophagos quondam appellatos fuisse apud Strabonem reperio. Chanus unum tantum currum propter aliquem morbi casum secum habet. Camelos etiam paucos, in quibus pro persona sua vinum crematum, vel aliquod parvum obsonium,

quo ille facile contentus est, portatur. Cæterum Tartari sigillatim cibum ei & aulicis ejus apponunt; insigniores siquæ pauci admodum Tartari panis sicci, viniq; cremati modicum, in camelis vel in curribus levioribus non raro vehunt.

Chanorum & Tartarorum in bellum exeundi modus.

Postquam vero expeditionem in bellum Chanus decreverit, exercitatos aliquot justo numero; eosque Tartaros non raro, crebrius tamen Cercassios Perigorenses eligit, ac eos qui regionum & cæterorum Principum provinciarum exploratores & viarum ductores peritissimi censentur, singulos locorum & confinium transitus & tractus optime norunt, quam celerrime expedit. Et cum in confines illi veniunt, in viciniores ditiones proficiscuntur, & singuli in locis diversis omnia explorant, & de captivis diligenter curant. Quos cum intercepterit, celerrime ad Chanum cum eis veniant, ex quibus, quaestionibus adhibitis, Chanus statum earum provinciarum, in quibus illi exploratores fuere, facile agnoscit. Idcirco professionis diem exemplo Chanus Tartaris assignat, quo ille solus movetur, & aulæ suæ ministros aliquot per hordam

dam seu provinciam universam celeriter præmittit. Illi Tartaros & Christianos ditionis universos viros & adolecentes, qui modo equis insidere possunt, præter imbelles & senes & tenuiores, qui etiamsi equis & armis carent, à ditioribus tamen in spem prædæ juvantur, in bellum ire & Chanum sequi cogunt, & impellunt. In ostidio autem, vel ad summum diebus decem ab eo Chani discessu, universi in locis certis jam determinatis, qui extra Perecipiam ad Borysthenem sunt, eum insequuntur, collectis & convocatis Galga, Soltanis, Ducibus, Murzis, ac universi exercitus probatissimis, strenuis, & primariis bellatoribus & militibus, iisque ad consilium adhibitis in primis captivi recentiores & exploratores ipsi examinantur; demum de commoditate temporis, locorum, occasione rei bene gerendæ, & quonam bellum commodius tum persequendum sit, celeriter consultatur. Ac mutuo consensu & consilio factò & definitio, nihil tamen multitudini promiscuæ horum significatur.

Tartarorum in hosticum procedendi ordo.

Ex eodem itaque loco Chani, Galgæ, & Soltanorum aulæ ministris præeunt.

euntibus; Ducum, Murzonum & catōrorum insigniorum Tartarorum, agmina (quæ genere suo antiquitus ducunt, eisque præfunt, ac ea vocabulis diversis sermone suo vocitant) ordine iusto subsequētib; de more gentis antiquo Chanus sub signis exercitum movet, postquam vero in hostico constitit, iterum peritissimos ac exercitatissimos certo numero exploratores præmittit, illi exercitum universum præcedunt, obvios homines agrestes vel quospiam alios comprehensos Chano remittunt, ex quibus de statu & exercitu hostium Chanus certior esse potest. Cum autem Chanus exercitum hostium nullum obvium sibi fore certo compertum habuerit, consilium castrense cum suis primatibus & proceribus, quàm late & profunde ditionibus hostium nocere debeat, iterum facit. Tunc demum cum exercitu univēro ordine iusto paulatim procedit; viros agrestes obvios sub capitis gravi supplicio necare universos imperat, ne à Tartaris comprehensi forte illi aufugiant, ac de exercitu hostes eorum certiores reddant, eorumque hominibus noceant. Porro scēmas & pueros non necant, nec comprehendunt, neque prædæ cuiusvis manus injicere audent, ne ea exercitus illorum

oneretur

oneretur, & moram aliquam in progrediendo protrahat.

Tartarorum in hostico castra & bellandi modus.

CUM autem ad arces, oppida, vicos, pagos, & loca cultiora Chanus cum exercitu pervenerit, Duces, Murzones & aulæ primarios, ac exercitus universi eximios, probatissimos, ac præcipuos bellatores viros decem vel ad summum quindecim millium deligit, & in stativis vel obsidione castri alicujus penes se relinquit: Galgam, reliquos Soltanos, Duces, Murzas, ac universum exercitū, qui demum aliquot millium censetur, Chanus expedit. Ac ille exercitus per agmina diversa, quibus singulis probatissimi & idonei viri præfunt, in longitudinem miliaribus amplius decem, in latitudinem totidem, sparsi extenduntur. Et, quemadmodum illi inter se conveniunt, ad summum septem vel octo, ad minus vero tribus vel quatuor diebus per loca diversa turmarum discurrētes, & palantes prædas agentes, ac obvia quæque gladio & igne vastantes, ad stativa revertuntur. Quod si autem ad conventum diem aliqui eorum ad stativa non redierint, nec iis quidem expectatis mira celeritate exercitus univērus ordine suo ex stativis movet.

Tar-

*Tartarorum dimicandi ac acies
constituendi ratio.*

ET cum ne tum etiam exercitum aliquem se consequi certum Chanus habuerit, equitum selectissimorum, & adhuc non fessorum millium aliquot exercitum in loca non tacta turmatim expedit. Totidem etiam ne in insidias vel comitatum aliquem ille exercitus incunctanter incidat, apud arces & oppida obvia Tartaros in insidiis in locis diversis collocat. Quod si vero ab exploratoribus de aliquo exercitu hostium numeroso certo acceperit, rem universæ dimicationi ille nunquam committit, verum cum exercitu suo caute & paulatim progreditur: si vero hostium copias numerosas & fortes Chanus esse certo cognoverit, paulisper ille descectit, cultiora & pacatiora loca petit, nimiaque celeritate, igne, gladio ea vastat citato cursu, & raptim præda abacta in sua redire intendit. Quod si ne tunc quidem hostes se consequi posse speraverit, eodem fere ordine, nec nimium tamen securus, ad fines ipsos usque cum exercitu contendit.

Captivorum in confinibus divisio.

Quam primum autem in confinibus ipsis constiterit, præcipuorum captivorum decimam ex universo exercitu

tu Chanus percipit. Agminum vero præfecti ex singulis turmis, ac ii qui captivorum majorem numerum adduxerunt ex reliquis, captivos præcipuos accipiunt. Reliqui etiam promiscuæ multitudinis Tartari per agmina sua captivos inter se partiuntur. Veruntamen antequam ad divisionem eam descendant, singulis iis, qui equos, vestes, vel quippiam aliud turmatim discurrerent amiserant, in primis satisfaciunt. Captivos nobiliores vel agrestiores, quod si pretium nullum quo se eximere possint cum eis constituerint, eo quod Chanus mercatorum muneribus corruptus ingens precium decreverit, Tartaris vendunt.

*Captivorum apud Tartaros ratio
& redimendorum modus.*

Miserabilis admodum conditio apud Tartaros captivorum est; nam fame, nuditate, agrestiores vero & verberibus ab illis vehementer premuntur, ut potius mori quam vivere illi magis cupiant: Plurimi vero præsentem calamitatem & stoliditate ducti, nobiliores se esse, parces vel amicos claros & divites habere, Tartaris prædicant. Precium ingens fereq; inestimabile illis ultro pollicentur, quos gens barbara, impia, avara, famelica & crudelis, omni genere fallaciarum & quæstionum fere indies id augeri ab

ab illis cupiens, compediibus vincit, eoque durius servat. Cum autem nuncium gentis eorum ad Chanum adventare Tartari intellexerint, cum captivis suis ei occurrunt, à quo pretium nonnunquam ab eis falso nominatum, vel à captivis etiam aliquando promissum poscunt: verum nuncii, qui artes & falsitatem Tartarorum probe norunt, soliditatem captivorum reprehendunt, eosque non nobiles nec divites esse, ac ne nosse quidem, neque precium illud illos unquam extolvere posse Tartaris prædicant, & nulla quasi prorsus pietate & religione mori à se rejiciunt. In catalogum tamè à nunciis inscribi curantur, ac si aliquos eorum ære proprio liberare cogitaverint, ludæos vel Tartaros pecunia corruptos aliosque mercatores subordinare necesse habent: à quibus multo faciliori precio, à nunciis neglecti quasi rejectique, liberantur. Nihil itaque captivis præsentius quicquam est, quam ut precium hoc, quo Turcis ac ludæis mercatoribus peregrinis aliisque extra mare venduntur, vel paulo majus, vel in duplo, si id præstare possunt, Tartaris promittant, vel offerant. quod si ab aggressioribus, vel aliis, ut plerumque Tartari inquirere solent de captivis, qui illi sint, nihil cognoscere poterunt, facile acquiescent.

Nec

Nec tamen peregrinis, potius vero nuncio gentis suæ, illos vendunt. Quod si à nuncio eo non liberantur, ad parentes tamen vel cognatos eorum litteras scribere Tartari eis imperant. Captivi etiam plurimi Tartarorum captivorum permutatione, in quibus curandis & liberandis multo majorem pietatem, officium & studium Christianis nostris Tartari exhibent & impendunt, liberantur. Etenim omni pretio posthabito in primis à captivis nostris Tartaris captivos semper illi poscunt; quos, ut plerique solent, cum illis promiserint, nec tamen præstiterint, multo majus incommodum sibi illi miseri accersunt. nam precium fere inestimabile, quo illi Tartaros suos pensant, ab eis poscunt, quod cum illis solvendo non sunt, eo quo possunt ingenti, vel non raro nimio etiam pretio in servos perpetuos Barbaris peregrinis extra mare illos vendunt, vel quod si Tartari diciores sunt, captivitate perpetua illos mulctant.

Tauricanorum Tartarorum Principis seu Chani exercitus.

Tartaricum exercitum universum ex equitatu collectum Chanus habet, centenis aliquot lanizeris pedibus sclopeteriis exceptis, quos vel à Turca auxiliares, vel proprios Chanus

V

alere,

alere, & bombardas aliquot minores in bellum secum deducere solet. Ex Taurica seu peninsula Perecopenfes & Crimenes, Oſſövienſes, Nogarienſes, Circeſſii, tributarii & auxiliares Circeſſiorum Petigorenſium Duces ſtipendiarü vel mercenarii, & voluntarii Chano in bello præto adeſſe ſolent. Oczacovienſes & Bialogrodenſes, etiam qui ex partibus perpetuis, quæ cum Imperatore Turcarum habent, non raro etiam & Dobruçenſes Tartari Danubii accola, juſſu Imperatoris Turcarum in bellum eum ſequuntur. Exercitus ille univerſus ex Tartariſ iis collectus numerum centum millium & viginti, nonnunquam etiam amplius triginta conſicere, non raro vero numerum illum ſuperare ſolet. Quemadmodum ex plurimis Chriſtianis fide dignis, qui Chanum in bellum ſæpius ſequebantur, ac captivis & noſtris nobilibus, qui exercitum ejus ſæpius viderunt, certo ego accepi.

Tartari quibus & quam numeroſis equis in bello utantur.

EQuos Tartaricos, elegantes, optimos, robuſtos, veloces, mediocres & commodos admodum ad labores ſuſtinentes plurimos, ac pro neceſſitate univerſi habent. Chanus, Soltani plerique, inſigniores Tartari, Turcicis, Caramanicis,

manicis, Arabicis cæteriſq; Aſiaticis, Tartaricis, optimis equis peregrinis in bello utuntur. Pernicioſes tamen in maximo & inæſtimabili fere precio equi apud illos habentur. In campis Tauricæ ſeu Peninſulæ, ſæpius vero ad Boryſthenem & Tanaim uſq; fluv. æſtate & hyeme eos perpetuo illi paſcunt: nobiliores vero equos paucos admodum pro neceſſitate tantum, non faſtû vel luxum aliquem, domi illi alunt. Equitatu vero inutilis & viliores curru rariffime jungunt; camelis enim & bobus omne opus faciunt.

Arma & apparatus bellicus Tartaricus.

Armis antiquiſſimis framea, ſeu gladio Tartarico curvo, oblongo, & ſpiculo Turcico, vel Perſico breviori & latiori, ex ferro optimo, & opere bene facto; arcu Tartarico proprio, & Aſiatico ſtrictiori vel latiori, vel Turcico opere præſtantiori; ſagitta longa & pernici; pharetra; nonnunquam hafta breviori, Tartari ex antiquo gentis ſuæ more utuntur. Loricati, galeati, & in armis Perſicis vel Moſcicis, quibus Chriſtianorum præda ditati abundant, incedunt. Sellas & frena de more gentis antiquiſſima, commodiſſima, non ad faſtum vel luxum, inſigniores tamé eleganter & fortiter ad neceſſitatem compendioſe admodum parata habent. Plurimi vero in

exercituum illorum Tartarico profus inermes & imbelles sunt, ac ii propter numerosiorem exercitum equos pene infinitos in bellum secum ducunt. Nam extremæ etiam conditionis Tartarus unico vel duobus equis, verum tribus, quatuor & amplius, quos modo ad manum secum habere potest, vix contentus est. Idcirco tam numerosus, permagnus, & terribilis admodum Tartarorum exercitus efficitur, qui cum à longe conspicitur, ingens fere & numerosus plurimum exercitus Tartaricus à nostris hominibus esse putatur.

*Tartarorum ex hostico discendi ratio,
& turmarum dispositio.*

Cum jam exercitus Tartaricus in hostilem provinciam pervenerit, turmas seu cohortes nullas Tartari faciunt; nam omnes turmatim sese effundunt; & paulatim progrediuntur. Excubitores plurimos in partibus omnibus per turmas disponunt, quas subsidiarias majores vel minores illi faciunt. Postquam vero illorum primi hostem conspexerint, fugam simulant, ut eo facilius in turmas eas, quas insidiarum loco illi ponunt, hostem impellant, ac ea ratione eum opprimunt. Verum tamen cum exercitum hostilem numero

merosum illi conspexerint, ad agmina, ordines, & vexilla sua tam facile & cito perveniunt.

Tartarorum in constituendis vel regendis cohortibus celeritas.

Maxima in constituendis & regendis cohortibus est celeritas; quandoquidem non solum ducum & praefectorum cohortium suarum admonitionibus, verum flagrorum etiam demonstratione, ut gentis ille antiquus est, & ad nutum etiam ita parent, ut quam facillime, cum opus fuerit, in ordines suos ipsi redigantur.

Chanorum & exercitus in hostico praesidium & vexilla.

Chanus aliquot millium numero insigniorum fortissimorumque Tartarorum cohorte, centenis aliquot lanizeris, peditibus Turcicis, & bombardis minoribus nonnullis in bello semper munitur. In cohorte Chani maxima cauda alba equina in hasta majori pro vexillo, ac Imperatoris Turcarum sericeum viride & rubrum praefertur. Tartarorum caeterorum vexilla & signa plurima coloris diversi in turmis illorum apparent.

*Chanorum in Tartaros emeritos
& idoneos ratio.*

A pud Chanum, Soldanos, Kuiazos & Murzas insigniores milites illi, qui in re bellica dexteritate & opinione sunt clari, operamque & facinus aliquod insigne in bello navarunt, in maximo honore habentur. Ac ea illorum est ratio, ut non solum ingentibus quibusdam beneficiis & liberalitate ea qua Chanus potest eos consolatur, verum etiam virtutum & meritorum illorum ita sit ille memor, ut locum honorarium perpetuum illis, successoribusque eorum, inter Murzas insigniores in concessu, ac ut ipsis mos est, apud mensam suam eis assignet. Ille honor apud Tartaros maximus & hæreditarius est; nam & in bellum cunctes idonei & exercitati viri, qui eum locum possident, eo honore inducendis cohortibus à Chano dignantur. Captivos etiam Tartaros aliquos permutatione captivorum Chanus liberat; in reliquis vero redimendis ærarium proprium liberalissime profundit, & qua ratione potest, eos libenter consolatur.

V. EN.

V.

Excerpta ex Sabellici Ennead. ix. lib. vi.

H Abuit gens hæc sedes in ea Scythiæ parte, quæ est ultra Beliam montem, ut Aytonus scribit, ad quem Macedonum arma Alexandri ductu pervenisse dicuntur. Ferus his ab initio cultus, sine moribus, sine lege, sine ullo vitæ cultu, armenta pascere, obscuri nominis inter Scythas, finitimorumque vestigales. Mox gens ipsa in plures velut tribus divisa est, cæpitque sub ducibus agitare, penes quos erat totius rei summa; pendere tamen nihilominus vicinis accolis vestigal, quum Canguista oraculo quodam primus est rex ab iis creatus. Is recepto imperio primum omnium malorum dæmonum cultum abrogavit, editoq; præcepit, ut tota gens Deum optimum maximum coleret, cujus providentia regnū credi voluit à se receptum. Edictum est deinde, ut quicumq; per ætatem arma ferre possent, ad certum diem regi præsto adessent. Estque militaris multitudo in hunc modum distributa, ut decuriones centurionibus parent, centuriones Chiliarchis, Chiliarchi myriadam, id est, denum millium præfectis. Inde ad periclitandas vires imperii septem principū ex iis qui universæ genti

V 4

ante

ante constitutum regnum præfuerant, filios parentum manu iussit interficere: facti illi imperium, etsi acerbum & atrox, cum multitudinis metu, tum religione adacti: credere enim vulgo cæli nume eiusmodi regni iniitiis interfuisse; non regem, sed deum ipsum violari arbitrantur, si illius dicto minus obtemperassent. His fretus opibus Canguista primum finitimos Scythas bello subegit, subactos vestigales fecit, & cum his eos quibus Tartari ad id tempus tributum penderant. Inde remotiores populos suo subegit imperio. Cæterum dum bellis bella ferendo neque labori neque periculo parcat, pugna quadam parum feliciter commissa, profligato exercitu, ex fuga in proximum vepretum sese coniecit. hærebatur victor hostis à tergo legens fugientis vestigia. Et jam qui ad cædem festinabant, adorti erant locum persecrutori, quum bubo avis alioqui inauspicata ad strepitum adventantium excita, præpete volatu regem servavit, quum vacuz fecisset latebræ indicium. Et quia rex per eum modum servatus est, in magno jam inde honore fuit avis ipsa apud eam gentem: nulum gestamen pulchrius in his quam pennæ ejus volucris cono affixæ. Circumjectis gentibus domitis Canguista studio

studio propagandi imperii ad occidentem Solem flexit belli impetum. & jam victor ad Caspium mare procellerat: nam quid aliud Scythia egressis potuerit prius occurrere, haud sane intelligo. Cæterum, siue Caspium, siue aliud id fuerit ad quod ventum est, Canguista, quod satis constat, medio victoriæ cursu moriens duodecim filiis regnum reliquit, quos ille quum sub ipsum tempus mortis ad concordiam hortaretur, iussit ut duodecim sagittas quisque suam in unum conferrent, fascemque ex his facerent, inde singuli in orbem experiri iussi sunt, possent ne fascem infringere. Cæterum quum res ab omnibus frustrata esset, tam firmum, inquit, erit vestrum imperium, filii, si in eo tuendo concordēs eritis; contra fragile & hostium injuriæ obnoxium, soluto animorum consensu, ceu, si fasciculus iste aut casu aut consilio solvatur, infirma erit sagittarum quælibet, ac cuique vestrum facile friabilis. Et ille similitudine haud quidem inepta docuit, res hominum concordia augeri, auctas discordia labefactari. Hoc cota qui omnium maximus erat natu, & ob eam rem cæteris facile cedentibus, rex post patris interitum dictus est. Asiam invasurus mille lectos equites misit ad explorandum.

ejus gentis statum: hi ad angustias montium progressi ubi fores obdita sunt ferratis trabibus, Dytiodoro amne subterfluente, castellum ibi munitum ad arcendas transitu gentes innumeras, velut altero terrarum orbe portis exclusas, primo accessu capiunt. Fuerintne Caspiæ portæ, ad quas illi venerunt, an Caucaasæ, nec Aytonus scribit, nec ipse utræ fuerint affirmare possum. inclinatus tamen ad Caucaasæ aniquus, quia oppidum ab Hoccotæ equitatu oppressum Alexandreta, ut Aytonus tradit, fuerit olim appellatum. Verum Plinius Alexandriam non in ipsis faucibus statuit ut ille, sed in Caucaasæ portis: contra Caspiæ non minori miraculo naturæ celebrantur quam Caucaasæ, cum castello in ipsis angustis, cui Cumanæ fuit nomen. Cæterum siue hæ fuerint siue illæ, præsidio oppresso Hoccotæ equites locum tenuere, inde in alterum velut orbem egressi, quum ad Arserem Turcorum urbem processissent, quia ingens vis hominum ad bellum instruit dicebatur, ut iusti à rege fuerant, retro in pacatum abierunt. Hoccota, post suorum equitum redium, quia ex iis quæ illi renuntiarunt apparebat posse Asiam facile subigi, tres filios cum tribus exercitibus ad bellum mititavit:
natus

natus maximus ad occidentem Solem ire iussus est, Batho (quidam Bacho scribunt) imperium patris secutus ad septentrionem flexit: Tagladais (erat is natus minimus) terras & gentes, quæ ad meridiem vergunt, invaderet. Ipse quando multitudine abundabat, cum opulentissimo exercitu circumjectas gentes ad ortum Solis bello aggressus, ceclerimo victoriæ cursu Cathaium usque; extensione facta, longe lateque imperii fines propagavit. Est & Persarum regnum ex parte adeptus, qua expeditione Tartari literas didicere, quum ad id tempus nullus ipsi genti fuisset literarum usus. Sed vix ea res tantum profuit ad vitæ cultum, quantum ad pietatem tuendam obfuit malorum demonum veneratio, quam magna pars victoris exercitus, commercio eorum quos vicerant, imbibit. Tagladais siue Cagadaus (nam utrumque scriptum reperio) qui ad meridiem egressus est, ad Indos usque Æthiopus, qui sunt supra Ægyptum, promovit arma: infelix tamen ejus militia; victus prælio ab Æthiopicis & in desertas terras incaute cum exercitu delatus, partem non parvam amisit copiarum. Apud quosdam reperio incidisse eos in genus hominum canino aspectu, mordicusque pugnando magno

magno incommodo affectos. Et Tagladais per hæc male habitus, ad occidentem Solem flexit iter, junxitque se cum fratre, qui res Turcorum circa Persidem, Assyriam, & Mesopotamiam vehementer afflixerat; nam in has terras ille primum exierat, mox ad occidentem Solem iturus. Data sunt Tagladanis sedes ad inhabitandum, & recepti in partem victoriæ, ita tamen ut summa rei penes Iachin fuerit, & successores. Major celebriorque Bathonis victoria, qui Goniata Turcorum rege ingenti prælio victo, brevi omne ipsius gentis regnum armis domuit. Sitne Goniata à Bathone Hoccothæ filio victus, an alio hujus nominis duce, quem ab initio ejus expeditionis missum cum triginta milibus equitum significare videtur Aytonus, cujus ductu magna ex parte accisæ sint Turcorum opes, parum perspicue traditur. Cæterum, si hæc hic, siue ille fuerit, qui Goniatam vicit, satis constat Latinorum auxilia Turcis eo prælio affuisse. Bonifacius Molinus, Veneti sanguinis, & Ioannes Liminatus in Cypro insula ortus, auxiliaribus copiis præfuerunt. Accidit hæc Turcorum clades in eum annum, qui humanæ salutis supra millesimum ac ducentessimum alter à quadragesimo fuit. Secun-

cundum eam pugnam, quam Batho in Turcos prospere depugnavit, Comaniam invasit. Quæ Comania fuit, aut ubi terrarum, loco non multum diverso est supra demonstratum in rerum relatione ad Aegyptios pertinentium: nam Comani fuerunt servi, qui ipsi genti imperitare cœperunt. Cæterum Aytonus non Cappadoces solum & qui illis finitimi sunt, sed omnes gentes usque ad Tanaim & Euxinum ad Comaniæ regnum pertinere persuasum habuit, ut mihi videtur. Comani, inquit, suis sedibus ejecti in Pannoniam fuga deferuntur ad consanguineos. Sed Hunni & Vngari ejus terræ advenæ, Scythæ, quod nulli est dubium, fuerunt. Verum quoquo modo hæc capienda sunt, Batho Comania subacta Rosulanos bello subegit, Iazygas, & Polonos. Comanorum inde vestigia secutus in Pannoniam processit, oppressique sunt ex his plerique ultra Histrum. Hinc flumibus magnitudine averfus, satis ad exitum rapiensibus, in Germaniam flexit cursum: estque in Austriam usque impetu delatus. Hic Dravum, credo, superare adortus, (nam Austriæ id flumen esse Aytonus ait,) quod ille primus omnium temere ingressus, magnum equitum globum secum traxit: fluminis itaque impetu

& violentia victus, cum magna eorum parte, qui vorticosum amnem transire conati sunt, mortem occubuit. Tartari rege amisso, eas repetunt terras, quas bello suas fecerant. In his postea gentibus Bathonis filii late imperitarunt. Et hæc sunt memorabiles illæ Tartarorum expeditiones longelateque septentrionem, meridiem, & ortum magis quidem humanarum rerum motu pervagata: de cujus regni origine & incrementis non ab re fuerit hæc in litera misisse. Cæterum quando eo venimus, ut de ejus gentis vetustate, & imperio non pauca dicantur, subtexam his breviter illius mores & ritus, ut gentis minus alioqui notæ sit vita cognitu facilior. Colunt Tartari simpliciter Deum optimum maximum, ad cujus providentiam omnia referunt. nec jejuniæ habent ulla, neque sacrorum ceremoniam. nullis utuntur precibus, quum quid à Deo impetratum volunt: Aytous tamen autor est, aliquando exercitui universo indictum esse à rege jejunium. Homine interficere nullius noxia est. Si frænum non raderit is qui quadrupedem misit in pascua, piaculum est. Fornicari ac Venerem quoquo modo exercere, neque probro, neque vitio datur. Multiplex connubium in usu: post

patris

patris obitum fas est novercam sibi matrimonio jungere; fas & quæ fratri nupta fuerit. Regi quicquid libitum est licet, & cuicumque velit, lege permisum est uxorem & omnia quæ velit adimere. Ex raptò plurimum vivunt, aut si hæc desunt, venatu. Equino bubuloque lacte victitant; vescuntur & equina carne, sed ne humanis quidem carnibus abstinent. Fallax ingenium. Vinum cupidissime potant; si fiat copia, bibunt & humanum cruorem. Pediculos esitant, uxor mariti, amicus amici, illud distantes, Sic regis hostes eant. Nuptæ mundum gerunt capitis in cistæ speciem figuratum, circa summum latiore, & sesquipedali altitudine, serico & margaritis ornant. Puellæ adhuc innuptæ indifferetò fere à viris habitu. hi pileo caput contegunt, mento subligant. pilei forma pene plana, veste ad genua fere demissa, multifariam recisa à pectore. Arte magis quam viribus pugnant; gladio utuntur brachiali longitudine. ab una parte fastigiato. Corio teguntur aut laminis ferreis. equites agiles, sagittantique scientissimi. is omnium fortissimus qui & imperii observantissimus. sine stipendio militat. Pedites inutiles & insigni tarditate. Gens in præliis & rebus gerendis solers, & ad omnia mo-

menta

menta rerum imperiumque obeundum præsto; nec fuga turpis, si conducibilis sit, aut necessaria. Sagittas tanta vi intendunt, ut nullum armorum genus sit illis non penetrabile. Turmatum pugnam capessunt, turmatim fugiunt, vulnifico sagittarum jactu sequentem hostem à tergo conficientes; id prementium paucitatem conspicati subito in pugnam redeunt, ac tum maxime vincunt, quum victi creduntur. Comiter & benigne colunt hospites. Aliena appetunt, negligunt sua. Sub tentoriis in aperto agitant, libentius hoc modo quam in oppidis aut urbibus. Viri à re bellica feriatì aut venantur, aut seluctando exercent. Mulieres pelliceas vestes faciunt, ocreas & cætera, quæ eadem materia fiunt. Trigesimo die luctum finiunt, cum defuncto, si altiore fortuna sit, servum unum sepeliunt, & phaleratum equum. Socialibus bellis mites, ubi inferiores numero sunt, alioqui superbi in socios & contumaces. Veritatis studiosissimi, nihil tam capitale turpiterve admittunt, quod expostulati non sponte fateantur. Et Tartarigenis Scythica in hunc modum se habuit ducentesimo abhinc anno, quum quæ de his breviter executi sumus, Aytonus Armenius prodidit. Sunt quædam

dam his inserta, quæ Iacobus Planensis, & Benedictus Sarmata, Minoritani ordinis, explorarunt, ab Innocentio pontifice ad ejus gentis regem missi.

Ex Epistola à Polono ad Davidem Chytraum, scripta ann. 1581.

Tartarorum quidem copias minime contemnendas regis in castris per sæpe vidi, atque hi ex Præcipuum Horda advenent, ex qua nunc quoque militem conscripsit Stephanus victor. Cæteri Polonis notiores sunt Tauricenses, Asturcenses, Najanenses, Rezihorenses, & Circassii. Principem Hordæ sua lingua Czar, hoc est, Imperatorem appellant. Nobiles autem, quibus res mediocriter sunt secundæ, Cnesi, id est, Principes vocantur. Tantus nimirum barbaræ gentis saltus est, ut etiam titulos & magna miserè aucupentur nomina. Religio eorum sine dubio diversissima est.

Ego illorum ritus, qui regis nostri sceptrum agnosunt, breviter attingam. Bellici sane tumultus eos à numinis cultu non avocant. Nam veneris die, cum vix sol ipsè nitentes spargere jam cœpit radios, in medio camporum æquore frequentes convolant. Hic Papa nudo

vertice & pedibus complicatis humi fedens, schedulam sinistra in manu tener. in hanc descripta ex Alcorano paradoxa aliquot congestit, quæ voce clara ad circumstantes recitat. Illi si quando nomen Dei & Mahometis audiunt, gemitu & capitis inflexione reverentiam suam declarant. Lætionem finita, in stationem quisque suam revertuntur. Cæteri tamen, qui pacem bello, œconomiam militiæ præferunt, aliis quoque ceremoniis occupantur. Hi uno à Vilna milliari, ad fluminis Velæ ripas, gurgustia aliquot & pagum amœnissimo loco situm habent. Huc ego XII kal. Iul. cum Ioanne Gamrato Stralsundino, mercatore & cive Vilnensi, expaciatus, delubrum eorum intravi. In illo certe, nec alicujus Divi, nec atri Dæmonis simulacrum ullum videtur. Nudi ubique parietes. Area tamen pictis tapetis inflrata est. Die Veneri dicata semper ad sacra conveniunt, ea, uti opinor, de causa, ut significant, neque Iudæorum superstitiones, neque Christianorum nomen & religionem sibi probari. Delubrum nisi difcalceato ingredi licet. Campanarum boatum minime tolerant. Papa autem, exorto sole, in summitate templi exedra insistens, stentorea voce populum ad conciones vocat. Cumque jam

jam frequentes adsum, sumto ad manum Alcorano quem Arabicis literis scriptum mihi monstrarunt, numinis colendi rationem illis exponit. Postea de apotheosi Mahometis, deque illius majestate & præcellentia, carmen agreffe decantant, & tunc ceteriorum finis est. Si Alcoranum, vel alium quœvis librum typis editum hic videre licuisset, eum certe, magno vel pretio comparatum, ad te misissem. In tanto autem librorum defectu nihil se vendere posse dicebant. De Deo Iesu Christo & Spiritu Sancto frustra eos interrogabis. Veram enim pietatem ita curant, ut numerum lupus aut torrentia flumina ripas. Non semel igitur admiratus sum cum inter Christianos habitent, cur adeo duri sint & Christianam religionem aspèrnerent. & video sane lesuitarum nugas, qui de convertendis ad Romanam Ecclesiam gentibus multa & grandia fabulantur, cum nequaquam hos, qui vicinis in parietibus commemorantur, à vana superstitione abducere possint. Neque tamen & hoc negare auisim, esse in Scythia homines Iesu nomen adorantes, cum dictum sit per Davidem de voce Evangelii per Apostolos in gentes spargenda, In omnem terram exivit amussis eorum, & in finem orbis oratio eorum. Porro

non fugit excellentiam tuam, dogma Mahometanum magna ex parteludatorum ſuperſtitionibus & ſomniis eſſe reſertum. Tartari igitur circumciſionem quoque retinent, ſed diverſa ab Hebræis ratione. Secundo enim & tertio annis à nativitate, prout Papæ viſum eſt, circumciduntur.

Lingua eorum à Polono idiomate tam longe abeſt, ut hi in Scythiam, illi in Sarmatiam commigrantes, rariæ Seriphix non injuria dici queant. Qui tamen in Polonia, & Lithuania, & utraque Ruſſia longe lateque diſperſi ſunt, plerumque hominum, quibuſcum degunt, linguam addiſcunt & callent.

Præterea illorum Papa hoc mihi in ſermone dixit: In multis ſux gentis regionibus, ſolem, ignem, malos item genios, tanquam Deos coli. Moribus feris ſunt, & duri laboris patientiſſimi; nec etiam una uxore contenti. Nam plurimas ducunt, quarum pene miranda domi eſt concordia. Sed prior cæteris gratior habetur & acceptabilior.

Mortuos hic non cremant, ſed deſodiunt. Sponſos etiam fato ſunctos, addita dote & rebus œconomix neceſſariis, matrimonio jungunt; ridiculis mæhercule ceremoniis, quos alio in orbe & revicturos, & una ſemper futuros autumant.

tumant. De animabus demortuorum ita ſentiunt, eas videlicet ex uno corpore in aliud tantisper demigrare, donec præcellentem aliquam & diu quaſitam inveniunt habitationem; atque hinc magna iſta mundi lumina, Cæſares & viros principes, enatos eſſe.

Vitus illorum miſerrimus & Cyclopicus: Nam prandentes aliquoties cum horrore aſpexi. Carnes certe equinas ac ſemicoctas avidiſſime devorant. nullus illis menſarum & ſedilium eſt uſus. Cures equorum jam tum fumantes, & recens beltix tractas, pro ſcammis conſeſſuri conſternunt. Lac equarum tanquam vinum Cretenſe admirantur & epotant. Hi inbellis, acinacibus, arcu & ſagittis pugnant, bellatorum præſtantia equorum omnibus facile anteponendi.

Ex relatione D. Aegidii Fletcheri Regina Angliæ ad Ruſſos Legati.

Quum Moſcux agerem anno cLo Io Lxxxviii, venit ad urbem Kiriach Morſey, nepos illius qui tum Crementibus imperabat, cum ccc Tartaris, & duabus uxoribus; quarum altera germani ipſius vidua erat. Cui ſtatim à Ruſſo miſi fuerunt duo pingues equi jam maſtati; equinam enim carnem cuiſvis alteri præferunt; & tamen (quod miraculo propius videatur) quum tot

equis in bello, tot in victu utantur, quotannis nunc xxx nunc xl equorum millia in Russiam venales adducunt. Ipsi equos vocant *cones*. Magnos quoque armentorum & nigrarum ovium greges alunt, non tam cibi gratia, (quantum & interdum bovillam & ovinam carnem usurpent in cibus,) quam lactis (quod ubique circumferunt) & lanarum. Oryzæ, ficum & aliorum fructuum aliquis ipsis est usus. In potu laeo aut sanguinem calidum è venis suorum equorum eductum usurpant. Nulla ipsis oppida, aut ne statæ quidem sedes; nulla domicilia nisi curribus imposita, pastorum tuguriis similia. hæc una cum gregibus suis de loco in locum circumagunt, & ubi campum aliquem sibi placeant occupant, currus hæc ita ordine disponunt ut plateas & oppidum aliquod referant. Ne Imperatori quidem aliud palatium nisi ligneum & in eundem modum compositum. Verno tempore domicilia sua movere incipiunt ab australibus regionis suæ partibus versus septentrionales, donec gramen omne ad extremum usque limitem depascantur; tum enim ad austrum regrediuntur, & hyberna sua fiunt, decem aut duodecim milliarium inter singula intervallis. Monetæ aureæ
aut

aut argentæ usum ignorant; ære aut chalybe magis capiuntur; etiam ferro ad gladiatorum & cultrorum aliorumque instrumentorum fabricam. Corpora ipsis agilia, crura brevia; facies lata & plana, colore fusco; oculi truces; crines rari. Sermo ipsis celerimus & sonorus, è profundo guttore instar boatus erumpens. Sagittas jaciendi summa industria; quam liberos suos ab ipsa infantia edocent. Denique sunt veri Scythæ, quos veteres Nomades solent appellare.

Porro Tartari, qui Russorum fines attingunt, varii sunt. alii enim appellantur Nagay, alii Cheremissæ, itemque Morduitæ, Chircassii & Schalcanes; qui magis nomine quam regiminis forma à Crimeis differunt; exceptis Circassis, qui ad Africam incolunt, versus Lithuaniam, & cæteris sunt urbaniores, ei ad Polonorum modum se componunt, quorum regno nonnulli subditæ sunt, & à Christianis sacris haud alieni. Nagay magis ad orientem degunt, qui bellicosissimi judicantur juxta & ferocissimi.

FINIS.

X 4

IN.

I N D E X.

A.

A Bydus castrum.	234
Alexandrea & Alexandria opp.	314
Alma, Chanorum regia.	293
Almaïara; Chanorum regia.	266
Aser Turcorum urbs.	314
Astracan emporium.	37. 228
Atali, vel Attalici officiales.	211. 286
Azaphum opp. Tart.	251
B	
Bachaniam, Chanorum regia.	293
Bachinienses quinam inter Tart.	282
Balachenum arx & civ.	209. 264
Badia, id est, Seniacus officialis.	294
Bivafaria civ. Tart.	223
Beccalarum, opp. Tart.	268. 269
Begus, id est, Palatinus. 255. praefectus.	255. 283
Beha mons.	311
Berefaia opp.	46
Berczina fl.	2
Bessarabia.	247
Biobbia opp.	46
Bialogrod civ.	206
Bialogrodenses campi.	248
Bielczero dacicus, lacus, urbs & arx.	26
Bielchia dacatus.	19
Bogus fl.	206
Borybhees fl. 7. Neprus dictus.	249. 250
chus exinus.	206
Bospori Tart.	219. vel
Bosporani.	235
Bosporus an à creatione. 238 Thracicus.	232
Cimmerius. 234. 276. Mæotidis os.	274
Bosporus Panticæpa.	235
Brailavia seu Branilavia, opp.	243
Brice lagnum.	237
Bages fl.	ibid.
Bycia urbs cum castello.	19
C	
Cadi, iudices.	208
Cassa emporium Tart, Theodosia dicta.	208
223. 274.	
Cassensis navigatio.	273
Cassanensium origo.	229
Cajacei quinam inter Tart.	228
Calami pop.	34
Cauna fl.	30

Camene

I N D E X.

Camena montes.	40	
campi Bialogrodenses. 248. Tartarici. 280. Oczacovienses. 24. Sauranienfes.	207. 243	
Captiveum ratio apud Tart.	302	
Carambis prom.	272	
Carpenoites finus.	275	
Cathajum urbs.	315	
Cazan regnum & opp.	36	
Cecetianud Chanum primarii consiliiarii.	287	
Cerceffigetmenum arx.	264	
Cercum arx & opp.	274	
Ceremisi pop.	31	
Chaicedonia.	232	
Chanus, Tartarorum imperator. 211. ipse omnium caussarum index.	288. seq.	
Chani donaria. 292. summa potestas & reditus.	295. dominum. 284. 285. pensio Torcorum, imperatori pendenda; pacta: & moneta. 296. expeditio bellica, 297. 299. exercitus. 305. equitatus. 306. arma & apparatus.	307
Chanorum regie opp. 264. alii. 284. familia & cognomina, Sec. 282. uxores ubi affirmari solite. 269. accessus facilis, & veneratio. 209. praefidia & vexilla. 309. successio. 283. electio. 284. tyrannis in fratres.	285	
Cherchiardeu Tart. urbs.	223	
Chermusse Tart.	327	
Chersona urbs.	247. 258	
Cherionefu vel Cherionefita.	119. 282	
Cherionci, 225. 226. magna. 275. parva. 258. 249.		
Cherionefus urbs Corfanum.	218	
Circassii Tart.	177. 207. 245	
Citracanum empor. Tart.	228	
Ciesma fl.	13	
Cojacei consiliiarii Tart.	286. 309	
Colchis.	277	
Comani qui.	317	
Comogofcoia arx.	47	
Gondora regio.	34	
Coporogia urbs, castrum, fl.	23	
Coracei, consiliiarii Tart.	386	
Corella urbs.	23	
Cosonum, Corfanum, Corfina, Tart. opp.	209	
Cofina.	39	
Cofin fl.	35	
Coslovic arx & opp.	256	
Cosroma opp.	278	
Costovia opp.	210	
Crimum, Crimum, Crim, Crimenfis arx, urbs, regia, Tart. metrop. 185. 208. 223. 248.		

Crim,

I N D E X.

Erim, Tartari Crimenes.	46-259-282
Crimenes & Taurica Crimæa.	223
Cumana castellum.	314
Carenfes officiales apud Chanum.	286
Curtus Achillis.	233
Crenus postus.	256
Czuczko vel Czudzian lacus.	21
D.	
Dardanelle castra.	234-237
Dobruccenes Tart.	366
Donus, Tanais.	207
Drobovitch opp.	13
Dromon Achillei, inf.	207-253
Duna fl.	9
Duvina fl. 8. prov. & oppa.	23
Dyridodorus amn.	314
E.	
Eupatoria.	207-253
F.	
Fontes in Taurica mire profundis.	278
Frigus apud Papinos.	83
G.	
Gazaria, Tartaria minor.	263
Galactophagi qui sic dicti.	267
Galgia quis apud Tart.	284
Galtopolis.	225-234-237
Gazaria, Taurica.	253-227
Genemium apud Tartaros velligia.	270-273
colonia.	299
Gracia, Præcopia.	233
Gruſinzi pop.	38
H.	
Hæonati iudices.	211
Hæmati officiales.	286
Helleſponus.	236-237-249
Heraclea, vel Heracleum.	234
Hercynia silvæ rami in Moscovia.	161
Hiems quanta apud Moscos.	167
Hierafus, Prutus fl.	280
Horda Scythica. 218. 298. Tartarica.	182
Huga amn.	18
Hugritzchi pop.	33
Hypanis fl. 206. Bogus.	243-249-280
I.	
Iambogia opp. Tart.	209
Iamboldum vel Iamboli arx & civ.	261
Iannia castrum.	23
Ispanium opp.	41
Ispahan Tinnæ opp.	ibid.
Iavinicum opp.	38
Iavol.	46.

I N D E X.

Iavolgentes Tartari.	188
Iayczk fl.	31
Ienikova fl.	78
Ilmen lacus.	20-22
Ingermenum Tart. opp. & arx.	209-256
Ioegerri montes.	39
Iorgoetum opp.	47
Ithamus. 262. vide Continens. quid.	240
Ironeta Mosc. Sc.	38-53-54-55-
Iugh fl.	25
Iugra five Iuhra prov.	51
K.	
Ktriorum stirps, Casares Tart. Præcopensium.	186
Kivarei quinam inter Tart.	282
Kitaysko lacus.	33
Kordium metrop. Præcopensium Tart.	185
Kujacti officiales.	309
L.	
Lacus patris.	237-268
Lacus falsi.	200
Ladoga lacus.	81
Lepanthus sinus.	238
Loppia regio.	35
Lovat fl.	20
Lucomoria regio.	35
M.	
Mæotis palas, parcas marium.	241
Mæotidis os, Bosporus Cammerius.	274
Mancopia arx & opp.	270-262
Mangan Soisgoioratum opp.	46
Mangutenes quinam inter Tart.	282
Mangurum arx & opp.	262
Mare Adriaticum. 239. Caspium, id est, Hyrcanum. 277. 240. Herculeum majus. 242. mediterraneum. 239. nigrum. 239. Tanæ.	239
Maris angulus. 237. an à creatione.	238
Margutium opp.	219
Mercatura Moscorum.	162
Mercimonia Tart.	228
Multria Russ.	99
Milicum bene meritorum & emeritorum ratio apud Tart.	310
Moneta Russ. 99. Tart.	203
Monetaria Chanorum.	269
Moklavie Tart.	247
Montes hyperborici.	82
Mordovotes pop.	35
Mordvva pop.	36
Mosqua vel Moscua prov. 10. metrop. ibid.	10
161. flum.	Mosco.

I N D E X.

Moscovia. vide Russia. fluviorum, & lacuna mater.	167	
Moscoviae aquae quales	167. carnes. ibid. equitatus. 174. fluvii. 167. fruges. ibid. lacus. ibid. pisces. ibid. regnum. 168. schola. 169. sylva. 165. vitrea.	172
Moscovia principum avaritia in spoliandis suis legatis; itemque Livonia. 172. habitus & ceremoniae. 109. veneratio. 170. successio.	104	
Moscorum magnus dux. 160. ejus familia. 104. praecipua potentia.	163	
Moscorum cum Polonis comparatio.	174. 180	
Murfi, Murzæ; Murzones, quinam apud Tartaros. 211. 284. 286. 293.		
N.		
Nagai. vide Nogai.		
Narta Russia; solæ lignæ.	30	
Narim opp.	48	
Navigations insignes.	242	
Naxincoia. Vide Novincoia.		
Necumum fl.	38	
Neprus, Borythènes.	450	
Nerva Russia, Livonica, & fl.	23	
Neiter, fl. 205. Tyrus dictus.	246. 280	
Nisnovogrod.	14	
Nogai, Nagai, Nogaienses Tartari. 279. 284. apud Chanum inter primores.	287	
Novincoia, Naxincoia.	44. 46	
Novogrodeck & Novogrod Siverski.	17	
Novogrodia, Novoguardia, &c. magna. 21. 161. 162.		
Nymphæum portus.	274	
O.		
Oby fl. & opp.	33	
Obdonia regio.	ibid.	
Obidovus lacus.	280	
Obseca fl.	19	
Ocka fl.	9	
Oczacovia arx & opp.	249. 280	
Oczacovienses campi.	243. 248	
Olbipolis Plin. & Prolem	206	
Olfcoygororum.	43	
Opon prom.	272	
Orcicovia urbs Tart.	233	
Oreflek arbs.	23	
Orum prom.	272	
Omega fl.	9	
Olicovia arx cum opp.	206	
Olivum opp. Tart.	241	
Olivovienses Tart.	207	
Olachii pop.	46	

Oxa.

I N D E X.

Oxa.		218
P.		
PActorum portus.		246
Panticæpa, vel Panticæpium, metrop. Bosphororum.		231. 274
Papini gens.		32
Parthenium prom.		210. 261
Peninsulæ.		225. 226
Peræcia. vide Præc.		
Pennis regio & urbs.		
Perigonenium provincia, gens hæbera, idololatris, tyrannis.		29
Petigorenes consilarii apud Chanum inter primores.		287
Petroræ regio & flum.		31. 38
Phanagoria civ.		274
Phisia fl.		40
Pleicoviensis ducatus & metrop.		21
Pliffa fl.		23
Pohemjum.		43
Polna fl.		23
Polonorum & Moscovitarum comparatio.		147. 180.
Pompeipolis.		207. 213
Pontus Euxinus.		239. 242
Porte Caspiæ, Caucasæ.		314
Præcep, id est, Taurica.		183
Præcopus, Tartarorum princeps.		177
Præcopia arx & opp.		207. 243
Præcopensis fossa.		244
Præcopenses Tartari.		181. 205. 219. 220. 282
Præcopensium, aurum Turco proprium. 208. 212. servitus. 187. Cæsares. 186. soli coelique bonitas, temperantia, &c. 210. magistratus. 211. princeps, exercitus. 212. 215. nomen. 224.		
Prædarum distribendarum inter Tart. ratio.		302
Propontis.		239
Prutus, Hierasus fl.		280
Pskovva lacus & fl.		21. 23
R.		
Rheza ducatus & urbs.		7. 39. 282
Riphat montes.		15
Rolthovia ducatus & urbs.		27
Ruff, opp.		22
Russia vide etiam Moscovia.		
Ruffæ topographica descriptio, fines, provinciae. 6. ampliatio. 6. 160. amplificationis & immutationis historia. 160. 164. 165. 10 um 55. column. 66. 48. flamina. 7. fontes. 69. fruges. ibid. mercantia. 60. merces. 60. 61		
Russia		

I N D E X.

Ruffi quando Christiani dici coeperint.	104. 108	
Rufforum fervitus.	63. 93. ingenia. 65. matrimoniorum ratio. 71. feptulture. 74. mores. 74. leges. 91. ordines populi, & dignitatum gradus. 83. regimen. 77. 84. iudicia in cauffis civilibus. 89. ritus.	179
Rufforum principis confilium privatum. 88. conventus fupremus. 89. divitiz. 97. 171. reditus. 91. thefauri. 172. iurifdictio. 85. vicini principes.	177	
Rŭchevva urbs.	9	
Rŭchovia ducatus.	19	
S.		
Œcer lucus, id eſt, Præcipia.	261	
Œalatica opp. Tart.	208. 266	
Œalfamentaria Taurica.	276	
Œamoidea vel Samojeedz, vel Samoiedz. 32. eorum mores, &c.	189	
Œarus, id eſt, Chanus.	211	
Œauramenſis.	280	
Œauramenſes campi.	207. 245	
Œcholona amn.	22	
Œcutaris, id eſt, Chalcedonia.	233	
Œythia, id eſt, Taurica. 227. parva & magna. 275	299	
Œeniacus, præfectus. 277. Balla.	259	
Œepnonovtzi pop.	35	
Œellus caſtrum.	235	
Œeverienſis vel Siberienſis prov. 17. & opp.	47	
Œibier prov.	30	
Œidagios, arces tres & civitas Tart.	259	
Œindicæ urbs Aſia.	274	
Œimenſes quinam inter Tart.	18	
Œmolenskiens prov. & urbs.	39	
ŒoŒa fl.	39	
Œoil Gamicey oppidulum.	39	
Œoldani. 293. eorum curatio & proviſio. fugæ. 286. Œtipendia.	294	
Œolpati, id eſt, Crimi.	232	
Œolhot metrop. Tart.	185	
Œolovetsko Œinus	9	
Œortalius pagus.	267	
ŒoŒna amn.	26	
ŒoŒegum Œale concretum.	278	
Œuchana fl.	9. 25	
Œudagra opp. Tart.	269	
Œucus aque Ruſſo etipuerit.	179	
Œurgati Tart. opp.	223	
ŒoldŒienſis ducatus & metrop.	28	
T.		
T Ababus fl.	41	
Tachau fl.	35	
Taffre.		

I N D E X.

Taffre, id eſt, Præcipia.	233
Taphra Flin.	268
Taphros Pteleum.	ibid.
Tamanum arx.	277
Tamerlanus.	216
Tana, emporia Tart.	228
Tanais fl. Œ. Don vel Donus.	32. 282
Tanais minor.	8
Tara opp.	46
Tartaria minor.	243
Tartarica tugoria, & manendi in campis modus.	251
Tartarici campi.	280
Tartarici duces. 282. Græci, Itali, Genueſis.	283.
Tartari vel Tartari unde nomen.	217
Tartari non Œingioſi. 289. otioſi. 291. vino abŒinent, &c. 390. 202. cur ad fidem ChriŒianam non convertantur. 71. apud Chanum inter conŒiliarios primores. 286. eorum divitia. ibid. femina. ibid. liberorum educatio & educatio. ibid. 287. 327. hoŒpitalitas. 288. legum Œecuritas. 288. iudices Œpirituales. ibid.	
Tartarorum res familiaris. 270. municipia. 391. civitates maritime. 272. horde. 182. nationes. 327. origo. 182. 206. 312. veritatis fructum. 320. mores, ritus. 319. 325. religio. 203. 318. 321. Tempia. 323. ChriŒtianiſ inŒeccia. 271. conjugia. 196. 202. circa mortuos ratio. 324. vidus. 325. inŒtituto militaris. 311. 312. 345. vita & actioes. 192. &c. 214. 322. tranŒactandi peritia. 190. 214. fugientium ŒtraŒagemata. 190. 337. exercitus. 189. equitatus. 189. turmarum ratio. 300. 301. 302. 308. 309. Œtipendia. 259. primus rex. 311. Œuccellus. 312. &c. Œecuritas inter Tartaros quanta. 290.	
TaŒa fl.	43
Taurigeni Œythica.	275
Taurica pennula vel CherŒoneſus. 207. 219. 227. 253.	
Taurica ŒylveŒtris & montofa.	278
Taurica à Turca Œubjugata.	248
Taurica Turceniſ.	279
Taurice celluris deŒcriptio. 274. 278. rmine antiquiŒima. ibid. olium reditus, & Œalfamentaria. 276	
Tauricani.	288
Telta fl.	48
Thamanum arx.	274
TheodoŒia, Præcop. metrop.	125. 208. 274
TheodoŒia parva.	275
TioŒe.	

I N D E X.

Tiagasi, vel Tinguisi, popul.	42
Tinna opp.	41
Toas fl.	51
Tobol fl.	41
Tobolska metrop. Siber.	42-43
Toëra fl.	40-41
Tooma urbs.	45-47
Torgals fl.	53
Tuiani quinam inter Tart.	293
Tvverensis duc. & metrop.	20
Tyras fl. 206. 247. Neltet	280
V.	
V Achines pop.	35
Valachie pars.	217
Vergateria.	40
Viatka regio & fl. 29. & opp.	39
Vidovus lacus.	200
Vilichara fl.	29
Vivodus lacus.	107
Vlams, consilarii apud Tart.	283-286. 293
Vodzka v. 210.	23
Vogulici pop.	33
Volga fl.	7-39-55-59-212
Vologda prov. metrop. & fl.	25
Vppa fl. & caltrum.	16
Vltinga prov. & metrop.	24
VV.	
VV Aga fl.	25
VVcygats fretum.	38-49
VVichada fl.	10
VVicia fl.	39
VVinogda flum. & opp.	38
VVojchov fl.	22
VVlodimetsa prov. & urbs.	13
Y.	
Y Aroslavia duc. & urbs.	27
Yrcis fl.	43
Yvanerograd arx.	22
Z.	
Zergolta opp.	44
Ziennoispolae montes.	31-34
Ziechi.	255
Zolota baba idojum.	33-34

F I N I S.

Staats-
Bibliothek
17. 1. 36
Reparatur

